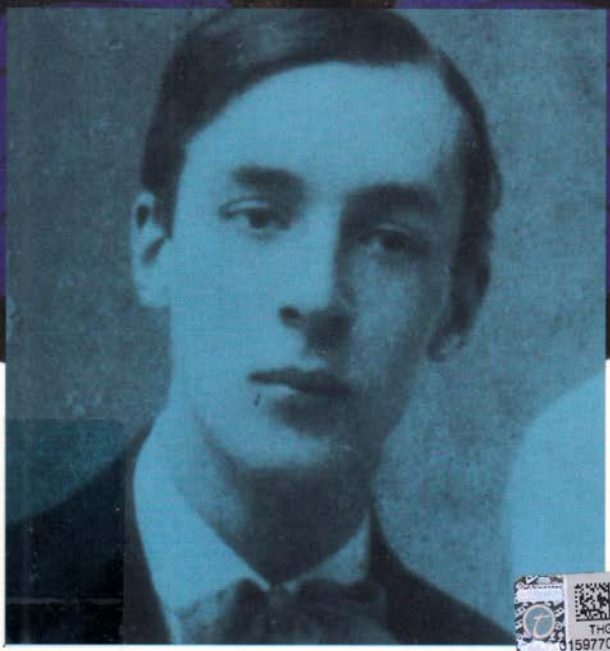
BÜTÜN ESERLERİ

VLADIMIR NABOKOV

LUJİN SAVUNMASI

TÜRKÇESİ RANA TEKCAN

THG
0159770
BNY

İLETİŞİM

Kelebek: Japanese Emperor • Fotoğraf: Nabokov 19 yaşında, Kasım 1918

The Luzhin Defense
© 1964 Vladimir Nabokov
Bu kitabın yayın hakları The Wylie Agency'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 755 • Çağdaş Dünya Edebiyatı 163
ISBN-13: 978-975-470-937-7
© 2010 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1-3. BASKI 2001-2010, İstanbul
4. BASKI 2014, İstanbul

DİZİ EDİTÖRÜ Fatih Özgüven
DİZİ KAPAK TASARIMI Bülent Erkmen
KAPAK UYGULAMA Zeynep Arman
UYGULAMA Hasan Deniz
DÜZELTİ Serap Yeğen
BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih, 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VLADIMIR NABOKOV

Lujin Savunması

The Luzhin Defense

ÇEVİREN *Rana Tekcan*

iletişim

VLADIMIR NABOKOV 1899'da St. Petersburg'da doğdu. Varlıklı, liberal bir ailenin en büyük oğluydu. Bolşevikler iktidara geldiğinde aile Rusya'dan ayrılarak önce Londra'ya, sonra Berlin'e gitti. Nabokov, öğrenimini Cambridge, Trinity College'da tamamladı. 1923 ile 1940 arasında anadilinde romanlar, hikâyeler, oyunlar, şiirler yazdı ve kuşağının seçkin Rus göçmen yazarlarından biri olarak ün kazandı. 1940 yılında karısı ve oğluyla ABD'ye göç etti ve 1941'den 1948'e kadar Wellesley College'da dersler verdi. 1955'te yayımlanan *Lolita*'nın (İletişim, 1999) dünya çapındaki başarısından sonra, 1959'da Cornell Üniversitesi Rus Edebiyatı profesörlüğünden emekli olarak İsviçre'ye yerleşti. Nabokov, İngilizce yazdığı ilk romanı *The Real Life of Sebastian Knight*'ı (*Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı*, İletişim, 2003) 1941'de yayımladı ve ondan sonra bu dili şaşırtıcı bir yaratıcılıkla kullanarak eserlerini İngilizce yazmaya devam etti. Vladimir Nabokov 1977'de, İsviçre'nin Montreux kentinde öldü. *Lolita* dışında, önemli romanları arasında, fantastik bir aile romanı parodisi olan *Ada or the Ardor* (*Ada ya da Arzu*, İletişim, 2002) sayılmalıdır. İletişim Yayınları'ndan çıkan diğer kitapları: *Karanlıkta Kahkaha* (1993); *Pnin* (1999); *Bir Günbatımının Ayrıntıları* (1999); *Rua, Dam, Vale* (2000); *Lujin Savunması* (2001); *Cinnet* (2003); *Göz* (2005); *İnfaza Çağrı* (2007); *Saydam Şeyler* (2010); *Konuş, Hafıza* (2011); *Nikolay Gogol* (2012); *Maşenka* (2012); *Laura'nın Aslı* (2012); *Rus Edebiyatı Dersleri* (2013), *Solgun Ateş*, (2013).

Véra'ya

ÖNSÖZ

Bu romanın Rusça adı "Lujin Savunması" anlamına gelen *Zaşçita Lujina* ve güya yaratığım Büyük Usta Lujin tarafından bulunmuş bir satranç savunmasına göndermede bulunuyor: isimdeki "u" derinleştirilerek "uu" diye okunmalı. Romanı 1929 ilkbaharında Le Boulou'da yazmaya başladım –kelebek avlamaya gittiğim Doğu Pirene'lerde küçük bir kaplıcada– ve aynı yıl Berlin'de bitirdim. Kitabın ana temasının aklıma ilk geldiği katır tırnağı ve çoban püskülü kaplı tepelerde eğimli bir kaya parçası hatırlıyorum özellikle. Eğer kendimi biraz daha ciddiye alsaydım bu konuda ilginç birkaç ek bilgi daha verebilirdim.

Zaşçita Lujina, üç ayda bir çıkan Rus göçmen dergisi *Sovremenye Zapiski*'de (Paris) "V. Sirin" takma adımla tefrika edildi ve hemen ardından göçmen yayınevi Slovo (Berlin, 1930) tarafından kitap halinde piyasaya çıkarıldı. 234 sayfalık, 21cm.'e 14cm., yaldızlı harfli mat simsiyah kapaklı o baskı artık çok zor bulunuyor, gittikçe de daha zor bulunacağa benzer.

Zavallı Lujin İngilizce'de basılmak için otuz beş yıl bekle-

mek zorunda kaldı. Gerçi otuzların sonunda bir Amerikan yayınevi onunla ilgilenince umut dolu bir telaşa düşülmüştü ama yayınevinin, yazarına erkek bir ilham perisi olmayı hayal eden türden bir yayıncıya ait olduğu anlaşıldı ve kısa birlikteliğimiz onun satrancı müzikle değiştirip Lujin'i zıvanadan çıkmış bir kemancı yapmamı önermesiyle aniden sona erdi.

Bugün bu romanı yeniden okuduğumda, olay örgüsünün hamlelerini yeniden oynadığımda, kendimi iki Kale'sini de talihsiz ve soylu Kieseritski'ye feda edişini sevgiyle hatırlayan –yenilgiyi sonsuz sayıda satranç kitabında yanında bir anıt gibi dikilmiş soru işaretiyle birlikte tekrar tekrar kabullenmeye mahkûm olan– Anderssen gibi hissediyorum. Hikâyem yazması zor bir hikâyeydi, ama Lujin'in hayatına ölümcül bir iz koymak için şu ya da bu imgeden ve sahneden faydalanmaktan, bir bahçe tasvirini, bir yolculuğu, sıradan bir dizi olayı usta bir satranç oyununa benzer özelliklerle donatmaktan ve özellikle de son bölümleri zavallı adamın aklını içten içe yok eden bildik bir satranç hücumuna benzetmekten büyük keyif aldım. Bu arada, para için eleştiri yazanları –ve genelde okurken dudaklarını oynatan ve zaten önsözünden bu kadar çok şey anlaşılabiliyorken diyalogsuz bir romanla başa çıkması beklenemeyecek olanları– zamanlarını ve emeklerini harcama zahmetinden kurtarmak için ilk önce On Birinci Bölümde ilk kez kendini gösteren buzlu cam temasına (Lujin'in kendini öldürmesiyle, ya da kendini mat etmesiyle ilgili olan) dikkatlerini çekmek istiyorum. Ya da suratsız Büyük Ustam'ın profesyonel amaçlı gezilerini, güneş ışığı saçan valiz etiketleriyle ve hayalifener imgeleriyle değil de değişik otel oda ve koridorlarındaki banyoların yer karolarıyla hatırlayışındaki acıklı hale – oturduğu yerden, üstünde oynanmakta olan bir oyunun hayalî hamlelerini bulduğu ve gözden geçirdiği o mavi ve be-

yaz kareler; Rodin'in 'Düşünen Adam'ıyla kapı arasında bulunan, düzgün kareler halinde döşemelik muşambanın nötr rengini belli yerlerde değiştiren, At'ın satranç tahtası üzerindeki hareketine benzer üç renkli, piyasada "agat" adı verilen, insanla alay ediyormuşçasına asimetrik olan o desen; H şeklindeki satranç taşı dizilimi aşıboyalı sıcak su borusu tarafından kesilen büyük parlak siyah ve sarı dikdörtgenler; üzerlerinde uzun yıllar önce bir gece elini çenesine dayayıp düşündüğü bir pozisyonun tümünü gölgeler halinde dizilmiş olarak gördüğü o şahane tuvaletin güzel mermer taşları. Fakat yerleştirdiğim satranç efektleri sadece bu tek tek sahnelerde görülmüyor; efektlerin zincir gibi birbirlerine bağlanışı bu çekici romanın temel yapısında da var. Mesela, Dördüncü Bölümün sonuna doğru satranç tahtasının bir köşesinde benim tarafımdan beklenmedik bir hamle yapılıyor, bir paragraf içinde on altı yıl geçiyor ve birdenbire tohuma kaçmış bir erkeğe terfî etmiş ve Almanya'da bir tatil yerine gönderilmiş olan Lujin, bir bahçe masasında otururken, eskiden hatırlanan bir otel penceresini (ki hayatındaki son cam kare bu olmayacaktır) bastonuyla işaret ederken ve Altıncı Bölüme kadar tanışmayacağımız biriyle (demir masanın üstündeki çantaya bakacak olursanız, bir kadınla) konuşurken görülüyor. Dördüncü Bölümde başlayan geriye dönüş teması bu noktada Lujin'in müteveffa babasının hayaline geçiş yapıyor, ki babanın kendi geçmişinin ele alındığı Beşinci Bölümde o da oğlunun satranç kariyerinin başlangıcını hatırlayıp bunu gençler için duygusal bir hikâyeye dönüştürmek üzere kafasında stilize edecek. Altıncı Bölümde Kurhaus'a geri dönüyoruz ve Lujin'i hâlâ çantayla oynarken ve aynı belirsiz kişiye hitap ederken buluyoruz. Derken o hatun kişi belirginleşiyor, çantayı Lujin'in elinden alıyor, baba Lujin'in öldüğünden bahsediyor ve planın belli bir parçası haline geliyor. Bu üç temel bölümdeki hamle-

lerin tüm sıralanışı insana bir tür satranç problemini hatırlatıyor – ya da hatırlatmalı: bu problemde amaç problemi çözenin sadece belli sayıda hamlede mat yapması değil, aynı zamanda "geriye doğru analiz" denilen şeyi yapması, yani çizimdeki dizilişe gelene kadar yapılan hamleleri tahmin edip inceleyerek mesela Siyah'ın son hamlesinin rok yapmak olamayacağını, mutlaka beyaz Piyon'u *en passant* almak olması gerektiğini kanıtlamasıdır.

Bu basit Önsözde satranç taşlarımın ve oyunlarımın daha karmaşık yönlerini uzun uzadıya anlatmama gerek yok. Fakat şunu söylemeden edemeyeceğim: bütün Rusça kitaplarım arasında en fazla "sıcaklığa" sahip olan ve bu sıcaklığı yayan *Lujin Savunması*'dır – satrancın ne denli soyut olduğu düşünüldüğünde bu size tuhaf gelebilir. Aslında Lujin satrançtan hiçbir şey anlamayan ve/veya diğer bütün kitaplarımdan nefret eden okurlar tarafından bile cana yakın bulundu. Pasaklıdır, pistir, patavatsızdır ama benim sevecen genç hanımın (o da sevimli bir kızcağızdır) hemen fark ettiği gibi, onda hem bozarmış teninin kabalığını ve hem de muğlak dehasının kısırlığını aşan birşeyler vardır.

Son zamanlarda Rusça romanlarımın (ki daha arkası gelecek) İngilizce baskılarına yazdığım 'Önsöz'lerde Viyana ekibine yüreklendirici birkaç söz söylemeyi kendime iş edindim. Bu Önsöz de bir istisna olmayacak. Psikanalistler ve psikanalizin gazabına uğramış olanlar umarım Lujin'in geçirdiği sinir krizinden sonra maruz kaldığı tedavinin ayrıntılarından –mesela bir satranç oyuncusunun Kraliçe'de (Vezir'in İngilizce'deki karşılığı) anneciğini ve rakibinin Şahında da babacığını gördüğüne dair şifa verici imalardan– memnun kalacaklardır ve bir Pixlok takımını bir romanın anahtarı sanan küçük Freudcu hiç şüphesiz kahramanlarımı, anne babamın, sevgililerimin ve değişik kimliklerimin kendi kafasındaki karikatürize edilmiş halleriyle eşleştire-

cektir. Bu türden hafiyelerin ağzına bir parmak bal olsun diye itiraf ediyorum, Lujin'e Fransız mürebbiyemi, cep satrancı takımımı, yumuşak başlılığımı ve duvarlarla çevrili bahçemden koparttığım şeftalinin çekirdeğini verdim.

Vladimir Nabokov, Montreux
15 Aralık 1963

1

Onu en çok şaşırtan pazartesiden itibaren yalnızca Lujin diye çağrılacak olmasıydı. Babası –asıl Lujin, büyük Lujin, kitaplar yazan– dudaklarında bir gülümseme, (geceye hazırlık olsun diye şimdiden saydam yüz kremiyle yağladığı) ellerini ovuşturarak, süet terlikli akşam yürüyüşü ile çocuk odasından çıkmış, kendi yatak odasına dönmüştü. Karısı yatakta yatıyordu. Yarı doğrularak sordu: "Ee, nasıl gitti?" Baba gri ropdöşambrını çıkarırken cevap verdi: "Becerdik galiba. Sakin karşıladı, off... üstümden gerçekten büyük bir yük kalktı." "Ne iyi..." dedi karısı, ipek yorganı yavaşça üzerine çekerek, "Tanrı'ya şükür, Tanrı'ya şükür..."

Gerçekten de büyük bir ferahlamaydı bu. Bütün bir yaz boyu –belli başlı üç kokudan, leylak, yeni biçilmiş ot ve kuru yaprak kokusundan devşirilmiş çabucak geçiveren bir taşra yazı– bütün bir yaz boyu, çocuğa ne zaman, nasıl söyleyecekleri konusunu tartışmışlar, erteleye erteleye ağustos sonunu bulmuşlardı. Çevresinde gittikçe daralan daireler çizerek dolanıp durmuşlar ama söyleyeceklerini dinlemek üzere ne zaman kafasını kaldırır gibi olsa babası hemen ibresi hep fırtı-

na gösteren barometre ile ilgileniyormuş gibi davranmış, annesi ise bütün kapıları açık bırakıp uzun saplı, dağınık çançiçeği demetlerini piyanonun kapağı üzerinde unutarak, evin derinliklerine bir yere doğru gidip kaybolmuştu. Ona yüksek sesle *Monte Kristo Kontu*'nu okuyan (ve "zavallı, zavallı Dantès" diye bağırmak için okumayı yarıda kesen) tıknaz Fransız mürebbiye, anne babaya meseleye el koymayı önermişti gerçi, ama söz konusu meseleden ölümden korkar gibi korkan da gene kendisiydi. Zavallı, zavallı Dantès çocukta hiçbir acıma uyandırmıyor, kadının öğretmence iç çekişi karşısında da sadece gözlerini kısıp önündeki resim kâğıdını yırtarcasına silerek, çizmeye uğraştığı koca göğüslerin olabildiğince korkunç gözükmesine çalışmakla yetiniyordu.

Çok seneler sonra, beklenmedik açık seçiklikte büyülü bir sene, bahçenin dallarına takılıp göğe yükselmiş gözüken verandadaki bu okuma saatlerini başını döndüren bir zevkle anmıştı. Anısı, mürebbiyenin çakısı ile küçük küçük doğrayıp dilinin altında tutmasını söylediği tarçın saplarının şekerli, mürekkepsi tadına ve güneş ışığına batırılmış gibiydi. Bir zamanlar hezaren koltuğun üzerine yerleştirdiği, kaderleri gevrek, çatlayan seslerle mürebbiyenin şişman kıçına batmakta olan raptiyeler geriye baktığında güneş ışığına, bahçenin seslerine, derisi kalkmış dizine konan sivrisineğe, onun kırmızımtırak karnını mutlulukla kaldırışına eş görünüyordu. On yaşında bir oğlan çocuğu dizlerini çok iyi, ayrıntılarıyla tanır: kanayıncaya kadar kurcalanan kaşındıran kabarıklık, güneş yanığı tenin üzerindeki beyaz tırnak izleri ve kum tanelerinin, çakıl taşlarının, kesici dalların imzası gibi duran tüm öteki çizikler. Şaplaktan kıl payı sıyrılan sivrisinek uçar gider, mürebbiye ondan kıpırdamamasını isterdi. Cinnete varan yoğunlukta bir dikkatle –St. Petersburg'daki dişçinin platin tellerle hizaya soktuğu– dişlerini göstererek güneşle halelenmiş başını öne eğer, beş parmağıyla birden

sivrisineğin ısırdığı yeri kazırcasına kaşırken mürebbiye yavaşça, gittikçe artan bir dehşetle açık duran resim defterine, inanılmaz karikatürüne doğru uzanırdı.

"Hayır, benim anlatmam daha iyi olur," demişti mürebbiyenin önerisi üzerine baba Lujin duralayarak. "Sonra söylerim, bırakın diktesini yazsın rahat rahat." "Bu dünyaya katılmak katlanılacak gibi değildir," diye dikteyi sürdürürdü baba Lujin ders odasında bir aşağı bir yukarı gezinerek. "Bu dünyaya katılmak katlanılacak gibi değildir." Oğul ise masanın üzerinde neredeyse yatar gibi kaykılır, metal ışıltısı içindeki dişlerini göstererek "katılmak" ile "katlanmak" sözcüklerinin yerini boş bırakıvermekle yetinirdi. Aritmetik daha iyi gidiyordu, büyük zorluklarla elde edilen bir sayının, belli bir noktada birçok maceralardan sonra hiç sayı artmaksızın on dokuza bölünebilmesi gerçeğinde esrarlı, hoş bir yan vardı.

Baba Lujin korkuyordu. Oğlunun, sadece birer isim olan Rusya'nın kurucuları Sineus ile Trevor'un gerekli olduğunu, "yat" eki alan Rusça sözcükler tablosunu ya da Rusya'nın belli başlı nehirlerini öğrendiğinde, iki sene önce Fransız mürebbiye ilk defa ortaya çıkıp da gıcırdayan basamak, çatırdayan döşeme ve yerde sürüklenen bavul sesleri eşliğinde bütün evi varlığıyla ağır ağır doldurmaya başladığında tutulduğu nöbetin aynısını geçirmesinden korkuyordu. Fakat bu defa öyle olmamış, çocuk susup dinlemişti. Babası tüm ilginç, çekici ayrıntıları bulup çıkarma kaygısı içinde laf arasında büyükler gibi soyadı ile çağrılacağını söylediğinde oğul kızarmış, gözlerini kırpıştırmaya başlamış, kendini sırtüstü yastığın üzerine atıp ağzını açmış, başını iki yana sallayıp durmuş –"öyle kıvranıp durma" demişti babası, çocuğun şaşkınlığını görmüş, gözyaşlarının gelmesini beklemişti– ama ağlamamış, onun yerine yüzünü yastığa gömmüş, yastığın içine doğru poflamış sonra birden doğrularak kırış

kırış, sıcacık, ışıl ışıl gözlerle çabuk çabuk evde de kendisini Lujin diye çağırıp çağırmayacaklarını sormuştu.

Ve şimdi bu donuk, tedirgin günde St. Petersburg trenine yetişmek için istasyona doğru yola koyulmuşlarken, baba Lujin tentesiz faytonda karısının yanında oturmuş oğluna bakıyor, beriki inatla kaçırdığı yüzünü ona doğru dönecek olursa hemen gülümsemeye hazır bekliyor, karısının deyimiyle oğlanın niye böyle birden "kasılıp kaldığını" merak ediyordu. Oğlan ön koltukta onlarla yüz yüze gelecek şekilde oturmuştu. Koyu yünlü tüvit bir pelerine sarınmış, başında yana yatırdığı –şu anda dünyada kimsenin düzeltmeye cesaret edemeyeceği– bahriyeli beresiyle oturmuş, faytonun yanından içi kayın yapraklarıyla dolu bir çukura koşut hızla uçup giden kayın gövdelerini seyrediyordu.

"Üşümedin mi," dedi annesi, yol nehrin oraya doğru kıvrılıp da küçük bir esinti şapkasındaki gri kuştüyünde yumuşacık bir ürpermeye yol açtığında. "Evet üşüdüm," dedi oğul nehre bakarak. Annesi mırıl mırıl bir sesle uzanıp pelerinini düzeltmek üzereyken oğlunun bakışlarını fark edince elini çabucak geri çekti, parmakların havada kıvrılıvermesinden ibaret, "Örtün, daha sıkı örtün" anlamına bir el hareketiyle yetindi. Oğlan kıpırdamadı. Sonra rüzgârdan ağzına yapışan şapka tülünden kurtulmak için dudaklarını büzerek –sürekli, neredeyse bir tik haline gelmiş bir dudak hareketi– kocasına sessizce yardım isteyen gözlerle baktı. Kocası da yünlü bir pelerine bürünmüş, kalın eldivenler içindeki ellerini çukur oluşturacak biçimde yumuşak eğimli bir kavis çizdikten sonra belli belirsiz küçük Lujin'in beli hizasına kadar yükselen ekose bir yol battaniyesinin üzerine koymuştu. "Lujin," dedi babası zorlama bir neşeyle "ha, Lujin?" ve oğlunu battaniyenin altından bacağıyla hafifçe dürttü. Lujin dizini çekti. İşte bunlar köylü kulübeleri, damlarını bir karış parlak yosun tutmuş, işte üstünde yarı silinmiş yazısı (köyün ismi,

köyde oturan "canların" sayısı) ile tanıdık tabela, işte kovası, kara çamuru, beyaz bacaklı köylü kadınlarıyla köy kuyusu. Köyü geçince atlar tepeyi bir hamlede tırmanıverdi ve arkalarında içinde birbirinden nefret eden mürebbiye ile kâhya kadının sıkış tıkış oturdukları ikinci fayton belirdi sonra. Arabacı dudaklarını şaplattı, atlar yine tırıs gitmeye başladılar. Renksiz gökyüzünde bir karga biçilmiş başak saplarının üzerinden uçup gitti.

İstasyon köşkten bir buçuk mil uzaklıkta bir köknar korusu içinden inişsiz çıkışsız, yankılarla dolu geçip giden yolun St. Petersburg'a giden anayolla kesiştiği, raylardan öteye, bir bariyerin altından bilinmeyene doğru akıp gittiği bir noktadaydı. Baba Lujin sokulgan bir tavırla, "İstersen kuklaları oynatabilirsin," dedi oğlu arabadan atlayıp yünlü pelerininin daladığı ensesini kımıldatarak bakışlarını yere dikip kaldığında. Oğul uzatılan on kopeği sessizce aldı. İkinci faytondan mürebbiye ile kâhya kadın hantal hareketlerle, biri arabanın sağ kapısından biri sol kapısından indiler. Baba eldivenlerini çıkardı. Anne tülünü kaldırarak, göz ucu ile yol battaniyelerini toparlayan iri yarı hamalı izlemeye koyuldu. Ansızın bir rüzgâr atların yelelerini savurdu, arabacının narçiçeği rengi kol yenlerini şişirdi.

Peronun üzerinde yalnız başına kaldığını görünce, Lujin, oynak çıplak bacaklarını canlandırıp fırıl fırıl döndürmek için bir madeni paranın dürtmesini bekleyen cam kutudaki beş küçük kuklaya doğru yürüdü; ne var ki bugün boşunaydı beklemeleri, çünkü makinenin bozuk olduğu çıktı ortaya, para da boşa gitmişti. Lujin biraz durdu, sonra rayların en ucuna kadar yürüdü. Sağda küçük bir kız kocaman bir balyanın üzerine oturmuş, dirseğini avcuna dayamış yeşil bir elma yiyordu. Solda pantolon askılı bir adam elinde kırbacı, uzağa, çizgi halinde gözüken ormanın bittiği, biraz sonra trenin müjdecisi olacak küçük beyaz dumancığın gö-

rünüvereceği noktaya bakıyordu. Tam önünde, rayların öte yanında, dibinde otlar bitmiş, barınak haline sokulmuş kirli sarı, tekerleksiz bir ikinci mevki vagonunun yanında köylünün biri yakacak odun yarıyordu. Birden bütün bunlar gözyaşlarının buğusu ardında bulandı gitti, gözkapakları yandı, birazdan olacaklara katlanması imkânsızdı – elinde biletlerden bir yelpazeyle baba, gözleriyle bavulları sayan anne, gürültüyle istasyona giren tren, çıkması daha kolay olsun diye merdiveni dayayacak olan kondüktör. Etrafına bakındı. Küçük kız elmasını yiyordu, pantolon askılı adam uzaklara bakıyordu; her şey sakindi. Sanki öylesine yürüyormuş gibi peronun sonuna kadar gitti, sonra hızlı hızlı yürümeye başladı, birkaç basamağı koşarak indi, çiğnenmiş bir patika ile karşılaştı, istasyon şefinin bahçesi, bir çit, bir tahta kapı, köknar ağaçları, sonra küçük, derin kurumuş bir dere yatağı ve hemen sonra sık ağaçlı bir koruluk.

Önce koruluğun içinden hışırdayan eğreltiotlarına sürünüp kırmızımsı çançiçeği yapraklarını ezerek dosdoğru koşmaya başladı. Sadece lastiğin tuttuğu beresi ensesine kaymış, dizleri dışarlık elbisesinin altına giydirilmiş yün çoraplardan terlemişti. Koşarken ağlıyor, alnına çarpan dallara yarım yarım çocukça küfürler savuruyordu – en sonunda durmak zorunda kalıp da nefes nefese diz çöktüğünde pelerini bacaklarını tamamen örttü.

Ancak bugün, her sene taşradan şehre taşındıkları, aslında hiç de sevimli olmayan bugün, evin içinin denklerle dolduğu bugün, bahçıvanı hiçbir yere gitmek zorunda olmadığı için kıskandığınız bugün, babasının sözünü ettiği değişimin ne denli korkunç olduğunu anlamıştı. Önceki sonbaharların şehre dönüşleri buna oranla birer mutluluktu. Mürebbiyesi ile çıktıkları, hep aynı sokaklar ve Nevski boyunca sürdürülen sonra da rıhtım boyundan eve geri dönülen sabah yürüyüşleri, artık hiçbir zaman tekrarlanmayacaktı. Mutlu yü-

rüyüşler. Mürebbiyesi bazen rıhtım boyundan yürümelerini önerir, o hep karşı çıkardı. Bu kendini bildi bileli bazı alışkanlıkları olduğundan değil, Peter ve Paul Kalesi'ndeki toptan, topun evlerin pencere camlarını zangırdatarak insanın kulak zarını patlatacak gibi yankılanan gök gürültüsü benzeri sesinden son derece korktuğu içindi. Sonunda hep –inanılmaz manevralarla– gün ortasında Nevski'de, toptan olabildiğince uzakta kalmayı becerir, eğer yollarını değiştirecek olurlarsa kışlık sarayın orada top atışlarına yakalanıvereceklerini bilirdi. Yemekten sonra divanın üzerinde kaplan postunun altında keyifle hayale dalmalar, saat ikiyi vurduğunda sütünü gümüş bardağa –süte çok bambaşka bir tat verirdi bu– koyup içmeler, saat üçü vurduğunda üstü açık faytonla tur atmalar, bunların hepsinin sonu gelmişti artık. Bütün bunlar gitmiş, yerini yeni, bilinmeyen, bu yüzden de korkunç olan birşeyler, her gün dokuzdan üçe kadar beş dersle geçen katlanılmaz, boyun eğilemeyecek bir dünya almıştı. Hele bu dünyayı dolduran tanımadığı bir dolu oğlan! Onlar yakınlarda bir temmuz günü burada köyde, tam köprünün üstünde, etrafını çevirip suratına teneke tabancalarla nişan alan, uçlarındaki emniyet lastikleri çıkarılmış küçük sopalar fırlatan oğlanlardan daha da korkutucu görünüyorlardı gözüne.

Orman sessiz ve ıslaktı. Ağlayabildiği kadar ağladıktan sonra tedirgin duyargalarını kıpırdatan bir böcekle oynadı bir süre, sonra aynı böceği bir taşla ezmekle oyalandı, ne var ki böceği ezmek için taşı ilk indirdiğinde çıkan o keyifli çıtırtıyı ikinci üçüncü keresinde tutturamadı bir türlü. Derken yağmurun çiselemeye başladığını fark etti. O zaman yerden kalktı, tanıdık bir patika buldu, ayakları köklere takılarak belli belirsiz intikam duyguları içinde köşke geri dönmek üzere koşmaya başladı. Köşkte saklanacaktı, kışı orada geçirecek sadece kilerde bulduğu peynir ve reçel ile karnını

doyuracaktı. Ormanın içinde bir sağa bir sola kıvrılarak ilerleyen patikada on dakika yol aldıktan sonra yüzeyi yağmur damlalarının meydana getirdiği halkalarla dolu nehrin kıyısına vardı. Beş dakika daha gidince gözlerinin önünde önce değirmen, sonra üzerinde yürüyenin bileklerine kadar talaşa gömüldüğü küçük yaya köprüsü, sonra yokuş yukarı devam eden patika, en sonunda da –çıplak leylak tarhlarının arasından– ev beliriverdi. Duvar kıyısından sürünerek ilerledi, oturma odasının penceresinin açık olduğunu görünce su borusuna tırmanarak boyaları dökülen yeşil saçaklığa tutundu, pencereden içeri yuvarlandı. Oturma odasındaydı artık, durdu, etrafı dinledi. Anne tarafından büyükbabasını – kara favoriler, elde keman– gösteren eski bir fotoğraf, olduğu yerden gözlerini dikmiş, ona bakıyordu. Ama resme belli bir açıdan bakıldığında hemen yanındaki aynada kaybolup gidiyordu, öyle yaptı, oturma odasına girdiğinde hep tekrarladığı hüzünlü bir oyundu bu. Bir an durup düşündü, üst dudağını oynattı, oynatınca ön dişlerindeki platin teller aşağı yukarı gidip geldiler. Dikkatle kapıyı açtı, sahipleri giden evi vakit geçirmeden kuşatıveren yankının titreşimleri yüreğini hoplattı, sonra şimşek hızıyla koridoru geçti, oradan da merdivenlerden tavan arasına çıktı. Kendine özgü bir tavan arasıydı bu, küçük bir penceresi vardı, buradan bakınca merdivenler, zarif bir kıvrımla aşağı doğru süzülüp gölgelerde kaybolan tırabzanın kahverengi pırıltısı görülürdü. Evde çıt yoktu. Biraz sonra aşağı kattan, babasının çalışma odasından uzaktan uzağa bir telefon sesi geldi. Telefon uzun süre aralıklarla çalmaya devam etti. Sonra etrafı gene sessizlik kapladı.

Bir kutunun üzerine yerleşti. Hemen yanında benzer bir kutu duruyordu fakat açıktı ve içi kitaplarla doluydu bu kutunun. Köşede, duvara dayalı rendelenmemiş bir tahta parçası ile kocaman bir bavulun arasına arka lastiğinin yeşi-

li yırtılmış bir kız bisikleti tersine çevrilerek yerleştirilmişti. Birkaç dakika geçince Lujin canının sıkıldığını anladı, tıpkı annesinin insanın arkasına terlemesin diye havlu yerleştirmesi ve sokağa çıkamamak gibi bir duyguydu bu. Açık kutudaki gri, tozlu kitaplara parmaklarını dokundurdu, parmak uçları kara izler bıraktı ciltlerin üzerinde. Kitapların yanında mantar tabancası kurşunlarından biri duruyordu, oyuncak kurşunun üzerinde bir tek tüy vardı, onun yanında da bir askeri bandoyu gösteren büyük bir fotoğraf, çatlak bir satranç tahtası ve daha birkaç ıvır zıvır vardı.

Böylece bir saat geçti. Birden seslerin çıkardığı gürültüyü ve ön kapının inler gibi gıcırdadığını duydu. Küçük pencereden kendini göstermeden aşağı baktı, babasını gördü. Babası delikanlı gibi koşa koşa merdivenleri çıktı, sahanlığa gelince durdu, tekrar çabuk çabuk aşağıya indi, yukarıdan bakınca dizleri bir sağa bir sola sıçrar gibi görünüyordu. Artık aşağıdan gelen sesleri seçebiliyordu, kâhyanın, arabacının, bekçinin sesleri. Bir dakika sonra merdiven tekrar canlandı; bu kez annesi, eteklerini eli ile toplamış çabuk çabuk yukarıya çıkıyordu. O da sahanlığa gelmeden durdu, çıkmaya devam etmek yerine tırabzana dayandı, sonra birden kollarını iki yana açarak tekrar aşağıya indi. Sonunda aradan bir dakika daha geçince hepsi birden sözleşmiş gibi yukarı çıkmaya başladılar, babasının saçsız başı pırıl pırıl parlıyor, annesinin şapkasının kuşu dalgalı havuzda yüzen bir ördek gibi sağa sola hopluyor, kâhyanın boz renkli ense tıraşı bir iniyor bir çıkıyordu. Onları arkadan her basamakta tırabzana dayanarak çıkan arabacı, bekçi ve nedendir bilinmez inekleri sağan hizmetçi kız Akulina izliyor, en arkadan da küçük Lujin'in gelecekteki karabasanlarının tek sahibi olacak değirmendeki kara sakallı köylülerden biri geliyordu. En güçlü kuvvetlileri olduğu için Lujin'i tavan arasından arabaya taşıyan da o oldu.

2

Baba Lujin, kitaplar yazan Lujin, sık sık oğlunun büyüyünce nasıl biri olacağını düşünürdü. Kitaplarında (*Dumanlar* adındaki unutulmuş romanı hariç, hepsi küçük erkek çocuklar, gençler ve lise öğrencileri için yazılmıştı ve sağlam rengârenk kapakları vardı) daima "dik başlı," "efkârlı" sarışın bir delikanlı görüntüsü uçuşur dururdu. Bu delikanlı, daha sonra bir kemancıya ya da bir ressama dönüşür, bu dönüşüm sırasında da ahlak güzelliğinden hiçbir şey kaybetmezdi. Ona göre, oğlunu tamamen sıradan insanlar (böyle insanların olduğu varsayılırsa) olmaya mahkûm bu çocuklardan ayıran belli belirsiz bir özellik, gizli bir yetenek kımıltısı vardı. Müteveffa kayınpederinin besteci olduğunu (her ne kadar biraz yavan ve ileri yaşlarında virtüözlüğün su götürür ihtişamına kolay kapılan biri olsa da) hiç aklından çıkartmadan, birkaç kere, litografyaları andıran hoş bir rüyada, elinde bir mum, gece vakti oturma odasına inmiş, orada, topuklarına kadar inen beyaz bir gecelik entarisi içinde siyah, kocaman bir piyanoyu çalmakta olan bir *Wunderkind* görmüştü.

Herkes oğlunun ne kadar olağanüstü olduğunu görmeliydi, ona öyle geliyordu, belki yabancılar bu olağanüstülüğü ondan daha iyi anlayabilirlerdi. Oğlu için seçtiği okul, öğrencilerinin "iç" dünyalarına gösterdiği ilgiyle, müşfikliğiyle, düşünceliliğiyle, dostça uzgörüsüyle ünlüydü. Anlatılanlara göre, ilk açıldığı yıllarda öğretmenler teneffüslerde oğlan çocuklarla oynarlarmış: fizik öğretmeni, arkasına bakarak, bir parça karı sıkıp top haline getirirmiş, matematik öğretmeni kaburgalarında sert küçük bir top hissedermiş *lapta* oyununda (Rus beysbolu) koşarken; hatta okul müdürü bile orada olur, neşeli çığlıklarla oyunu desteklermiş. Bu birlikte oynanan oyunlar artık yoktu ama arkalarında masum şöhretlerini bırakmışlardı. Oğlunun sınıf öğretmeni, yazar Lujin'in iyi ahbabı, ayrıca pek de fena olmayan lirik şiirler yazan Rus edebiyatı öğretmeniydi. Anakreon öykünmelerinden derlediği bir kitap yayımlamıştı. Lujin'e, oğlunu okula ilk getirdiği gün, "Bana uğra," demişti. "Herhangi bir perşembe on iki civarında." Lujin uğradı. Merdivenler bomboş ve sessizdi. Öğretmenler odasına giden koridordan geçerken Sınıf İki'den gelen boğuk, çok sesli bir kahkaha duydu. Kahkahayı takip eden sessizlikte adımları sarı parke döşeme üzerinde tok bir dolgunlukla yankılandı. Öğretmenler odasında, insana sınavları hatırlatan çuhayla kaplı büyük bir masada öğretmen oturmuş mektup yazıyordu.

Oğlu okula girdiğinden beri öğretmenle konuşmamıştı ve şimdi, bir ay sonra, onu ziyaret ederken, gençliğinde, sırtında üniversite forması, kısa süre önce ilk öyküsünü yolladığı bir derginin editörünü görmeye gittiği zamankine benzer bir endişe ve çekingenlikle dolu, iç gıcıklayıcı bir beklenti içindeydi. Şimdi tıpkı o zamanki gibi, belli belirsiz beklediği (tıpkı yabancı bir kasabada uyanıp, gözler hâlâ kapalıyken, muhteşem, pırıl pırıl bir sabahı beklemek gibi) coşku-

lu hayranlık kelimeleri yerine, er ya da geç söyleneceklerini ummasa kendisinin seve seve söyleyebileceği o kelimeler yerine, öğretmenin oğlunu kendisinden daha az anladığını kanıtlayan soğuk ve sıkıcı lafları duydu. Herhangi bir saklı yetenek konusunda tek bir söz bile edilmedi. İki yanında pembe oluklar olan burnunun üzerinden inatçı gözlüğünü çıkartıp gözlerini avcuyla ovuştururken sakallı soluk yüzünü yana eğen öğretmen önce söze başladı, çocuğun şimdikinden daha başarılı olabileceğinden, arkadaşlarıyla geçinemediğinden, teneffüslerde koşup oynamadığından bahsetti. "Çocuğun becerikli olduğu kuşkusuz," dedi öğretmen, göz ovuşturma işini bitirerek, "ama bir kayıtsızlığı olduğunu fark ediyoruz." Tam bu dakikada aşağı katlarda bir yerde zil çalmaya başladı, ve sonra ses yukarı katlara sıçradı ve katlanılmaz bir cırtlaklıkla tüm binayı sardı. Bundan sonra iki üç saniye süren mutlak bir sessizlik oldu – ve birdenbire her şey canlanıp gürültüye boğuldu; sıra kapakları çarpılıyor, koridor konuşma ve ayak sesleriyle doluyordu. "Uzun teneffüs," dedi öğretmen. "İstersen aşağıya bahçeye inebiliriz, çocukları oynarken seyredebilirsin."

Ötekiler tırabzanlara sarılarak ve sandaletlerinin tabanlarını basamakların kullanılmaktan parlamış kenarlarından kaydırarak taş merdivenlerden indiler. Aşağı katta, askıların kalabalık karanlığında ayakkabılarını değiştirdiler; bazıları geniş pencere içlerine oturup bağcıklarını aceleyle bağlarken homurdandı. Birdenbire oğlunu gördü, eğilmiş, botlarını iğrenerek bez bir torbadan çıkarıyordu. Aceleci, kıtık saçlı bir oğlan ona çarptı, kenara çekilirken Lujin babasını fark etti. Beriki gülümsedi, yüksek astragan şapkasının tepesine bir elinin kenarıyla gerekli çukuru kondurdu. Lujin gözlerini kısıp babasını görmemiş gibi başını çevirdi. Babasına arkası dönük çömelerek botlarıyla ilgilendi; ondan önce ayakkabılarını değiştirmeyi başaranlar üstünden geçiyor-

lardı, her itişten sonra karanlık bir köşeye gizlenir gibi sırtını biraz daha kamburlaştırıyordu. Sonunda dışarı çıktığında –üzerinde uzun gri bir palto ve küçük astragan bir keple (bu hep aynı kabadayı çocuk tarafından kafasından düşürülüyordu)– babası çoktan bahçenin öbür ucundaki kapıda durmuş, onun geldiği yöne doğru bakıyordu. Baba Lujin'in yanında edebiyat öğretmeni duruyordu ve oğlanların futbol oynadıkları büyük gri lastik top ayaklarının dibine yuvarlanınca, edebiyat öğretmeni, o büyülü geleneği sürdürme güdüsüyle topa vurmak istermiş gibi yaparken sadece ağırlığını beceriksizce bir ayağından öbürüne geçirdiğinden galoşlarından biri ayağından çıkar gibi olunca büyük bir keyifle güldü. Baba ona dirseğinden tutarak destek verdi, oğul Lujin de fırsattan istifade şimdi sessiz olan ve elbise askılarının arasında hademenin keyifli esneyişinin duyulduğu sahanlığa geri döndü. Yıldız biçimli ızgaraların demir ışınları arasındaki cam kapıdan babasının alelacele eldivenini çıkardığını, öğretmene veda ettiğini ve kapıdan kaybolduğunu gördü. Ancak ondan sonra dışarı sızdı ve oyuncuların arasından dikkatlice sıyrılıp altında odunların istif edildiği soldaki kemere doğru yürüdü. Orada yakasını kaldırıp bir odun yığınının üzerine oturdu.

Ortalama iki yüz elli uzun teneffüs boyunca bu şekilde oturdu, yurtdışına gönderildiği yıla kadar. Bazen öğretmen köşede beliriveriyordu, "Neden hep böyle omuzları çökmüş bir halde oturuyorsun Lujin? Diğer çocuklarla koşmalısın." Lujin odun yığınının üzerinden kalkıp, bu saatte özellikle vahşi olan üç sınıf arkadaşından eşit uzaklıkta bir nokta bulmaya çalışır, birinin yankılanan tekmesinden fırıldak gibi uçup gelen toptan ürker ve öğretmenin yeterince uzakta olduğuna kanaat getirince odun yığınına geri dönerdi. Bu noktayı okulun ilk günü seçmişti. O kara günde çevresini saran onca nefreti ve aşağılayıcı merakı fark ettiğinde gözleri

hemen yanan bir sisle dolmuştu ve baktığı her şey –bir şeye bakmanın kahrolası gerekliliğinden dolayı– girift, optik değişimlerden geçmişti. Kâğıt üzerindeki çapraz mavi çizgiler bulanıklaşıyor; karatahtadaki beyaz sayılar bir büzülüyor, bir genişliyorlar; aritmetik öğretmeninin sesi, sanki durmadan uzaklaşıyormuş gibi, gittikçe daha boş ve anlaşılmaz geliyor ve sıra komşusu olan yanakları ayva tüylü sinsi zorba, sessiz bir memnuniyetle: "Şimdi ağlayacak," diyordu. Ama Lujin bir kere bile ağlamadı, hatta tuvalette ortak bir çabayla başını içinde sarı kabarcıklar olan kubura sokmaya çalıştıklarında bile. "Beyler," demişti ilk derslerin birinde öğretmen, "yeni arkadaşınız bir yazarın oğludur. Eğer eserlerini okumadıysanız, okumaya bakın." Ve büyük harflerle tahtaya şunu yazmıştı, öyle bastırmıştı ki tebeşir parmaklarının arasında ezilerek toz haline gelmişti: TONİ'NİN MACERALARI, SILVESTROV VE ORTAKLARI BASIMEVİ. Bundan iki ya da üç ay sonra sınıf arkadaşları ona Toni demeye başladılar. Gizemli bir havayla, yanakları ayva tüylü zorba kitabı sınıfa getirdi ve ders sırasında kurbanına anlamlı bakışlar fırlatarak sinsice diğer çocuklara gösterdi – ve ders bittiğinde yüksek sesle orta yerinden okumaya başladı, inadına kelimeleri bozup berbat ederek. Omzunun üzerinden bakan Petrişçev sayfalardan birini çevirmesine engel olmak isteyince sayfa yırtıldı. Krebs, "Babam gayet ikinci sınıf bir yazar olduğunu söylüyor," diye söylendi. Gromov, "Bırakın da Toni bize yüksek sesle okusun!" diye bağırdı. "En iyisi herkese bir parça vermek," dedi sınıfın soytarısı tadını çıkararak ve fırtınalı bir itiş kakıştan sonra kızıl ve altın renkli fiyakalı kitabı ele geçirdi. Sayfalar tüm sınıfa saçılmıştı. İçlerinden birinin üzerinde bir resim vardı – sokak köşesinde partal bir köpeğe yemeğinden veren gözleri pırıl pırıl bir okul çocuğu. Ertesi gün Lujin bu resmi sıra kapağının altına özenle raptiyelenmiş buldu.

Fakat çok geçmeden onu rahat bıraktılar. Yalnızca zaman zaman takma adı nüksetti, ama bu ada inatla cevap vermediği için o da sonunda yok oldu. Lujin'in varlığını fark etmez oldular ve onunla konuşmadılar. Sınıfın tek sessiz çocuğu (her sınıfta olan cinsten, nasıl her sınıfta bir şişko, bir güçlü ve bir de nüktedan çocuk olursa) bile aşağılık kaderini onunla paylaşmaktan korkarak ondan uzak duruyordu. Aynı sessiz çocuk, altı yıl sonra Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında çok tehlikeli bir keşif için Aziz Yorgo Nişanı kazanan ve sonra iç savaşta bir kolunu kaybeden çocuk, Lujin'in okulda nasıl olduğunu düşündüğünde (bu yüzyılın yirmili yıllarında) gözünün önüne bir şey getiremedi. Onu ya arkadan, ya sınıfta önündeki sırada kepçe kulaklarıyla otururken, ya da koridorun keşmekeşten en uzak köşesine çekilirken, ya da kızakla eve giderken hatırlayabildi -- elleri ceplerinde, sırtında büyük parça parça renkli çantası, yağan karın içinde... Koşarak önüne geçip Lujin'in yüzüne bakmak istedi, ama unutuşun özel karı, o lapa lapa ve sessiz kar, hatıralarını donuk beyaz bir sisle örttü. Ve bir zamanların sessiz çocuğu, şimdinin huzursuz göçmeni, gazetede çıkan resme bakıp, "Bak şu işe, yüzünü hatırlayamıyorum... Bir türlü hatırlayamıyorum..." dedi.

Ama baba Lujin, saat dört civarında camdan dışarı baktığında, yaklaşan kızağı ve oğlunun solgun bir noktayı andıran yüzünü görecekti. Çocuk genellikle doğruca çalışma odasına gelir, babasının yanağına yanağıyla dokunurken havayı öper ve dönüp gitmeye hazırlanırdı. "Dur," derdi babası, "dur. Anlat bugün nasıl geçti. Tahtaya kalktın mı?"

Yüzünü çeviren oğluna açlıkla bakar, onu omuzlarından tutup sarsmak ve solgun yanağından, gözlerinden, yumuşacık çukur şakağından doya doya öpmek isterdi. Okulun o ilk kışında, doktorun tavsiyesiyle yapılan arsenik iğneleri sonucu küçük kansız Lujin'den dokunaklı bir sarım-

sak kokusu geliyordu. Platin telleri çıkartılmıştı, ama alışkanlıktan dişlerini göstermeye ve üst dudağını bükmeye devam ediyordu. Sırtında kayışlı bir Norfolk ceketi ve ayağında dizlerinden aşağısı düğmeli bol bir pantolon vardı. Çalışma masasının yanında tek bacağı üzerinde dengede durur ve babası geçit vermeyen somurtkanlığına karşı herhangi bir şey yapmaya cüret edemezdi. Küçük Lujin çantasını halıda sürükleyerek gider; baba Lujin üzerinde mavi defterlere (belki de ileride bir biyografi yazarının hoşuna gidebilecek bir kapris) her zamanki öykülerinden birini yazdığı çalışma masasına dirseğini dayar, bitişikteki yemek odasından gelen monologu, karısının sessizliğe doğru ısrarla bir fincan kahve ikram edişini dinlerdi. Korkutucu bir sessizlik diye düşünürdü baba Lujin. İyi değil, her nedense acı dolu bir iç dünyası... Belki de okula gönderilmemeliydi. Ama diğer taraftan da başka gençlerle olmaya alışmalı... Bir muamma, bir muamma...

"Peki, o zaman biraz kek al," diye devam ederdi duvarın ardındaki ses üzüntüyle, sonra tekrar sessizlik. Ama bazen korkunç bir şey olurdu: birdenbire, belli bir neden yokken, başka, gıcırtılı ve boğuk bir ses cevap verir, ve kapı kasırga çıkmış gibi çarpılarak kapanırdı. O zaman baba Lujin ayağa fırlar, kalemini bir dart oku gibi tutarak yemek odasına giderdi. Karısını, titreyen ellerle, devrilmiş fincan ve tabağı düzeltip çatlak var mı diye bakarken bulurdu. "Ona okulu soruyordum," derdi kadın kocasına bakmadan. "Cevap vermek istemedi ve sonra da delirmiş gibi..." İkisi de kulak kesilirdi. Fransız mürebbiye o sonbahar Paris'e dönmüştü ve şimdi de bizimkinin odasında ne yaptığını bilen kimse yoktu. Odadaki duvar kâğıdı beyazdı, yukarısında üzerinde gri kazların ve zencefil renkli yavru köpeklerin çizili olduğu mavi bir bordür vardı. Kazlardan biri bir köpeğe yaklaşıyordu ve bu oda boyunca otuz sekiz kere tekrarlanıyor-

du. Etajerin üzerinde bir küre ve bir zamanlar Paskalya yortusundan önceki kutsal pazar günü Katkin Panayırı'ndan alınmış doldurulmuş bir sincap duruyordu. Yeşil bir mekanik lokomotif bir koltuğun farbelaları arasından etrafı gözlüyordu. Güzel, aydınlık bir odaydı. Neşeli duvar kâğıdı, neşeli nesneler.

Kitaplar da vardı. Babasının yazdığı kitaplar, kızıl ve yaldızlı harfli ciltleriyle ve ilk sayfalarındaki el yazısı ithaflarla: *Benim oğlumun da hayvanlara ve insanlara Toni'nin onlara davrandığı gibi davranmasını içtenlikle dilerim*, ve büyük bir ünlem işareti. Veya: *Bu kitabı senin geleceğini düşünerek yazdım, oğlum.* Bu yazılar onda babası adına belli belirsiz bir utanç duygusu uyandırıyordu, kitapların kendileri de Korolenko'nun *Kör Müzisyen*'i ya da Gonçarov'un *Pallas Firkateyni* kadar sıkıcıydı. Üstünde kalın dudaklı, kıvırcık saçlı bir çocuğun resmi olan büyük Puşkin cildi hiç açılmamıştı. Diğer taraftan, kendisine teyzesi tarafından verilen iki kitap vardı ki ikisine de hayatı boyunca âşık olmuş, hafızasında onları bir büyüteç altındaymışçasına tutup öylesine bir yoğunlukla onları yaşamıştı ki, yirmi sene sonra tekrar okunduklarında onları, bıraktıkları yinelenmez, ölümsüz izlenim tarafından aşılmış, kurumaya yüz tutmuş birer tefsir, birer kısaltılmış baskı olarak görmüştü. Ama onu Phileas Fogg'un peşi sıra gitmeye zorlayan uzak yolculuklara duyduğu susuzluk olmadığı gibi, Baker sokağında, içinde ince uzun, kartal burunlu dedektifin kendisine kokain enjekte ettikten sonra rüyalar içinde keman çaldığı eve çeken de gizemli maceralara duyduğu çocukça bir eğilim değildi. Ancak çok sonraları bu iki kitapta onu böylesine heyecanlandıranın ne olduğunu kafasında netleştirebildi; bu, titiz ve acımasızca, adım adım kendini gösteren düzendi: Phileas, o silindir şapkalı kukla, kâh milyonluk bir filin üzerinde, kâh yarısı yakıt olarak yakılmak zorunda olan bir gemi-

de, fedakârlıklar gerektiren zarif yolunda ilerliyor; Sherlock mantığı bir hülyanın göz alıcılığıyla donatıyor, Sherlock bilinen tüm puro çeşitlerinin külünden bir monografi yaratıyor ve bu külden, sanki bütün olası tümdengelimlerin kristal labirentinde yolunu bulabilen bir tılsımmışçasına, parlak bir sonuca ulaşıyor. Noel günü anne ve babasının gösteri yapması için tuttukları sihirbaz, kişiliğinde, kısa bir süre için, nasılsa hem Fogg'u hem de Holmes'u birleştirmeyi başarabilmişti, ve o gün Lujin'in hissettiği tuhaf zevk, gösterisinin tüm nahoşluğunu silivermişti. Ricalar –arada sırada üstelemeden yapılan "okul arkadaşlarını davet etsene" ricaları– bir yere varmadığı için, baba Lujin, hem eğlenceli hem de yararlı olur düşüncesiyle, çocukları aynı okula giden iki tanıdığıyla bağlantı kurmuş, ayrıca uzak bir akrabanın sessiz tombul küçük oğullarını ve siyah saçları kalın bir saç örgüsü yapılmış solgun küçük kızını da davet etmişti. Davet edilen tüm oğlanlar denizci kıyafeti giymişlerdi ve briyantin kokuyorlardı. Küçük Lujin çocuklardan ikisinin Sınıf Üç'den, okulda hep pasaklı giyinen ve şiddet saçan Bersenev ve Rosen olduklarını dehşetle gördü. "Efendiiim, işte," dedi baba Lujin, oğlunun omzunu neşeyle tutarak (omuz yavaşça elinin altından kayıyordu). "Şimdi ben sizi yalnız bırakayım. Tanışın ve bir süre oynayın – sonra çağırılacaksınız, size bir sürprizimiz var." Yarım saat sonra onları çağırmaya gitti. Odada sessizlik hüküm sürüyordu. Küçük kız bir köşede oturmuş *Niva (Mısır tarlası)* dergisinin ekinin sayfalarını karıştırıyor, resim arıyordu. Bersenev ve Rosen sürdükleri pomattan ötürü kıpkırmızı ve pırıl pırıl, rahatsız bir halde kanepede oturuyorlardı. Tombul kuzenler odada dolaşıp ilgisizce duvarlardaki İngiliz ağaç oymalarına, küreye, sincaba ve masanın üzerinde çoktandır kırık olan pedometreye bakıyorlardı. Lujin'in kendisi –o da göğsünde beyaz kordona asılı bir düdük olan bir denizci elbisesi giymişti– pen-

cerenin yanındaki sandalyede öfkeden kudurarak oturuyor ve başparmağının tırnağını yiyordu. Ama sihirbaz her şeye değmişti. Ertesi gün Bersenev ve Rosen, ki o zamana kadar yine gerçek iğrenç kişiliklerine dönmüşlerdi, koridorda ona doğru yürümüş, önünde yerlere kadar eğilmiş, sonra da kaba kahkahalar patlatarak, kol kola bir o yana bir bu yana salma salına çabucak oradan ayrılmışlardı. Bu alay bile büyüyü bozmaya yetmemişti. Asık suratlı talebi üzerine –o günlerde ne söylerse söylesin kaşları acıyla bir araya geliyordu– annesi ona Bonmarşe'den kapağında gece kıyafeti içinde, bir tavşanı kulaklarından havaya kaldıran madalyalı bir beyefendinin bulunduğu maun rengine boyanmış büyük bir kutu ve bir sihirbazlık numaraları kitabı almıştı. Kutunun içinde sahte altlı daha küçük kutular, üzeri yıldızlı kâğıtla kaplı bir değnek, resimli kartlarında yarım valeler veya yarım papazlar ve üniformalı yarım koyunlar olan bir deste hileli oyun kâğıdı, içinde bölmeleri olan katlanabilir bir silindir şapka, iki ucunda ne işe yaradıkları pek belli olmayan tahta ıvır zıvırlar bulunan bir ip vardı, ayrıca içlerinde suyu mavi, kırmızı ve yeşille renklendirebilen tozlar olan süslü küçük zarflar da. Kitap daha eğlenceliydi ve Lujin ayna karşısında saatlerce kendi kendine gösterdiği birkaç kart numarası öğrenmekte zorlanmadı. Bir numaranın ustalıkla ve mükemmelce ortaya çıkışında gizemli bir haz buluyor, vaat edilen ulaşılmamış güzelliklerin varlığını hissediyordu. Ama hâlâ eksik olan bir şey vardı. Hiç yoktan bir ruble peydahlaması veya seyirci tarafından telepatiyle seçilen bir sinek yedilisini mahcup düşmüş Rosen'in kulağından çıkartmasına yarayacak, sihirbazın belli ki çok iyi bildiği o gizi kavrayamamıştı. Ulaşmaya çalıştığı giz basitlikti, uyumlu basitlik, insanı en karmaşık büyüden çok daha fazla etkileyen...

Noel'de eve gönderilen karnesinde, bu fazlasıyla ayrıntı-

lı raporda, *Genel Yorumlar* başlığı altında, ağırkanlılığından, tepkisizliğinden, uykuculuğundan ve yavaşlığından uzun uzun bahsediliyor, notların sıfatlara dönüştüğü bölümlerde Rus dilinden bir "zayıf" ve içinde, diğerlerinin yanı sıra matematiğin de olduğu birkaç "orta" görülüyordu. Ne var ki, tam da bu sırada, sayıların fantastik yaramazlıklarını ve geometrik çizgilerin başına buyruk davranışlarını, ders kitabında olmayan her şeyi anlatan 'Mutlu Matematik' adlı bir kitapla ziyadesiyle ilgilenmeye başlamıştı. Paralellik kavramının gizlerini göstermeyi amaçlayan bir örnekte, eğimli bir doğrunun dönüp, tıpkı bir ok gibi fırlayıp bir kavis çizerek dikey bir doğru boyunca ilerlemesi üzerine mutluluk ve dehşetle kafa yoruyordu. Dikey olanı sonsuzdu –tüm doğrular gibi– onun yanında kayıp giden ve açısı genişledikçe daha da yükselen eğimli olanı –ki o da sonsuzdu– hiç durmadan hareket etmeye mahkûmdu, çünkü yolundan çıkması imkânsızdı ve kesişme noktaları, Lujin'in ruhuyla birlikte, sonsuz bir patikada yukarı doğru kayıyordu. Ama, bir cetvel yardımıyla onları birbirlerinden ayrılmaya zorladı: sadece onları birbirine paralel olarak çizmesi yeterliydi; bu ona, oralarda, sonsuzlukta bir yerde, eğimli doğruyu yerinden zıplattığı için akıllara durgunluk veren bir facia meydana geldiği, açıklanamaz bir mucizenin gerçekleştiği hissini veriyor ve Lujin dünyevi doğruların fıttırdıkları o semalarda geziniyordu.

Bir süre yap-boz oyunlarında hayali bir avuntu buldu. Bunlar ilk başta, kenarları pötibör bisküvileri gibi diş diş kesilmiş, bütün bir bölümü dağılmadan havaya kaldırmaya imkân verecek kadar birbirlerine inatla kenetlenen iri parçalardan oluşan basit, çocukça oyunlardı. Ama o yıl İngiltere'den büyükler için yapılmış yap-bozlar furyası geldi. Petersburg'un en iyi oyuncakçı dükkânlarında "yapaboza" diye anılıyorlardı – ki bunlar olağanüstü bir yaratıcılı-

ğın eseriydiler: Nereye uyacaklarını kestirmenize izin vermeyen türlü biçimlerde parçalar, basit bir daireden (müstakbel gökyüzünün bir parçası) en karmaşık biçimlere kadar bol köşeler, burunlar, diller, kurnaz çıkıntılar – yerleri yarı tamamlanmış bir ineğin benekli derisi mi, yoksa şu yeşil fondaki koyu renkli çizgi, kulağı ve kafasının bir bölümü daha açık sözlü bir parçada kendini belli eden çobanın değneğinin gölgesi mi. Ve solda ineğin sağrısı, sağda yaprakların önünde, çoban piposu tutan bir el yavaş yavaş belirince, tepedeki boş mekân cennet mavisine bürününce, mavi daire gökyüzüne tam oturunca, bu değişik renkli parçaların son anda anlaşılabilir bir resim ortaya çıkaracak biçimde yan yana oturuvermeleri Lujin'i hayretler içinde bırakmıştı. Bu beyin-gıdıklayıcıların bazıları çok pahalıydı ve birkaç bin parçadan oluşuyordu; neşeli, şefkatli, kızıl saçlı teyzesi almıştı onları – ve o oturma odasındaki oyun masasının üzerine eğilerek saatlerini gözleriyle bir parçanın şu boşluğa mı yoksa bu boşluğa mı uyacağını tahmin ederek ve resmin aslını belli belirsiz ipuçlarına bakarak kestirmeye çalışarak geçiriyordu. Misafir gürültüleriyle dolu yan odadan teyzesi "Tanrı aşkına, parçaların hiçbirini kaybetme!" diye seslenirdi. Bazen babası içeri girer, yap-boza bakar, "Bak, bu kuşkusuz şuraya giriyor" diyerek elini masaya doğru uzatırdı ve Lujin arkasına bakmadan: "Saçmalık, saçmalık, karışma," diye söylenirdi, babası da dudaklarını oğlunun dik dik olmuş saçlarına dikkatlice dokundurup odadan çekilir, oymalı koltukların, büyük aynanın, Yıkanan Phryne'nin taklidinin ve piyanonun yanından geçip giderdi – kalın bir camla korunmuş, brokar örtüsüyle kocaman sessiz bir piyanonun.

3

Ancak nisan ayında, Paskalya tatili sırasında, Lujin için sanki biri şalteri kapamış gibi bütün dünyayı birdenbire karartan o kaçınılmaz gün geldi, karanlığın içinde sadece bir tek şey, yeni doğmuş bir merak, tüm hayatının üzerine yoğunlaşacağı göz kamaştırıcı bir adacık ışıkta kaldı. Dört elle sarıldığı bu mutluluk kalıcıydı; başka yerlerde mevsimlerin geçişi, şehirde bahar, köyde yaz –onu hemen hiç etkilemeyen belli belirsiz akımlar– başka bir düzlemde varlıklarını sürdürüyorlardı.

Her şey masumca başladı. Kayınpederinin ölüm yıldönümünde, baba Lujin evinde bir müzik gecesi tertipledi. Müzikten pek anladığı yoktu: *La Traviata*'ya karşı gizli, utanç dolu bir tutku besliyor ve konserlerde piyanoyu sadece ilk başta dinleyip sonra piyanistin ellerinin siyah ciladaki yansımalarını seyretmekle yetiniyordu. Ama öyle ya da böyle kayınpederinin eserlerinin çalınacağı bir müzik akşamı düzenlemek zorundaydı: gazetelerin sessizliği fazla uzun sürmüştü –unutuluş mutlak, ağır ve umutsuzdu– karısı da titrek gülümseyişiyle bütün bunların bir entrika, entrika, en-

trika olduğunu, hayattayken bile başkalarının babasının dehasına gıpta ettiklerini ve şimdi ise ölümden sonraki şöhretini unutturmak istediklerini söyleyip duruyordu. Üzerinde siyah, dekolte bir elbise, boynunda enfes bir elmas tasma, beyaz şiş yüzünde sürekli mahmur bir sevimlilik, konukları sessizce, ünlemlere başvurmadan, her birine çabuk çabuk söylediği birkaç yumuşak tınılı sözcükle karşıladı kadın; ama içten içe utangaçlıkla kuşatılmıştı, çevresine bakınıyor, vakur adımlarla bir oraya bir buraya giden, kolalı gömlek önü yeleğinin içinden zırh göğüslüğü gibi kabarmış kocasını görmeye çalışıyordu – edebi saygınlığın getirdiği ilk çekingen sancıları çekmekte olan güler yüzlü, mesafeli bir beyefendi. Yoğun ışık yüzünden özellikle canlı duran Phryne'nin yanından geçerken. "Yine çırılçıplak," diye iç geçirdi bir sanat dergisinin editörü. Bu noktada genç Lujin ayaklarının altında bitiverdi ve başı okşandı. Oğlan irkildi. "Ne kadar büyümüş," dedi arkadan bir kadın sesi. Birinin frakının kuyrukları arkasına saklandı. "Özür dilerim ama hayır," diye gürledi bir ses başının üzerinde: "Basınımıza böyle taleplerde bulunulmamalı." İri yarı olmadığı gibi tam tersine yaşına göre ufak tefek bile olan Lujin kendine sessiz bir yer bulmak için konukların arasında dolaştı. Bazen biri onu omuzlarından yakalayıp aptalca sorular soruyordu. Oturma odası sıra sıra dizilmiş yaldızlı sandalyelerden ötürü özellikle kalabalık görünüyordu. Biri elinde bir nota sehpası dikkatle kapıdan içeri girdi.

Nasıl olduysa, Lujin babasının çalışma odasına yollandı, oda karanlıktı, köşedeki divana yerleşti. Kemanın yumuşak sızlanması, uzaktaki oturma odasından, iki odayı geçerek geldi.

Ellerini dizlerine kenetleyerek, aralarından sokaktaki bir gaz lambasının eflatuna çalan bir beyazlıkla parladığı tam örtülmemiş perdelerin dantelimsi ışık yarığına bakarak, uy-

kulu uykulu dinledi Lujin. Zaman zaman solgun bir ışıltı kavis çizerek tavandan hızla geçiyor ve çalışma masasının üzerinde ışıldayan bir nokta beliriyordu – bu noktanın ne olduğunu bilmiyordu: belki ağır kristal bir yumurta kılığına girmiş bir kâğıt ağırlığının yüzeyi ya da masa üzerindeki resimlerinden birinin camı. Neredeyse içi geçmişti ki masanın üzerindeki telefonun çalmasıyla sıçradı ve hemen o an ışıldayan noktanın telefon sehpası üzerinde olduğunu fark etti. Kâhya yemek odasından gelip içeri girdi, geçerken sadece masayı aydınlatan bir ışığın düğmesine bastı, ahizeyi kulağına koydu, sonra Lujin'i fark etmeden, ahizeyi deri kaplı kurutma kâğıdı ıstampasının üzerine dikkatle bırakarak tekrar dışarı çıktı. Bir dakika sonra bir beye eşlik ederek geri döndü. Beyefendi ışığın çemberine girer girmez ahizeyi eline aldı ve diğer eliyle de karanlıkta sandalyenin arkasını arandı. Uşak kapıyı arkasından kapattı böylece müziğin uzaktan gelen ürperişini kesti. "Alo," dedi beyefendi. Lujin kıpırdamaktan korkarak ve bir yabancının babasının masasına böyle rahatça yaslanmasından utanarak karanlığın içinden adama baktı. "Hayır, ben çoktan çaldım," dedi adam yukarı bakarak, huzursuz ak eli masanın üzerindeki bir şeyle oynuyordu. Tahta yaya kaldırımının üzerinde bir faytonun klik-klokları yankılandı. "Bence öyle," dedi beyefendi. Lujin onun profilini görebiliyordu – fildişi bir burun, siyah saçlar, çalı gibi bir kaş. "Açıkçası, beni neden buradan aradığını anlamıyorum," dedi adam sessizce, masanın üzerindeki şeyle oynamayı sürdürerek. "Sadece kontrol etmek içinse... Seni aptal," güldü ve rugan ayakkabılı ayağını muntazaman bir öne bir arkaya sallamaya başladı. Sonra ahizeyi gayet ustaca kulağıyla omzunun arasına sıkıştırarak aralıklarla "evet" ve "hayır" ve "belki" cevapları vererek, masanın üzerinde oynamakta olduğu nesneyi eline alırken iki elini kullandı. Bu babasına birkaç gün önce sunulmuş

cilalı bir kutuydu. Küçük Lujin'in kutunun içine hâlâ bakmaya fırsatı olmamıştı ve şimdi adamın ellerini merakla izliyordu. Ama beriki kutuyu hemen açmadı. "Ben de," dedi. "Pek çok, pek çok. İyi geceler, küçük kız." Ahizeyi yerine koyduktan sonra içini çekip kutuyu açtı. Fakat, öyle bir döndü ki, Lujin onun kara omzundan hiçbir şey göremedi. Lujin dikkatlice kımıldandı, ama bir yastık kayıp yere düştü ve adam hızla etrafına bakındı. "Burada ne yapıyorsun?" diye sordu karanlık köşede Lujin'i seçerek. "Bak bak, başkalarını gizlice dinlemek ne kadar kötü!" Lujin sesini çıkartmadı. "Adın ne senin?" diye sordu beyefendi tatlılıkla. Lujin divandan kayıp yakma geldi. Bir grup oyma figür kutunun içinde yan yana dizilmişlerdi. "Mükemmel satranç taşları," dedi adam. "Baban oynar mı?" "Bilmem," dedi Lujin. "Peki, sen oynar mısın?" Lujin başını salladı. "Çok yazık. Öğrenmelisin. Ben on yaşındayken iyi bir oyuncu olmuştum bile. Sen kaç yaşındasın?"

Kapı dikkatlice açıldı. Baba Lujin içeri girdi – parmak uçlarında. Kemancıyı hâlâ telefonda konuşurken bulacağını sanıyor ve çok kibar bir şekilde "Devam edin, devam edin, ama bitirdiğinizde seyirciler birşeyler daha dinlemeyi çok istiyorlar," diye fısıldamayı düşünüyordu. "Devam edin, devam edin," dedi mekanik bir şekilde ve oğlunu görünce konuşmayı kesti. "Hayır, hayır, çoktan bitirdim", diye cevap verdi kemancı ayağa kalkarak. "Mükemmel satranç taşları. Oynar mısınız?" "Pek düşkün değilimdir," dedi baba Lujin. ("Burada ne yapıyorsun? Sen de gel ve müziği dinle...") "Ne oyun, ne oyun," dedi kemancı, sevgiyle kutuyu kaparken. "Melodi gibi kombinezonlar. Biliyor musunuz, neredeyse hamleleri *duyabiliyorum*." "Bence satranç için insanın büyük bir matematik becerisi olması lazım," dedi baba Lujin. "Ve bu açıdan ben... Sizi bekliyorlar, Maestro." "Bir parti oynamayı tercih ederdim," diye güldü kemancı odadan çı-

karken. "Tanrıların oyunu. Sayısız olasılıklar." "Çok eski bir icat," dedi baba Lujin ve dönüp oğluna baktı: "Nen var? Bizimle gel!" Ama oturma odasına ulaşmadan Lujin yiyecek içeceklerle donatılmış sofranın bulunduğu yemek odasında oyalanmanın bir yolunu buldu. Oradan bir tabak dolusu sandviç alarak kendi odasına taşıdı. Soyunurken ve sonra da yatakta yedi. Annesi içeri gelip, yarı aydınlıkta boynunda çakıp sönen elmaslarla üzerine eğildiğinde, çoktan ışığı söndürmüştü. Uyuyormuş gibi yaptı. Annesi çıktı, kapıyı kapaması –gürültü yapmamak için– çok çok uzun sürdü.

Ertesi gün akıl almaz bir heyecan hissiyle uyandı. Nisan sabahı parlak ve rüzgârlı ve tahta kaldırımlar mor revnaklıydı; sokağın ilerisinde Saray Takı'nın yakınlarında kırmızı-mavi-beyaz dev bir bayrak esnekçe şişti, içinden üç değişik tonda gökyüzü görünüyordu: leylak, çividî ve uçuk mavi. Tatillerde her zaman yaptığı gibi, babasıyla yürüyüşe çıktı, ama bunlar çocukluğundaki yürüyüşler gibi değildi; öğle topundan artık korkmuyordu, babasının sohbetiyse tahammül edilmezdi, zira bir gece önceki konser vesilesiyle müzikle uğraşmanın iyi bir fikir olduğunu ima edip duruyordu. Öğle yemeğinde krem peynirin artıkları (şimdi yuvarlak tepesinde grimsi bir tarama gölgesi bulunan küt, küçük bir koniydi) ve hâlâ dokunulmamış bir Paskalya çöreği vardı. Teyzesi, aynı tatlı, bakır rengi saçlı teyzesi, annesinin ikinci göbekten kuzeni, aşırı neşeliydi, masanın öbür tarafından kek kırıntıları atıyor ve Latham'ın kendisini yirmi beş ruble karşılığında "Antoinette" adlı tek motorlu uçağında uçuracağını anlatıyordu, bu arada, bu uçak beşinci gündür yerden kalkamazken, Voisin tam tersine uçak meydanının çevresinde fırdolayı uçup duruyordu, hem de öyle alçaktan ki tribünlerin üzerinden yan dönerek geçerken insan pilotun kulaklarındaki pamuğu görebiliyordu. Lujin, her nedense, o sabahı ve o öğle yemeğini alışılmadık bir parlaklıkta hatır-

lıyordu, uzun bir yolculuğa çıkmadan önceki günü hatırlamak gibi. Babası yemekten sonra Neva'nın ilerisindeki, çayırları silme gelincik kaplı adalara gitmenin iyi bir fikir olacağını söyledi ve tam konuşurken, genç teyze attığı bir kırıntıyı Peder Bey'in ağzının içine isabet ettirdi. Annesi ses çıkarmadı. Birdenbire ikinci çeşitten sonra, tutmaya çalıştığı gözyaşlarıyla seğiren yüzünü gizlemeye çalışarak ve "Yok bir şey, yok bir şey, şimdi geçer," diye tekrar tekrar mırıldanarak aceleyle yemek odasını terk etti. Peder Bey peçetesini masanın üzerine attı ve peşinden gitti. Lujin ne olduğunu tam olarak keşfedememişti, ama teyzesiyle koridordan geçerken annesinin odasından gelen bastırılmış hıçkırıkları ve babasının serzeniş dolu sesini ve yüksek perdeden "hayal görüyorsun" lafını tekrarlayışını duymuştu.

Utanmış ve tedirgin bir tavırla "Hadi bir yerlere gidelim," diye fısıldadı teyzesi, ve içine minnacık toz zerrecikleri örülmüş bir ışık şeridinin tıkızca doldurulmuş bir koltuğun üzerinde odaklaştığı çalışma odasına girdiler. Teyze bir sigara yaktı ve kat kat duman, yumuşak ve saydam bir halde, ışık huzmelerinin içinde salınmaya başladı. O, yanındayken kendini kıstırılmış gibi hissetmediği tek insandı, ve bu an özellikle keyifliydi: evdeki garip sessizlik ve birşeylerin beklentisi. "Pekâlâ, hadi bir oyun oynayalım," dedi teyzesi ve onu arkadaı, boynundan tuttu. "Ne kadar ince bir boynun var, insan tek elle kavrayabiliyor..." "Satranç oynamayı biliyor musun?" diye sordu Lujin kurnazca, ve başını kurtararak yanağını onun yeninin hoş, parlak mavi ipeğine sürdü. "Bir el kaptıkaçtı daha iyi olur," dedi teyzesi dalgın dalgın. Bir yerlerde bir kapı çarptı. Teyzenin yüzü seyirdi ve gürültünün geldiği tarafa doğru dönüp kulak verdi. "Hayır, satranç oynamak istiyorum," dedi Lujin. "Karmaşık bir oyun canım, hemen öğrenemezsin." Çalışma masasına gidip ayaklı bir fotoğraf çerçevesinin arkasında duran

kutuyu buldu. Teyzesi bir kül tablası almak için ayağa kalktı, bir düşüncesinin sonunu getirirken dalgınlıkla söylendi: "Bu çok korkunç olur, bu çok korkunç olur..." "İşte," dedi Lujin ve kutuyu alçak, kakmalı Türk işi bir masanın üzerine koydu. "Satranç tahtası da lazım," dedi teyze. "Ve biliyorsun, benim sana dama öğretmem daha iyi olur, daha basit." "Hayır, satranç," dedi Lujin ve muşamba satranç tahtasını serdi.

"Önce taşları doğru dizelim," diye başladı teyzesi içini çekerek. "Beyazlar buraya, siyahlar oraya. Şah ve Vezir yan yana. Bunlar Subaylar. Bunlar Atlar. Ve bunlar, her iki köşedekiler, Toplar. Şimdi..." Birdenbire dondu, tuttuğu taş havada, kapıya bakarak. "Dur," dedi endişeyle. "Galiba mendilimi yemek odasında unuttum. Hemen dönerim." Kapıyı açtı ama hemen geri geldi. "Boş ver," dedi ve tekrar oturdu. "Hayır, onları bensiz dizme, yanlış yapacaksın. Buna Piyon derler. Şimdi hepsinin nasıl hareket ettiğini seyret. At tabii ki, dörtnala gider." Lujin halıda oturmuş, omzu onun dizine dayalı, ince platin bilezikli elinin taşları kaldırıp koymasını izliyordu. "Vezir en hareketli olandır" dedi Lujin memnunlukla ve karenin tam da ortasında durmadığı için parmağıyla taşı düzeltti. "Ve bu da bir taşın diğerini nasıl aldığı," dedi teyzesi. "Onu dışarıya itip yerine kendisinin geçmesi gibi. Piyonlar bunu çaprazdan yaparlar. Eğer Şahı alabiliyorsan ama o yolundan çekilebilirse buna 'şah' denir; kaçacak hiçbir yeri olmadığında da 'mat'. Yani senin amacın benim Şahımı ele geçirmek ve ben de seninkini almalıyım. Gördün mü hepsini anlatması ne kadar uzun sürüyor. Belki başka bir zaman oynarız, ha?" "Hayır, şimdi," dedi Lujin ve birdenbire teyzesinin elini öptü. "Ne tatlısın," dedi teyzesi usulca, "Hiç böyle sevecen olduğunu bilmezdim... Sen aslında iyi bir çocuksun." "Lütfen hadi oynayalım," dedi Lujin, dizlerinin üzerinde hareket ederek masaya yaklaştı. Ama o anda kadın

yerinden o kadar ani bir hareketle fırladı ki eteği satranç tahtasının kenarına süründü ve birkaç taşı devirdi. Kapının eşiğinde babası duruyordu.

Oğluna kısa bir süre bakıp "Odana git," dedi. Hayatında ilk defa bir odadan çıkarılmakta olan Lujin, şaşkınlıktan olduğu yerde, dizlerinin üzerinde öylece kaldı. "Duydun mu?" dedi babası. Lujin kızardı ve halının üzerine düşen taşları aramaya başladı. "Çabuk ol," dedi babası daha önce hiç duymadığı gök gürültüsü gibi bir sesle. Teyzesi taşları aceleyle rasgele kutularına doldurmaya başladı. Elleri titriyordu. Bir Piyon bir türlü içeri girmiyordu. "Hadi al şunu, al şunu," dedi teyze. Muşambayı yavaşça rulo yaptı ve, yüzünde derin bir incinme hissinin gölgesi, kutuyu aldı. İki eli de dolu olduğu için arkasından kapıyı kapatamadı. Babası hızla seğirtip kapıyı öyle bir çarptı ki, muşambayı yere düşürdü ve o da hemen açıldı; elindeki kutuyu bırakıp onu tekrar kıvırması gerekti. Çalışma odasının kapısının ardında ilkin bir sessizlik oldu, sonra babasının ağırlığı altında koltuğun gıcırdaması, ve sonra teyzesinin nefes nefese soru soran fısıltısı. Lujin nefretle bugün herkesin aklını kaçırdığını düşünüp odasına gitti. Orada hemen taşları teyzesinin ona gösterdiği gibi dizdi ve birşeyler anlamaya çalışarak uzun uzun üzerlerinde düşündü; ondan sonra da hepsini çok tertipli bir biçimde kutularına kaldırdı. O günden sonra satranç takımı onda kaldı ve babası takımın yokluğunu ancak çok sonra fark etti. O günden sonra odasında kullanmasını hâlâ öğrenmediği büyüleyici ve gizemli bir oyuncak vardı. O günden sonra teyzesi bir daha hiç onları ziyarete gelmedi.

Bir hafta kadar sonra birinci ve üçüncü dersler arasında bir boşluk oldu: coğrafya öğretmeni soğuk almıştı. Zilin çalmasını beş dakika geçip de kimse gelmeyince, herkesin içi öylesine mutlulukla doldu ki, eğer yine de şimdi camlı

kapı açılıp da coğrafya hocası, alışkanlığı olduğu üzere, neredeyse koşarak içeri dalsa, kalp buna dayanamazdı. Sadece Lujin kayıtsızdı. Sırasının üzerine eğilmiş, bir kurşun kalem açıyor, ucunu toplu iğne gibi sivriltmeye uğraşıyordu. Çevresinde heyecanlı bir uğultu yükseliyordu. "Muradımıza ereceğiz" gibi görünüyordu. Ancak, bazen katlanılamaz hayal kırıklıkları olurdu: hastalanan öğretmenin yerine yırtıcı küçük matematik öğretmeni sinsice odaya girer, hiç ses çıkarmadan kapıyı kapatarak, yüzünde şeytani bir gülümsemeyle karatahtanın altındaki çıkıntıdan tebeşir seçmeye başlardı. Ama tam on dakika geçti ve kimseler görünmedi. Uğultu daha da arttı. Fazla mutluluktan birisi sıra kapağını gümletti. Birden sınıf öğretmeni beliriverdi. "Çıt çıkmayacak," dedi. "Çıt çıkarmayacaksınız. Valentin İvanoviç hasta. Birşeylerle kendinizi oyalayın. Ama çıt çıkmayacak." Gitti. Pencerenin dışında beyaz, puf puf bulutlar parlıyordu; bir şey gurulduyor ve tıpırdıyordu; serçeler ötüşüyordu. Mutlu saat, büyüleyici saat. Lujin aldırmazlıkla başka bir kurşun kalem daha açmaya başladı. Gromov tuhaf, açık saçık sözcükleri tadını çıkara çıkara söyleyerek boğuk sesle bir hikâye anlatıyordu. Petrişçev nasıl olup da bu açının iki dik açılıya eşit olduğunun bildiklerini anlatmaları için herkese yalvarıyordu. Lujin birdenbire, arkasında hararetini yükseltip kalbini hoplatan tahtamsı ve tıkırtılı bir ses duydu açıkça. Dikkatle arkasına döndü. Krebs ve sınıfın tek sessiz çocuğu hafif küçük satranç taşlarını küçük bir tahtaya çabuk çabuk diziyorlardı. Tahta, sıranın oturulacak yerinde, aralarındaydı. Yanlamasına, son derece rahatsızca oturuyorlardı. Lujin kurşun kalemini açmayı unutup onların yanına gitti. Oyuncular onu dikkate almadılar. Sessiz çocuk, yıllar sonra sınıf arkadaşı Lujin'i hatırlamaya çalışırken boş bir saatte oynanan bu tesadüfi satranç maçı aklına bile gelmedi. Tarihleri karıştırarak, geçmişten Lujin'in bir keresin-

de bir okul maçını kazandığına dair silik bir izlenim bulup çıkarttı, hafızasında kıpırdayan birşeyler vardı ama onlara ulaşamıyordu.

"Kulen gidiyor," dedi Krebs. Lujin elini takip etti, bir an teyzesinin bütün taşların adını kendisine söylemediğini düşündü, ansızın panikle titredi. Ama "Kule"nin "Top"un eş anlamlısı olduğu ortaya çıktı. "Senin onu alabileceğini görmedim, o kadar" dedi öteki. "Peki, hamleni geri al," dedi Krebs.

Lujin içini yiyip bitiren bir kıskançlık ve sinirine dokunan bir hayal kırıklığıyla oyunu seyretti; müzisyenin sözünü ettiği o uyumlu düzeni algılamaya uğraşıyor ve nasıl oynanacağı, neden bunun iyi şunun kötü olduğu, düşman Şah'ın kampına kayıp vermeden nasıl sızılabileceği konularında tamamen cahil olduğu halde, şu ya da bu şekilde oyunu bu ikisinden daha iyi anladığını belli belirsiz hissediyordu. Kaypaklığıyla insanı eğlendiren bir çeşit hamle vardı ki çok hoşuna gitti: Krebs'in Şah'ı Kule dediği taşa sinsice sokuldu, ve Kule ise Şah'ın üzerinden atladı. Sonra, diğer Şah'ın Piyonlarının arkasından çıkıp (biri yerinden çıkmıştı, dökülmüş bir diş gibi) ve kafası karışmış gibi bir öne bir arkaya adım attığını gördü. "Şah," dedi Krebs, "Şah" (yara alan Şah bir kenara sıçradı); "buraya gidemezsin, buraya da gidemezsin. Şah, vezirini alıyorum, şah." Bu noktada kendisi bir taşını kaybetti ve hamlemi geri alacağım diye ısrar etmeye koyuldu. Sınıfın kabadayısı, Lujin'in kafasının arkasına bir fiske vurdu ve aynı anda öbür eliyle satranç tahtasını yere devirdi. Lujin, hayatında ikinci kez satrancın ne kadar dengesiz bir şey olduğunu fark etti.

Ertesi sabah, hâlâ yatakta yatarken, ilk kez bir karar verdi. Okula genellikle bir faytonla gidiyor ve her zaman faytonun numarasını dikkatle inceliyor, hafızasında daha iyi depolayabilmek ve gerektiğinde oradan çekip çıkartabilmek

için özel bir şekilde bölüyordu. Ama o gün okula kadar gitmedi ve heyecandan numarayı ezberlemeyi unuttu; etrafına korkuyla bakınarak Karavannaya Sokağı'nda indi ve okulun çevresinden uzak durarak, dolambaçlı bir yoldan, Sergiyevskaya Sokağı'na ulaştı. Yolda, kolunun altında evrak çantası, okul yönünde kocaman adımlarla hızla yürüyen coğrafya öğretmeniyle karşılaşıverdi, adam burnunu siliyor ve balgam çıkarıyordu. Lujin o kadar hızlı yana çark etti ki çantasında gizemli bir nesne tıkırdadı. Ancak öğretmen, kör bir rüzgâr gibi, yanından geçip gidince Lujin bir kuaförün vitrini önünde durduğunu ve burun delikleri pembe üç balmumu hanımın kıvırcık saçlı başlarının dosdoğru ona baktıklarını fark etti. Derin bir nefes alıp, adımlarını, farkında olmadan, topukları hep iki kaldırım diliminin birleştiği yere gelecek şekilde ayarlayarak, ıslak kaldırım boyunca hızla yürüdü. Ama dilimler değişik genişlikteydiler ve bu yürüyüşünü engelliyordu. Sonra bu baştan çıkarıcıdan kurtulmak için yola indi ve kaldırım kenarı boyunca çamur sıçrata sıçrata yoluna devam etti. Sonunda, aradığı evi gördü, erik rengiydi, çıplak yaşlı adamların omuz verip kaldırmaya çalıştıkları bir balkonu ve ön kapısında renkli camı vardı. Kapıdan içeri girdi, üzerini güvercinlerin beyaz beyaz lekelediği mahmuz taşını geçip, kolları sıvalı iki kişinin göz kamaştırıcı bir atlı arabayı yıkadıkları iç avluyu bir hırsız gibi geçip merdivenden çıktı, zili çaldı. "Hâlâ uyuyor," dedi oda hizmetçisi, ona şaşkınlıkla bakarak. "Burada bekle, olur mu? Birazdan Madam'a haber veririm." Lujin sırt çantasını omzundan iş bilir bir edayla silkeledi ve yanma, üzerinde ayrıca bir mürekkep hokkasının, boncuklarla işlenmiş bir kurutma kâğıdı ıstampasının ve babasının daha önce görmediği bir resminin (bir elde kitap, diğerinin bir parmağı şakağına bastırılmış olan) durduğu masanın üzerine koydu ve başka yapacak bir şeyi olmadığından halıdaki değişik renk ton-

larını saymaya başladı. Bu odaya daha önce sadece bir defa, geçen Noel gelmişti – babasının öğüdü üzerine teyzesine büyük bir kutu çikolata getirmiş, yarısını kendisi yemiş, geri kalanını da fark edilmemesi için yeniden dizmişti. Çok yakın zamana kadar teyzesi her gün onlardaydı, ama artık gelmeyi kesmişti ve havada birşeyler, belli belirsiz bir yasak, evde bu konu hakkında soru sormasını engelliyordu. Dokuz değişik ton saydıktan sonra bakışını üzerine sazlar ve leylekler işlenmiş ipek paravanaya kaydırdı. Öbür tarafında da benzer leyleklerin olup olmadığını merak etmeye başlamıştı ki sonunda teyzesi geldi – henüz yapılmamış saçlar ve üzerinde yenleri kanatlara benzeyen çiçekli bir kimonoyla. "Sen de nereden çıktın?" diye bağırdı. "Peki okul? Ah, sen ne tuhaf çocuksun..."

İki saat sonra tekrar sokağa çıkmıştı. Artık boş olan sırt çantası öyle hafifti ki kürek kemiklerinin üzerinde zıplıyordu. Her zamanki dönüş saatine kadar bir şekilde zaman geçirmeliydi. Yürürken Tariçevski Parkı'na girdi, ve çantasındaki boşluk yavaş yavaş canını sıkmaya başladı. Bir kere, bir önlem olarak teyzesinin evinde bıraktığı şey bir dahaki sefere kadar kaybolabilirdi, ikincisi akşamları evde işine yarayabilirdi. İleride daha farklı davranmaya karar verdi.

"Ailevi durumlar," diye cevap verdi ertesi gün öğretmen öylesine okula neden gelmediğini sorunca. Perşembe günü okuldan erken ayrıldı, derken arka arkaya üç gün okulu astı, sonradan boğazının ağrıdığım söyledi. Çarşamba günü hastalığı nüksetti. Cumartesi günü evden her zamankinden erken çıktığı halde ilk derse geç kaldı. Pazar günü bir arkadaşının evine davet edildiğini söyleyerek annesini hayretler içinde bıraktı – ve beş saat ortadan yok oldu. Çarşamba günü okul erken tatil oldu (sömestrin yakında biteceğinin hissinin geldiği ve insanı müthiş bir tembelliğin sardığı ni-

san sonunun o harika, mavi, çiçek tozlu günlerinden biriydi), ama o eve her zamankinden çok daha geç vardı. Ardından bütün bir hafta ortadan kayboluş, estirici, coşturucu bir hafta. Öğretmen nesi olduğunu öğrenmek için evi aradı. Telefona babası cevap verdi.

Lujin saat dört civarında eve vardığında babasının yüzü kül rengiydi, gözleri yuvalarından uğramıştı, annesi ise dilini yutmuş gibi güçlükle nefes alıyor, sonra feryatlar ve ağlamalarla, doğal olmayan ve isterik bir biçimde gülmeye başlıyordu. Ortalık durulduktan sonra Peder Bey tek kelime etmeden onu çalışma odasına götürdü ve orada kollarını göğsünün üzerinde kavuşturarak bir açıklama istedi. Lujin, ağır ve değerli sırt çantası kolunun altında, teyzesinin ihanet edebilecek biri olup olmadığını düşünerek yere dikti gözlerini. "Lütfen bana bir açıklamada bulunur musun," diye tekrarladı babası. Teyzesi ihanet edemeyecek biriydi hem zaten yakalandığını nasıl bilebilirdi? "Reddediyorsun öyle mi?" diye sordu babası. Ayrıca, teyzesi her nasılsa onun okul kaçaklığını bile sever gibiydi. "Buraya bak," dedi babası uzlaşırcasına, "hadi arkadaşça konuşalım." Lujin içini çekti ve koltuklardan birinin koluna oturup yere bakmayı sürdürdü. "Arkadaşça," dedi babası daha da yatıştırıcı bir sesle. "Şimdi okula birkaç kere gitmediğin anlaşılıyor. *Şimdi*, nereye gittiğini ve ne yaptığını bilmek istiyorum. Mesela, hava güzel olduğunda canın yürüyüş yapmak istemiştir, onu bile anlayabiliyorum." "Evet, öyle oldu," dedi Lujin umursamazca, sıkılmaya başlayarak. Babası tam olarak nereye yürüyüşe gittiğini ve bu yürüme isteğine ne zamandan beri kapıldığını bilmek istiyordu. Sonra ona her erkeğin yurttaş, aile ferdi, asker ve okul çocuğu olarak görevleri olduğunu hatırlattı. Lujin esnedi. "Odana git!" dedi babası umutsuzca ve oğlu çıktıktan sonra çalışma odasının ortasında durup çıplak bir dehşetle kapıya baktı. Yan odadan

dinlemekte olan karısı içeri girdi, divanın kenarına oturup yeniden göz yaşlarına boğuldu. "Aldatıyor," diye tekrarladı, "tıpkı senin aldattığın gibi. Etrafım sahtekârlarla çevrildi." Öteki sadece omuzlarını silkti ve hayatın ne üzücü olduğunu düşündü, görevini yerine getirmenin ne kadar zor olduğunu, buluşamamanın, telefon edememenin, karşı konulamaz biçimde çekildiği yere gidememenin... ve şimdi oğluyla çıkan bu sorun... bu gariplik, bu inatçılık... üzücü durumlar, çok üzücü durumlar...

4

Büyükbabanın eski çalışma odasında, ki bu oda sık ve girift yapraklardan, bir ağacın nerede bitip diğerinin nerede başladığı belli olmayan, korkunç, karanlık çam ağaçlarına bakan pencereleri ne kadar açarlarsa açsınlar, en sıcak günde bile köy evlerinin en rutubetli odasıydı –çalışma masasının üzerinde keman çalan bronz bir çocuğun durduğu bu kullanılmayan odada– soyu tükenmiş resimli bir derginin kalın ciltlerini barındıran, kilidi açık bir kitaplık vardı. Lujin bunları arp biçimi bir vinyetle taçlanmış Korinfski'nin bir şiiri, kımıldanan bataklıklar, Amerikalı eksantrikler ve insan bağırsağının uzunluğuyla ilgili bilgilerin olduğu "çeşitlemeler" bölümü arasında bir satranç tahtası gravürünün bulunduğu sayfaya gelinceye kadar hızlı hızlı karıştırırdı. Tek bir resim bile Lujin'in ciltlerin sayfaları arasında gezinen elini donduramazdı – ne ünlü Niagara Şelalesi, ne açlıktan ölmekte olan Hintli çocuklar (şiş göbekli küçük iskeletler), ne de İspanya Kralı'na suikast girişimi. Dünyanın yaşamı aceleci bir hışırtıyla geçer ve birdenbire dururdu – o hiçbir şeye değişmeyeceği çizimler, problemler, açılışlar, baştan sona oyunlar.

Yaz tatilinin başında teyzesini ve çiçek demetli yaşlı beyi fena halde özledi – özellikle Lujin'in teyzesine getirdiği çiçeklere göre bazen menekşe, bazen inci çiçeği kokan güzel kokulu yaşlı adamı. Genellikle tam zamanını tuttururdu – Lujin'in teyzesinin saatine bir bakış atıp evden çıkışından birkaç dakika sonra gelirdi. "Boş ver, biraz bekleyelim," derdi yaşlı adam, buketi nemli kâğıdından çıkarırdı, ve Lujin onun için satranç taşlarının önceden dizilmiş olduğu masaya bir koltuk yanaştırırdı. Çiçekli yaşlı beyin ortaya çıkışı onun oldukça tuhaf bir durumdan kurtulmasını sağlamıştı. Okulu üç ya da dört kere asışından sonra, teyzesinin aslında satranca pek yeteneği olmadığı ortaya çıktı. Oyun ilerledikçe, teyzesinin taşları yakışıksız bir karmaşa içinde yığılıyor, bunun içinden de birdenbire, cascavlak, çaresiz bir Şah fırlıyordu. Ama yaşlı bey harikulade oynuyordu. İlk seferinde teyzesi eldivenlerini giyerken, "Ne yazık ki benim gitmem gerek ama siz kalın ve yeğenimle satranç oynayın, nefis inci çiçekleri için teşekkür ederim," demişti, o ilk seferinde yaşlı adam oturmuş, içini çekmişti, "Elime almayalı çok zaman oldu... evet, delikanlı – sağ mı sol mu?" – bu ilk seferde, birkaç hamleden sonra kulakları kızararak ilerleyecek hiçbir yer bulamadığında Lujin'e teyzesinin ona öğrettiğinden tamamen farklı bir oyun oynuyormuş gibi geldi. Satranç tahtasına güzel bir koku sinmişti. Yaşlı adam Subay'a Fil, Kule'ye ise Kale diyordu ve ne zaman rakibi için ölümcül olan bir hamle yapsa taşı hemen geri alıyor ve pahalı bir aletin mekanizmasını gözler önüne serermiş gibi rakibinin felaketi bertaraf edebilmek için nasıl oynamış olması gerektiğini gösteriyordu. İlk on beş oyunu en ufak bir çaba göstermeden kazandı, hamlelerini bir an bile düşünmeden; ama on altıncı oyunda birdenbire düşünmeye başladı ve zar zor kazandı, son gün ise, konulacak hiçbir yer bulunamayan koca bir saksı leylakla çıkageldi ve oğlanın teyze-

si yatak odasında parmak ucunda epeyce bir koşuşturduktan sonra, bir ihtimal, arka kapıdan çıktı. İşte o gün –o son gün, yaşlı adamın burnundan kuvvetle soluma kabiliyetini açığa çıkaran uzun, heyecanlı bir mücadeleden sonra– Lujin bir şey algıladı, içinde bir şey açığa çıktı, bir şey netleşti, satranç görüşünü acı verecek kadar bulutlandıran zihinsel miyopisi kayboldu. "Vay, vay, berabere," dedi yaşlı adam. Bozuk bir makinenin manivelasını oynatır gibi Veziri birkaç kere öne arkaya oynattı ve tekrarladı: "Berabere. Mütemadiyen mat" Lujin de işe yarayıp yaramadığını görmek için manivelayı oynattı, oynattı, sonra kaskatı durup gerginlikle gözlerini tahtaya dikti. "Epey yol alacaksın", dedi yaşlı adam. "Böyle devam edersen epey yol alacaksın. Müthiş gelişme! Daha önce hiç böyle bir şey görmedim... Evet, çok çok ilerleyeceksin..."

Lujin'e satrançtaki basit notasyon yöntemini açıklayan bu yaşlı adamdı; Lujin dergide yayınlanan oyunları yeniden oynarken, bir zamanlar babasının sofrada birilerine kayınpederinin nasıl saatlerce nota okuyup gözlerini notların üzerinden geçirirken müziğin bütün devinimlerini kâh gülümseyip kâh kaşlarını çatarak ve bazen romandaki bir ayrıntıyı –bir ismi, bir tarihi– kontrol eden bir okur gibi geri dönüşlerle nasıl zihninde duyduğunu, bunu kendisinin şahsen anlayamadığını gıpta ederek anlattığı bu özelliği kısa süre sonra kendinde keşfetti. "Çok zevkli olmalı," demişti babası, "müziği doğal haliyle hazmedebilmek". Lujin'in şimdi hamleleri temsil eden harflerin ve sayıların üzerinden kayarak geçerken hissettiği buna benzer bir zevkti. Önce, eski turnuvalardan kalma ölümsüz oyunları yeniden oynamayı öğrendi – satranç işaretlerine çabucak bir göz atıp taşları tahtanın üzerinde sessizce oynatıyordu. Arada bir, metinde bir ünlem ya da soru işaretiyle (güzel veya berbat oynanmasına bağlı olarak) belirtilen şu ya da bu hamleyi pa-

rantezler içindeki hamle dizileri izlerdi, çünkü o dikkat çekici hamle bir nehir gibi kollara ayrılır ve ana kanala dönmeden önce her kolun sonuna kadar izlenmesi gerekirdi. Lujin yavaş yavaş bir hatayı ya da öngörüyü açıklayan bu olası hamleleri tahta üzerinde yeniden kurmayı bıraktı, onların melodilerini zihninde sembol ve işaret dizilerine bakarak algılamakla yetindi. Buna benzer şekilde, bir kere göz gezdirdiği bir oyunu tahtayı hiç kullanmadan "okuyabiliyordu"; bu daha da zevkliydi çünkü bir yandan taşlarla oynayıp bir yandan durmadan birinin gelip gelmediğine kulak kabartmak zorunda kalmıyordu; doğru, kapı kilitliydi, ve pirinç tokmak pek çok kere kurcalandıktan sonra kapıyı istemeye istemeye açıyordu – baba Lujin, oğlunun o rutubetli, kullanılmayan odada ne yaptığına bakmaya geldiğinde, oğlunu kulakları kıpkırmızı, huzursuz ve suratı asılmış buldu; masanın üzerinde ciltlenmiş dergiler duruyordu ve baba Lujin oğlunun çıplak kadın resimlerine bakmakta olabileceği şüphesine kapıldı. "Neden kapıyı kilitliyorsun?" diye sordu (ve küçük Lujin başını omuzlarının arasına doğru çekti ve iğrenç bir netlikle babasının kanepenin altına bakıp satranç takımını bulduğunu hayal etti). "Burası gerçekten buz gibi. Ayrıca bu eski dergilerde bu kadar ilginç olan ne var? Hadi gidip çam ağaçları altında kırmızı mantarlar var mı bakalım."

Evet, oradaydılar, o yenilebilir kırmızı topçuklar. Nazlı kiremit rengi berelerine yeşil iğneler yapışır ve zaman zaman bir çimen içlerinden birinin üzerinde uzun, ince bir iz bırakırdı. Altları oyuk olabilirdi ve bazen oraya bir sümüklüböcek yerleşmiş olurdu – baba Lujin sepete koymadan önce çakısıyla her bir mantarın kalın benekli-gri kökünün yosununu ve toprağı temizlerdi. Oğlu, küçük bir yaşlı adam gibi elleri arkasında, birkaç adım uzaktan onu takip eder, sadece mantar aramamakla kalmaz, babasının kesik haz gaklamala-

rıyla kökleyip aldıklarına da bakmayı reddederdi. Ve bazen kendine yakışmayan sakil beyaz bir elbise içinde tombul ve solgun, Bayan Lujin ağaçlıklı yolun sonunda belirir, bir güneş ışığından bir gölgeden geçerek onlara doğru seğirtirdi ve kuzey ormanlarında hiç sonu gelmeyen kuru yapraklar, arkası açık beyaz ayakkabılarının hafifçe çarpılmış yüksek ökçeleri altında çıtırdardı. Bir temmuz günü verandanın basamaklarında kayıp ayağını burktu, ondan sonra uzun süre yatakta yattı –karartılmış yatak odasında ya da verandada– üzerinde bir sabahlık, yüzü adamakıllı pudralanmış ve yanında *boules-de-gomme* dolu ufak gümüş bir kâseyle – yandaki sehpanın üzerinde duran sert şekerlemeler. Ayak kısa süre sonra iyileşti ama o, payına düşenin, hayattaki kısmetinin tam da bu olduğuna karar vermiş gibi uzanmaya devam etti. Yaz alışılmışın dışında sıcaktı, sivrisinekler rahat vermiyordu, gün boyunca nehirden yıkanan köylü kızların çığlıkları duyulabiliyordu, ve böyle sıkıntılı ve şehvet dolu bir günde, atsinekleri ekşi bir merhemle ovulmuş siyah ata işkence etmeye başlamadan önce, sabah erken, baba Lujin atlı arabaya bindi ve o günü şehirde geçirmek üzere istasyona gitti. "Hiç olmazsa biraz makul ol, Silvestrov'u görmen şart," demişti karısına bir gece önce, üzerinde sıçan tüyü rengi ropdöşambrı yatak odasına bir aşağı bir yukarı yürüyerek. "Gerçekten çok tuhafsın. Önemli olduğunu anlamıyor musun? Ben de gitmemeyi tercih ederdim." Ama karısı, yüzü yastıklara gömülü yatışını değiştirmedi, ve şişman, çaresiz poposu hıçkırıklarla sarsıldı. Yine de adam sabah gitti – ve bahçede duran oğlu, arabacının tepesiyle ve babasının şapkasının yolu bahçeden ayıran genç çamların tırtıklı çizgisi boyunca kaydığını gördü.

O gün oğul Lujin'in keyfi yoktu. Eski dergideki bütün oyunlar incelenmişti, bütün problemler çözülmüştü ve kendi kendine oynamak zorundaydı, ama bu da kaçınılmaz ola-

rak bütün taşların el değiştirmesiyle ve tatsız bir beraberlikle sonuçlanmıştı. Ve sıcak dayanılmazdı. Parlak kumun üzerine verandanın siyah üçgen gölgesi düşüyordu. Ağaçlıklı yol gün ışığı lekeleriyle döşenmişti ve eğer gözlerini kısarsan bu noktalar düzenli ışık ve gölge karelerine dönüşüyordu. Bir bahçe sırasının altında yoğun kafes örgüsü gibi bir gölge yamyassı uzanıyordu. Terasın dört köşesinde taş kaidelerin üzerinde duran vazolar, birbirlerini çaprazlamasına tehdit ediyorlardı. Kırlangıçlar göğe yükseldi: uçuşları bir biçimi hızla kesen makasları andırıyordu. Ne yapacağını bilmez bir halde nehrin yanındaki patikadan aşağı yollandı, karşı kıyıdan kendinden geçmiş çığlıklar ve çıplak vücutların çakıp sönen görüntüleri geliyordu. Bir ağaç gövdesinin arkasına gizlendi ve kalbi çarparak bu beyaz çakımlara baktı. Bir kuş dalları hışırdatınca Lujin korkuya kapılıp nehri terk etti, geri döndü. Öğle yemeğini sessiz, sarı benizli, hep belli belirsiz bir kahve kokusu yayan kâhya kadınla yedi. Sonra, oturma odasındaki kanepede tembellik ederken türlü çeşit küçük seslere mahmur mahmur kulak verdi, bahçedeki bir serçenin çığlığını, pencereden içeri giren bir balarısının vızıltısını, annesinin yatak odasından aşağı taşınan tepsinin üzerindeki tabakların şıngırtısını – ve bu ışık geçirgen sesler uykusunda tuhaf tuhaf şekil değiştirdiler, karanlık bir fon üzerindeki parlak, karmaşık desenler haline geldiler, onları çözmeye çalışırken uykuya daldı. Annesi tarafından gönderilen oda hizmetçisinin ayak sesleriyle uyandı... Yatak odası loş ve neşesizdi; annesi onu kendine doğru çekti ama o ayak direyip öyle bir inatla öteye döndü ki, anne onu bırakmak zorunda kaldı. "Hadi, bana birşeyler anlat," dedi usulca. Lujin omuzlarını silkip dizini çimdirdi. "Bana hiçbir şey anlatmak istemiyor musun?" dedi, daha da usulca. Lujin, sehpaya baktı, ağzına bir *boule-de-gomme* atıp emmeye koyuldu –bir ikincisini aldı, bir üçün-

cüyü, sonra bir tane daha ve bir tane daha– ağzı tatlı vuruşlar çıkaran, birbirine çarpan toplarla dolana kadar. "Birkaç tane daha al, istediğin kadar al," diye mırıldandı annesi ve bir elini yatak örtülerinin altından uzatıp ona dokunmaya, onu okşamaya çalıştı. "Bu sene hiç yanmamışsın," dedi biraz durakladıktan sonra. "Ama belki de sadece ben göremiyorumdur, buradaki ışık o kadar ölgün ki, her şey mavi görünüyor. Kepenkleri kaldır lütfen. Ya da hayır, bekle, dur. Sonra." *Boules-de-gomme*'larını sonuna kadar emince gitmek için izin istedi. Annesi şimdi ne yapacağını sordu ona, araba ile istasyona gidip babasını yedi treninden karşılamayı istemez miydi. "Gitmek istiyorum," dedi Lujin. "Burası ilaç kokuyor."

Okulda yaptıkları gibi –kendisinin okulda hiç yapmadığı gibi– merdivenlerden kaymaya çalıştı; ama basamaklar çok yüksekti. Merdivenin altında, henüz içi iyice araştırılmamış bir dolabın içinde dergi aradı. Bir tane çıkarttı ve içinde bir dama bölümü buldu, tahtalarının üzerinde salak sarsak yuvarlaklar vardı ama satranç yoktu. Dolabı karıştırmaya devam ederken insanı illet eden, içinde kurutulmuş edelweiss ve mor yapraklar olan, yazıları çocukça, ince çizgili, annesinin şimdiki el yazısından çok farklı bir el yazısıyla soluk eflatun mürekkeple yazılmış bir kurutulmuş çiçek koleksiyonu karşısına çıkıyordu durmadan: *Davos 1885; Gatçina 1886.* Hırsla yaprakları ve çiçekleri koparmaya başladı, dağılmış kitapların arasında çömeldiği yerde, ince tozdan hapşırdı. Sonra merdiven altı o kadar karardı ki yeniden karıştırdığı derginin sayfaları gri lekeler gibi iç içe girmeye başladı, bazen küçük bir resim her yeri kaplayan karanlıkta bir satranç problemine benzediği için onu yanıltıyordu. Kitapları o halde çekmecelere tıktı, kâhyanın gazyağı lambalarını yaktığına bakılırsa saat yediyi bir hayli geçmiş olmalı diye huzursuzca düşünerek oturma odasına doğru uzandı. Anne-

si üzerinde koyu eflatun bir sabahlıkla, bir bastona dayanarak ağır adımlarla aşağıya indi, yüzünde korku dolu bir ifade vardı. "Babanın hâlâ neden gelmediğini anlamıyorum," dedi, zorlukla hareket ederek verandaya çıktı ve batan güneşin parlak bakır rengiyle çevrelediği çam ağacı gövdelerinin arasından yolu görmeye çalıştı.

Babası saat on civarında geldi, treni kaçırdığını söyledi, bütün gün çok meşguldü, yayıncısıyla yemek yemişti – yok, çorba istemem, teşekkür ederim. Gülüyor, bağırarak konuşuyor ve gürültüyle yiyordu; Lujin'e babası devamlı kendisine bakıyormuş gibi geldi, sanki oğlunun varlığından dolayı sarsılmış gibi. Akşam yemeği geç saatteki akşam çayıyla birleşti. Anne, dirsekleri masanın üstünde, hiç ses çıkarmadan gözlerini kısmış tabağındaki ahududulara bakıyordu, ve kocasının hikâyeleri şenlendikçe onun gözleri daha da kısılıyordu. Derken kalkıp sessizce çıktı ve bütün bunlar Lujin'e daha önce de olmuş gibi geldi. Babasıyla verandada yalnız kaldı, babasının garip, soran bakışını bütün bu zaman süresince üzerinde hissettiği için başını kaldırmaktan korkuyordu.

"Zamanını nasıl geçiriyorsun?" diye sordu babası birdenbire. "Neler yaptın?" "Hiç," diye cevap verdi Lujin. "Peki, şimdi ne yapmayı planlıyorsunuz?" diye sordu baba Lujin zoraki bir neşeyle, oğlunun resmi ikinci çoğul şahısı kullanışını taklit ederek. "Yatmaya gitmek mi yoksa burada benimle oturmak mı istiyorsunuz?" Lujin bir sivrisinek öldürdü ve sakınarak gözlerini kaldırıp babasına yandan bir bakış fırlattı. Babasının sakalında bir ekmek kırıntısı vardı ve gözlerinde sevimsiz alaycı bir ifade parlıyordu. "Ne yapalım biliyor musun?" dedi babası ve kırıntı aşağı atladı. "Ne yapalım biliyor musun? Hadi bir şey oynayalım. Mesela, ben sana satranç öğretsem nasıl olur?"

Oğlunun ağır ağır kızardığını gördü ve acıyıp ekledi: "Ya

da kabala – orada masanın çekmecesinde bir deste kart olacak." "Ama satranç takımı, satranç takımımız yok ki," dedi Lujin boğuk bir sesle ve tekrar babasına dikkatli bir bakış fırlattı. "İyi takımlar şehirde kaldı," dedi babası sakin sakin, "ama galiba tavan arasında birkaç eski takım var. Hadi gidip bakalım."

Sahiden de babasının havaya kaldırdığı lambanın ışığında, türlü ıvır zıvırın arasında bir sandığın içinde Lujin bir satranç tahtası buldu, ve yeniden bütün bunların önceden olmuş olduğu hissine kapıldı – kenarından bir çivi fırlayan açık sandık, tozla kaplı kitaplar, ortası çatlak satranç tahtası. Kayarak açılan kapaklı küçük bir kutu da ortaya çıktı bu arada; içinde çelimsiz satranç taşları vardı. Tavan arasında satranç takımını aradığı sonra da onu verandaya taşıdığı süre boyunca Lujin babasının tesadüfen mi yoksa bir şeyden kuşkulandığı için mi satrançtan bahsettiğini anlamaya çalıştı – en bariz açıklama aklına gelmedi, tıpkı bir problemi çözerken yasak, imkânsız, son derece doğal biçimde olası hamlelerin menzili dışında kalmış bir hamlenin anahtar olarak ortaya çıkıvermesi gibi.

Sonra, satranç tahtası, aydınlatılmış masaya lambayla ahududular arasına yerleştirilip de bir parça gazete kâğıdı ile tozu alındığında, babasının yüzü alaycı ifadesini kaybetti, ve Lujin korkusunu unutup, sırrım unutup, eğer isterse sanatını gösterebilecek olmanın gururlu heyecanının her yanına yayıldığını hissetti. Babası taşları dizmeye başlamıştı. Piyonlardan birinin yerini minnacık bir şişe biçiminde mor bir zamazingo almıştı; Kale'lerden birinin yerinde bir dama taşı vardı; Atların kafaları kopuktu, kutu boşaltıldıktan sonra (küçük bir zar ve kırmızı bir fiş kalmıştı geride) elde kalan bir at kafası da hiçbirine uymuyordu. Hepsi dizildikten sonra Lujin birden kararını verdi ve mırıldandı: "Ben biraz oynamasını biliyorum." "Kim öğretti sana?" diye sordu baba-

sı başını kaldırmadan. "Okulda öğrendim," diye cevap verdi Lujin. "Bazı çocuklar oynayabiliyorlar." "Oo! Güzel," dedi babası, ve (Puşkin'in talihsiz düellocusundan alıntılayarak) ekledi "Hadi başlayalım, istekliysen eğer."

Gençliğinden beri satranç oynuyordu, ama nadiren ve baştan savma bir şekilde, rasgele rakiplerle –bir Volga buharlısının güvertesindeki sakin akşamlarda, yıllar önce erkek kardeşinin ölmekte olduğu yabancı bir sanatoryumda, burada, yazlıkta, onları ziyaret etmeye yavaş yavaş son veren, sosyal biri olmayan kasaba doktoruyla– dikkatsizlikler ve kısır düşüncelerle dolu tüm bu tesadüfi oyunlar onun için bir anlık rahatlama ya da sadece sohbeti gittikçe aksayan bir kişinin yanında sessiz kalmanın basit bir yolundan öte değildi – kısa, karmaşık olmayan, ne hırs ne de ilham bakımından dikkate değecek, her zaman aynı hamleyle başladığı, rakibinin hamlelerine pek dikkat etmediği oyunlar. Kaybettiğinde huysuzlanmasa da, gizliden gizliye kendisini hiç de fena olmayan bir oyuncu olarak görür, ve eğer kaybediyorsa kendi kendine bunun ya dikkatsizlikten, ya iyi huylu oluşundan ya da cüretkâr saldırılarla oyunu canlandırma arzusundan olduğunu söyler ve biraz dikkat ederek, teorik bilgi olmadan, kitaptaki her gambitin çürütülebileceğini düşünürdü. Oğlunun satranca olan tutkusu onu o kadar şaşırtmış, ona öylesine beklenmedik gelmişti ki –aynı zamanda o kadar mukadder ve kaçınılmaz– öylesine tuhaf ve hayret uyandırıcıydı ki karanlık yaz gecesinin ortasında bu parlak verandada, gergin alnı satranç taşları üzerine eğilir eğilmez genişleyip şişiyor gibi duran bu oğlanın karşısında oturmak – bütün bunlar öylesine tuhaf ve hayret uyandırıcıydı ki baba Lujin oyun üzerinde düşünemiyordu, konsantre olmuş gibi yaparken dikkati St. Petersburg'da geçirdiği, kurcalamamanın daha iyi olacağı bir utanç tortusu bırakan yasak günden, oğlunun şu veya bu taşı teklifsiz, rahat ha-

reketlerle oynatışına doğru yöneldi. Oyun başlayalı birkaç dakika olmuştu ki oğlu: "Eğer böyle yaparsanız mat olursunuz, eğer şöyle yaparsanız Vezirinizi kaybedersiniz," dedi, ve baba kafası karışmış bir halde, hamlesini geri aldı ve başını önce sola sonra sağa yatırarak, parmaklarını yavaşça Vezir'e uzatıp sonra yanmış gibi hızla geri çekerek doğru düzgün düşünmeye başladı. Bu sırada oğlu sakin sakin, ve kendinden beklenmeyen bir tertiplilikle alınan taşları kutuya yerleştiriyordu. Sonunda baba Lujin hamlesini yaptı, bunun üzerine pozisyonlarının yerle bir oluşu başladı, baba doğal olmayan bir tavırla güldü ve teslim işareti olarak Şah'ını devirdi. Bu şekilde üç oyun kaybetti ve on oyun daha oynasa sonucun tıpatıp aynı olacağını fark etti, ama yine de kendini alamıyordu. Dördüncü oyunun başında Lujin babasının oynadığı taşı yerine geri iterek kendinden emin, çocuksu olmayan bir sesle "Verilebilecek en kötü karşılık. Çigorin Piyonun alınmasını öneriyor," dedi. Ve Baba Lujin bu oyunu da aynı inanılmaz, umutsuz hızda kaybedince güldü ve titreyen eliyle, kesme cam bir kupaya süt boşaltmaya başladı, kupanın dibinde şimdi yüzeye çıkıp daireler çizen ve dışarı çıkarılmaya direnen bir ahududu çekirdeği vardı. Oğlu tahtayı ve kutuyu köşedeki bir hasır masanın üzerine koyduktan sonra, soğuk bir "iyi geceler" geveleyerek kapıyı arkasından yavaşça kapadı.

"Böyle bir şey olacağını tahmin etmeliydim," dedi baba Lujin parmak uçlarını bir mendile silerek. "Satrançla sadece kendini oyalamıyor, kutsal bir ayin yapıyor."

Pırıl pırıl yanan gözlü, tombul gövdeli, tüy gibi bir pervane lambayla çarpıştıktan sonra masanın üstüne düştü. Bir esinti hafifçe bahçede gezindi. Oturma odasındaki saat nazlı nazlı çalmaya başlayarak on ikiyi vurdu.

"Saçma," dedi, "aptalca bir hayal. Pek çok genç mükemmel satranç oynuyor. Bunda şaşırtıcı bir şey yok. Bu iş biraz

sinirlerimi bozdu, o kadar. Onun hatası – çocuğu teşvik etmemeliydi. Neyse, önemli değil..."

Birkaç dakika sonra yalan söylemek, yakınmak, yatıştırmak zorunda kalacağını içi kararark düşündü, üstelik saat gece yarısı olmuştu bile...

"Uyumak istiyorum," dedi ama koltukta oturmaya devam etti.

Ve ertesi sabah erkenden, küçük Lujin, bunun karışıklığı önlemenin en basit yolu olduğunu düşünerek, babasının değerli satranç takımını, bahçenin arkasındaki ağaçlığın en karanlık ve en yosunlu yerine gömdü, çünkü artık serbestçe kullanabileceği başka satranç taşları vardı. Babası, konuya duyduğu ilgiyi bastıramayarak, kendisinden çok daha iyi bir satranç oyuncusu olan somurtkan köy doktoruna gitti, ve akşam yemekten sonra, gülerek ve ellerini ovuşturarak, bütün bunların hata olduğu fikrini göz ardı etmeye çalışarak –ama neden yanlış olduğunu bilemiyordu– oğlunu doktorla birlikte verandadaki hasır masanın başına oturttu, kendisi taşları dizip (eflatun rengi zamazingo için özür dileyerek), oyuncuların yanma oturup şevkle oyunu izlemeye başladı. Doktor, çalı gibi kaşları seğirerek ve etli burnuna büyük kıllı bir yumrukla işkence ederek, uzun uzun her hamleyi düşünüyor, zaman zaman sanki uzaktan daha iyi görebiliyormuş gibi arkasına yaslanıp gözlerini açıyor, sonra ellerini dizlerine dayayarak öne doğru bütün ağırlığıyla abanıyordu. Kaybetti – ve öyle gürültüyle homurdandı ki cevaben hasır sandalyesi gıcırdadı. "Ama bak, bak!" diye bağırdı baba Lujin. "Bu tarafa gitmelisin, o zaman her şey kurtulur – hatta sen daha iyi durumdasın." "Mat olmak üzere olduğumu görmüyor musun?" diye pes perdeden homurdandı doktor ve taşları yeniden dizmeye başladı. Baba Lujin doktora köprüye inen, iki yanı ateş böcekleri ile şeritlenmiş patikaya kadar eşlik etmek için karanlık bahçeye çıktığında, bir zaman-

lar duymaya öylesine susadığı sözcükleri duydu, ama şimdi bu sözcükler üzerine bir ağırlık gibi çöküyordu – onları hiç duymamış olmayı tercih ederdi.

Doktor her gece gelmeye başladı, gerçekten de birinci sınıf bir oyuncu olduğu için bu ardı arkası kesilmeyen yenilgilerden müthiş zevk alıyordu. Lujin'e bir satranç elkitabı getirdi, ama kitaba kendini fazla kaptırmamasını, kendini yormamasını ve açık havada okumasını tavsiye ederek. Görme fırsatına eriştiği büyük ustalardan, yakında yapılan bir turnuvadan ve satrancın geçmişinden, kendisinden pek de emin olmayan bir Racadan ve aynı zamanda marifetli bir müzisyen de olan büyük Filidorus'dan bahsetti. Bazen sıkıntılı sıkıntılı sırıtarak, kendisinin "lât-i lokum" dediği bir şey getirirdi – bir dergiden kesilmiş dahice bir problem. Lujin bir süre bu problem üzerinde derin derin düşündü, sonunda çözümü buldu ve yüzünde olağanüstü bir ifade ve gözlerinde parlayan mutlulukla ş'leri bastırarak "Ne şahane, ne şahane" diye bağırdı. Ama kendi kendine problem üretme fikri ona cazip gelmiyordu. Bu problemlerin içinde hissettiği isyankâr, atılgan, parlak gücün boş yere harcanması olacağını belli belirsiz hissediyordu. Bu esnada doktor kıllı parmaklarının vuruşlarıyla Şah'ını uzağa ve daha uzağa çekiyor başını sallayıp tahtaya bakarak orada öylece kıpırdamadan oturuyor; hep orada hazır ve nazır bulunan, hep bir mucize bekleyen –oğlunun yenilgisini– ve oğlu kazandığında hem korkuya hem de sevince boğulan (ve bu duygu karmaşasından acı çeken) Lujin henüz her şeyin bitmediğini haykırarak bir Fil'i ya da Kale'yi kavrayıp zaten umutsuzca kaybedilmiş bir oyunu bazen sonuna kadar oynuyordu.

Ve her şey böylece başladı. Verandadaki art arda akşamlarla Lujin'in fotoğrafının bir St. Petersburg dergisinde çıktığı gün arasında hiçbir şey olmamıştı sanki. Ne yıldız çiçekleri üzerinde çiseleyen taşra sonbaharı, ne şehre geri dö-

nüş, ne de okula başlaması. Fotoğraf, bir satranç kulübündeki ilk ve unutulmaz gösterisinden hemen sonra bir ekim günü yayınlandı. Ve şehre dönüşle fotoğraf arasında geçen her şey –alt tarafı iki ay– öyle bulanık öyle karışıktı ki, o zamanı hatırlarken Lujin, mesela –okulda o akşam toplantısının ne zaman olduğunu– yani bir köşede, sınıf arkadaşlarının neredeyse hiç gözüne çarpmadan tanınmış bir amatör olan coğrafya öğretmenini sessiz sedasız yenişini – ya da dünyanın bütün şehirlerinde zafer kazanmış ama şimdi serserilik ve fakirlik içinde yaşayan yarı kör, yüreği acılı, ateşini, kavrayışını, şansını sonsuz dek kaybetmiş, bunak bir satranç dahisi olan kır saçlı Yahudinin, babasının daveti üzerine ne zaman eve geldiğini tam olarak bilemiyordu. Ama Lujin bir şeyi gayet açıkça hatırlıyordu –okulda hissettiği korkuyu, yeteneğini öğrenip onunla alay edecekleri korkusunu– ve bunun sonucunda, bu yanılmayan hatıranın rehberliğinde, akşam toplantısında oynanan oyunun ardından artık okula gitmemiş olduğuna kanaat getirdi, çünkü çocukluğunun tüm ürpertilerini aklına getirdiğinde, ertesi sabah sınıfa girip o meraklı, bilmiş gözlerle karşılaştığında duymuş olabileceği dehşet hissini hayal bile edemiyordu. Öte yandan, resmi çıktıktan sonra okula gitmeyi reddettiğini hatırladı, hafızasında akşam toplantısıyla fotoğrafı birleştiren düğümü çözmek imkânsızdı, hangisinin önce hangisinin sonra geldiğini kestirmek imkânsızdı. Dergide çıkan fotoğrafı ona getiren babasıydı. Fotoğraf önceki sene, köyde çekilmişti: Bahçede bir ağaç ve yanında o, alnında yaprak gölgesinden bir dantel, hafif eğik yüzünde somurtkan bir ifade ve önündeki düğmeleri sürekli açılan o dar beyaz şort. Babasının beklediği neşeye karşılık o hiçbir tepki göstermedi – ama gizli bir neşe hissediyordu: artık bu okulun sonu demekti. Ona bir hafta boyunca yalvardılar. Annesi, tabii, ağladı. Babası onu yeni satranç takımını elinden al-

makla tehdit etti – maroken bir tahta üzerinde kocaman taşlar. Ve birdenbire her şey kendiliğinden bir karara bağlandı. Evden kaçtı –sonbaharlık ceketiyle, çünkü kışlık paltosu başarısız bir kaçış denemesinden sonra saklanmıştı– ve nereye gideceğini bilemeyerek (iğne gibi batan bir kar yağıyor ve binaların çıkıntılarına yerleşiyordu, rüzgâr ise karı savuruyor ve minyatür kar fırtınası durmadan yeniden yeniden sahneleniyordu), sonunda teyzesine geldi zaten onu ilkbahardan beri görmemişti. Onunla tam çıkarken karşılaştı. Teyzesi siyah bir şapka giymiş, elinde kâğıda sarılı çiçekler tutuyordu, bir cenaze törenine gitmek üzereydi. "Eski oyun arkadaşın öldü," dedi, "gel benimle." Isınmasına izin verilmediği için kızgın, yağan kara ve teyzesinin şapka tülünün ardında ışıldayan duygusal gözyaşlarına kızgın, sertçe döndü ve yürüyüp gitti, bir saat kadar yürüdükten sonra eve doğru yollandı. Dönüşü hatırlamıyordu –daha da tuhafı, olayların böyle mi yoksa başka türlü mü cereyan ettiğinden hiç emin değildi; belki hafızası daha sonraki bir nöbetin eksilttiği pek çok şeyi sonradan eklemişti– bir hafta boyunca kendini bilmez bir haldeydi ve fazlasıyla narin ve sinirleri zayıf olduğundan doktorlar onun iyileşemeyeceğini tahmin ettiler. İlk kez hastalanmıyordu, sonra özellikle o hastalığının hissini yeniden canlandırırken, ister istemez başkalarını da hatırladı, çocukluğu bunlarla doluydu: Özellikle çok ufakken tek başına oyun oynadığı bir sıra Kral rolüne girmek için, oldukça umarsızca, kaplan postuna sarılışını – Kral rolünü oynamak en güzeliydi çünkü hayali pelerin insanı yüksek ateşin titremelerinden koruyordu, ve gelip alnına ellerini koyacakları, ateşini ölçecekleri ve yatağa götürüp onu sıkıca örtecekleri anı mümkün olduğu kadar ertelemek istiyordu. Aslında başına, ekimde geçirdiği, sırılsıklam satranca batmış hastalıkla kıyaslanacak bir şey gelmemişti. Bir zamanlar Çigorin'i yenen kır saçlı Yahudi, teyze-

sinin hayranının çiçeklere sarılmış ölüsü, bir dergi getiren babasının kurnaz, neşeli çehresi, ve Mat'ın aniliği karşısında taşlaşan coğrafya öğretmeni, ve bir üniversite öğrencileri kalabalığıyla sıkıca çevrelendiği satranç kulübünün tütün dumanı dolu odası, her nedense ahizeyi bir keman gibi omzu ile yanağı arasında tutan müzisyenin sinekkaydı tıraşlı yüzü – bütün bunlar geçirdiği nöbetin içinde yer almışlar ve hayaletimsi, hoplatıp duran, durmadan eriyip dağılan parçalara ayrılan bir satranç tahtası üzerinde oynanmakta olan korkunç bir oyun görünümü almışlardı.

İyileşince –daha uzun boylu ve daha zayıftı artık– dış ülkelere götürüldü, önce terasta güneşe uzanıp zihninde kimsenin yasaklayamayacağı oyunlar oynadığı Adriyatik denizi kıyılarına, sonra da babasının onu bükümlü kayın ağacından çitlerle ayrılmış patikalarda yürüyüşlere çıkarttığı bir Alman tatil köyüne. On altı yıl sonra bu tatil köyünü yeniden ziyaret ettiğinde çiçek öbeklerinin arasında topraktan yapılmış sakallı cüceleri, daha da büyüyüp güzelleşmiş otelin önündeki renkli çakıl taşı patikaları, tepenin üzerindeki karanlık, nemli koruyu, ve yürüyüş yapan kişi yolunu kaybetmesin diye yolların kesiştiği noktalarda bir kayın ağacının gövdesine ya da bir kayanın üzerine çizilen rengarenk yağlı boya lekeleri (her renk belli bir yürüyüş yolunun yönünü belirliyordu) tanımıştı. Dışbükey bir camın altında, üzerlerine bir parça sedef sürülüvermiş yeşilli mavili manzaraların olduğu aynı kâğıt ağırlıklar kaplıcaya yakın dükkânlarda indirimli satılıyor ve şüphesiz parktaki sahnede aynı orkestra opera potpurileri çalıyor, ve aynı çınar ağaçları kıpırdak gölgelerini insanların kahve içip krem şantili elmalı tart dilimleri yediği ufak masaların üzerine düşürüyordu.

"Bak, şu pencereleri görüyor musun?" dedi, bastonuyla otelin yan tarafını işaret ederek. "Güzel, küçük turnuvayı

yaptığımız yer orasıydı. En saygın Alman oyunculardan bazıları katılmıştı. Ben on dört yaşında bir çocuktum. Üçüncülük, evet, üçüncülük."

Artık ona doğal gelen hüzünlü, biraz yaşlı adam-vari bir hareketle iki elini de kalın bastonunun kıvrıldığı yere koydu, ve uzaktan gelen bir müziğe kulak veriyormuş gibi başını eğdi.

"Ne? Şapkamı mı giyeyim? Güneş yakıyor diyorsun öyle mi? Bence tesirli değil. Neden telaş ediyorsun? Gölgede oturuyoruz."

Yine de ufak masanın öbür tarafından kendisine uzatılan, ezilmiş iç tarafında şapkanın imalatçısının adının yerinde soluk, kara bir leke olan hasır şapkayı aldı, ve çarpık bir gülüşle başına taktı – tam manasıyla çarpık: sağ yanağı ve ağzının kenarı hafifçe yukarı büküldü, kötü, tütün lekeli dişlerini açığa çıkardı; başka gülüşü yoktu. Kırkına daha yeni girdiğini kimse tahmin edemezdi: burun kanatlarının yanlarından iki derin, sarkık iz aşağıya doğru iniyordu, omuzları çöküktü; tüm vücudunda sağlıksız bir ağırlık dikkati çekiyordu; ve havaya kaldırdığı dirseğiyle kendini bir yabanarısına karşı korumak için aniden ayağa kalktığında oldukça tıknaz olduğu görülüyordu – küçük Lujin'in görünüşündeki hiçbir şey bu tembel, sağlıksız etliliğin ipucunu vermemişti. "Ama neden beni rahatsız edip duruyor?" diye bağırdı, ince, huysuz bir sesle, dirseğini kaldırmaya devam edip diğer eliyle mendilini çıkarmaya çalışırken. Yabanarısı, bir daire daha çizdikten sonra, uçup gitti, ve Lujin mekanik bir şekilde katlarını açmak için mendilini sallarken onu gözleriyle uzun süre takip etti; sonra metal sandalyesini çakıl yola daha bir sağlam yerleştirdi, düşen bastonunu kaldırıp yeniden oturdu, nefes nefeseydi.

"Neden gülüyorsun? Yabanarıları son derece nahoş haşaratlardır." Kaşlarını çatıp önüne masaya baktı. Sigara taba-

kasının yanında, siyah ipekten yapılmış, yarım daire şeklinde bir kadın çantası duruyordu. Dalgınca ona doğru uzanıp kilidi tıklatmaya başladı.

"İyi kapanmıyor," dedi başını kaldırmadan. "Günün birinde her şeyi dökeceksin."

İçini çekti, çantayı kenara bıraktı ve aynı ses tonuyla ekledi: "Evet, en saygın Alman oyuncular. Bir de Avusturyalı. Rahmetli babam şanssızdı. Burada satranca gerçek bir ilgi olmayacağını ummuştu, bizse bir turnuvanın ortasına düştük."

Her şey yeniden inşa edilmiş ve karıştırılmıştı, binanın yan cephesi şimdi daha değişik görünüyordu. Orada, ikinci katta kalmışlardı. Yıl sonuna kadar orada kalıp sonra Rusya'ya dönülmesine karar verilmişti – babasının bahsetmeye cesaret edemediği okulun hayaleti tekrar belirmişti. Annesi çok daha erken geri dönmüştü, yazın başında. Rus kırlarını *delicesine* özlediğini söylemişti, ve o vurgulanmış "delicesine"nin kederli, sancılı orta hecesi Lujin'in annesine ait hafızasında saklı tuttuğu tek vurguydu. Fakat, istemeye istemeye, kalsın mı gitsin mi pek bilemeden gitti annesi. Epeydir, sanki oğlu sürüklenip başka bir yere götürülmüş gibi ona yabancılaştığını hissediyordu, ve sevdiği, büyümekte olan bu oğlan, gazetelerin hakkında yazdığı satranç dehası değil, en ufak bir kışkırtmada kendini dümdüz yere atan, çığlık atıp ayaklarını yere vuran o küçük, sıcak, çekilmez çocuktu. Hem her şey o kadar üzücü ve o kadar gereksizdi ki – istasyon bahçesindeki, Rusya'dakilere hiç benzemeyen o seyrek leylaklar, Kuzey Ekspresi'nin yataklı vagonundaki lale biçimli lambalar, ve göğsündeki o daralmalar, o boğulma hissi belki kalp hastalığıydı, belki de kocasının dediği gibi, sadece sinir bozukluğu. Annesi gitti ve mektup yazmadı; babasının keyfi biraz daha yerine geldi ve daha küçük bir odaya taşındı; sonra bir temmuz günü, küçük Lujin başka bir otelden –satranç arkadaşları olan asık suratlı yaş-

lıca adamlardan birinin kaldığı– eve dönerken, tesadüfen, alçak, parlak güneş ışığında, yamaçtaki patikalardan birinin tahta parmaklıklarının yanında babasını görüverdi. Babası bir kadınla beraberdi, kadın kesinlikle St. Petersburg'lu genç, kızıl saçlı teyzesi olduğu için çok şaşırdı ve nedense utanıp babasına hiçbir şey söylemedi. Bundan birkaç gün sonra sabah erkenden babasının koridoru hızla geçip odasına yaklaştığını duydu, yüksek sesle gülüyor gibiydi. Kapı hızla açıldı ve babası elinde kurtulmak istiyormuş gibi tuttuğu bir kâğıt parçasıyla içeri girdi. Sanki yüzünü suyla ıslatmış gibi yanaklarından ve burnunun kenarından yaşlar akıyor ve hıçkırıklarla kesik kesik solumalar arasında: "Nedir bu? Nedir bu? Bir yanlışlık var, yanlış anlamışlar" diye tekrarlayıp duruyor – ve telgrafı kurtulmak istiyormuş gibi öne doğru tutmaya devam ediyordu.

5

St. Petersburg'da, Moskova'da, Nijini Novgorod'da, Kiev'de, Odesa'da oynadı. Valentinov adında, öğretmenle menajer arası biri çıktı ortaya. Baba Lujin siyah bir pazubent takıyor –karısı için yas tutuyordu– ve yerel gazetecilere, oğlu bir harika çocuk olmasa ana yurdunu hiç böyle boydan boya gezemeyeceğini söylüyordu.

Turnuvalarda Rusya'nın en iyi satranççılarıyla çarpışıyordu. Sık sık on beş-yirmi amatörle kapışıyordu. Bazen gözleri bağlı oynuyordu. Baba Lujin, yıllar sonra (göçmen dergilerine yaptığı her katkının gözüne son bir veda şarkısı gibi göründüğü yıllarda – ve Tanrı bilir daha böyle kaç son veda şarkısı olacaktı, lirizmle ve baskı hatalarıyla dolu) tam da bunun gibi, babası tarafından (romanda üvey babası) şehirden şehire gezdirilen küçük bir satranç oyuncusu çocuk hakkında bir kısa roman yazmayı planladı. 1928'de yazmaya başladı – sadece kendisinin boy gösterdiği bir Göçmen Yazarlar Sendikası toplantısından eve döndükten sonra. Kitabın konusu aklına Berlin'de bir kafenin toplantı odasında oturup beklerken aniden ve bütün canlılığıyla geldi. Her za-

manki gibi çok erken gelmiş, masaların birleştirilmemiş olmasından dolayı hayretini belirtmiş, garsona bunu derhal yapmasını söylemiş ve çayla bir kadeh konyak söylemişti. Oda temiz ve pırıl pırıl aydınlatılmıştı, duvarda bir dilimi eksilmiş bir karpuzun etrafındaki olgun şeftalileri gösteren bir natürmort vardı. Temiz bir masa örtüsü bir balon gibi hafifçe şişip birleştirilen masaların üzerine indi. Çayına bir küp şeker attı, baloncukların yükselişini seyrederken kansız ve her zaman soğuk olan ellerini bardağın üzerinde ısıttı. Yakınlardaki bir barda bir keman ve bir piyano

La Traviata'dan seçmeler çalıyordu –bu tatlı müzik, konyak, temiz masa örtüsünün beyazlığı– bütün bunlar yaşlı Lujin'i öylesine hüzünlendirdi ve bu hüzün o kadar hoştu ki yerinden kıpırdamak istemedi: orada öylece oturdu, bir dirsek masanın üzerinde, bir parmak şakağında – kahverengi ceketinin altına el örgüsü bir yelek giymiş sıska, gözleri kızarmış, yaşlı bir adam. Müzik çalıyordu, boş oda ışık içinde yüzüyordu, karpuzun yarısı kor gibi kıpkırmızıydı – ve anlaşılan toplantıya kimse gelmiyordu. Birkaç kere saatine baktı, ama sonra çay ve müzik onu öylesine yumuşak bir sisle sarıverdi ki zamanı unuttu. Sessizce oturdu birşeyler düşünerek – aldığı elden düşme daktiloyu, Marinski Tiyatrosu'nu, Berlin'e kırk yılda bir gelen oğlunu. Sonra birdenbire orada bir saattir oturduğunu, masa örtüsünün hâlâ öyle çıplak ve beyaz olduğunu fark etti... Ona neredeyse mistik gelen bu parlak yalnızlıkta, gerçekleşmeyen bir toplantı için hazırlanmış masada otururken, uzun bir ayrılıktan sonra edebî ilhamın kendisini yeniden ziyarete geldiğinde karar kıldı.

Biraz malzeme toplamanın zamanı, diye düşündü ve –masa örtüsü, mavi duvar kâğıdı, natürmort– meşhur bir adamın doğduğu bir odaya bakar gibi boş odaya göz gezdirdi. Ve baba Lujin gelecekte biyografisini yazacak kişiyi (zaman içinde ona yaklaştıkça, o tam tersi belirsizleştikçe belir-

sizleşiyor, uzaklaştıkça uzaklaşıyordu) *Gambit* adlı kısa romanının doğup geliştiği bu sıradan odaya iyice bakması için zihnine davet etti. Çayının kalanını bir yudumda içti, paltosunu ve şapkasını giydi, garsondan bugünün salı değil çarşamba olduğunu öğrendi, biraz da memnun olarak kendi unutkanlığına gülümsedi ve eve döner dönmez siyah metal kapağı daktilosunun üstünden kaldırdı.

Gözünün önüne gelen en canlı hatıra (bir yazarın hayal gücüyle hafifçe rötuşlanmış olarak) şuydu: aydınlık bir salon, iki sıra masa, masalarda satranç tahtaları. Her masada bir kişi oturuyor, her oturanın arkasında da öbekler halinde, boyunlarını öne doğru uzatmış ayakta duran seyirciler. Derken masaların arasındaki yoldan, küçük bir çocuk kimseye bakmadan hızlı hızlı yürüyor – Çareviç gibi zarif, beyaz bir denizci kıyafeti giymiş. Her tahtada sırayla duruyor, hızla bir hamle oynuyor ya da kumral saçlarını döküp kısa bir süre düşünceye dalıyor. Simültane satranç hakkında hiçbir şey bilmeyen bir izleyicinin bu görüntü karşısında ağzı açık kalırdı: siyahlar giymiş yaşlıca adamlar, düşünceli düşünceli, tuhaf biçimli taşlarla diken diken olmuş gibi görünen satranç tahtalarının başında otururken, burada bulunma nedeni belli olmayan, tuhaf ve gerilimli bir sessizlik içinde hızlı adımlarla masadan masaya yürüyen, bu taşlaşmış insanların arasında hareket eden tek kişi olan, çevik, şık giyimli bir küçük bey...

Yazar Lujin'in kendisi bile hatırladığı şeyin ne kadar stilize olduğunu fark etmedi. Ayrıca oğlunu satranççı değil de müzisyen bir harika çocuğun nitelikleriyle donattığını da fark etmedi, sonuç hem hastalıklı hem de meleksi biriydi – tuhaf bir biçimde gölgelenmiş gözler, kıvırcık saçlar, duru, solgun bir ten. Ama şimdi birtakım zorluklarla karşı karşıyaydı: oğlunun tüm yabancı öğelerden arındırılıp hassasiyetin en uç noktasına taşınmış imgesi ağırbaşlı bir havayla çev-

relenmeliydi. Kesin karar verdiği bir şey vardı – bu çocuğun büyümesine izin vermeyecek, onu bazen Berlin'de ziyaretine gelen, sorulara tek heceli kelimelerle cevap veren, orada öylece gözleri yarı kapalı oturan, sonra pencerenin içine para dolu bir zarf bırakıp giden o suskun insana dönüştürmeyecekti.

"Genç ölecek," dedi yüksek sesle, odanın içinde, kapağı açık daktilonun çevresinde huzursuz huzursuz dolaşarak, daktilonun bütün tuşları yansıyan ışıktan gözbebekleriyle onu izliyorlardı. "Evet, genç ölecek, ölümü mantıklı ve çok acıklı olacak. Yatakta son oyununu oynarken ölecek." Bu fikirden öylesine etkilenmişti ki kitabı yazmaya sondan başlamanın imkânsızlığına hayıflandı. Ama aslında, neden imkânsızdı? Deneyebilirdi... Düşüncelerini geriye doğru yönlendirmeye başladı – bu dokunaklı ve çok özgün ölümden kahramanının belirsiz kökenine doğru; ama az sonra fikrini değiştirdi ve tekrar düşünmek için masasına oturdu.

Oğlunun yeteneği ancak savaştan sonra, *Wunderkind*'den maestroya dönüştüğünde tam olarak ortaya çıkmıştı. 1914'de, hatıralarının derli toplu bir edebi hikâye örgüsü oluşturmasına engel olan o savaşın arifesinde, oğluyla yine yurtdışına gitmişti, Valentinov da gelmişti. Küçük Lujin Viyana, Budapeşte ve Roma'da oynamaya davet edilmişti. Satranç kitaplarında adı geçen bir iki oyuncuyu çoktan yenmiş olan Rus çocuğun şöhreti o kadar hızlı yayılıyordu ki yabancı gazetelerde kendi mütevazı edebi şöhretinden de tesadüfen bahsettikleri oluyordu. Avusturya Arşidükü öldürüldüğünde üçü de İsviçre'deydi. Oldukça sudan sebeplerle (dağ havasının oğluna iyi geldiği fikri... oğlunun sadece satrançla ayakta kalabilmesine rağmen Valentinov'un Rusya'nın artık satranca ayıracak zamanı olmadığını söylemesi... savaşın çok sürmeyeceği düşüncesi) St. Petersburg'a yalnız döndü. Birkaç ay sonra daha fazla dayanamayıp oğlunu çağırttı. Acayip, tumturaklı

üslubu yolculuğun dolambaçlılığına uyan bir mektupla Valentinov oğlunun gelmek istemediğini bildirdi. Lujin tekrar yazdı ve aynı derecede tumturaklı ve kibar cevap Tarasp'dan değil Napoli'den geldi. Valentinov'dan nefret etmeye başladı. Bazı günler büyük ıstırap duyuyordu. Para transferiyle ilgili anlamsız karışıklıklar çıkıyordu. Fakat, Valentinov, sonraki mektuplarından birinde çocuğun tüm masraflarını üstlenmeyi teklif etti – sonra hesaplaşabilirlerdi. Zaman geçti. Beklenmedik bir savaş muhabirliği göreviyle kendini Kafkasya'da buldu. Istırap ve Valentinov'a (ki sebatla mektup yazmayı sürdürüyordu) karşı hissettiği kuvvetli nefretle geçen günleri, oğlu için yurtdışında hayatın Rusya'da olacağından daha iyi olduğu hissinden kaynaklanan (ki bu tam tamına Valentinov'un söylediği şeydi) bir huzura kavuştuğu günler izliyordu.

Şimdi, on beş yıl sonra, o savaş yıllarının insanı çileden çıkartan engeller olduğu anlaşılmıştı, yaratıcı özgürlüğe birer saldırı gibiydiler zira herhangi bir insan karakterinin zaman içinde gelişimini anlatan her kitapta bir şekilde savaştan bahsedilmesi gerekiyordu, kahramanın gençken ölmesi bile bir çıkış yolu değildi. Oğlunun imgesini çevreleyen öyle karakterler ve durumlar vardı ki, ne yazık ki sadece arka plandaki savaşla birlikte hayal edilebiliyorlar ve bu arka plan olmadan varolamıyorlardı. Devrim daha da beterdi. Genel kanı, savaşın her Rusun hayatının gidişatını etkilediğiydi; bir yazar, kahramanının bu ateş çemberinden yanmadan geçmesine izin veremezdi, kaçış yoktu. Bu yazarın hür iradesine düpedüz bir saldırıydı. Aslında, devrim oğlunu nasıl etkileyebilirdi? Bin dokuz yüz on yedi sonbaharında, beklenen gün geldiğinde, Valentinov arkasında tıknaz, bıyıkları yeni terlemiş bir delikanlıyla; aynı neşeli, avaz avaz hali, ve her zamanki şatafatlı kıyafetiyle ortaya çıkıverdi. Anlık bir keder, mahcubiyet ve tuhaf bir hayal kırıklığı yaşan-

dı. Oğul neredeyse hiç konuşmadı ve yan yan pencereye bakıp durdu (Valentinov "Ateş edilmesinden korkuyor," diye açıkladı alçak sesle). Bütün bunlar başlangıçta kötü bir rüya gibiydi – ama insan her şeye alışır. Valentinov, kendisine ödenecek ne varsa daha sonra "dostlar arasında" halledilebileceğini söylemeye devam ediyordu. Sonradan önemli, gizli işleri ve Avrupa'daki müttefik ülkelerin bütün bankalarında çuvalla parası olduğu ortaya çıktı. Genç Lujin, iç savaş kargaşasının tırmandığı günlerde güvenle yeşermiş, seçkinliğin sükunetinin hakim olduğu bir satranç kulübüne devam etmeye başladı, baharda Valentinov ile beraber ortadan yok oldu – yine yurtdışındaydı. Bunu tamamıyla kişisel hatıralar izledi, davetsiz hatıralar, ona hayrı dokunmayan –açlık, tutuklanma vesaire, ve birden– yasal sürgün, o hayırlı kovulma, sarı güverte, Baltık Denizi esintisi, ruhun ölümsüzlüğü üzerine Profesör Vasilenko ile tartışmalar.

Bütün bunlardan, her hatırayı bayağılaştıran, özgür düşüncenin yolunu tıkayan, kalemin ucuna takılıp hafızasının her köşesinden dökülen bütün bu kaba bulamacın içinden Valentinov'u dikkatle ve parça parça –bir bütün halinde kitabına almak üzere– çekip çıkartmaktan kendini alamamıştı. Kuşkusuz çok yetenekli biriydi, onun hakkında pek de hoş olmayan birşeyler söylemek üzere olanların dedikleri gibi: tuhaf birisi, her tarakta bezi olan biri, amatör şov organizasyonlarının vazgeçilmez ismi, mühendis, üstün matematikçi, satranç ve dama tutkunu, ve kendi deyimiyle "son derece komik bir centilmen". Harikulade kahverengi gözleri ve olağanüstü çekici bir kahkahası vardı. İşaret parmağına kurukafa biçiminde bir yüzük takıyordu, ve karşısındakine başından düellolar geçtiğini ima eder halleri vardı. Bir zamanlar küçük Lujin'in okulunda beden eğitimi dersleri vermişti, hem öğrenciler hem de öğretmenler gizemli bir kadının limuzini ile onu almaya gelmesinden çok etkilenmişler-

di. Eli değmişken, St. Petersburg'da Nevski üzerindeki Kazan Katedrali'nin yakınlarında denenen şaşırtıcı bir metal kaldırım icat etmişti. Zekice birkaç satranç problemi yazmıştı ve "Rus" teması denen şeyin ilk temsilcilerindendi. Savaşın ilan edildiği yıl yirmi sekiz yaşındaydı ve hiçbir sağlık problemi yoktu. O kanı çekilmiş "asker kaçağı" lafı bu neşeli, gürbüz, çevik adama pek uymuyordu; fakat, başka bir lafla da tanımlanamazdı. Savaş sırasında yurtdışında ne yaptığı kimse anlayamadı.

İşte böylelikle yazar Lujin, Valentinov'u sonuna kadar kullanmaya karar verdi; onun varlığı sayesinde her hikâye olağanüstü bir canlılık, bir macera tadı kazanıyordu. Ama hikâyenin en can alıcı yeri hâlâ icat edilmeyi bekliyordu. O ana kadar elinde olan her şey renklendirmeydi – sıcak ve canlı kuşkusuz, ama birbirinden kopuk noktalar halinde gezinen; hâlâ kesin bir plan, keskin bir çizgi bulması gerekiyordu. Yazar Lujin, ilk defa istemeden işe renklerden başlamıştı.

Bu renkler kafasında parlaklaştıkça daktilo başına oturmak daha da zorlaşıyordu. Bir ay geçti, bir ay daha, yaz geldi, o hâlâ o gözle görünmez temasını en eğlenceli tonlarda süslemeye devam ediyordu. Bazen kitap ona çoktan yazılmış gibi geliyordu ve dizgiyi açıkça görebiliyordu; kenarlarında kırmızı hiyeroglifler bulunan ilk tashihin sayfalarını, sonra eline aldığı o taze ve gevrek son baskıyı; bunun ötesi mucizevî bir sis perdesiyle örtülüydü, bütün başarısızlıklarına, şöhretin bütün dönekliğine karşılık lezzetli ödüller. Sayısı kabarık tanıdıklarını dolaşıp, uzun uzun, ballandıra ballandıra çıkacak kitabından bahsetti. Bir göçmen gazetesi uzun bir suskunluktan sonra yeni bir hikâye üzerinde çalıştığına dair ufak bir haber yayımladı. Bu haberi, ki kendisi yazıp gazeteye göndermişti, üç kere üst üste heyecanla okudu, sonra kesip cüzdanına yerleştirdi. Edebiyat akşamların-

da daha sık boy göstermeye başladı, ve herkesin ona merak ve saygıyla baktığını sandı. Günün birinde, hain bir yaz günü, şehir dışında bir koruya gitti, boşu boşuna mantar ararken beklenmedik bir sağanağa yakalanıp iliklerine kadar ıslandı ve ertesi gün yatağa düştü. Kısa ve yalnız bir hastalık devresi geçirdi, ölümü huzur içinde olmadı. Göçmen Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu, anısına bir dakikalık saygı duruşunda bulundu.

6

"Her şey dökülecek, belli," dedi Lujin, çantayı tekrar ele geçirerek.

Kadın hızla elini uzattı ve çantasını çekti, yasağın iyice altını çizercesine çantayı masanın üzerine indirdi. "Her zaman bir şeyle oynamasanız olmaz," dedi sevecenlikle.

Lujin eline baktı, parmaklarını gerip sonra tekrar kapayarak. Nikotinden sararmış tırnaklarının etrafında parça parça şeytan tırnakları duruyordu; parmak eklemlerini kesen tombul, küçük yollar vardı, daha aşağılarda birkaç tüy çıkmıştı. Elini masanın üzerine, kadının süt beyazı, yumuşak görünüşlü, kısa, bakımlı tırnaklı elinin yanına koydu.

"Babanızı tanıyamadığıma üzüldüm," dedi kadın kısa bir sessizlikten sonra.

"Çok iyi yürekli, çok açık sözlü biri olmalı, üstelik sizi de çok seven."

Lujin cevap vermedi.

"Biraz daha anlatın – burada hayatınız nasıldı? Koşup oynayan küçük bir çocuk muydunuz sahiden bir zamanlar?"

Lujin iki elini de bastonunun üzerine koydu, yüzünün ifa-

desinden, göz kapaklarının uykuyla ağırlaşmasından ve esneyecekmiş gibi duran hafif açık ağzından, kadın onun sıkıldığını, hatırlamaktan yorulduğunu çıkarttı. Zaten hatırlayışında bir soğukluk vardı; babasını kaybedeli sadece bir ay olduğu halde, çocukluğunda birlikte yaşadıkları otele nasıl olup da gözleri yaşarmadan bakabildiğine şaşıyordu. Ama, kadın, bu kayıtsızlıkta bile, bu münasebetsiz sözlerinde ve miskin miskin sırtını dönüp yeniden uyumaya başlamış gibi görünen ruhunun hantal kıpırtılarında, ilk tanıştıklarında fark ettiği, tarif etmesi güç, dokunaklı bir şey, bir çekicilik gördüğünü düşünüyordu. Babasıyla arasındaki şekerrenk ilişkiye rağmen, sanki bu bildik nesnelere ve manzaralara bakarak, dışarıdan bir yardım almadan hissetmeyi başaramadığı o karıncalanmayı hissetmeyi umarak, özellikle bu tatil köyünü, bu oteli seçmesi ne kadar garipti. Tatil köyüne gelişi muhteşemdi; gri-yeşil bir günde ince ince yağan yağmurun altında, başında utanç verici, siyah, kenarları sarkık bir şapka ve kocaman lastik çizmelerle; ve kadın, pencereden, otel otobüsünden düşünceli düşünceli inişine bakarken, bu bilinmeyen yeni misafirin tatil köyünde kalan hiç kimseye benzemeyen, oldukça farklı biri olduğunu hissetmişti. Aynı akşam kim olduğunu öğrendi. Restorandaki herkes kıtlıktan çıkmış gibi ve döke saça yemek yiyen, bazen de parmağıyla masa örtüsüne dokunurken düşüncelere dalıp giden bu tıknaz, sıkıntılı adama bakıyordu. Kadın satranç oynamazdı, satranç turnuvalarıyla hiç ilgilenmezdi, ama nasılsa adamın ismi ona hiç yabancı gelmedi, ilk ne zaman duyduğunu hatırlayamadığı halde isim o farkında olmadan hafızasına kazınmıştı. Uzun zamandır kabızlık çeken ve bundan bahsetmekten hoşlanan, takıntılı ama iyi huylu, hoşsohbet ve zevkli giyinen bir Alman fabrikatör birdenbire kabızlığını unutup, şifalı su içtikleri galeride ona bu sıkıntılı bay hakkında birçok şaşırtıcı bilgi verdi, beriki bu sıra-

da, sarkık kenarlı fedorasını eski bir hasır şapkayla değiştirmiş olarak sütunlardan birinin içine yerleştirilmiş küçük bir vitrinin önünde duruyor, satış için sergilenen el yapımı birtakım ıvır zıvıra bakıyordu. "Yurttaşınız," dedi fabrikatör, bir kaş hareketiyle adamı işaret ederek, "meşhur bir satranç oyuncusu. İki ay içinde Berlin'de yapılacak olan satranç turnuvası için Paris'ten gelmiş. Eğer kazanırsa dünya şampiyonuyla karşılaşacak. Babası yakınlarda öldü. Hepsi burada, gazetede."

Kadın onunla tanışmak, Rusça konuşmak istedi –kaba sabalığı, sıkıntılı hali ve nedense onu bir müzisyene benzeten alçak, dışarı kıvrılmış yakasıyla kadına o kadar çekici gelmişti ki– ayrıca onu fark etmemesi, oteldeki bütün diğer bekar erkekler gibi onunla konuşmak için bir bahane bulmaya çalışmaması hoşuna gitmişti. Kadın pek güzel sayılmazdı, küçük, düzgün yüz hatlarında birşeyler eksik gibiydi – sanki yüz hatlarını oldukları gibi bıraktığı halde onlara tarif edilmesi güç bir anlam bahşedecek olan, onu güzel kılacak olan son kesin vuruşu yapmamış gibiydi doğa. Fakat yirmi beş yaşındaydı, modaya uygun olarak küt kesilmiş saçları derli toplu ve hoştu, ve olası bir uyumun, son dakikada yerine getirilmemiş bir gerçek güzellik vaadinin ipucunu taşıyan bir baş çevirişi vardı. Sanki birazcık onların yumuşak tazeliklerini sergilemek istiyormuş gibi, kollarını ve boynunu açıkta bırakan son derece sade ve iyi dikilmiş elbiseler giyiyordu. Zengindi – babası Rusya'da bir servet kaybetmiş ve Almanya'da bir yenisini yapmıştı. Annesi yakında tatil köyüne geliyordu ve Lujin'in teşrifinden beri annesinin gelip de vıdı vıdı edeceği düşüncesi canını sıkıyordu.

Geldiğinin üçüncü günü kadın onunla tanıştı, tanışmaları eski romanlarda ya da filmlerdeki gibi oldu: kadın mendilini düşürür, erkek yerden alır – tek farkla, rolleri değişmişlerdi. Lujin bir patikada onun önünden yürüyor ve sırasıyla şun-

ları düşürüyordu: aşırı pis ve üstüne her çeşit cep artığı yapışmış olan büyük bir kareli mendil; sonra, kırılmış ve ezilmiş, içindekinin yarısı dökülmüş bir sigara; bir fındık; ve bir Fransız frangı. Kadın sadece mendili ve parayı yerden toplayıp yürümesine devam etti, ağır ağır ona yaklaşıyor, merakla yeni kaybı bekliyordu. Lujin, sol eliyle paltosunun cebini karıştırırken sağ elindeki bastonla geçtiği bütün ağaçların gövdelerine, bütün park sıralarına dokundu, sonunda durdu, paltosunun cebini ters yüz etti, bir bozuk para daha düşürdü, ve astardaki büyük deliği incelemeye koyuldu. "Düşüvermiş," dedi Almanca, kadının elinden mendili alırken ("Bu da var," dedi kadın Rusça). Öteki "Kötü kumaş," diye devam etti, başını kaldırmadan, ne Rusça konuşmaya başladı ne de herhangi bir şaşkınlık belirtisi gösterdi, sanki eşyalarının geri verilmesi en doğal şeymiş gibi. "Yo, bunları tekrar oraya koymayın," dedi kadın birdenbire çınlayan bir kahkahayla. Ancak o zaman başını kaldırıp kadına asık suratla baktı. Kötü tıraş edilmiş, usturaya kaptırılmış yanaklı şiş gri yüzü garip bir şaşkınlık ifadesine büründü. Harikulade gözleri vardı: sarkık göz kapaklarının altında üzerlerine toz serpilmiş gibi duran, kısık, hatta biraz çekik gözler; fakat o uçucu tozun altında, içinde kaçık ve çekici birşeyler olan nemli, mavimtırak bir parıltı vardı. Kadın "Bir daha düşürmeyin," dedi ve adamın bakışını sırtında hissederek yürüyüp gitti. O akşam lokantaya girdiğinde uzaktan ona gülümsemeden edemedi, Lujin de, yerde bir masadan diğerine sessizce kayıp giden otel kedisine zaman zaman bahşettiği o hüzünlü, çarpık yarı gülüşle karşılık verdi. Ertesi gün, otelin bahçesinde, yapay mağaracıklar, çeşmeler ve kilden yapılma cüceler arasında, Lujin onun yanına gidip derin, melankolik sesiyle mendil ve para için teşekkür etmeye başladı (ve o andan itibaren, belli belirsiz ve neredeyse farkında olmadan, kadının herhangi bir şey düşürüp düşürmeyece-

ğini beklemeye koyuldu – gizli bir simetri yaratmak istiyormuşçasına). "Bir şey değil, bir şey değil," diye cevap verdi kadın ve buna benzer birkaç söz ekledi –gerçek kelimelerin yoksul akrabaları– ne kadar da çokturlar, bu küçük çerden çöpten kelimeler, aceleyle söylenen ve boşluğu geçici olarak dolduran. Böyle kelimeler kullanarak ve onların sıradan varlıklarını hissederek, Lujin'e tatil köyünü sevip sevmediğini, orada çok kalıp kalmayacağını, kaplıcalara gidip gitmediğini sordu. Cevaplar evet, uzun zamandır ve kaplıcalara gittim'di. Sonra, sorunun aptalca olduğunun tamamıyla farkında olduğu halde kendisini tutamayıp, ne kadar zamandır satranç oynadığını sordu. Lujin cevap vermedi ve başını çevirdi ve kadın o kadar utandı ki dün, bugün ve yarınla ilgili tüm meteorolojik belirtilerin bir listesini sayıp dökmeye girişti. Lujin sessizliğini sürdürdü, kadın da sustu, sonra çantasını karıştırmaya başladı, ıstırap içinde bir konu aradı ve sadece kırık bir tarak buldu. Birdenbire Lujin ona dönüp, "On sekiz yıl, üç ay ve dört gün," dedi. Kadın için bu nefis bir rahatlamaydı, ayrıca cevaptaki bu ayrıntılılık gururunu okşamıştı. Ama bunun üzerine, adamın kendisine sanki onda merak edilecek bir şey yokmuş gibi hiç soru sormamasına biraz kızdı.

Bir sanatçı, büyük bir sanatçı, diye düşündü sık sık, belirgin profiline, kamburlaşmış hantal vücuduna, daima nemli olan alnına yapışıp duran siyah perçemine bakarak. Belki de satranç hakkında hiçbir şey bilmediği için satranç onun için sadece bir salon oyunu ya da hoş bir hobi değil, herkesçe kabul edilen bütün sanatlara eş, gizemli bir sanattı. Böyle insanlara hiç yakın olmamıştı –insanın, ancak bir Roma İmparatorunu, bir engizisyoncuyu ya da komedilerdeki cimri tipini tanıyabileceği berraklıkta ve bulanıklıkta tanıyabildiği yetenekli eksantriklerden, müzisyenlerden ve şairlerden başka onu kıyaslayabileceği kimse yok-

tu. Belleğinde, şu ya da bu şekilde hayal gücüne hitap eden bütün insanların dizili olduğu mütevazı, loş bir galeri vardı. Burada okul hatıraları duruyordu – kısa, tozlu, tramvaysız bir caddeye bakan ön cephesine alışılmadık bir sarmaşık tırmanmış olan St. Petersburg'daki kız okulu, ve coğrafya öğretmeni –erkek okulunda da öğretmenlik yapan– kocaman gözlü, çok beyaz alınlı ve darmadağın saçlı –dediklerine göre– veremden mustarip; bir zamanlar –dediklerine göre– Dalai Lama'nın misafiri olmuş; üst sınıflardaki kızlardan birine, beyaz Hollanda sobası ve mavi duvar kâğıdıyla insanın içini ısıtan derli toplu küçük ofisinde oturan, beyaz saçlı, mavi gözlü baş müdirenin yeğenine –dediklerine göre– âşık olan. Coğrafya öğretmeni tam böyle, bir mavi fon önünde, mavi havayla kuşatılmış bir halde belleğine yerleşmişti: her zamanki atılgan haliyle gürültüyle sınıfa dalar sonra eriyip giderek kaybolur, yerini diğerlerine hiç benzemiyormuş gibi gelen birine bırakırdı. Bu kişinin belirmesinden önce baş müdirenin gülmemeleri, katiyen gülmemeleri konusunda yaptığı uzun ihtarlar duyulurdu. Sovyet rejiminin ilk yılıydı; sınıfta kırk öğrenciden on yedisi kalmıştı, ve her gün öğretmenlerin karşısına "Bugün ders yapılacak mı?"sorusuyla çıkıyorlar ve onlar da hep "Son talimatlar daha bize ulaşmadı," diye cevap veriyorlardı. Müdire, Halk Eğitimi Takviye Şubesi'nden gelen adam ne derse desin, nasıl davranırsa davransın kıkırdaşılmayacağını emretti. Adam geldi ve kızın belleğinde olağanüstü komik, değişik ve absürd bir dünyadan gelen bir ziyaretçi olarak yerini aldı. Topal olduğu halde çok canlı ve kıpır kıpırdı, fıldır fıldır, parlayan gözleri vardı. Kızlar çıt çıkmayan koridoru doldurmuşlardı, adam önlerinde bir aşağı bir yukarı yürüyor, çevik hareketlerle topallıyor ve bir maymun kıvraklığıyla dönüyordu. Ayağındaki çift tabanlı ayakkabısını hızla sürükleyerek önlerinde topallarken ve sağ eliyle kâh ha-

vayı muntazam dilimlere bölüp kâh bir örtü gibi düzeltirken, hızlı hızlı ve uzun uzun vereceği sosyoloji derslerinden ve erkek okuluyla yakında gerçekleşecek bir birleşmeden söz ederdi – bastırılan gülüşler insanın çenesini ağrıtır ve boğazda kasılmalara sebep olurdu. Sonra Finlandiya; kalbinde Rusya'dan daha Rus bir şey olarak kalan Finlandiya, belki de tahta villa ve köknar ağaçları ve göldeki beyaz sandal özellikle Rusya'ya ait şeyler oldukları için, sınırın gerisinde kalmış, yeri hiçbir şeyle doldurulamaz, yasaklanmış bir şey olarak yüreğinde yer alan Finlandiya. Hâlâ bir tatil yeri olan, hâlâ St. Petersburg hayatının bir parçası olan bu Finlandiya'da, tanınmış bir yazarı birkaç kere uzaktan görmüştü, düşman uçaklarının kol gezmeye başladığı gökyüzüne bakıp duran çok solgun yüzlü, dikkat çekici bir keçi sakalı olan bir adam. Ve bu adam, tuhaf şey, daha sonra bir kolunu Kırım savaşında kaybetmiş Rus subayının –birlikte yazları tenis oynayıp kışları kayak yaptığı gayet utangaç ve çekingen bir çocuktu– yanında duruyordu. Bu karlı hatırayla birlikte fonda gece, o meşhur yazarın villası –ki daha sonra orada ölmüştü– elektrik ışığıyla aydınlatılmış temizlenmiş patikalar ve kar yığınları, karanlık karın üzerinde hortlakları andıran çizgiler bir kez daha yükselir, gözlerinin önünde beliriyordu. Her biri değişik bir iş yapan, hatıralarını değişik renklere boyayan (mavi coğrafyacı, haki teşkilat üyesi, yazarın siyah paltosu ve tenis raketiyle bir kozalağı hoplatan beyazlar içinde bir genç) bütün bu erkekleri, ışıldayan ve sönüp giden imgeler takip ediyordu: Berlin'deki göçmen hayatı, hayır baloları, monarşi yandaşlarının toplantıları ve bir sürü birbirinin eşi insan – bütün bunlar henüz o kadar tazeydiler ki hafızası doğru dürüst odaklaşamıyor, neyin değerli neyin çerçöp olduğuna karar veremiyordu, dahası artık bunları ayıklayacak zaman yoktu, çünkü bu suskun, harika, muamma adam, tanıdığı bütün erkek-

lerin en çekicisi, zihninde fazlasıyla yer kaplıyordu. Sanatının kendisi ve bu sanatın tüm çehreleri ve işaretleri gizemliydi. Çok geçmeden, akşamları yemekten sonra gece geç saatlere kadar çalıştığını öğrendi. Ama bu çalışma onun hayal gücünün sınırlarını aşıyordu, çünkü onu bağdaştırabileceği ne bir resim sehpası ne de bir piyano vardı, düşüncelerinde elini uzatıp tutabileceği tam da böyle bir simgeye ihtiyaç duyuyordu. Lujin'in odası birinci kattaydı ve purolu beyler karanlıkta bahçede gezinirlerken bazen lambasını ve eğilmiş yüzünü seçebiliyorlardı. Sonunda birisi kadına boş bir satranç tahtasının önünde oturduğunu söyledi. O da bunu kendi gözleriyle görmek istedi ve bir gece, ilk konuşmalarından kısa bir süre sonra, zakkum öbekleri arasındaki patikadan Lujin'in penceresine doğru yürüdü. Ama ani bir mahcubiyet hissiyle hiç bakmadan geçip Kursaal'dan gelen müziği duyabildiği ağaçlıklı yola çıktı, sonra, merakına engel olamayarak tekrar pencereye gitti, ama bu kez kendini onu gözetlemediğine inandırmak için çakıl taşlarını özellikle tıkırdattı. Lujin'in penceresi açıktı, panjur inik değildi, ve odanın aydınlık derinliğinde onun ceketini çıkarttığını, boyun kaslarını gerip esnettiğini gördü. Ve omuzların yavaş, heybetli hareketinde, bu hareketin karanlıkta hızla otelin aydınlatılmış terasına doğru giderken gözlerinin önünde kabarmaya ve dönmeye devam eden görüntüsünde, anlaşılmaz ama elbette mucizevi bir emekten sonra gelen o yorgunluğu gördüğünü sandı.

Lujin gerçekten de yorgundu. Son zamanlarda fazla sık ve fazla düzensiz oynamıştı; özellikle de, isteyerek yaptığı, oldukça iyi para getiren bir gösteri olan körleme oynarken yoruluyordu. Bu gösteriden derin bir keyif alıyordu: zaten onu cicili bicili şekilleri ve tahta varlıklarıyla hep rahatsız etmiş olan ve ona hep dört başı mamur, görünmez satranç güçlerinin kaba saba, ölümlü kılıfları gibi gelen elle tutulur, gözle

görünür taşlarla muhatap olmak zorunda kalmıyordu. Körleme oynarken bu çok yönlü güçleri esas saflıkları içinde sezinleyebiliyordu. O zaman ne At'ın oyulmuş yelesini ne de Piyonların parlak kafalarını görüyordu –ama şu ya da bu hayali karenin kesin, yoğun bir güçle dolu olduğunu açıkça hissediyordu, böylece bir taşın hareketini bir boşalma, bir şok, bir şimşeğin çakması olarak canlandırabiliyordu gözünün önünde– ve tüm satranç alanı bir gerilimle titriyordu, bu gerginliğe, elektrikli gücü bir yerde toplayıp diğer bir yere boşaltarak o hükmediyordu.

Böylece on beş, yirmi, otuz rakibe karşı oynuyordu ve tabii bu tahta sayısı kendini hissettiriyordu –oyun oynama süresini etkilediğine göre– ama fiziksel yorgunluk zihinsel perişanlığın yanında bir hiçti – malzemesi elle tutulur gözle görülür olmayan birimlerden oluşan, uhrevî bir boyutta oynadığı oyunun verdiği stresin ve kendinden geçişin bedeli. Ayrıca bu körleme oyunlarda ve getirdikleri zaferlerde belli bir avuntu buluyordu, çünkü son yıllardaki uluslararası turnuvalarda şansı yaver gitmiyordu; onu birinci olmaktan alıkoyan hayali bir engel ortaya çıkmıştı. Valentinov bunu önceden kendisine söylemişti, ayrılmalarından kısa zaman önce. "Parla parlayabildiğin sürece," demişti, savaştan sonraki ilk turnuva olan, yirmi yaşındaki Rus oyuncunun galip çıktığı unutulmaz Londra turnuvasından sonra. "Parlayabildiğin sürece," diye tekrarlamıştı Valentinov sinsice, "çünkü ömrün boyunca harika çocuk olarak kalamazsın." Bu Valentinov için çok önemliydi. Lujin'le sadece biçimsiz ama yine de büyüleyici bir yaratık, tuhaf bir olgu olarak kaldığı sürece ilgileniyordu, tıpkı bir dachshund'un çarpık bacakları gibi. Lujin'le yaşadığı zaman boyunca yeteneğini bıkıp usanmadan yüreklendirmiş, geliştirmiş, insan olarak Lujin'e metelik vermemişti. Bunda Valentinov kadar Lujin'in yaşadığı hayat da rol oynamıştı. Valentinov onu zen-

gin insanlara eğlenceli bir canavar olarak göstermiş, onun sayesinde faydalı bağlantılar kurmuş, sayısız turnuva organize etmiş, ve ancak harika çocuğun sadece genç bir satranç oyuncusuna dönüşmeye başladığından şüphelendiğinde onu Rusya'daki babasına geri getirmiş, belki de bir yanlışlık yaptığını, hilkat garibesinin hâlâ birkaç yılı olduğunu düşündüğünde de, değerli bir eşya gibi alıp tekrar götürmüştü. Bu tur da bittiğinde, insanın bıktığı bir metrese yaptığı gibi, Lujin'e biraz para vermiş, yeni bir eğlence bulmuş, sinema işine, şu senaryolar okuyup yıldız avına çıkılan garip gizemli astroloji işine dalarak ortadan kaybolmuştu. Perdenin felsefesinden, kitlelerin zevkinden ve kameranın samimiyetinden bahsedip duran o cakalı, insanın ağzından girip burnundan çıkan, kendini beğenmiş sahtekâr çevresine girdiğinden beri Lujin'in dünyasından çıkmıştı, bu Lujin için bir rahatlamaydı, mutsuz bir aşk hikâyesi nihayete erdiğinde hissedilen o tuhaf rahatlama gibi. Valentinov'a hemen bağlanmıştı –ta Rusya'daki satranç turu günlerinde– sonra onu bir oğlun ne kadar sevdiğini hiç söyleyemediği zıpır, soğukça, erişilmez bir baba gibi görmüştü. Valentinov onunla sadece bir satranç oyuncusu olarak ilgileniyordu. Ara sıra sıkı bir rejimi acımasız bir katılıkla uygulamak için bir atletin çevresinde dönüp duran bir antrenöre benzediği oluyordu. Buna göre, Valentinov bir satranç oyuncusunun tütün içebileceğini (çünkü hem satrançta hem de tütün içmekte bir parça Doğulu bir hava vardır) ama asla, hiçbir koşul altında içki içemeyeceğini söylerdi, ve böylece birlikte geçirdikleri yıllar boyunca büyük otellerin yemek salonlarında, savaş sırasında terk edilmiş dev otellerde, tesadüfen gidilen lokantalarda, İsviçre hanlarında ve İtalyan *trattorie*'lerinde genç Lujin için mütemadiyen maden suyu ısmarlamıştı. Onun için seçtiği yemekler beyni rahatça çalışabilsin diye hafifti, ama nedense (belki de yine "Doğu" ile

olan bulanık bir bağlantısından ötürü) Lujin'in tatlılara olan zaafını desteklerdi. Son olarak, Lujin'in satranç yeteneğinin cinsel dürtülerinin gelişimiyle bağlantılı olduğuna dair tuhaf bir teorisi vardı, satrancın onun için cinsel dürtülerinde bir sapmayı temsil ettiğini düşünür ve Lujin bu faydalı iç gerginliği doğal yoldan rahatlatarak değerli gücünü har vurup harman savurur diye korkusundan onu kadınlardan uzak tutar, bakir suratsızlığından memnunluk duyardı. Bütün bunlarda aşağılayıcı bir yan vardı; Lujin o günleri hatırladığında Valentinov'la aralarında tek bir yumuşak, insanca sözün geçmemiş olduğunu fark edip şaşırmıştı. Yine de, Rusya'dan, o gittikçe tatsızlaşan ülkeden son ayrılışlarından üç yıl sonra, Valentinov ortadan kaybolunca, kendini boşlukta, desteksiz hissetmiş, sonra olan bitenin kaçınılmazlığını kabul edip, iç geçirmiş, dönüp tekrar satranç tahtasının başında düşüncelere dalmıştı. Savaştan sonra turnuvalar artmaya başladı. Ahı gitmiş vahı kalmış İngiltere şampiyonunun iki gün süren bir çekişmeden sonra kendisini beraberliğe zorladığı Manchester'da, en kritik oyunu zaman limitini aştığı için kaybettiği ve rakibinin heyecanlı bir homurtuyla Lujin'in saatinin tepesine vurduğu Amsterdam'da, Turati'nin bir zafer havasıyla satranç dünyasına atıldığı Roma'da ve onun için hepsi birbirinin aynı olan –otel, taksi, bir kafede ya da kulüpte bir salon– pek çok şehirde oynadı. Bu şehirler, düzenli sıralar halinde geçit resmine çıkıp sonra birden birbirlerine yaklaşıp meydandaki taş bir atı çevreleyen bu bulanık lambalar, tıpkı tahta satranç taşları ve siyah beyaz satranç tahtası kadar yeknesak ve gereksiz kılıflardı, ve Lujin bu dış dünyayı kaçınılmaz ama tamamen ilginç olmaktan uzak bir şey olarak kabul etti. Bunun gibi, giyinişinde, günlük hayatını yaşayışında da, son derece cılız güçlerdi onu harekete geçiren; hiçbir şey hakkında durup düşünmüyor, çamaşırlarını kırk yılda bir değiştiriyor, saati-

ni geceleri otomatik kuruyor, hiç kesmez hale gelene kadar aynı jiletle tıraş oluyor, rasgele ve yavan besleniyordu. Bir çeşit melankolik ataletten dolayı akşam yemeklerinde, sinüslerinde hafif hafif fıslayan ve sanki yok olup giden Valentinov için dökülen yaşlar gibi, gözlerinin uçlarında bir gıdıklanma hissi yaratan eski maden suyunu sipariş ediyordu. Kendi varlığını nadiren fark ediyordu, mesela tıknefeslik –hantal bir vücudun intikamı– onu, merdivenlerde, ağzı açık, duraklamaya zorladığında, dişi ağrıdığında, geç bir saatte satrançla dolu düşünceleri arasında uzanan eli salladığı kibrit kutusundan beklenen tıkırtıyı çıkartmayı başaramadığında, ve sanki o fark etmeden başka biri tarafından ağzına tıkılmış olan sigara katı, ruhsuz ve hareketsiz bir halde kızararak kendini belli ettiğinde; ve bilinçsizce Tanrı bilir kaç tane sigara tükettiği halde tüm hayatı sadece sigara içme arzusunun çevresinde odaklaştığında. Genel olarak, çevresindeki hayat o kadar donuktu ve ondan o kadar az bir çaba talep ediyordu ki bazen birisi –gizemli, görünmez bir menajer– onu turnuvadan turnuvaya götürmeye devam ediyor gibi görünüyordu; ama arada sırada tuhaf anlar oluyordu, koridora baktığında etrafta derin bir sessizlik – bütün kapıların önünde ayakkabılar, ayakkabılar, ayakkabılar ve kulaklarında yalnızlığın kükreyişi. Babası hâlâ hayattayken Lujin onun Berlin'e geldiğini, onu görmesi, ona yardım etmesi, onunla konuşması gerektiğini göğsünde bir sıkışmayla düşünürdü – bu neşeli görünüşlü, örgü yelekli adamın onu beceriksizce omuzlarından kavrayışı Lujin için insanın gözlerini ovuşturup dişlerinin arasından bir inilti salıvererek söküp atmaya çalıştığı utanç dolu bir hatıra gibi katlanılmazdı. Her şeyden çok cesetlerden, tabutlardan, çelenklerden ve bütün bunlarla ilgili sorumluluktan korkarak babasının cenazesi için Paris'ten kalkıp gelmedi – ama daha sonra geldi, mezarlığın yolunu tuttu, çamurlu çizmelerle

yağmurda mezarların arasında dolaştı, babasının mezarını bulamadı ve ağaçların arasında herhalde mezarlık bekçisi olan bir adam gördü, ama tuhaf bir atalet ve utangaçlık Lujin'i ona yol sormaktan alıkoydu; yakalarını kaldırıp balçık çamur içinden geçerek onu bekleyen taksiye geri döndü. Babasının ölümü çalışmalarını bölmedi. Aklında turnuvanın gelecekteki katılımcıların en zorlusu olan İtalyan Turati'nin çapraşık açılışına karşı en iyi savunmayı bulma fikri ile Berlin turnuvasına hazırlanıyordu. Satrançta en son modanın temsilcisi olan bu oyuncu oyuna kanatlardan açılarak başlıyor, ortayı Piyonlarla kuşatılmamış olarak bırakıyor ama merkez üzerinde yanlardan gelen çok tehlikeli bir etki yaratıyordu. Rok yapmanın rahat güvenliğine burun kıvırarak adamları arasında en beklenmedik ve kaprisli bağlantıları yaratmaya çabalıyordu Lujin onunla bir kere karşılaşmış ve kaybetmişti, bu yenilgi özellikle inciticiydi çünkü Turati, tabiatı, oyun stili ve tahta üzerinde fantastik dizimlere merakı ile Lujin'in kafa yapısına yakın bir oyuncuydu, şu farkla ki Turati daha ileri gitmişti. İlk gençliğinde, benzeri görülmemiş cüretkârlığı ve sanki temel satranç kurallarını hiçe sayıyormuş gibi görünüşüyle işin ehli olanları hayrete düşüren Lujin'in oyunu şimdilerde Turati'nin gösterişli abartılılığı yanında birazcık eski moda kalıyordu. Lujin'in şu andaki sorunu hareketli meslek hayatının daha başlarında sanatındaki en son yenilikleri sindirip buluşlarındaki orijinallikle geçici bir sansasyon yarattıktan sonra birdenbire çevresinde o farkına varmadan bir değişiklik olduğunu gören, nereden çıktıkları belli olmayan diğerlerinin daha bir süre önce onun öncülük ettiği buluşlarda kendisini geride bıraktıklarını anlayan, sonra kendisini onlar tarafından soyulmuş hissederek bu gözü pek sanatçıları sadece kadir bilmez birer taklitçi olarak gören, ve kabahatlinin asıl kendisi olduğunu pek anlamayan, bir zamanlar yeni olan sana-

tında o zaman bu zamandır hiçbir ilerleme kaydetmediği için taşlaşıp kalmış bir bestecinin ve yazarın sorunuydu.

Satranç oynadığı on sekiz küsur yıla baktığında Lujin başta üst üste biriken zaferler görüyordu; sonraysa tuhaf bir durgunluk, orada burada parlayan birkaç zafer ama genelde – aslında farkında olmadan kendisine temkinli, anlaşılması güç, dümdüz bir satranç oyuncusu unvanını kazandıran sinir bozucu ve kaçınılmaz beraberlikler. Bu da garipti. Maç aralarındaki gizli çalışmalarında hayal gücü ne denli cüretkâr, buluşları ne denli parlak olursa karşılaşma başladığında çaresizlik duygusu o denli kuvvetli oluyor, daha çekingen ve daha ihtiyatlı oynuyordu. Çoktan uluslararası büyük ustaların saflarına katılmışlığım, son derece tanınmış biri oluşunu, bütün satranç kitaplarında adının geçiyor olmasını ve dünya şampiyonluğu için beş altı adaydan biri oluşunu, gönül okşayıcı bu ününü çevresinde bir çeşit belli belirsiz ışık, seçilmişlere özgü bir hale, bir şan şeref dumanı bırakan ilk performanslarına borçluydu. Babasının ölümü kat ettiği mesafeyi ölçebileceği bir mihenk taşı sağladı ona. Geriye baktığında bir ürpertiyle son zamanlarda ne kadar yavaş ilerlediğini görüyordu ve bunu görünce de karamsar bir arzuyla kendini yeni hesapların içine atarak, ihtiyacı olan hamleleri buluyor ve onların uyumunu belli belirsiz hissediyordu: baş döndürücü bir savunma. Mezarlığa yaptığı o ziyaretten sonra, Berlin'deki otel odasında kendini iyi hissetmemişti: kalp çarpıntısı ve garip düşünceler, beyninin uyuşması ve üzerine vernik çekilmiş gibi olduğu duygusu. Sabah gelen doktor dinlenmesini tavsiye etti, "yeşilliklerle çevrili..." sakin bir yere gitmesini söyledi. Ve Lujin önceden söz verilmiş bir körleme gösterisini iptal edip, doktor yeşillikten bahsedince hemen gözlerinin önünde beliren malum yere gitti: aslında, bu gerekli tatil yerini böylesine tam zamanında gözünün önüne getiren, tüm sorumluluğu üzerine alıp onu ha-

zır ve nazır bir otele yerleştiren nazik hatıraya karşı gönül borcu duydu.

Güven ve huzur veren bu güzelce yeşil manzaranın ortasında gerçekten kendisini iyi hissetti. Ve birdenbire, bir panayır yerindeki boyalı kâğıttan perdenin yıldız şeklinde patlayıp, gülümseyen bir insan yüzünün ortaya çıkması gibi, kim bilir nerelerden, öylesine beklenmedik ve öylesine tanıdık olan, sesini hayatı boyunca alttan alta duyduğu ve şimdi birdenbire her zamanki bulanıklığın içinden tüm gücüyle duyulan bir insan çıktı geldi. Zihninde bu çok tanıdık şeyin verdiği izlenimi çözmeye çalışırken, oldukça alakasız şekilde, ama çarpıcı bir berraklıkla, adsız bir kasabanın karanlık bir sokağında aydınlık bir kapı ağzında duran, çıplak omuzlu, siyah çoraplı genç bir fahişeyi hatırladı. Ve gülünç bir şekilde kadının o olduğunu düşündü, gelmişti, derli toplu giyimli, biraz daha az güzeldi, sanki cazibeli makyajını silmiş ve bu yüzden daha erişilebilir olmuştu. Onu gördüğünde ilk izlenimi buydu, onunla sahiden konuştuğunu şaşkınlıkla fark ettiğinde... Geçmişine serpiştirilmiş acayip rüyamsı işaretlere bakılırsa olabileceği kadar güzel olmaması onu biraz irkiltmişti. Ama buna alıştı ve yavaş yavaş kadının belirsiz ön eskizlerini unutmaya başladı, sonra onunla konuşan, onunla vakit geçiren ve ona gülümseyenin gerçek, canlı bir insan oluşundan güven ve gurur duydu. O gün, parlak arıların demir masalara konup durduğu, antenlerini indirip kımıldattıkları bahçedeki terasta – bu otelde bir zamanlar küçük bir çocukken babasıyla nasıl yaşadığını anlatmaya başladığı o gün– anlamını sadece kendisinin belli belirsiz hissettiği bir dizi hamleye, kendi özel ilan-ı aşkına başladı. "Hadi, biraz daha anlatın," diye tekrarladı kadın, nasıl karamsarlık ve sıkkınlık içinde sustuğunu fark ettiği halde.

Bastonuna dayanmış oturuyor, gün ışığıyla aydınlanmış

bayırda yükselen şu ıhlamur ağacının nasıl At'ın bir hamlesiyle şuradaki telgraf direğini alabileceğini düşünüyor ve aynı anda da biraz önce ne anlattığını hatırlamaya çalışıyordu. Bükülü parmaklarından bir düzine boş bira kupası sarkan bir garson binanın yan cephesi boyunca koşuşturuyordu, Lujin bir zamanlar tam da o cephenin olduğu yerde yapılan turnuva hakkında konuştuğunu hatırlayarak rahatladı. Sinirlenmiş ve terlemişti, şapkasının lastiği şakaklarını sıkıyordu, ve bu rahatsızlık dışardan henüz pek anlaşılır gibi değildi. "Hadi gidelim," dedi. "Sana göstereyim. Şimdi herhalde boştur. Serindir de." Hantal adımlarla yürüyerek ve bastonunu çakılların üzerinde sürüyüp basamakta zıplatarak kapıdan önce kendisi girdi. Ne kötü yetiştirilmiş, diye içinden geçirdi kadın ve başını salladığını gördü, sonra kendini yanlış bir sonuca varmakla suçladı – hareketlerinin kötü yetiştirilmekle hiçbir ilgisi yoktu. "İşte, galiba bu taraftan," dedi Lujin ve bir yan kapıyı itti. Bir ateş yanıyordu, beyazlar giymiş şişman bir adam birşeyler haykırıyordu, bir tabak kulesi insan bacakları üzerinde yanlarından koşarak geçti. "Hayır, daha ilerde," dedi Lujin ve koridor boyunca yürüdü. Başka bir kapıyı açtı, az kalsın düşüyordu: aşağıya doğru inen basmaklar, dipte ağaç dalları, bir çöp yığını ve sıçrayarak kaçıp giden endişeli bir tavuk. "Bir hata yaptım," dedi Lujin, "herhalde şurada, sağ tarafta." Alnında kızgın ter damlacıklarının toplandığını hissederek şapkasını çıkarttı. Of, o serin, boş, geniş salonun hayali ne kadar canlı, onu bulmak ise ne kadar zor! "Şuradaki kapıyı deneyelim," dedi. Kapı kilitliydi. Kapının kolunu birkaç kez aşağı bastırdı. "Kim o?" dedi boğuk bir ses aniden ve bir yatak gıcırdadı. "Hata yaptım, hata," diye mırıldandı Lujin ve daha öteye gitti; sonra geriye arkaya doğru baktı ve durdu: yalnızdı. "Nerede o?" dedi yüksek sesle, bir o yana bir bu yana dönerken ayaklarını sürtüyordu. Koridor. Bahçeye açılan pence-

re. Duvardaki nesne, üstlerinde sayılar yazılı küçük bölmeleriyle. Bir zil vızıldadı. Bölmelerden birinde bir numara belirdi, çarpılarak. Bir kâbusta yolunu kaybetmiş gibi sersemlemiş ve endişelenmişti – alçak sesle "Tuhaf şakalar, tuhaf şakalar," diyerek hızla geri yürüdü. Aniden kendini bahçede buldu, orada iki adam bir banka oturmuş merakla ona bakıyorlardı. Birden yukardan bir kahkaha duydu ve başını kaldırdı. Kadın odasının küçük balkonunda, dirseklerini demirlere dayamış, avuçlarını yanaklarına bastırmış duruyor, sinsice suçlarmış gibi kafasını sallıyordu. Lujin'in kocaman suratına, başının arkasındaki şapkasına baktı, ne yapacağını görmek için bekledi. "Size yetişemedim," diye bağırdı doğrularak ve açıklama olsun diye kollarını iki yana açarak. Lujin başını eğip binaya girdi. Kadın az sonra kapısını çalacağını tahmin etti, onu içeri almamaya, odanın dağınık olduğunu söylemeye karar verdi. Ama Lujin kapıyı çalmadı. Kadın yemeye indiğinde Lujin yemek salonunda yoktu. Alındığına karar verdi ve her zamankinden daha erken yattı. Sabah yürüyüşe çıktı ve her zamanki gibi bir banka oturmuş gazetesini okuyarak bekleyip beklemediğine baktı. Bahçede yoktu, galeride yoktu, yürüyüşe onsuz çıktı. Akşam yemeğinde de görünmeyince ve masasına çoktandır oraya göz dikmiş çok yaşlı bir çift yerleşince resepsiyona Bay Lujin'in hasta olup olmadığını sordu. "Bay Lujin bu sabah Berlin'e gitmek üzere ayrıldı," diye cevap verdi kız.

Bir saat sonra bagajı otele döndü. Kapıcı ve komi, profesyonelce bir ilgisizlikle, o sabah dışarı çıkardıkları çantaları içeri taşıdılar. Lujin istasyondan yürüyerek dönüyordu – tıknaz, mahzun bir beyefendi, sıcaktan baygın düşmüş, ayakkabıları tozdan bembeyaz. Bütün banklarda dinlendi ve birkaç böğürtlen kopardı, ekşi olduğunu görünce yüzünü buruşturdu. Yolun kenarından yürürken sarışın küçük bir çocuğun minik adımlarla kendisini takip ettiğini gör-

dü, elinde boş bir bira şişesi tutuyor, mahsustan geride kalıyor ve katlanılmaz, çocukça bir dikkatle gözünü dikip ona bakıyordu. Lujin durdu. Çocuk da durdu. Lujin hareket etti, çocuk da hareket etti. Derken Lujin'in sabrı taştı ve çocuğu bastonuyla tehdit etti. Beriki dondu, şaşkınlık ve neşeyle sırıttı. "Ben sana..." dedi Lujin tok bir sesle ve ona doğru yürüdü, bastonu havada. Küçük çocuk zıplayıp kaçtı. Lujin kendi kendine söylenerek ve gürültüyle burnundan soluyarak yoluna devam etti. Hemen ardından sol köprücük kemiğine inen bir çakıl taşı – tam isabet. Lujin bir bağırtı koparıp döndü. Hiç kimse yoktu – boş bir yol, koruluk, fundalar. "Onu geberteceğim," dedi yüksek sesle Almanca ve daha hızlı yürümeye başladı, tıpkı –bir yerde okumuştu– sırtlarından vurulmaktan korkan adamların yaptığı gibi yolda zikzaklar çiziyor ve aciz tehdidini tekrarlıyordu. Otele vardığında, bitkin, nefes nefese ve neredeyse ağlayacak haldeydi. "Fikrimi değiştirdim," dedi geçerken, resepsiyonun penceresine doğru. "Kalıyorum, fikrimi değiştirdim..."

"Mutlaka odasındadır," dedi merdivenlerden çıkarken. İçeriye sanki kapıya kafa atmış gibi aniden daldı, göz ucuyla kadının üzerinde pembe bir elbiseyle kanepede uzandığını görünce aceleyle söylendi: "Mer'ba – mer'ba," her şeyin rahatça, zekice ve eğlenceli bir şekilde yola girdiğini varsayarak odanın içinde boydan boya yürüdü, aynı zamanda da heyecandan boğulacak gibiydi. "Daha önce söylediklerimi müteakiben karım olacağını bildiriyorum, senden bu işe razı olmanı rica ediyorum, imkânsızdı, çekip gidemedim, şimdi her şey farklı ve harika olacak," bu noktada radyatörün yanındaki bir sandalyeye oturdu ve elleriyle yüzünü kapatarak gözyaşlarına boğuldu, sonra bir elini tüm yüzünü örtecek şekilde açıp diğer eliyle mendilini aramaya başladı, parmakların arasındaki titreyen ıslak aralıklardan bulanık bir çift pembe elbisenin hışırdayarak kendisine doğru geldiği-

ni algıladı. "Hadi, hadi, yeter, yeter," dedi kadın sakinleştirici bir sesle. "Koca adamsınız oturmuş ağlıyorsunuz." Lujin onu dirseğinden yakalayıp sert ve soğuk bir şeyi öptü – kol saatini. Kadın Lujin'in şapkasını çıkartıp alnını okşadı – ve hızla kendini çekti, Lujin'in beceriksizce onu yakalamaya çalışan hareketlerinden sıyrılarak. Lujin mendiline sümkürdü gürültüyle, bir kere, bir kere daha, gürültüyle ve sulu sulu; sonra gözlerini sildi, yanaklarını ve ağzını radyatöre dayadı, nemli parlak gözleriyle dosdoğru karşıya bakarak rahat bir soluk aldı. İşte o zaman kadın açıkça bu adamın, sevse de sevmese de, insanın hayatından atabileceği bir adam olmadığını anladı, bu adamın kuvvetle, sağlamca ve anlaşılan uzun bir süre için kendi hayatına yerleştiğini anladı. Ama bu adamı anne ve babasına nasıl göstereceğini, onu oturma odalarında otururken nasıl hayal edebileceğini de merak ediyordu – farklı boyutlarda, hiçbir şeyle uyuşmayan özel bir şekle ve renge sahip olan bu adamı.

Önce onu aileye şu ya da bu şekilde uydurmaya çalıştı, ortamlarına ve hatta evlerinin mobilyalarına: Hayali bir Lujin'i odalara sokuyor, annesiyle konuşturuyor, ev yapımı kulebyaka yediriyor, yurtdışından satın alınmış gösterişli semaverde görüntüsünü yansıttırıyor – ve bu hayali ziyaretler muazzam bir felaketle sonuçlanıyordu, Lujin omzunun bir hareketiyle entipüften bir dekor parçası gibi duran evi yıkıyor, yıkıntıdan bir tutam toz yükseliyordu. Evleri kocaman bir Berlin apartmanının birinci katında pahalı, yeri iyi bir daireydi. Anne ve babası, bir kez daha zengin olmuşlar, süslü Slav el yazmalarıyla, hüzünlü boyar kızlarını gösteren kartpostallarla, troykaların, ateş kuşlarının rüküş pirografilerini taşıyan vernikli kutularla ve içlerinde eski Rus malikânelerinin ve porselenlerinin resimleri olan, özenle yapılmış ama çoktandır basılmayan sanat dergileriyle bağdaştırdıkları katışıksız bir Rus stilinde yaşamaya karar vermişlerdi. Ba-

bası arkadaşlarına, iş toplantılarından ve kökeni pek belli olmayan insanlarla yapılan konuşmalardan sonra kendini gerçek Rus konforuna bırakmanın ve gerçek Rus yemekleri yemenin özellikle keyifli olduğunu söylerdi. Bir ara uşakları Berlin yakınlarındaki göçmen barınağından getirtilmiş gerçek bir Rus emireriydi, ama bilinmeyen bir sebepten son derece kabalaşmış ve yerine Alman Polonyalı karışımı bir kız gelmişti. Tombul kollu, hükümet gibi bir kadın olan anne, kendi kendisine sevecenlikle *enfant terrible* ve "Kazak" (*Savaş ve Barış*'tan arta kalan bulanık ve çarpıtılmış hatıraların bir sonucu) derdi; Rus ev kadını rolünü mükemmel oynuyordu, teosofiye zaafı vardı ve radyoyu Yahudi icadı diye reddediyordu. Çok iyi yürekli ve patavatsızdı, etrafa doldurduğu bu acemice yapılmış, yapay Rusya'yı içtenlikle seviyordu, ama bazen dayanılmaz derecede sıkılıyordu, eksiğin ne olduğunu tam olarak bilemeden, dediği gibi, o kendi Rusya'sını yanında getirmemiş miydi? Kızı ise bu cafcaflı daireye karşı tamamıyla kayıtsızdı; içinde kendilerine ait ruhları olan mobilyaların ve diğer şeylerin, üzerinde gizemli portakal ağaçları bulunan unutulmaz lal parlaklığında bir ikona dolabının, arkasında şişman, akıllı bir kedi işli olan koltukların bulunduğu ve insanı kendinden geçiren, yüreğini burkan ve asla taklit edilemeyecek binlerce ufak tefek şeyin, kokunun ve gölgenin kol gezdiği o sessiz St. Petersburg evinden o kadar farklıydı ki.

Onları Berlin'de ziyarete gelen genç Ruslar onu hoş ama pek ilgi çekici olmayan bir kız olarak görüyorlardı, bu arada annesi (içinde hafif bir alay da sezilen tok bir sesle) onun ailede "entelektüelleri ve avangard edebiyatı" temsil ettiğini söylüyordu – bunun *Şiir Seçkisi*'nde bulduğu "sembolist" Balmont'un birkaç şiirini ezbere bilmesinden mi yoksa başka bir nedenden mi olduğu belli değildi. Babası onun bağımsız tabiatını, sessizliğini ve özellikle gülümsediğinde

gözlerini yere indirişini severdi. Ama henüz hiç kimse ondaki esas çekiciliğin derinliklerine inmeyi becerememişti: bu ruhunun sadece çocukken –ruhun sezgilerinde hiç yanılmadığı o zaman parçasında– onu çekmiş ve üzmüş olan şeyleri kavramadaki gizemli yeteneğiydi; gülünç ve dokunaklı olanı bulup çıkarmak; çaresiz ve mutsuz hayatlar süren varlıklar için katlanılması güç, sevgi dolu bir acıma duymak, yüzlerce mil uzaktan, Sicilya'da bir yerde sarkık karınlı, incecik bacaklı küçük bir karakaçanın vahşice dövüldüğünü hissetmek. İncitilen bir varlıkla karşı karşıya geldiğinde, tarifi güç bir karanlığın indiği, küllerin savrulduğu, kanın duvarlardan aktığı o efsanevi güneş tutulmalarından birini yaşıyormuş gibi olur – ve eğer hemen, şimdi yardım etmez, bir başkasının çektiği eziyeti (bu eziyetin insana böylesine mutluluk vermeye hazır bir dünyada neden varolduğunu kesinlikle açıklayamazdı) durdurmazsa kalbi dayanamayacak ve ölecek gibi olurdu. Bu nedenle, sürekli ve gizli bir huzursuzluk içinde, durmadan ya yeni bir haz ya da yeni bir acıma bekleyerek yaşardı. Köpeklere bayıldığı ve borç vermeye her zaman hazır olduğu söylenirdi – bu önemsiz dedikoduları dinlerken kendini çocuklukta oynanan, başkaları senin hakkında konuşurken odadan çıkman ve sonra da ne söylediklerini tahmin etmen gereken oyundaki gibi hissederdi. Ve oyuncuların arasında, yan odada bir süre kalıp aralarına katıldığı kişiler arasında, düşüncelerini tahmin etmen gereken o insanların arasında, oldukça ketum, etkilemesi güç, ve onun hakkında tamamen bilinmeyen şeyler düşünen bir adam vardı. Adamın hiçbir düşüncesi olmadığından, çevresi ve hayat koşulları hakkında hiçbir fikri olmadığından şüphelenmişti ve bu nedenle ağzından korkunç birşeyler çıkabilirdi.

Ortadan fazlaca yok olduğunu düşünüp, elini yavaşça başının arkasına bastırarak saçlarını düzeltti, ve gülümseye-

rek lobiye geri döndü. Daha az önce birbirleriyle tanıştırdığı Lujin ve annesi, saksıya dikilmiş bir palmiyenin dibindeki hasır koltuklarda oturuyorlardı, ve Lujin, kaşları çatık, kucağında tuttuğu utanç verici şapkasını inceliyordu, ve kız o anda hem Lujin'in onun hakkında kullandığı kelimelerin hem de annesinin üzerinde yarattığı etkinin düşüncesinden dehşete düştü. Bir gün önce, annesi gelir gelmez penceresinin kuzeye bakmasından, gece lambasının çalışmadığından şikâyet etmeye başladığında kızı ünlü satranç oyuncusu Lujin ile nasıl çok iyi arkadaş olduklarını anlatmıştı bütün kelimeleri aynı biçimde tartarak. "Muhakkak takma isim," dedi annesi, makyaj çantasını eşeleyerek. "Gerçek adı ya Rubinştayn ya da Abramson." "Çok çok meşhur," diye devam etti kızı, "ve çok da iyi." "Sen asıl sabunumu bulmama yardım et," dedi annesi. Şimdi, ikisini tanıştırmış, limonata ısmarlama bahanesiyle onları yalnız bırakmıştı, lobiye geri dönerken, çoktan olup bitmiş felaketlerin düzeltilemezliğine ilişkin öyle bir dehşet hissine kapılmıştı ki henüz uzaktayken yüksek sesle konuşmaya başladı, derken halının kenarına takıldı ve güldü, dengesini bulmak için iki elini havada salladı. Lujin'in gondolcu şapkasıyla anlamsız anlamsız oynayıp durması, önceki gün kollarını radyatöre dolayıp hıçkırıklara boğuluşu, sessizlik, annesinin şaşkın, parıldayan gözleri – bütün bunlara katlanmak çok zordu. Ama birden Lujin başını kaldırdı, ağzı o tanıdık, huysuz gülümsemeyle büküldü – o an korkusu yok oldu, bir felaket olasılığı çok komik, etkisiz bir şeye dönüştü. Lujin, çekilmek için onun dönüşünü beklemiş gibi, homurdandı, kalktı ve merdivene doğru yönelmeden önce başıyla abartılı bir selam verdi (kız içinden "kaba saba" diyerek bu selamı annesinin diline çevirdi) Yolda tepside üç limonata getirmekte olan garsonla karşılaştı. Garsonu durdurdu, bardaklardan birini aldı, kaşlarıyla sıvının dalga seviyesini taklit ederek, yavaş

yavaş merdivenlerden çıkmaya başladı. Lujin gözden kaybolunca kadın kamışın ince kâğıdını abartılı bir özenle soymaya başladı. "Ne kaba saba adam!" dedi annesi yüksek sesle, ve kız, insanın yabancı bir kelimenin zaten tahmin ettiği anlamını sözlükte bulduğunda duyduğuna benzer bir hoşnutluk duydu. "Gerçek insan değil," diye devam etti annesi kızgın bir şaşkınlıkla. "Ne biçim şey öyle. Kesinlikle gerçek insan değil. Bana madam diyor, sadece madam, tezgâhtarlar gibi. Tanrı bilir neyin nesi bu adam. Eminim Sovyet pasaportu vardır. Bolşevik, sadece bir Bolşevik. Orda öylece aptal gibi oturdum. Ya havadan sudan konuşması..! Bu arada kol yenleri kirli. Dikkat ettin mi? Kirli ve yıpranmış."

"Havadan sudan konuşma neymiş?" diye sordu kızı, eğik kaşlarının altından.

"'Evet madam, hayır madam.' 'Burada güzel bir atmosfer var.' Atmosfer! Ne kelime, değil mi? Ona –konuşacak bir şey olsun diye– Rusya'dan ayrılalı çok olup olmadığını sordum. Sadece sustu. Sonra senin 'meşrubatı soğutmayı' sevdiğini söyledi. Meşrubatı soğutmayı! Ne ahmak adam, ne ahmak adam! Yok, yok böyle tiplerden uzak duralım..."

Fikirleri tahmin etme oyununu sürdürerek bir koşu Lujin'in yanına gitti kız. Ağzına yüzüne bulaştırdığı otelden ayrılışı sırasında odası başkasına verilmiş ve o da daha yukarıdaki bir odaya yerleştirilmişti. Büyük bir acı içindeymiş gibi dirseklerini masaya dayamış oturuyordu; tablada, tam söndürülmemiş bir sigara dumanını salmaya çalışıyordu. Masaya ve yere kurşun kalemle yazılmış yazılarla kaplı kâğıtlar saçılmıştı. Kız birden bunların fatura olduklarını düşündü ve tutarını merak etti. Kapıyı açtığında açık pencereden giren rüzgâr kuvvetle esti ve Lujin rüyalarından uyanıp, gözlerini kırpıştırarak kadına gülümserken yerden kâğıtları kaldırdı, özenle katladı. "Eee, nasıl gitti?" diye sordu. "Oyun sırasında şekillenir," dedi Lujin. "Sadece birkaç olasılığı not

ediyorum." Yanlış kapıyı açtığını, girmemesi gereken bir yere girdiğini hissetti, ama bu beklenmedik dünya güzeldi ve başkaları hakkında fikirler yürütme oyununun oynandığı o diğer dünyaya gitmek istemedi. Ama satrançtan bahsetmeye devam etmek yerine Lujin, sandalyesiyle birlikte ona doğru yaklaşıp, sevecenlikten titreyen ellerle onu belinden kavradı ve ne yapacağını bilemeyerek, onu dizlerine oturtmaya çalıştı. Kadın elleriyle omuzlarından iterek yüzünü kaçırdı, kâğıtlara bakıyormuş gibi yaptı. "Bunlar nedir?" diye sordu. "Hiç, hiç," dedi Lujin, "çeşitli oyunlar hakkında notlar." "Bırakın beni," diye buyurdu kadın tiz bir sesle. "Bazı oyunlar hakkında notlar, notlar..." diye tekrarladı Lujin, onu kendisine bastırarak, kısılmış gözlerle yukarıya kadının boynuna bakarak. Ani bir kasılma yüzünü buruşturdu ve bir an gözleri tüm ifadesini kaybetti; sonra hatları garip bir şekilde rahatladı, elleri çözüldü, kadın ondan uzaklaştı, neden kızgın olduğunu bilmeden kızgındı ve Lujin'in onu bırakmasına şaşırmıştı. Lujin boğazını temizledi ve anlaşılmaz hınzır bir ifadeyle ona bakarken hırsla bir sigara yaktı, "Geldiğim için özür dilerim", dedi. "Birincisi, çalışmanızı böldüm..." "Hiç de değil," diye karşılık verdi Lujin beklenmedik bir neşeyle ve dizlerine vurdu.

"İkincisi, izlenimlerinizi almak istedim."

"Yüksek sosyeteden bir hanımefendi," diye cevap verdi Lujin, "hemen anlaşılıyor."

Kadın, "Dinleyin," diye bağırdı, hâlâ kızgın, "hiç eğitim almadınız mı siz? Nerede okula gittiniz? Hiç insanlarla tanışmadınız mı, onlarla konuşmadınız mı?"

"Çok seyahat ettim," dedi Lujin. "Orda burda. Her yerde biraz."

Kadın "Neredeyim? Bu adam kim? Şimdi ne olacak?" diye sordu kendi kendine ve odaya göz gezdirdi, kâğıtlarla kaplı masa, dağınık yatak, lavabo –kenarında paslı bir jilet unu-

tulmuştu– ve içinden, yılan gibi, kırmızı benekli bir kravatın kıvrılıp çıktığı yarı açık bir çekmece. Bu iç karartıcı karmaşanın ortasında erkeklerin en anlaşılmazı oturuyordu, hortlaksı bir sanatla uğraşan bir erkek, ve kadın frene basmaya, bu erkeğin yanlışlarını ve tuhaflıklarını kavramaya, kendine kesinkes bu erkeğin ona göre olmadığını söylemeye çalıştı – aynı anda da onun kilisede nasıl davranacağını ve smokinle nasıl görüneceğini düşünerek apaçık kaygılanıyordu.

7

Buluşmaya elbette devam ettiler. Zavallı anne, kızının ve ne idüğü belirsiz Bay Lujin'in içtikleri suyun ayrı gitmediğini dehşetle fark etti – aralarında konuşmalar, bakışlar ve tam olarak ne olduğunu anlayamadığı şeyler vardı; bu ona o kadar tehlikeli göründü ki, duyduğu tiksintiyi bir kenara bırakıp Lujin'i mümkün olduğu kadar yanında tutmaya karar verdi, bir bakıma onu daha yakından tanımak için, ama asıl kızı ortadan o kadar sık kaybolmasın diye. Lujin'in mesleği sıradan, saçma sapandı... Böyle mesleklerin varlığı ancak bu uğursuz modern çağın çerçevesi içinde, manasız rekorlar (güneşe uçmak isteyen uçaklar, maraton koşuları, Olimpiyat oyunları...) kırmaya karşı duyulan modern açlık ile açıklanabilirdi. Ona kalırsa, eskiden, gençliğinin Rusya'sında, sadece satrançla uğraşan bir insan tasavvur edilemezdi. Fakat şimdi bile böyle bir adam öyle tuhaftı ki, satrancın belki de bir perde, bir paravan olduğundan kuşkulanmaya başladı, belki de Lujin'in işi oldukça başkaydı, kurnaz alçağın masum bir hobi kisvesi altında sakladığı o karanlık, suç dolu –belki de Masonlukla bağlantılı– iş-

leri düşündükçe bayılacak gibi oluyordu. Ama, yavaş yavaş, bu kuşku kaybolup gitti. İnsan, böyle bir sersemden nasıl herhangi bir düzenbazlık bekleyebilirdi? Ayrıca, gerçekten meşhurdu. Bir ismin kendisine tamamıyla yabancı olduğu halde birçok insana tanıdık gelmesi onu hayrete düşürmüş ve biraz da sinirine dokunmuştu (sadece, geçmişindeki uzak bir akrabanın tanıdığı St. Petersburg'lu bir toprak sahibi olan Lujin'le rastlantısal bir ses benzerliği hariç). Tatil köyündeki otelde kalan Almanlar yabancı bir "ıslıklı ünsüz"ün zorluğunu kahramanca yenerek, ismini saygıyla telaffuz ediyorlardı. Kızı ona içindeki bilmeceler-bulmacalar bölümünde Lujin'in yakınlarda kazandığı, bir nedenle olağanüstü sayılan bir oyunun yayımlandığı resimli bir Berlin dergisinin son sayısını göstermişti. "Ama bir erkek kendini böyle sıradan şeylere gerçekten adayabilir mi," diye feryat etti kızına şaşkınlıkla bakarak, "tüm hayatını böyle sıradan şeyler için harcayabilir mi?.. Bak, senin de her çeşit oyunda –satranç, kâğıt oyunları, bilardo– iyi olan bir amcan vardı, ama en azından bir işi, bir kariyeri filan vardı." "Onun da bir kariyeri var," diye cevap verdi kızı, "hem gerçekten de çok tanınmış." "Madrabazlar da çok tanınmış olabilirler," dedi anne hırçın hırçın, ama yine de bir süre düşününce Lujin'in şöhretinin bir yerde varlığının da mazereti olabileceği sonucuna vardı. Ama varlığı yürek daraltıcıydı. Onu özellikle en sinirlendiren şey sürekli ne yapıp edip ona arkasını dönüp oturmasıydı. "Hatta sırtıyla konuşuyor," diye şikâyet etti kızına. "Sırtıyla. İnsan gibi konuşmuyor. Bak sana söyleyeyim, bu işte düpedüz bir anormallik var." Lujin bir kere olsun ona bir soru sormamış, sarkmakta olan bir sohbete bir kere olsun destek vermeye çalışmamıştı. Düşünceli bir dahinin, hoş gölgeliğe banklar koyduğu, güneş benekleriyle bezeli patikalarda yapılan unutulmaz yürüyüşler yapıyorlardı – Lujin'in attığı her adımın ona bir haka-

retmiş gibi geldiği unutulmaz yürüyüşler. Lujin tıknazlığına ve tıknefes olmasına rağmen birdenbire müthiş hızlanırdı, yol arkadaşları geride kalır ve anne, dudaklarını büzerek kızına bakar ve eğer rekor koşusu devam ederse derhal –beni anlıyor musun, derhal– eve döneceğini tısladı. "Lujin," diye seslenirdi kızı, "Lujin, yavaşla yoksa yorulacaksınız." (Kızının adamı soyadıyla çağırması da ayrıca sevimsizdi – ama bu konuda birşeyler söylemeye kalktığında beriki gülerek: "Turgenyev'in kadın kahramanları da aynı şeyi yaparlardı. Benim neyim eksik?" diye cevap veriyordu.) Lujin birden geri döner çarpık bir gülüş yollar ve bir banka çökerdi. Bankın yanında tel bir sepet olurdu. Lujin hemen mutlaka ceplerini karıştırır, bir kâğıt falan bulur, onu düzgün parçalar halinde yırtar, sepete atar ve sonra sarsıla sarsıla gülerdi. Şakalarına kusursuz bir örnek.

Yine de, hep birlikte çıkılan bu yürüyüşlere rağmen, Lujin ve kızı gizlenecek zaman bulabiliyorlardı ve her gizlenişten sonra kızgın hanımefendi: "Eee, siz ikiniz öpüşüyor muydunuz? Öpüşüyor muydunuz? Eminim öpüşüyorsunuz," derdi.

Ama kızı, sadece iç geçirip, sıkılmış bir tavırla: "Of anne, nasıl böyle şeyler söyleyebiliyorsun..." diye cevap verirdi. "İyi, uzun uzun öpücükler," diye karar verdi anne ve kocasına kızlarının –iç karartıcı ve tehlikeli bir tiple– sonu olmayan bir flört yaşamakta olmasından dolayı mutsuz ve endişeli olduğunu yazdı. Kocası ona Berlin'e dönmesini ya da başka bir tatil yerine gitmesini önerdi. "Hiçbir şeyden anladığı yok," diye düşündü kadın. "Aman, boş ver. Bütün bunlar yakında sona erecek. Dostumuz gidecek."

Sonra birdenbire, Lujin'in Berlin'e hareketinden üç gün önce, ona karşı tutumunu pek değiştirmese de, kadını duygulandıran küçük bir şey oldu. Üçü şöyle bir dolaşmaya çıkmışlardı. Güneş, kesilip son damlasına kadar suyu sıkılmış

ezik bir kan portakalını andırarak muhteşem bir biçimde batıyordu, durgun bir ağustos akşamıydı. "Biraz üşüdüm," dedi. "Üstüme bir şey getir." Kızı başını sallayıp emmekte olduğu çimen sapının kenarından "hıh-hı" dedi, hızlı hızlı ve kollarını hafifçe sallayarak otele yollandı.

"Güzel bir kızım var, değil mi? Bacakları güzel."

Lujin hafifçe eğildi.

"Demek pazartesi gidiyorsunuz: Sonra, karşılaşmadan sonra, Paris'e mi dönüyorsunuz?

Lujin yine eğildi.

"Ama Paris'te çok kalmayacaksınız, değil mi? Birileri yine bir yerlerde oynamanız için sizi davet edecek?

İşte olay o zaman oldu. Lujin etrafa baktı ve bastonunu uzattı.

"Şu patika," dedi. "Şu patikaya bir bakın. Burada yürüyordum. Ve kimle karşılaştığımı tahmin edin. Kimle karşılaştım? Mitolojiden çıkma biriyle, Eros. Ama okla değil – çakıl taşıyla. Vuruldum."

"Ne demek istiyorsunuz?" diye sordu kadın endişeyle.

"Hayır, lütfen, lütfen", diye bağırdı Lujin, parmağını kaldırarak. "Beni dinlemelisiniz."

Ona doğru yaklaştı, ağzını garipçe, yarım açtı, bu yüzünde ıstırap çeken birinin yumuşaklığına benzer alışılmadık bir ifadenin belirmesine sebep oldu.

"Siz iyiliksever, hassas bir kadınsınız," dedi Lujin yavaş yavaş. "Size onunla evlenme onurunu, bu onuru bana bahşetmeniz için yalvarıyorum."

Sahnede yaptığı konuşmayı bitirmiş gibi döndü ve kumun üstüne bastonuyla bir şekil kazmaya başladı.

"İşte şalın," dedi kızının nefes nefese sesi, arkadan, ve omuzlarına bir şal kondu.

"Yo, hayır, terledim, ihtiyacım yok, şah ne yapayım..."

O akşamki yürüyüşleri özellikle sessizdi. Lujin'e söyleme-

si gerekecek bütün kelimeleri aklından geçiriyordu –parasal durumla ilgili imaları– büyük ihtimalle varlıklı değildi; odası oteldeki en ucuz odaydı. Bir de kızıyla yapacağı çok ciddi konuşma. Tasavvur edilemez bir evlilik, çok budalaca bir macera. Ama, bütün bunlara rağmen, Lujin'in böylesine samimiyetle ve eski usulde önce kendisiyle konuşması gururunu okşamıştı.

"Olanlar oldu, tebrikler," dedi o akşam kızına. "Öyle masum masum bakma, gayet iyi anladın. Dostumuz evlenmek istiyor."

"Sana söylediğine üzüldüm," diye cevap verdi kızı. "Bu sadece onu ve beni ilgilendirir."

"Önüne çıkan ilk serserinin teklifini kabul etmen..." diye başladı içerleyen hanımefendi.

"Sakın ha," dedi kızı sakince. "Bu iş seni ilgilendirmez."

Ve tasavvur bile edilemez gibi görünen bu iş büyük bir hızla gelişmeye başladı. Yola çıkmasının arifesinde Lujin uzun gecelik entarisi ile odasının küçücük balkonuna çıktı ve takıldığı siyah yaprak kalabalığından titreyerek kendini kurtarmaya çalışan aya baktı, ve Turati'ye karşı savunmasının aldığı beklenmedik yeni şekli düşünürken, bu satranç düşünceleri arasından, benliğini uzun çizgiler halinde boydan boya kesip geçen, başlıca noktaları işgal eden, kulaklarında çınlamayı sürdüren sesi dinledi. Bu az önce genç kadınla yaptığı konuşmanın yankısıydı; tekrar kucağına oturmuş ve iki üç gün içinde Berlin'e döneceğine, eğer annesi kalmaya karar verirse yalnız geleceğine söz vermişti – söz. Onu kucağında tutuşu, kendisini takip edecek olmasına, bir çalar saatin göz alıcı kubbesi içinden geçti diye birdenbire patlayıp dağılan kimi rüyalar gibi kaybolmayacağının kesinliğine kıyasla bir hiçti.

Bir omzu Lujin'in göğsüne dayalı, göz kapaklarını parmağıyla dikkatlice biraz yukarı kaldırmaya çalıştı ve parma-

ğın gözün bebeği üzerine yaptığı hafif baskı, Lujin'in gözünde tuhaf siyah bir ışığın sıçramasına neden oldu, tıpkı eğer, son karşılaştıklarındaki gibi Turati yedinci hamlede piyonunu öne sürerse At'ının sıçrayıp onu kolayca alıverecek olması gibi. At, tabii yok oldu, ama bu kaybı karşılayan siyahın ani saldırısıydı, burada şans ondan yanaydı. Doğru, Vezir'in cenahında belli bir zayıflık, ya da daha ziyade, ya bütün bunlar bir hayalse, bir şenlik fişeğinden ibaretse, ya bu uzun sürmezse, ya kalp buna dayanmazsa diye hafif bir şüphe vardı, çünkü kulaklarındaki ses onu kandırıyor olabilirdi, sürmeyebilirdi. Ama ay sivri siyah dalların ardından çıkıverdi –yuvarlak, dolgun bir ay– ve sonunda Lujin balkondan odasına girdiğinde, orada, döşemenin üstünde ay ışığından koskocaman bir kare duruyordu, ve o ışıkta da – kendi gölgesi.

8

Nişanlısının bu derece kayıtsız kaldığı bir şey Lujin'in üzerinde kimsenin önceden tahmin edemeyeceği bir etki yarattı. Tuttuğunu koparan bir Macar'ı yenerek ilk puanını aldıktan hemen sonra içindeki havaya bile uyduruk folklor sinmiş gibi olan o meşhur evi ziyaret etti; aslına bakarsanız oyun kırk hamleden sonra ertelenmişti ama sonra olacaklar Lujin için gayet açıktı. Yüzü meçhul taksi şoförünün birine yüksek sesle kartpostalın üzerindeki adresi okudu ("Döndük. *Zdyom vas veçerom* – Sizi bu akşam bekliyoruz") ve aradaki bulanık, tesadüfi mesafeyi aştıktan sonra halkayı dikkatle aslanın ağzından çekmeye çalıştı. Zil derhal harekete geçti: kapı hızla açıldı. "Aa, paltosuz? İçeri alamam sizi..." ama o çoktan eşikten ayağını atmış, tıknefeseliğinin üstesinden gelebilmek için kolunu ve başını sallıyordu. "Püff, püff" diye kesik kesik soluyarak kendisini harika bir kucaklaşmaya hazırlıyordu ki birden sol elinde, bir yana doğru uzatılmış gereksiz bir baston sağ elinde ise taksi parasını verdiğinden beri tuttuğu cüzdanı fark etti. "Hâlâ başınızda o kara ucube şapka... Eee, ne duruyorsunuz orada?

Bu taraftan." Baston güvenle vazoya benzeyen şemsiyeliğe daldı; cüzdanı, ikinci hamlede doğru cebe girdi; şapkası bir kancaya takıldı. "İşte geldim," dedi Lujin, "Pfüff". Kadın çoktan holün sonuna varmıştı; çıplak kolunu pervaz boyunca uzatarak kapılardan birini açtı, başını yana eğdi neşeyle Lujin'e baktı. Kapının karşısında, kirişin tam üzerindeki büyük, canlı bir yağlıboya tablo Lujin'in dikkatini çekti. Normalde böyle şeylere dikkat etmeyen Lujin bu resimle ilgilenmişti çünkü resim bir ışıkla yağlı yağlı parlıyor ve renkler Lujin'in başını döndürüyordu, güneş çarpmış gibi. Kaşlarına kadar inen kırmızı başörtüsüyle bir köylü kızı elma yiyor, çitin üstüne düşen koyu gölgesi ise birazcık daha büyük bir elma yiyordu. "Bir Rus *baba*'sı" dedi Lujin büyük bir zevkle ve güldü. "Hadi içeri gelin, içeri gelin, o masayı da devirmeyin". Oturma odasına girdi ve keyiften her yanı gevşedi, göbeği dokunaklı bir biçimde, her nedense bütün turnuvalarında giydiği kadife yeleğinin altında, gülmekten titredi. Solgun, yarı saydam sarkaçlarıyla bir avize tuhaf biçimde tanıdık gelen bir titreşimle ona cevap verdi; Ampir tarzı koltukların bacaklarını yansıtan sarı parkede, beyaz bir ayı postu, zeminin parlak uçsuz bucaksız boşluğunda uçuyormuş gibi piyanonun önünde uzanıyordu. Envai çeşit, eğlenceli ıvır zıvır bir sürü küçük sehpa, raf ve konsolun üstünde duruyor, diğer yanda büyük, ağır rublelere benzer şeyler büfenin içinde gümüş gümüş parlıyor, bir aynanın çerçevesinin arkasından bir tavus kuşu tüyü çıkıyordu. Duvarlarda da bir sürü resim vardı – çiçekli başörtülü başka köylü kızları, beyaz atının üzerinde sırmalı bir süvari, mavi kuştüyü yorganlara benzeyen karlar altında tahta kulübeler... Bütün bunlar Lujin için, her an içinden ayrı bir cisim –porselen bir Ren geyiği ya da kara gözlü bir ikona– fırlayıverecekmiş gibi duran etkileyici bir renk cümbüşüne dönüştü, sonra bir an gözlerinde neşeli bir dalgalanma ol-

du, ayağı takılınca bir kenarını tersyüz ettiği kutup ayısı postunun işlemeli, kırmızı bir astarı olduğu ortaya çıktı. Bir Rus evine girmeyeli on yıl olmuştu ve şimdi kendini alacalı bulacalı bir Rusya'nın cüretkârca sergilendiği bu evde bulunca çocukça bir sevinç hissediyor, el çırpma arzusu duyuyordu – hayatında kendini hiç bu kadar evinde ve rahat hissetmemişti. "Paskalya'dan kalma", dedi kararlı bir sesle, üstünde altından nakışlar olan tahta bir yumurtayı (bir hayır balosunda kazanılan tombala ödülü) kulak karıştırmakla görevli parmağıyla göstererek. O anda beyaz çift kanatlı bir kapı açılıverdi ve *alabrus* saçlı ve gözlüklü dimdik bir bey hızla içeri girdi, bir elini ileri doğru uzatmıştı. "Hoşgeldiniz," dedi. "Tanıştığımıza memnun oldum." Bu noktada, bir sihirbaz gibi, kapağında I. Aleksander kartalı olan el yapımı bir sigara kutusunu açtı. "Ağızlıklı," dedi Lujin, sigaralara gözlerini kısarak baktı. "Ben bunlardan içmiyorum. Ama bakın..." Ceplerini eşelemeye başladı, kâğıt bir paketten dökülmekte olan kalın sigaralar çıkarttı; bazılarını düşürdü, beyfendi atik davranıp onları yerden aldı. "Yavrucuğum," dedi "bize bir kül tablası getir. Buyrun oturun. Affedersiniz... eee... adınızı bilmiyorum." Aralarına kristal bir kül tablası kondu ve sigaralarını aynı anda tablaya daldırınca sigaraların uçları birbirine çarptı. "*J'adoube,*" dedi satranç oyuncusu tatlılıkla, bükülmüş sigarasını düzelterek. "Ziyanı yok, ziyanı yok," dedi beriki çabucak, birdenbire daralan burun deliklerinden iki ince çizgi halinde duman saldı. "Evet, işte sevgili Berlin'imizdesiniz. Kızım bir yarışma için geldiğinizi söylüyor." Kolalı manşetlerinden birini açtı, bir elini kalçasına koydu ve sözüne devam etti. "Bu arada, hep merak etmişimdir, satrançta insanın her defasında kazanmasını sağlayan bir hamle var mıdır? Anladınız mı bilmiyorum, ama demek istediğim... affedersiniz... adınız, pederinizin adı? "Anlıyorum," dedi Lujin, bir süre dikkatle

düşünerek. "Bakın, sessiz hamlelerimiz ve güçlü hamlelerimiz vardır. Güçlü bir hamle..." "Ah evet, evet, demek öyle," diye başını salladı bey. "Güçlü bir hamle," diye yüksek sesle ve coşkuyla devam etti Lujin, "bize anında tartışılmaz bir avantaj sağlayan hamledir. Çifte Şah mesela, önemli bir taşı alarak yapılan, ya da diyelim ki bir Piyon Vezir yerine geçtiğinde. Vesaire. Vesaire. Sessiz bir hamle ise..." "Anlıyorum, anlıyorum," dedi bey. "Yarışma kaç gün sürecek?" "Sessiz hamle hile, oyunbozanlık, karışıklık çıkartmak anlamına gelir," dedi Lujin, karşısındakini memnun etmeye çalışırken aynı zamanda havaya da girmişti. "Bir pozisyonu ele alalım. Beyazlar..." Durup düşündü, kül tablasına baktı. "Ne yazık ki," dedi ev sahibi tedirgin bir sesle, "satrançtan hiçbir şey anlamıyorum. Ben öylesine sordum... Neyse önemli değil, hiç önemli değil. Birazdan yemek odasına geçeceğiz. Yavrucuğum, çay hazır mı?" "Evet!" diye bağırdı Lujin. "Bugün oyunun kesildiği bitiş pozisyonunu ele alalım doğrudan. Beyazlar: Şah c3, Kale a1, Fil d5, Piyonlar b3 ve c4. Siyahlar..." "Karmaşık şey şu satranç," diye araya girdi beyefendi ve siyahlarla bir şekilde bağlantısı olan harf ve rakam selinin önüne geçebilmek için neşeyle ayağa fırladı. "Şimdi farz edelim," dedi Lujin düşünceli düşünceli, "siyah bu pozisyonda yapabileceği en iyi hamleyi yapıyor – e6 g5'e. Ben de ona şu sessiz hamle ile karşılık veriyorum..." Lujin gözlerini kıstı ve adeta fısıldar gibi, dikkatli bir öpücüğe hazırlanırcasına dudaklarını büzerek, kelimeleri değil, hamlenin yalnızca hedefini değil, son derece şefkatli ve kırılgan birşeyleri ifade etti. Ertesi gün bu hamleyi tahta üstünde gerçekleştirirken de yüzünde –bir bebeğin yüzünden minicik bir tüyü üfleyen birininkine benzeyen– o aynı ifade vardı. Macar, bütün varyasyonları (maçı beraberliğe götürecek olan) deneyip sadece bu saklı kombinasyonu gözden kaçırdığı uykusuz bir geceden sonra soluk benziyle satranç

tahtasına bakarak düşünceye dalmışken Lujin oyunbaz küçük bir öksürük eşliğinde, hamlesini sevgiyle bir kâğıt parçasına not etti. Macar kısa sürede pes etti, Lujin de bir Rusla oyuna oturdu. Oyun ilginç bir şekilde başladı ve çok geçmeden masalarının etrafını aşılmaz bir seyirci çemberi sardı. Merak, baskı, çıtırdatılan parmaklar, yabancı nefesler ve en çok da fısıldaşma –daha gürültülü ve daha sinir bozucu "şşşşttt" sesleriyle kesilen fısıldaşma– Lujin'e işkenceler çektiriyordu: satranç uçurumunun iyice derinliklerine çekilmedikçe, bu çıtırdama ve hışırdama, ve pis kokulu insan sıcaklığı onu ciddi ciddi etkiliyordu. Gözucuyla seyircilerin bacaklarına baktı ve bütün o koyu renkli pantolonların arasında, parlak gri çoraplı ve mavimtrak ayakkabılı bir çift kadın ayağını özellikle sinir bozucu buldu. Bu ayakların satrançtan hiçbir şey anlamadıkları açıktı, insan neden geldiklerini merak ediyordu... O çapraz atkılı sivri burunlu ayakkabılar kaldırımda tıkır tıkır yürüse daha iyi olurdu... buradan mümkün olduğunca uzağa. Saatini durdururken, bir hamleyi kaydederken ya da ele geçirilmiş bir taşı kenara koyarken, bu hareketsiz dişi ayaklara yan yan bakıp durdu, ancak bir buçuk saat sonra, oyunu kazanıp ayağa kalktığında, ceketini düzeltirken Lujin bu ayakların nişanlısına ait olduğunu gördü. Orada olup da kazandığını görmesi içinde derin bir sevinç uyandırdı ve onu daha çabuk kucaklayabilmek için satranç tahtalarının ve bütün bu gürültücü insanların ortadan kaybolmasını hevesle bekledi. Fakat satranç tahtaları hemen kaybolmadı, ışıltılı yemek odası parlak dev pirinç semaveriyle birlikte ortaya çıktığında, düzgün kareler beyaz yemek örtüsünün altından seçilebiliyor, benzer kareler –çikolata ve kremadan olanlar– şekerleme kaplı kekin üzerinde açık seçik duruyorlardı. Nişanlısının annesi, Lujin'i önceki gece onu karşılarken takındığı küçümser, hafif alaycı ilgiyle selamladı, kadının gelişi satranç sohbetine

son vermiş, Lujin'in konuştuğu adam, anlaşılan kocası, bu defa ona Rusya'daki örnek çiftlik evinden söz etmeye başlamıştı. "Hadi senin odana gidelim," dedi Lujin hırıltılı bir sesle yavuklusuna, beriki dudağını ısırıp şaşırmış göründü. "Hadi," diye tekrarladı Lujin. Ama kadın ustaca, Lujin'in cam tabağına bir parça ağzına layık ahududu reçeli koydu ve dilin üzerinden pürtüklü bir ateş gibi kayan ve dişleri kokulu şekerle kaplayan bu yapışkan, göz kamaştırıcı, kırmızı tatlılık hemen etkisini gösterdi. *"Merci, merci,"* diyerek eğildi Lujin ikinci tabağı da alırken ve ölüm sessizliğinin ortasında tekrar dudaklarını şapırdattı, büyüleyici şurubun bir damlasını bile feda etmemek için çaydan dolayı hâlâ sıcak olan kaşığını yaladı. Sonunda istediği oldu, onunla yalnız kaldı, ama evet, kızın odasında değil, rüküş oturma odasında, onu kendine doğru çekti, bileklerinden tutarak kendisi de hantal hantal yanma oturdu, ama kız sessizce kendini kurtarıp, şöyle bir döndü ve bir diz yastığına oturdu. "Sizinle evlenip evlenmemeye daha henüz karar vermedim," dedi. "Bunu aklınızdan çıkarmayın." "Her şey kararlaştırıldı," dedi Lujin. "Eğer izin vermezlerse biz de zorla imzalatırız." "Neyi imzalatırız?" diye sordu kadın şaşkınlıkla. "Bilmem... Ama bir imzaya falan ihtiyacımız olacak gibi görünüyor." "Aptal, aptal," diye tekrarladı kadın birkaç kere. "Akıl almaz iflah olmaz aptallık. Ben sizinle ne yapacağım, size nasıl davranacağım?.. Ne kadar yorgun görünüyorsunuz. Bu kadar oynamanın senin için zararlı olduğuna eminim." *"Ach wo,"* dedi Lujin, "bir iki küçük oyun." "Üstelik gece de düşünüp duruyorsunuz. Böyle yapmamalısınız. Zaten geç oldu, biliyorsunuz. Eve gidin. Uykuya ihtiyacınız var, mesele bundan ibaret." Lakin Lujin çizgili kanepenin üzerinde oturmaya devam etti ve kadın umutsuzca yaptıkları konuşmaları düşündü – oradan bir dürtme, buradan bir dokundurma, birbiriyle alakasız sözler. Şimdiye ka-

dar bir kez bile onu doğru dürüst öpmemişti, her şey tuhaf ve çarpıktı, ona dokunduğunda hiçbir hareketi normal insan kucaklamasına benzemiyordu. Ama gözlerindeki kederli bağlılık, satranç tahtasının üzerine eğildiğinde onu aydınlatan gizemli ışık... Ve ertesi gün yine dar, gürültülü bir sokaktaki geniş bir kafenin ikinci katında bulunan o sessiz mekânı ziyaret etme isteği duydu. Bu sefer Lujin onu hemen fark etti: geniş omuzlu, sinek kaydı tıraşlı, kafasına yapışık gibi duran kısa kesilmiş saçları alnında ufak bir tepeciğe dönüşen bir adamla alçak sesle sohbet ediyordu; adam kalın dudaklarını içeri doğru kıvırmış, sönmüş bir puroyu emiyordu. Gazetenin yolladığı bir ressam, yüzünü oynar kafalı pirinç bir bebek gibi kaldırıp indirerek hızla purolu profilin eskizini çiziyordu. Kadın deftere baktığında, kabaca çizilmiş bir Turati'nin yanında çoktan tamamlanmış bir Lujin gördü –abartılmış hüzünlü bir burun, hafif sakallı çifte gerdan ve şakağında o tanıdık saç kıvrımı– kadının deyimiyle bukle. Turati oturup Alman bir büyük usta ile oynamaya başladı, Lujin de kadının yanma gelip, asık suratla ve suçlu bir gülümsemeyle uzun uzun beceriksizce birşeyler söyledi. Kadın, onun kendisinden gitmesini istediğini fark etti şaşkınlıkla. "Memnun oluyorum, *post factum* çok memnun oluyorum," diye açıklamada bulundu Lujin adeta yalvarırcasına, "ama şu anda... şu anda nedense beni rahatsız ediyor." Kadının uysalca sıra sıra satranç masasının arasından geçerek gidişini izledi ve kendi kendine başını sertçe sallayıp, hep şaşmaz bir soğukkanlılıkla oynayıp yine hep şaşmaz bir şekilde kaybeden kır saçlı İngiliz rakibinin çoktan başına oturmuş olduğu satranç tahtasına yollandı. Adam bu defa da şanslı değildi ve Lujin bir puan daha kazandı, ertesi gün bir beraberlik elde etti ve sonra yine kazandı – ve artık satrançla nişanlısının evi arasındaki keskin ayrımı da hissetmemeye başladı, sanki hareket hızlandırıl-

mış gibi, başta bir sıra kareden bir diğerine geçiş gibi hissettiği şey şimdi titreşen bir görüntüydü.

Turati ile atbaşı gidiyordu. Turati bir puan alıyor, o bir puan alıyordu; Turati yarım puan alıyor, o yarım puan alıyordu. Böylece kendi oyunlarını oynamaya devam ettiler, tıpkı bir ikizkenar üçgenin kenarlarından tırmanan ve kaderlerinde tam can alıcı bir anda tepe noktasında buluşmak yazılı olan iki kişi gibi.

Geceler biraz inişli çıkışlıydı. Kendisini satranç düşünmemeye zorlayamıyordu, uykulu olduğu halde uyku bir türlü beynine erişmenin bir yolunu bulamıyordu; bir boşluk arıyor, ama her girişin bir satranç neferi tarafından tutulduğunu görüyordu, Lujin uykunun tam orada, yakında, ama beyninin dışında olduğunu bilmenin verdiği ıstırabı hissediyordu: yorgun bedeniyle odanın içine yayılan Lujin uyumaktaydı, ama satranç tahtasını gözünün önüne getiren Lujin ayıktı ve mutlu ikiziyle bir araya gelemiyordu. Fakat daha da fenası – turnuvanın her oyunundan sonra satranç kavramlarının dünyasından sıyrılması daha da zorlaşıyordu, öyle ki gündüz vakti bile nahoş bir bölünme olmaya başladı. Üç saatlik bir oyundan sonra tuhaf şekilde başı ağrıyordu, bütün halinde değil, parça parça, siyah ağrı kareleri halinde, bir süre ne siyah bir noktayla kaplanan kapıyı bulabiliyor, ne de sevdiği evin adresini hatırlayabiliyordu: neyse ki cebinde o eski kartpostal ikiye katlanmış ve kat yerinden hafifçe yırtılmaya başlamış ("...*vas veçerom*–" "akşam bekliyoruz.") halde duruyordu. Rus oyuncaklarıyla dolu bu eve girdiğinde hâlâ neşe duyuyordu, ama neşe de kesik kesikti. Bir defasında, oyun olmayan bir gün, evde sadece anne varken, her zamankinden erken geldi. Kadın, bir günbatımı vakti kayın ağacı korusunda açılan konuyu sürdürmeye karar verdi, ve kendince çok değerli olan açık açık konuşma kabiliyetini biraz fazla önemseyerek (bu kabiliyetin-

den dolayı evlerini ziyaret eden delikanlılar onu son derece zeki bulur ve ondan ödleri kopardı) Lujin'in üstüne çullandı, önce bütün vazoların dibinde ve hatta kolları iki yana açık ayının ağızmda bulduğu tüm sigara izmaritleri hakkında bir nutuk çekti, ve hemen oracıkta, o cumartesi öğle sonrası, kocası haftalık vücut temizliğini tamamladıktan sonra, banyo yapmasını önerdi. "Pek sık yıkanmıyorsunuz galiba," dedi lafı evirip çevirmeden. "Pek sık yıkanmıyorsunuz, hadi itiraf edin." Lujin yere bakarak sıkıntılı sıkıntılı omuzlarını silkti, yerde sadece onun algılayabildiği hafif bir hareket olmaktaydı, kötücül bir gölge farklılaşması. "Ve genel olarak da," diye devam etti kadın, "kendinize çekidüzen vermelisiniz." Böylece dinleyicisini istediği havaya soktuktan sonra sadede geldi. "Söyleyin bana. Her halde küçük kızımı tamamıyla baştan çıkarmayı başarmışsınızdır. Sizin gibiler birer koca zamparadır. Ama benim kızım namusludur, zamane kızlarına benzemez. Söyleyin bana siz de zamparanın tekisiniz değil mi?" "Hayır Madam," diye içini çekerek karşılık verdi Lujin, sonra kaşlarını çatıp çoktandır kendini belli etmeye başlayan bir gruplaşmayı dağıtmak için ayakkabısının tabanını yer döşemesinin üzerinde gezdirdi. "Sizi tanımıyorum bile," diye devam etti aceleci, tok ses. "Sizi sağa sola soruşturmak zorunda kalacağım –evet, evet, soruşturacağım– bakalım şu malum hastalıklardan var mı sizde." "Nefes darlığı ve biraz da romatizma." "Ondan bahsetmiyorum," diye sözünü kesti kadın aksi aksi. "Bu ciddi bir mesele. Anlaşılan kendinizi nişanlı sayıyorsunuz, buraya geliyorsunuz, onunla baş başa vakit geçiriyorsunuz. Ama henüz evlilik lafının edilebileceğini düşünmüyorum." "Geçen sene de basur olmuştum," dedi Lujin durgun durgun. "Dinleyin beni, size çok önemli konulardan bahsediyorum. Büyük ihtimalle hemen bugün onunla evlenmek istersiniz. Biliyorum. Sonra etrafta karnı burnunda gezinmeye başlaya-

cak, siz de anında ona eziyete başlayacaksınız." Yerdeki bir gölgeye basıp ayağıyla yok ettikten sonra Lujin umutsuzca, oturduğu yerden uzakta döşemenin üzerinde yeni bir birleşimin ortaya çıktığını gördü. "Eğer benim fikrimi şu kadarcık merak ediyorsanız, haberiniz olsun bu evliliğin saçmalık olduğunu düşünüyorum. Herhalde kocamın size paraca destek olacağını düşünüyorsunuz. İtiraf edin: böyle düşünüyorsunuz değil mi?" "Bu aralar elim biraz dar," dedi Lujin. "Çok az parayla geçinebilirim. Bir dergi bana satranç bölümünün editörlüğünü önerdi..." Bu noktada döşemedeki sinir bozucu şeyler o kadar arsız hale geldiler ki Lujin gölgenin Şahını ışığın Piyonunun tehdidinden kurtarmak için ister istemez elini uzattı. O günden sonra, uzun süre bakıldığında çok belirgin şekillere bürünen, cilalı tahtadan yapılmış çok fazla ıvır zıvırın bulunduğu o odada oturmaktan kaçındı. Nişanlısı turnuvanın her geçen günü daha kötü gözüktüğünü fark etti. Gözleri mat bir mor gölgeyle halkalanmış, ağır göz kapakları kızarmıştı. O kadar solgundu ki hep tıraş olmamış gibi görünüyordu, oysa nişanlısının ısrarıyla her sabah tıraş oluyordu. Nişanlısı turnuvanın sonunu büyük bir sabırsızlıkla bekliyor ve her bir puanı kazanmak için Lujin'in sarf etmesi gereken o insanüstü, zararlı gayreti düşünmek ona acı veriyordu. Zavallı Lujin, esrarengiz Lujin... Bütün bu sonbahar günleri boyunca, sabahları Alman bir kız arkadaşıyla tenis oynarken, çoktandır ona yavan gelmeye başlayan sanat konuşmalarını dinlerken, odasındaki sayfaları paralanmış birtakım kitapları karıştırırken –Andreyev'in *Okyanus*'u, Krasnov'un bir romanı ve "Nasıl Yogi Olunur" başlıklı bir risale– Lujin'in o anda satranç hesaplarına gömülmüş, çabalamakta ve acı çekmekte olduğunun farkındaydı – ve sanatının acılarını onunla paylaşamamak canını sıkıyordu. Lujin'in dehasına kayıtsız şartsız inanıyordu ve daha da ötesi, bu dehanın sadece

satranç oynayarak, ne denli mükemmel olursa olsun, tükenemeyeceğinden, turnuva humması geçip de Lujin sakinleşince dinleneceğinden, içindeki hâlâ keşfedilmemiş güçlerin harekete geçeceğinden ve Lujin'in canlanıp yeteneğini hayatın diğer alanlarında da göstereceğinden emindi. Babası Lujin'i dar kafalı bir fanatik olarak nitelendiriyor, ama onun çok saf ve çok saygıdeğer biri olduğunu da ekliyordu. Diğer taraftan, annesi ise Lujin'in değil gün be gün, an be an aklını kaçırmakta olduğunu, kaçıkların evlenmelerinin kanunen yasak olduğunu, bu akıllara durgunluk veren nişanlıyı bütün arkadaşlarından gizlediğini söyleyip duruyordu. Bu gizlilik başta kolaydı –onun da kızıyla beraber tatil yerine gittiğini düşünüyorlardı– ama sonra sık sık evlerine gelen o insanlar yeniden çıktı ortaya –mesela vatanından uzak insanların özlediklerinin Rusya değil de gençlikleri, aah gençlikleri olduğunu iddia eden o sevimli yaşlı general; bir iki Rus asıllı Alman; Oleg Sergeyeviç Smirnofski– teosofist ve likör fabrikası sahibi; Beyaz Ordu'nun birkaç eski subayı; bazı genç hanımlar; şarkıcı Mme. Vojdvişenski; Alfiyorov çifti; ve de Maça Kızı (meşhur operaya istinaden) adı takılan yaşlı Prenses Umanov. Lujin'i ilk gören oydu, ev sahibesinin aceleyle ve anlaşılmaz bir biçimde yaptığı açıklamadan onun edebiyatla, dergilerle bir bağlantısı olduğunu, kısacası bir yazar olduğunu sanmıştı. "Şu şey hani, biliyor musunuz" diye sordu, kibarca edebiyattan söz açarak. "Hani Apuktin'in – yeni şairlerden... birazcık dekadan... sarı ve kırmızı peygamber çiçekleriyle ilgili şeyini..." Smirnovski Lujin'i satranca davet etmekte gecikmedi, ama ne yazık ki evde satranç takımı olmadığı ortaya çıktı. Gençler onu kendi aralarında budala diye çağırıyorlardı, sadece yaşlı general ona nazik bir sadelikle davranıyor, hayvanat bahçesinde yeni doğan küçük zürafayı görmeye gitmesi için uzun uzun nasihat ediyordu. Misafirler her akşam çiftler halinde gel-

meye başladıklarında Lujin nişanlısıyla baş başa bir dakika bile geçiremez oldu ve onlara karşı verdiği mücadele, yarattıkları kalabalığı yararak nişanlısına ulaşma çabası hemen bir satranç oyunu havasına büründü. Fakat, onları alt etmenin imkânsız olduğu anlaşılıyordu, gittikçe daha kalabalık geliyorlar, Lujin de turnuva zamanında kendisini yoğunluk ve sıcaklıkla çevreleyen kalabalığı bu sayısı belirsiz, yüzleri olmayan misafirler olarak hayal ediyordu.

Lujin bir sabah otel odasının ortasında bir koltukta oturmuş ve düşüncelerini tek bir konu üzerinde toplamaya çalışırken bütün olup bitenlerin bir açıklaması belirdi: dün onuncu puanını kazanmıştı bugün ise Moser'i yenmesi gerekiyordu. Birdenbire nişanlısı odaya girdi. "Tıpkı küçük bir put," diye güldü kadın. "Ortada oturup adakların kendisine getirilmesini bekliyor." Bir kutu çikolatayı Lujin'e uzattı ve birdenbire yüzündeki gülümseme kayboldu. "Lujin," diye bağırdı. "Lujin, uyanın! Neyiniz var sizin?" "Sen gerçek misin?" diye sordu Lujin alçak sesle, inanmazca. "Tabii ki gerçeğim. Yapılacak şey mi, koltuğunu odanın ortasına koyup oturmuşsunuz. Eğer hemen şimdi kalkmazsanız gidiyorum." Lujin omuzlarını ve başını döndürerek uslu uslu kalktı, kanepeye geçti, gözlerinde kendinden pek emin olmayan, tam oluşmamış bir mutluluk ışıdı, gezindi. "Söyleyin bana, bu ne zaman son bulacak?" diye sordu kadın. "Daha kaç oyun var?" "Üç," diye cevap verdi Lujin. "Bugünkü gazetede turnuvayı mutlaka kazanacağını, bu defa olağanüstü oynadığınızı okudum." "Ama daha Turati var," dedi Lujin ve parmağını havaya kaldırdı. "Midem bulanıyor," diye üzgün üzgün ekledi. "O zaman size şeker yok," dedi kadın çabucak ve kare biçimli kutuyu tekrar koltuğunun altına sıkıştırdı. "Lujin, doktor çağıracağım. Eğer böyle giderse öleceksiniz." "Hayır, hayır," dedi Lujin uykulu uykulu. "Geçti bile. Doktora gerek kalmadı." "Endişele-

niyorum. Bu demektir ki cumaya kadar cumartesiye kadar aynı cehennem. Evde de işler oldukça kötü. Herkes sizinle evlenmemem konusunda annemle aynı fikirde. Neden miden bulanıyordu, bir şey mi yedin?" "Geçti, tamamen," diye mırıldandı Lujin ve başını kızın omzuna koydu. "Sadece çok yorgunsun, zavallı çocuk. Sahiden bugün oynayacak mısın?" "Üçte. Moser'e karşı. Genelde oyunum... ne yazmışlardı?" "Olağanüstü." Kadın gülümsedi. Omzunda yatan baş büyük ve ağırdı – karmaşık, gizemli bir mekanizması olan değerli bir alet. Biraz sonra Lujin'in uyuyakaldığını fark etti ve kız nasıl yapıp da onun başını bir yastığa falan koyacağını düşünmeye koyuldu. Çok dikkatli hareketlerle bunu yapmayı başardı; Lujin şimdi kanepede rahatsızca iki büklüm, yarı yatmış yarı oturmuş haldeydi ve yastığın üstündeki başı balmumundan yapılmış gibi duruyordu. Bir an ya aniden ölmüşse düşüncesiyle dehşete kapıldı, hatta bileğini tuttu, bileği yumuşak ve sıcaktı. Doğrulduğunda omzunda hafif bir sızı hissetti. "Ağır bir baş," diye fısıldadı uyuyana bakarken, ve başarısız hediyesini de alarak sessizce odadan çıktı. Koridorda karşılaştığı oda hizmetçisine Lujin'i bir saat içinde uyandırmasını tembih etti ve merdivenleri ses çıkarmadan inerek güneş ışığı içindeki sokaklardan tenis kulübüne doğru yollandı – yolda kendini ses çıkarmamaya ya da ani hareketler yapmamaya çalışırken buldu. Oda hizmetçisinin Lujin'i uyandırmasına gerek kalmadı – Lujin kendi kendine uyandı ve derhal hatırlamaya başlamazsa sonra çok geç olacağını tecrübeyle bildiğinden hemen gördüğü nefis rüyayı hatırlamaya çalıştı. Tuhaf bir şekilde oturur görmüştü kendini –odanın ortasında– ve birdenbire, rüyalarda rastlanan garip ve insanın içini mutlulukla dolduran tarzda, nişanlısı elinde kırmızı kurdeleyle bağlanmış bir paketle içeri girmişti. Kıyafeti de rüyalardaki gibiydi – beyaz bir elbise ve hiç ses çıkarmayan beyaz ayak-

kabılar. Lujin ona sarılmak istemişti, ama birdenbire midesi bulanmış, başı dönmüştü ve bu sırada nişanlısı gazetelerin onunla ilgili olağanüstü şeyler yazdığını ama annesinin hâlâ evlenmelerini istemediğini anlatıyordu. Herhalde daha devamı vardı, ama hafızası silinip gitmekte olana yetişmeyi başaramadı – en azından rüyasından zorla çekip almayı başardıkları dağılıp gitmesinler diye Lujin dikkatle kıpırdadı, saçını düzeltti, yemeğinin getirilmesi için telefon etti. Yemekten sonra oynaması gerekiyordu, ve o gün satranç kavramlarının evreni ona korkunç güçler bahşetti. Dört saat hiç durmadan oynadı ve kazandı, ama taksiyle giderken yolda gideceği yeri, şoföre hangi kartpostalın üzerindeki adresi verdiğini unuttu ve arabanın nerede duracağını merakla bekledi.

Neyse ki evi tanıdı, yine misafirler, misafirler vardı – ama burada Lujin sadece az önce gördüğü rüyaya döndüğünü anladı, çünkü nişanlısı ona fısıltıyla: "Eee, nasılsınız, bulantınız geçti mi?" diye sordu – gerçek hayatta bunu nasıl bilebilirdi ki? "Güzel bir rüyada yaşıyoruz," dedi ona alçak sesle. "Şimdi anlıyorum her şeyi." Çevresine bakındı, masayı ve orada oturan insanların yüzlerini, semaverdeki yansımalarını –özel bir semaver perspektifinden– gördü ve büyük bir ferahlamayla ekledi: "Demek bu da rüya. Bu insanlar rüya. Evet, evet..." "Susun, susun, neler geveleyip duruyorsunuz?" diye fısıldadı kadın endişeli endişeli, ve Lujin onun haklı olduğunu düşündü, insan bir rüyayı korkutup kaçırmamalı, bırakmalı otursunlar bütün bu insanlar, şimdilik. Ama bu rüyanın en ilginç yanı, apaçık, rüyayı gören kişinin yıllar önce ayrıldığı Rusya'da geçiyor olmasıydı. Rüyayı işgal eden kişiler, çay içmekte olan neşeli insanlar, Rusça konuşuyorlardı ve şekerlik Lujin'in yıllar önce, kızıl bir yaz akşamında verandada içinden pudra şekeri aldığı şekerliğin aynısıydı. Lujin Rusya'ya yapılan bu dönüşü ilgiyle, memnuni-

yetle karşıladı. Bu iş Lujin'i, bir kombinasyonun akıllıca tekrarında, mesela uzun zaman önce teorik olarak bulunmuş bir problemin çarpıcı bir biçimde canlı oyunda karşısına çıkışında olduğu gibi, eğlendirdi.

Ama, gerçek satranç hayatı sürekli olarak bazen hayal meyal bazen keskin bir biçimde bu rüyanın içinde kendini gösteriyordu, sonunda tamamıyla ortaya çıktı ve o andan itibaren ortada sadece otelde geçirilen gece, satranç düşünceleri, satranç uykusuzluğu ve Turati'nin açılışına karşılık vermek üzere tasarlanmış etkili savunması üzerine düşünmesi kaldı. Cin gibi uyanıktı, her türlü süprüntüden arınmış zihni pırıl pırıldı ve satrançtan başka her şeyin sadece büyüleyici bir rüya olduğunun farkındaydı, tıpkı tatlı, gözleri ışıl ışıl, kolları çıplak bir bakirenin hayaliyle ayı çevreleyen altın halenin çözülüp birbirinin içinde eridiği bir rüya. Kendisini çevreleyen ve ancak yarım yamalak anlaşılabilen bu dünya ile karşı karşıya geldiğinde dağılmayı alışkanlık edinip kuvvetlerinin bir yarısını kaybeder olmuş bilinç ışınları, artık bu dünya bir seraba dönüştüğünden güçlenmişler ve odaklanmışlardı. Gerçek hayat, satranç hayatı, düzenli, açık seçik, ve macera doluydu, ve Lujin gururla bu dünya üzerinde hakimiyet kurmanın kendisi için ne kadar kolay olduğunu, her şeyin nasıl onun iradesine boyun eğdiğini, onun tasarıları önünde nasıl secde ettiğini gördü. Berlin turnuvasında oynadığı bazı oyunlar daha şimdiden bu işi bilenler tarafından ölümsüz olarak nitelendiriliyordu. Oyunlardan birini Vezirini, bir Kaleyi ve bir Fili peş peşe gözden çıkardıktan sonra kazanmıştı; bir diğerinde bir Piyonu öylesine can alıcı bir pozisyona yerleştirmişti ki, taş, rakibin gözlerinin önünde canavarca bir güç edinip, tahtanın üzerinde çıkan bir çıban gibi büyüyüp şişmişti; son olarak, üçüncü oyunda, kalabalıktan bir mırıltının yükselmesine neden olan, dışardan bakılınca tuhaf gibi gelen bir

hamleyle rakibine, onun çok geç sezebildiği alengirli bir tuzak kurmuştu. Bu oyunlarda ve bu unutulmaz turnuvada oynadığı diğer bütün oyunlarda çarpıcı bir zihin açıklığı ve acımasız bir mantık sergilemişti. Ama Turati de harika oynuyordu, Turati de puan üstüne puan kazanıyordu, rakiplerini hayal gücünün cüretkârlığıyla hipnotize ediyor ve belki de şimdiye kadar kendisini hiç terk etmemiş olan satranç şansına biraz fazla güveniyordu. Lujin'le karşılaşması birincilik ödülünü kimin alacağını belirleyecekti. Lujin'in berrak ve hafif düşünme biçiminin İtalyanın ortalığı birbirine katan fantezi dünyasına üstün geleceğini söyleyenlerin yanı sıra, tahtaya hızla iniveren ateşli Turati'nin ileri görüşlü Rus oyuncuyu yeneceğini tahmin edenler de vardı. Derken karşılaşacakları gün gelip çattı.

Lujin baştan aşağı giyinik, hatta üzerinde paltosuyla uyandı; saatine baktı, aceleyle kalkıp odanın ortasında yerde duran şapkasını giydi. O anda kendini toplayıp tam olarak neyin üzerinde uyumuş olduğunu anlamak için çevresine bakındı. Yatağı dağılmamıştı, kanepenin kadifesi ise hiç kırışmamıştı. Kesinlikle bildiği tek şey kendini bildi bileli satranç oynadığıydı – hafızasının karanlığında sadece, karşılıklı iki aynanın bir mumu yansıtmaları gibi, birbirine yaklaşan ışıklar silsilesi halinde satranç tahtasının başında oturan Lujin, yine satranç tahtasının başında oturan Lujin, ama bu defa daha ufak, sonra daha da ufak – böyle sonsuz kere Lujin vardı. Ama geç kalmıştı, geç kalmıştı, acele etmeliydi. Hızla kapıyı açıp, şaşkınlık içinde kalakaldı. Eşyanın onun zihnindeki düzenine göre, oyun salonu, masası, ve onu bekleyen Turati tam oracıkta olmalıydı. Ama onun yerine boş bir koridor ve sonundaki merdivenleri gördü. Birdenbire o yönden, merdivenlerden, hızla koşan, ufak tefek bir adam ortaya çıktı, Lujin'i gördü ve ellerini iki yana açtı. "Maestro," diye bağırdı, "ne oldu böyle? Sizi bek-

liyorlar, sizi bekliyorlar, Maestro... Size üç kere telefon ettim, kapıyı vurduklarında cevap vermediğinizi söylediler. Sinyor Turati çoktandır yerinde oturuyor." "Yerini değiştirmişler," dedi Lujin yüzünü ekşiterek, bastonuyla boş koridoru işaret etti. "Her şeyi kaldıracaklarını nereden bilebilirdim." "Eğer kendinizi iyi hissetmiyorsanız..." diye söze başladı ufak tefek adam, Lujin'in soluk, parlayan yüzüne üzüntüyle baktı. "Hadisene, götür beni oraya!" diye bağırdı Lujin tiz bir sesle ve bastonunu yere vurdu. "Memnuniyetle, memnuniyetle," diye mırıldandı beriki dalgınlıkla. Lujin bakışını önünde koşmakta olan yakası kalkık ufak paltoya yoğunlaştırarak, önündeki anlaşılmaz mesafeyi fethetmeye koyuldu. "Yürüyerek gideceğiz," dedi rehberi "bir dakikalık yol." Bir rahatlama hissiyle Lujin kafenin döner kapısını ve merdivenleri tanıdı, sonunda da otel koridorunda aradığı şeyi gördü. İçeri girer girmez kendini canlı, sakin, zihni açık ve güvende hissetti. "Büyük bir zafer geliyor," dedi yüksek sesle, loş bir insan kalabalığı geçebilmesi için iki yana açıldı. Turati birdenbire ortaya çıkarak başını sallaya sallaya, *"Tard, tard, tres tard,"* diye mızıklandı. *"Avanti,"* dedi Lujin ve güldü. Aralarında bir masa belirdi, üzerinde taşların savaşa hazır olarak yerleştirildiği bir satranç tahtası vardı. Lujin yeleğinin cebinden bir sigara çıkartıp farkında olmaksızın yaktı.

O anda garip bir şey oldu. Turati, beyazlar kendisinde olduğu halde, meşhur açılışıyla başlamadı ve Lujin'in tasarladığı savunma tamamen boşa gitmiş oldu. Turati çıkabilecek olası sorunları sezdiğinden mi yoksa Lujin'in bu turnuvada sergilediği sakin kuvveti bildiği için sadece temkinli oynamaya karar verdiğinden mi, akla gelebilecek en banal açılışı yaptı. Lujin bir an boşa giden emeğe pişman oldu, ama yine de memnundu: bu ona daha fazla özgürlük sağlıyordu. Üstelik, belli ki Turati ondan korkuyordu. Diğer taraftan da

Turati'nin seçtiği bu masum, zaif nahif açılışta şüphesiz bir şeytanlık gizliydi, ve Lujin özel bir dikkatle oynamaya koyuldu. Başta her şey yumuşak yumuşak, pes perdeden kemanlar gibi gitti. Oyuncular pozisyonlarını ihtiyatla koruyorlar, şu ya da bu taşı oynatıyor ama bunu kibarca, en ufak bir tehdit belirtisi olmadan yapıyorlardı –eğer ortada bir tehdit varsa bu tümüyle oyun gereğiydi– daha çok rakibe orada karşıda bir korunak kurmasının yararına olacağının ipuçlarını vermek gibiydi, ve rakip, sanki bütün bunlar önemsiz bir şakaymış gibi gülümsüyor, o noktayı sağlama alıyor ve kendisi de bir parça ilerliyordu. Sonra, hiçbir uyarı olmaksızın, ince bir akor tınladı. Bu Turati'nin güçlerinden birinin bir çaprazı tutmasıydı. Fakat bununla birlikte, Lujin'in tarafında da tatlı tatlı bir melodi başladı. Bir an gizemli olasılıklar titreşti, sonra her şey yine sessizliğe gömüldü. Turati geri çekildi, içe döndü. Ve bir kez daha iki rakip de ilerlemeye hiç niyetleri yokmuş gibi, kendi karelerine çekidüzen vermekle uğraştılar –besleyerek, kaydırarak, yerlerini yurtlarını tanzim ederek– ve sonra başka bir alevlenme oldu, sesler hızla birleşti; iki küçük güç çarpıştı ve ikisi de yok olup gitti: parmakların bir anlık ustaca bir hareketi ve Lujin artık cisimsiz bir güç değil de sadece ağır, sarı bir Piyon olan taşı yerinden alıp yanına, masanın üstüne koydu; Turati'nin parmakları havada çakıp söndü ve deminkine karşılık hareketsiz, siyah bir Piyon da başının üstünde bir şule ile masanın üzerine indirildi. Böyle birdenbire tahtaya dönüşen iki satranç biriminden kurtulunca oyuncular rahatlar gibi oldular ve anlık parlamayı unuttular: fakat, satranç tahtasının o bölümündeki titreşim henüz pek durulmamıştı, birşeyler biçimlenmek üzereydi... Ama bu sesler arzulanan ilişkinin kurulmasında başarılı olamadılar – bir yerlerde, daha başka, derin, karanlık bir nota çalıyordu ve her iki oyuncu da hâlâ titreşmekte olan kareyi

bırakıp tahtanın başka bir yeriyle ilgilenmeye başladılar. Ama burada da her şey aniden bitiverdi. Tahtadaki en kuvvetli unsurlar birbirlerine birkaç defa borazan sesleriyle seslendiler, yine bir değiş tokuş oldu, ve yine iki satranç gücü oymalı, parlak vernikli hiçlere dönüştüler. Sonra uzun, upuzun bir düşünme molası oldu, Lujin bu sürede tahtadaki bir noktadan çoğaltarak arka arkaya bir düzine hayali oyun kaybetti, sonra parmakları büyüleyici, gevrek, billur gibi bir kombinasyon buldu – bu kombinasyon Turati'nin ilk karşılığında hafif bir çınlamayla çözülüp gitti. Ama Turati bundan sonra bir şey yapmayı başaramadı ve zaman kazanmak için oynarken (satranç evreninde zaman acımasızdır) iki rakip de aynı hamleleri tekrarladılar, tehdit ve savunma, tehdit ve savunma – ama bu arada her ikisi de, bu mekanik hareketlerle hiçbir ortak yanı olmayan en şeytani numarayı düşünüp duruyorlardı. Turati sonunda kombinasyona karar verdi – bir anda tahtayı müzikal bir fırtına sardı ve Lujin, fırtınanın içinde inatla, kendi sırası geldiğinde gök gürültülü bir armoniye dönüştürmek için gereken minicik, berrak notayı aradı. Şimdi tahtadaki her şey canlanmış nefes alıp veriyordu, her şey tek bir fikirde yoğunlaşmış, daha sıkı, sımsıkı sarılmıştı; iki taşın yok olması durumu bir an için havayı rahatlattı ama sonra yine – *agitato*. Lujin'in düşünceleri, vecd dolu ve korkunç labirentlerde geziniyor, arada bir orada onunla aynı şeyi arayan Turati'nin düşünceleriyle karşılaşıyordu. İkisi de beyazlarla bu planı daha ileri götürmenin kısmet olmayacağını, Turati'nin ritmini kaybetmek üzere olduğunu anlamışlardı. Turati alelacele bir değiş tokuş önerdi ve tahtadaki güçler bir kez daha azaldı. Yeni olasılıklar belirdi ama hâlâ kimse hangi tarafın avantajlı olduğunu kestiremezdi. Lujin, içinde attığı her adımın ürkütücü yankılar yarattığı bir çeşitlemeler labirentini iyice gözden geçirmesini gerektiren bir saldırı hazırlar-

ken uzun uzun düşüncelere daldı: görünüşe bakılırsa, son bir gayret göstermeye ihtiyacı vardı, böylece zafere giden gizli hamleyi bulacaktı. Birdenbire, benliğinin dışında bir şey oldu, yakıcı bir acı – yakıp da sigarasına tutmayı unuttuğu bir kibritin aleviyle yanan elini sallayarak yüksek sesle bağırdı. Acı hemen geçti, ama aradaki o ateşler içinde sürede katlanılmaz korkunçlukta bir şey görmüştü, satrancın uçurumvari derinliklerinin tüm dehşetini. Satranç tahtasına baktı ve beyni o ana kadar görülmemiş bir bezginlikle şevkini kaybetti. Ama satranç taşları aman dinlemez; onu sımsıkı tutup içlerine çektiler. Bunda dehşet dolu bir yan vardı ama aynı zamanda tek ahenk de buydu, zira dünyada satrançtan başka ne vardı ki? Sis, bilinmezlik ve hiçlik... Turati'nin artık yerinde oturmadığını gördü, ayağa kalkmış geriniyordu. "Oturuma son verildi, Maestro" dedi bir ses arkadan. "Bir sonraki hamlenizi not edin." "Hayır, hayır, daha değil," dedi Lujin yalvarırcasına, gözleri konuşan kişiyi arıyordu. "Bu günlük bu kadar," diye devam etti aynı ses yine arkadan, takılmış plak gibi. Lujin kalkmaya çalıştı ama kalkamadı. Sandalyesiyle beraber arkaya doğru kaymış olduğunu gördü, insanlar açgözlülükle biraz önce tüm hayatının geçtiği satranç tahtası üzerindeki pozisyona doğru hücum etmişler, itişe kakışa bağırıp çağırarak taşları kolayca bir oraya bir buraya oynatıyorlardı. Tekrar kalkmaya çalıştı ama tekrar başaramadı. "Neden, neden?" dedi yakarırcasına, üzerine eğilmiş dar, siyah sırtların arasından satranç tahtasını seçmeye çalışıyordu. Yavaş yavaş azaldılar, sonra tamamen kayboldular. Tahtanın üzerine taşlar karışmış, dağınık gruplar halinde duruyorlardı şimdi. Bir hayalet yanından geçti, durdu ve taşları çabuk çabuk minicik bir tabuta istif etmeye başldı. "Her şey bitti," dedi Lujin, inleyerek kendini sandalyeden söküp kaldırdı. Birkaç hayalet hâlâ ortalıkta durmuş birşeyler tartışıyorlardı. Soğuk ve ol-

dukça karanlıktı. Hayaletler satranç tahtalarını ve sandalyeleri götürüyorlardı. Nereye baksan eğri büğrü, saydam satranç görüntüleri havada geziniyordu – Lujin, az önce aklından geçirdiği kombinasyonlardan birinin içinde yolunu kaybettiğini, takılıp kaldığını anlayınca kurtulmak için – hiçliğe doğru bile olsa gidebilmek için– umutsuzca bir denemede bulundu. "Hadi gidelim, hadi gidelim," diye bağırdı birisi ve bir anda kayboldu. Yalnız kaldı. Görüşü kararadıkça kararadı, salondaki belli belirsiz seçilen her cisim onu mat ediyordu. Kaçmalıydı; kıpırdadı, şişman vücudu baştan ayağa titredi, ve insanların bir odadan çıkmak için ne yaptıklarını gözünün önüne getiremedi –oysa bunun kolay bir yolu olmalıydı– aniden beyaz göğüslü siyah bir karaltı etrafında pervane olup ona paltosunu ve şapkasını sundu. "Neden gerekli bu?" diye mırıldandı, kollarını paltosuna sokup, kibar hayaletle birlikte dönerek. "Bu taraftan," dedi hayalet kısa ve kesin; Lujin adımını atıp korkunç salondan çıktı. Merdivenleri görünce yukarı tırmanmaya başladı, ama sonra fikrini değiştirip, inmek çıkmaktan daha kolay olduğu için, aşağıya indi. Kendisini gürültücü hayaletlerin oturduğu dumanlı bir müessesede buldu. Her köşede bir saldırı hazırlanıyordu – masaları, içinden altın boyunlu cam bir Piyonun kafasını uzattığı bir kovayı ve kavisli başlı, gür yeleli bir satranç Atı tarafından çalınan davulu kenara iterek, yavaş yavaş dönen camdan bir parlaklığa doğru yol aldı, sonra durdu, nereye gideceğini bilmiyordu. İnsanlar etrafına toplanıyor, onunla birşeyler yapmak istiyorlardı. "Defol git, defol git," diye tekrarlayıp duruyordu boğuk bir ses. "Ama nereye?" dedi Lujin ağlayarak. "Eve git," diye fısıldadı başka bir ses imalı imalı ve omzuna bir şey abandı. "Ne dediniz?" diye sordu tekrar, aniden hıçkırmayı keserek bırakarak. "Eve, eve," diye tekrarladı ses, ve camdan parlaklık Lujin'i tutup ve serin alacakaranlığa attı. Lujin gü-

lümsedi. "Ev," dedi usulca. "Demek kombinasyonun anahtarı bu."

Acele etmek lazımdı. Bu satranç oluşumları onu her an tekrar içlerine çekebilirlerdi. Şimdilik alacakaranlığın çamuruyla, kalın, ham pamuktan havayla çevriliydi. Yanından kayıp giden hayaletlerden birine malikâneye nasıl gidileceğini sordu. Hayalet anlamadı ve geçip gitti. "Bir dakika," dedi Lujin, ama çok geçti. Sonra, kısa kollarını sallayarak adımlarını hızlandırdı. Soluk bir ışık yanından geçip ve hüzünlü bir hışırtıya dönüşerek eriyip gitti. İnsanın çökmekte olan siste evinin yolunu bulması zordu, zor. Lujin soldan yürümesi gerektiğini düşündü, ilerde büyük bir koruluk olduğunu, koruluğa girince patikayı kolayca bulabileceğini düşündü. Başka bir hayalet yanından geçip gitti. "Koruluk nerede, koruluk?" diye ısrarla sordu Lujin, bu kelime hiçbir karşılık getirmediği için bir eş anlamlısını aradı: "Orman? Ağaçlık?" diye mırıldandı. "Park?" diye ekledi hevesle. Gölge sola doğru işaret etti ve gözden kayboldu. Lujin, yavaşlığı yüzünden kendini azarlayarak, her an takip edilmeyi bekleyerek gösterilen yere doğru yürüdü. Gerçekten de, birdenbire çevresini ağaçlar sardı, eğreltiotları ayaklarının altında çıtırdıyorlardı, ortalık sessiz ve nemliydi. Yere çömeldi zira nefes nefese kalmıştı ve gözlerinden yaşlar akıyordu. Çok geçmeden kalktı, dizindeki ıslak yaprağı attı, ve ağaç gövdelerinin arasında kısa bir süre dolandıktan sonra tanıdık patikayı buldu. Lujin yapışkan toprağın üzerinde yürürken *"Marsch, marsch,"* diye tekrar ederek kendi kendini yüreklendirdi. Yarı yola gelmişti bile. Yakında nehir görünecekti, sonra bıçkı fabrikası, sonra da malikâne çıplak dalların arasından belirecekti. Orada saklanacak, irili ufaklı kavanozların içindekileri yiyerek yaşayacaktı. Esrarengiz kovalamaca çok gerilerde kalmıştı. Şimdi onu yakalayamazdınız. Yoo, hayır. Keşke nefes almak biraz da-

ha kolay olsa, keşke insan şakaklarındaki bu acıdan kurtulabilse, bu insanı uyuşturan acıdan... Patika korunun içinden kıvrılıp bir yan yola çıktı, ileride bir nehir karanlıkta aniden parladı. Bir de bir köprü ve öte kıyıda birtakım yapıların öbek halindeki karaltılarını gördü, önce, bir an için orada karanlık gökyüzüne karşı, siyah paratoneriyle malikânenin tanıdık üçgen çatısını gördüğünü sandı. Ama hemen bunun satranç tanrılarının kurnaz bir oyunu olduğunu anladı, zira köprünün iki kenarında yağmurda parlayan, titrek dev kadın figürleri ortaya çıkmıştı ve nehrin üzerinde tuhaf bir yansıma geziniyordu. Başka bir köprü bulmaya çalışarak nehir kıyısı boyunca yürüdü, üzerinden geçerken insanın bileklerine kadar talaşa battığı bir köprü. Uzun süre bakındı ve sonunda, yoldan oldukça uzakta, dar, sessiz, küçük bir köprü buldu ve en azından buradan karşıya gönül rahatlığıyla geçebileceğini düşündü. Ama nehrin diğer kıyısında her şey yabancıydı, ışıklar parlıyor, gölgeler geçip gidiyordu. Malikânenin buralarda, yakınlarda bir yerlerde olduğunu biliyordu, ama oraya tanımadık bir yönden yaklaşıyordu, ve her şey ne kadar zordu... Bacakları, kalçalarından topuklarına kadar kurşunla doluydu, tıpkı bir satranç taşının dibindeki ağırlık gibi. Yavaş yavaş ışıklar kayboldu, hayaletler seyrekleşti ve baskın bir karanlık dalgası üzerinden geldi geçti. Son bir yansımanın ışığında bir bahçe ve bir iki yuvarlak çalı seçti ve değirmencinin evini tanır gibi oldu. Elini çite doğru uzattı ama o anda her şeye üstün gelen acı yukarıdan, kafatasının üzerine bastırarak, tamamıyla kuşattı onu, sanki yassıldıkça yassılıyordu ve sonra sessizce dağılıp gitti.

9

Kaldırım kaydı, bir dik açı yaparak şahlandı ve tekrar sallanarak eski haline döndü. Günther nefes nefese doğrulurken arkadaşı ona destek vererek ama kendisi de sallanarak "Günther, Günther, yürümeye çalış," deyip duruyordu. Günther dimdik ayağa kalktı, ilk olmayan bu kısa duraklamadan sonra ikisi de yıldızlara doğru hafifçe uzanıp sonra gerisin geriye aşağı meyleden ıssız gece sokaklarında biraz daha yol aldılar. İri yarı, güçlü kuvvetli bir adam olan Günther arkadaşından daha fazla içmişti: beriki, adı Kurt olan, içtiği biralar kafasının içinde gümbürdediği halde elinden geldiğince Günther'e destek olmaya çalışıyordu. "Nerede... neredele..." diye sormaya yeltendi Günther. "Diğerleri nerede?" Bir dakika önce, otuz kadar mutlu, aklı başında, çalışkan adam meşe bir masanın etrafında oturmuş, yürekten söylenen şarkılar ve birbirine çarpan kadehlerin yankılanan çınlamaları eşliğinde beş yıl önce okuldan ayrılışlarını kutluyorlardı – şimdiyse, evlerine dağılmaya başlar başlamaz kendilerini bulantı, karanlık ve şu kaldırımın iflah olmaz oynaklığı ile çarpışır halde bulmuşlardı.

"Diğerleri orada," dedi Kurt geniş bir kol hareketiyle ve nahoş bir biçimde önlerinde birden bir duvar yükseldi – duvar öne doğru eğildi ve tekrar yavaşça doğruldu. "Gitmişler, gitmişler," diye konuya netlik getirdi Kurt üzgün üzgün. "Ama Karl önümüzde," dedi Günther yavaşça, tane tane ve esnek, biralı bir rüzgâr ikisinin de yana doğru sallanmalarına sebep oldu: durdular, geriye doğru bir adım atıp yollarına devam ettiler. "Karl orada diyorum sana," diye tekrar etti Günther asık suratla. Gerçekten de başı öne eğik bir adam kaldırımın kenarında oturuyordu. Hızlarını ayarlayamayıp adamı geçtiler. Yakına gelmeyi başardıklarında adam dudaklarını şapırdattı ve ağır ağır onlara doğru döndü. Evet bu Karl'dı, ama ne Karl – yüz ifadesiz, gözler cam gibi! "Sadece dinleniyorum," dedi donuk bir sesle. "Birazdan yola devam." Birden küçük bayrağı kalkık bir taksi ıssız asfalttın üzerinden yavaşça kayarak geldi. "Durdurun şoförü," dedi Karl. "Beni götürmesini istiyorum." Araba yanaştı. Günther, Karl'ın kalkmasına yardım ederken üzerine yuvarlanıp duruyor, Kurt da birinden birinin gri tozluklu ayaklarını çekiştirip duruyordu. Şoför oturduğu yerden bütün bunları iyi niyetle teşvik etti, sonra arabadan çıktı, o da yardım etmeye girişti. Gevşek çırpınmalar içindeki gövde araba kapısından ittirildi ve araba hemen hareket etti. "Eh biz de neredeyse geldik," dedi Kurt. Yanında duran iç geçirdi ve Kurt bakınca onun Karl olduğunu gördü – bu taksinin götürdüğü kişinin Günther olduğu anlamına geliyordu. "Sana yardım edeyim," dedi suçlu suçlu. "Hadi gidelim." Karl boş, çocuksu gözlerle önüne bakarak ona doğru yaslandı, birlikte yürümeye, ağır ağır asfaltın öte yanına geçmeye başladılar. "İşte biri daha," dedi Kurt. Şişman, başı açık bir adam, bir bahçe çitinin yanında, kaldırımda iki büklüm yatıyordu. "Bu büyük ihtimalle Pulvermacher," diye mırıldandı Kurt. "Biliyorsun son yıllarda epey değiş-

ti." "Pulvermacher değil," dedi Karl, kaldırıma, onun yanına otururken. "Pulvermacher kel." "Fark etmez," dedi Kurt. "Onun da eve götürülmesi gerekiyor." Adamı omuzlarından kaldırmaya çalışırken dengelerini kaybettiler. "Çiti kırma," diye uyardı Karl. "Onu da götürmemiz gerek," diye tekrarladı Kurt, "Belki de Pulvermacher'in kardeşidir. O da oradaydı."

Görünüşe bakılırsa adam derin bir uykudaydı. Yakalarında kadife çizgiler olan siyah bir palto vardı üzerinde. Tokaç çeneli şişman yüzü ve patlak gözleri sokak lambasının ışığında cam gibi parlıyordu. "Taksi bekleyelim," dedi Kurt ve kaldırıma oturan Karl'ın yaptığını yaptı. "Gece sona erecek," dedi güvenle ve gökyüzüne bakarak ekledi: "Nasıl da dönüp duruyorlar." "Yıldızlar," diye açıkladı Karl, ve ikisi de yıldızların bir kavis halinde aktığı harikulade, solgun, sisli boşluğa bakarak kıpırdamadan oturdular. "Pulvermacher de bakıyor," dedi Kurt bir sessizlikten sonra. "Hayır, uyuyor," diye itiraz etti Karl, şişman, kıpırtısız yüze bir göz atarak. "Uyuyor," diye onayladı Kurt.

Asfaltın üzerinde bir ışık kaydı ve Günther'i alıp bir yerlere götüren aynı iyi huylu taksi, yavaşça kaldırımın kenarına yanaştı. "Bir tane daha mı?" diye güldü şoför. "Birlikte gidebilirlerdi." "Nereye ama?" diye sordu Karl, Kurt'a uykulu uykulu. "Bir adres falan olmalı – hadi ceplerine bakalım..." diye alçak sesle cevap verdi diğeri. Sallana sallana, ellerinde olmadan kafalarını sallayarak hareketsiz duran adamın üzerine eğildiler, paltosunun ilikli olmaması araştırmalarının gidişatını kolaylaştırdı. "Kadife yelek," dedi Kurt. "Zavallı adamcağız, zavallı adamcağız..." Hemen ilk cepte ikiye katlanmış bir kartpostal buldular, ellerine aldıklarında kart ikiye ayrılıverdi, gönderildiği kişinin adresinin olduğu yarı kayıp düştü ve iz bırakmadan kayboldu. Fakat, kalan yarıda, kartın üzerine boydan boya yazılmış ve al-

tı kalın kalın çizilmiş başka bir adres buldular. Arka tarafta sol tarafı kesik tek bir satır vardı; ama düşüp kaybolan yarı ile yan yana getirilmesi mümkün olsa bile, bu satırın anlamı daha anlaşılır bir hale gelmeyecekti. "Bac berepom," diye okudu Kurt, Rus alfabesinin harflerini Latin harfleriyle karıştırmıştı, bu da anlaşılabilir bir şeydi. Kartpostalın üzerinde bulunan adres şoföre söylendi, sonra ağır, cansız gövdeyi arabaya tıkmak zorunda kaldılar, şoför gene imdatlarına yetişti. Taksi kapısındaki büyük satranç kareleri –Berlin taksilerinin özel işareti– sokak lambasının ışığında seçilebiliyordu. Sonunda tıka basa dolu araba hareket etti.

Karl yolda uyuyakaldı. Onun gövdesi, bilinmeyen adamın gövdesi, yerde oturan Kurt'un gövdesi her dönüşte yumuşakça, istemeden birbirlerine dokunuyorlardı, sonunda Kurt koltuğa geçti, bilinmeyen adamın büyük bölümü de yeri boyladı. Araba durup da şoför kapıyı açtığında ilk anda içerde kaç kişi olduğunu çıkartamadı. Karl hemen uyandı, ama şapkasız adam deminki kadar hareketsizdi. "Şimdi arkadaşınızı ne yapacağınızı merak ediyorum," dedi şoför. "Herhalde onu bekleyen birileri vardır," dedi Kurt. Şoför görevini yerine getirdiğine ve bir gece için yeterince ağırlık taşıdığına kanaat getirerek, küçük bayrağını kaldırıp ücretini bildirdi. "Ben öderim," dedi Karl. "Hayır, ben öderim," dedi Kurt. "Onu önce ben buldum." Bu Karl'a mantıklı geldi. Araba zorlukla boşaltıldı ve çekip gitti. Kaldırımda üç kişi kaldı: içlerinden biri başı taş bir basamağa dayalı olarak yatıyordu.

Sallanıp iç geçirerek Kurt'la Karl sokağın ortasına yürüdüler ve sonra evde ışığı yanan yegâne pencereye hitaben kısık sesle bağırdılar ve derhal, beklenmedik bir çabuklukla, ışık ışık bölünmüş panjur titreyerek yukarı çekildi. Pencereden genç bir kadın baktı. Nasıl söze başlayacağını bilemeyen Kurt sırıttı, sonra kendini toplayarak açıkça ve yük-

sek sesle: "Bayan, Pulvermacher'ı getirdik. Kadın cevap vermedi ve panjur tıkırdayarak kapandı. Ama kadının pencerenin yanında durduğu belli oluyordu. "Onu sokakta bulduk," dedi Karl kararsızca, pencereye hitaben. Panjur yine açıldı. "Kadife yeleği var," diye açıklamak gereğini duydu Kurt. Pencere boşaldı, bir dakika sonra sokak kapısının ardındaki karanlık dağıldı, camın gerisinde aydınlanmış bir merdiven göründü, ilk sahanlığa kadar mermer bir merdiven ve daha bu yeni doğmuş merdiven iyice belirginleşmeden üzerinde hızla hareket eden bir çift kadın bacağı belirdi. Bir anahtar kilitte gıcırdadı ve kapı açıldı. Kaldırımda, arkası basamaklara dönük olarak siyahlar içinde tıknaz bir adam yatıyordu.

Bu arada merdiven insanlar doğurmaya devam ediyordu... Ayağı terlikli, siyah pantolonlu ve kolalı gömleği yakasız bir adam belirdi, arkasında da çıplak ayaklarında takunyalarla solgun yüzlü tombul oda hizmetçisi. Herkes Lujin'in üzerine eğildi, bu arada suçlu suçlu gülümseyen, leş gibi sarhoş yabancılar birşeyler anlatıyorlar, içlerinden birisi ısrarla yırtık kartpostal yarısını kartvizit gibi ileri uzatıp duruyordu. Beşi birlikte Lujin'i merdivenlerden yukarı taşıdılar, ağır değerli başı kucağında tutan nişanlısı merdivenlerin ışığı söndüğünde bir çığlık attı. Karanlıkta her şey bir sallandı, bir gürültü patırtı koptu, biri geriye doğru adım atıp Tanrı'nın adını andı Almanca olarak, ışık tekrar yandığında yabancılardan biri basamağa oturmuş öteki ise Lujin'in ağırlığı altında ezilmişti, daha yukarıda sahanlıkta anne, üzeri işlemeli alacalı bulacalı bir sabahlıkla ayakta durmuş, parlak patlak gözleriyle, kocasının inleye söylene taşıdığı cansız bedeni ve kızının omzuna dayalı büyük, korkunç kafayı süzüyordu. Lujin'i oturma odasına taşıdılar. Genç yabancılar kendilerini birilerine tanıştırma gayretiyle topuklarını bitiştirip hazırola geçtiler ve üzeri porselenlerle dolu masalara değmemeye çalıştı-

lar. Bütün odalara girip çıkıyorlardı. Şüphesiz gitmek istiyorlar ama ana girişi bulamıyorlardı. Aynı anda bütün kanepelerde, banyoda ve antredeki sandığın üzerindeydiler, onlardan kurtulmak imkânsızdı. Sayıları belirsizdi – azalıp çoğalan, bulanık bir sayı. Ama bir süre sonra ortadan kayboldular, oda hizmetçisi içlerinden ikisini dışarı çıkarttığını, diğerlerinin hâlâ bir yerlerde yayılıp yatıyor olabileceklerini, sarhoşluğun insanı mahvettiğini ve kız kardeşinin nişanlısının da içtiğini söyledi.

"Tebrikler, zom olmuş," dedi ev sahibesi, oturma odasındaki kanepede cenaze gibi, yarı soyunuk, üzeri bir örtüyle örtülü Lujin'e bakarak. "Tebrikler."

Ve tuhaf şey: Lujin'in sarhoş olması hoşuna gitmiş, içinde Lujin'e karşı sıcak duygular uyandırmıştı. Böyle bir kendini bırakışta insanca ve doğal birşeyler bulmuştu, hatta bir cüret, bir ruh genişliği. Bunun tanıdığı kimselerin başına gelen bir durum olduğunu biliyordu, iyi insanlar, neşeli insanlardı bunlar. (Neden olmasın, diye mantığa vurdu, bu zor zamanlar insanın dengesini bozuyor, tevekkeli değil, bizim Rus delikanlıları kendilerini içkiye, bu yeşil canavara, bu rahatlatıcıya, veriyor, zaman zaman...) Ama Lujin'den votka ya da şarap kokusu gelmediği ve hiç de sarhoş bir insanınkine benzemeyen garip bir şekilde uyuduğu anlaşılınca hayal kırıklığına uğradı ve Lujin'de herhangi bir doğal eğilim olabileceğini düşündüğü için kendi kendine kızdı. Sabaha karşı gelen doktorun muayenesi sırasında Lujin'in yüzünde bir değişiklik oldu, göz kapakları açıldı aralarından fersiz gözleri göründü. Lujin'in nişanlısı ancak o zaman Lujin'in bedenini basamaklarda yatarken gördüğü andan beri ruhunu kaplayan uyuşmuşluktan sıyrılabildi. Evet, kötü birşeyler olmasını bekliyordu uzun süredir, ama böyle bir dehşeti hayal bile etmemişti. Dün gece, Lujin her zamanki gibi ziyaretlerine gelmediğinde satranç

oynanan kafeye telefon etmiş, oyunun çoktan sona erdiği öğrenmişti. Sonra oteli aramış onlar da Lujin'in hâlâ dönmediğini söylemişlerdi. Belki Lujin kilitli kapının yanında duruyordur diye düşünerek sokağa çıkmıştı, sonra tekrar oteli telefonla aramışlar, polis çağırmak konusunda babasına danışmışlardı. "Saçmalamayın," demişti babası kararlılıkla. "Burada bir sürü arkadaşı olmalı. Adam eğlenmeye gitmiştir." Ama kadın Lujin'in hiç arkadaşı olmadığını ve ortadan kayboluşunda anlaşılmaz bir yan olduğunu gayet iyi biliyordu.

Şu anda, Lujin'in ablak, solgun yüzüne bakarken içi, sancılı, şefkat dolu bir acımayla öylesine dolup taşıyordu ki, içinde bu merhamet olmasa hayat da olmayacakmış gibi geliyordu. Kimseye zararı dokunmayan bu adamın sokakta yattığını ve sarhoşlar tarafından itilip kakıldığını düşünmek bile istemiyordu; herkesin onun anlaşılmaz biçimde bayılmasını bir eğlence düşkününün gevşek, bayağı uykusuyla karıştırmasına, çaresiz sessizliğinden hadi-be-sendeci bir horlama beklemelerine katlanamıyordu. Ne yazık, ne acı. İnsanın gözleri yaşarmadan bakamayacağı bu modası geçmiş yelek, o zavallı bukle, o bir çocuk boynu gibi kırış kırış çıplak, beyaz boyun... Üstelik bütün bunlar onun yüzündendi... ona göz kulak olmamıştı, göz kulak olmamıştı. Hep onun yanında olabilirdi, çok fazla oynamasına izin vermeyebilirdi... nasıl olmuştu da bir araba tarafından ezilmemişti, neden her an bu satranç yorgunluğuyla felce uğrayıp kafa üstü düşebileceğini tahmin etmemişti? "Lujin," dedi gülümseyerek, sanki Lujin gülümsediğini görebilirmiş gibi. "Lujin, her şey yolunda. Lujin beni duyuyor musunuz?"

Lujin hastaneye götürülür götürülmez kadın eşyaları için otele gitti, önce odasına girmesine izin vermediler, bu uzun uzadıya açıklamalara, kendini bilmez bir otel memurunun

hastaneyi aramasına neden oldu, sonra Lujin'in o haftaki otel faturasını ödemek zorunda kaldı, yanında yeteri kadar para yoktu, ilave açıklamalarda bulunmak gerekti, üstelik ona Lujin'le hâlâ alay ediliyormuş gibi geldi, gözyaşlarını zaptetmek zorlaştı. Oda hizmetçisinin kaba saba yardımını kabul etmeyip Lujin'in eşyalarını kendi toplamaya başladığında acıma hissi son noktasına ulaştı. Eşyalarının arasında Lujin'in fark etmediği ve hiç atmadığı için yıllardan beri yanında taşıdığı şeyler vardı –gereksiz, beklenmedik şeyler, S harfi şeklinde metal bir tokası ve yanında deri bir cebi olan bez bir kemer, kösteğe takılmak için yapılmış sedefli minyatür bir çakı, bir deste İtalyan kartpostalı– hep mavi gökler, Meryem Analar ve Vezüv üzerinde eflatun sisler; sonra kesinlikle St. Petersburg'a ait olduğu belli olan şeyler: kırmızı ve beyaz boncuklu minicik bir abaküs, takvimlere sığmaz bir yıl için –1918 için– döner sayfalı bir masa takvimi. Bütün bunlar renkli çizgileri ve kolalı manşetleri geçip gitmiş yılları çağrıştıran temiz, buruşuk gömlekler arasında, çekmecenin içinde öylece duruyorlardı. Kadın, aynı yerde, içinde Valentinov diye birinin kartviziti duran Londra'dan alınmış, katlanan bir fötr şapka da buldu. Tuvalet eşyaları öyle bir haldeydi ki onları bırakmaya karar verdi – ve ona, o akıllara ziyan banyo kesesi yerine bir sünger almaya. Bir satranç takımını, içi notlar ve çizimlerle dolu karton bir kutuyu ve bir yığın satranç dergisini ayrı bir pakete sardı: Lujin'in, şu anda bunlara ihtiyacı yoktu. Valiz ve küçük sandık dolup da kilitlenince, köşe bucağa bir daha baktı ve yatağın altından Lujin'in terlik niyetine giydiği şaşırtıcı derecede eski, yırtık, bağcıksız bir çift kahverengi ayakkabı çıkarttı. Onları dikkatle geriye, yatağın altına itti.

Lujin'in bastonsuz ve şapkasız olduğunu hatırlayıp, belki orada bırakmıştır diye otelden satranç oynanan kafeye gitti. Turnuva salonunda bir sürü insan vardı ve Turati, askı-

lığın yanında durmuş, kaygısızca paltosunu çıkarmaktaydı. Tam oyun tekrar başlayacakken geldiğini ve kimsenin Lujin'in hastalığından haberi olmadığını fark etti kadın. Biraz kötü niyetli bir tatmin hissiyle boş ver diye düşündü. Bırak beklesinler. Bastonu buldu ama şapka yoktu. Taşların çoktan dizildiği küçük masaya ve ellerini ovuşturarak bir şarkıcı gibi derin derin boğazını temizleyen Turati'nin geniş omuzlarına nefretle bir baktıktan sonra çabucak kafeden çıktı, gerisin geriye üzerinde Lujin'in küçük ekose sandığının iç burkarcasına yeşil yeşil durduğu taksiye bindi ve sanatoryuma döndü.

Dünkü genç adamlar yeniden peydah olduklarında evde değildi. Fırtınalı gece işgali için özür dilemeye gelmişlerdi. İyi giyinmişlerdi, ayaklarını sildiler, reverans yapıp önceki gece eve getirdikleri beyefendinin sağlığını sordular. Onu getirdikleri için kendilerine teşekkür edildi ve zevahiri kurtarmak için nişanlanması şerefine meslektaşlarının düzenlediği dostane eğlenceyi müteakiben güzelce uyuduğu söylendi. On dakika oturduktan sonra, genç adamlar kalkıp gayet memnun bir halde gittiler. Aşağı yukarı aynı sırada, turnuva organizasyonu ile bir bağlantısı olan, dalgın küçük bir adam geldi sanatoryuma. Lujin'i görmesine izin verilmedi; konuştuğu sakin genç hanım soğuk bir edayla Lujin'in kendini fazla yorduğunu ve satranç çalışmalarına ne zaman döneceğinin belli olmadığını bildirdi. "Çok kötü, inanılmaz bir şey bu," diye birkaç kere tekrarladı küçük adam ağlamaklı bir sesle. "Bitmemiş bir oyun! Hem de ne oyun! Maestro'ya... Maestro'ya en endişeli duygularımı, en iyi dileklerimi sunuyorum..." Umutsuzca elini kaldırıp başını sallayarak zahmetli adımlarla çıkışa doğru yürüdü.

Gazeteler Lujin'in sonucu belirleyecek olan oyunu bitirmeden önce bir ruhi bunalım geçirdiğini ve Turati'nin ifadesine göre siyahların f4'teki piyonun zayıflığından dola-

yı zaten kaybetmeye mahkûm olduğunu ilan ettiler. Bütün satranç kulüplerinde uzmanlar taşların pozisyonlarını uzun uzun incelediler, olası oyunlar önerdiler ve beyazların d3'teki zayıflığına dikkat çektiler, ama tartışılmaz bir galibiyetin anahtarını bulan kimse çıkmadı.

10

Bundan kısa süre sonra, çoktandır ufukta görünen, gittikçe gümbürdeyerek yaklaşan ve sonunda patlak veren, boş, insanı utandıracak derecede gürültülü ama kaçınılmaz bir sahne yaşandı. Kadın sanatoryumdan yeni dönmüştü, iştahla sıcak buğday gevreği yiyor ve Lujin'in daha iyi olduğunu anlatıyordu. Anne ve babası birbirlerine baktılar, sonra olanlar oldu.

"Umarım," dedi annesi çın çın öten bir sesle, "çılgın niyetinden vazgeçmişsindir." "Biraz daha lütfen," dedi kadın tabağını uzatarak "Terbiyemiz el vermediği için," diye devam etti annesi, bu noktada babası lafı devraldı. "Evet," dedi, "terbiyesi el vermediği için annen şu geçtiğimiz günlerde sana hiçbir şey demedi – arkadaşının durumu aydınlığa kavuşuncaya kadar. Ama şimdi bizi dinlemelisin. Sen de biliyorsun ki bizim belli başlı arzumuz ve isteğimiz ve amacımız, genel olarak... arzumuz senin iyi olman, mutlu olman vesaire. Ama bunun için..." "Benim zamanımda ebeveynler böyle bir şeyi düpedüz yasaklarlardı," diye lafa karıştı annesi, "o kadar." "Hayır, hayır, yasaklamanın bununla ne ilgisi

var? Dinle beni yavrucuğum. On sekiz yaşında değilsin, yirmi beş yaşındasın ve bütün bu olan bitende insanın baş döndürücü ya da şiirsel bir yan göremiyorum." "Sadece bizi kızdırmak istiyor," diye sözünü kesti annesi yine. "Bu bitmek bilmeyen bir kâbus..." "Ne diyorsunuz siz Allah aşkına?" diye sordu kızı sonunda ve dirseklerini hafifçe masaya dayayıp bir annesine bir babasına bakarak çatık kaşlarının altından gülümsedi. "Artık bu aptallığa bir son vermenin zamanı geldiğini söylüyoruz," diye bağırdı anne. "Meteliksiz bir kaçıkla evlenmenin saçmalığına." "Ah," dedi kadın, kolunu masanın üzerine uzatıp başını koluna dayadı. "Bak şöyle yapalım," diye yeniden söze başladı baba. "İtalya'ya göller bölgesine gitmeni öneriyoruz. Annenle birlikte İtalya'ya göller bölgesine git. Oralarda nasıl cennet gibi köşeler olduğunu bilemezsin. Isola Bella'yı ilk gördüğüm zamanı hatırlıyorum da..." Kadının omuzları yarı yarıya bastırılmış bir kahkahadan titremeye başladı; sonra başını kaldırıp kapalı gözlerle, yavaş yavaş gülmeye devam etti. "İstediğin nedir?" diye sordu anne ve yumruğunu masaya vurdu. "Birincisi, bağırmayı kesmeniz. İkincisi Lujin'in tamamen iyileşmesi." "Isola Bella, güzel ada demektir," diye devam etti baba aceleyle, manalı manalı yüzünü ekşiterek karısına bu işi tek başına idare edebileceği ima etmeye çalışıyordu. "Tasavvur edemezsin... Masmavi gökyüzü, sıcak, manolyalar, Stresa'daki nefis oteller – ve tabii tenis, dans... Özellikle de –ne diyorlardı onlara– şu ışık çıkartan böcekleri hatırlıyorum..." "Peki sonra ne olacak?" diye yırtıcı bir merakla sordu anne. "Ne olacak eğer, arkadaşın – ölmezse..." "Bu ona bağlı," dedi kadın sakin konuşmaya çalışarak. "Onu terk edemem. Ve etmeyeceğim. Nokta." "Onunla tımarhaneye gidersin – gideceğin yer orası, kızım!" "Deli ya da değil..." diye söze başladı kadın titrek bir gülümsemeyle. "İtalya seni cezbetmiyor mu?" diye bağırdı baba. "Bu kız aklını kaçırmış. Bu satranç moronuy-

la evlenmeyeceksin!" "Moron sensin. İstersem onunla evlenirim. Sen dar kafalı, kötü kalpli bir kadınsın..." "Hadi, hadi, hadi, yapmayın canım, yapmayın," diye mırıldandı baba. "Onu bir daha bu eve sokmayacağım," dedi anne soluk soluğa; "bu son sözümdür." Kızı sessizce ağlamaya başladı ve yemek odasını terk etti, geçerken büfenin köşesine çarptı ve ağzından yakınma gibi bir "kahretsin!" çıktı. Gücenen büfe uzun uzun tıngırdadı.

"Bu biraz fazla sertti," diye fısıldadı babası. "Onu savunmuyorum tabii. Ama biliyorsun hayatta türlü türlü şey olur. Adam kendini fazla yordu ve bir bunalım geçirdi. Belki bu şoktan sonra gerçekten iyiye doğru bir değişim geçirir. Dur ben gidip kızın ne halde olduğuna bir bakayım."

Baba, ertesi gün, Lujin'in sanatoryumunda kaldığı meşhur psikiyatristle konuşmaya gitti. Psikiyatristin kara bir Asurlu sakalı ve karşısındakini dinlerken harikulade parıltılar saçan ıslak, şefkatli gözleri vardı. Lujin'in saralı olmadığını ve zamanla ilerleyen bir felç geçirmediğini, durumunun uzun süre kendini fazla zorlamaktan ileri geldiğini ve Lujin'le mantıklı bir konuşma yapmak mümkün olur olmaz körü körüne satranç aşkının kendisi için öldürücü olacağını ve uzun bir süre mesleğini bırakıp tamamıyla normal bir hayat sürmesi gerekeceğini aklına sokmak gerektiğini söyledi. "Peki böyle bir adam evlenebilir mi?" "Neden olmasın – eğer iktidarsız değilse." Profesör şefkatle gülümsedi. "Ayrıca, evlenmesinde yarar var. Hastamızın bakıma, ilgiye ve oyalanmaya ihtiyacı var. Duyuları geçici olarak bulutlanmış, bu durum şimdi yavaş yavaş geçiyor. Görebildiğimiz kadarıyla, tam bir iyileşme gerçekleşiyor."

Psikiyatristin sözleri evde ufak bir olay yarattı. "Bu satrancın köküne kibrit suyu manasına mı geliyor?" dedi anne memnun memnun. "Ondan geriye ne kalacak o zaman – sırf delilik mi?" "Hayır, hayır," dedi baba. "Delilik diye

bir şey yok. Adam sağlıklı olacak. Şeytan onu karalayanlar kadar kara değildir. 'Karalayanlar' dedim – duydun mu yavrucuğum?" Ama kızı gülmedi, sadece iç geçirdi. Doğrusunu söylemek gerekirse, kendini çok yorgun hissediyordu. Gününün büyük bölümünü sanatoryumda geçirmişti, çevresindeki her şeyin abartılı beyazlığında ve hemşirelerin gürültüsüz beyaz hareketlerinde inanılmaz derecede yorucu bir yan vardı. Hâlâ aşırı derecede solgun olan Lujin, hafif sakalı ve temiz gömleğiyle kımıldamadan yatıyordu. Çarşafın altından bir dizini kaldırdığı ya da yavaşça kolunu oynattığı ve yüzünden değişen gölgelerin gelip geçtiği anlar oluyordu, doğru, bazen de gözlerinde neredeyse mantıklı bir ışık beliriyordu –ama yine de onun hakkında söylenebilecek şey kıpırtısız olduğuydu– bilinçli bir hayat belirtisi arayan göz için endişe verici bir kıpırtısızlık. İnsanın bakışını başka tarafa çevirmesi de mümkün değildi – insan, zaman zaman, içten gelen gizemli bir hareketle kırışan bu solgun sarı alnın gerisindekilere nüfuz edebilmeyi, güçlükle kımıldayan, belki de kendisini çözüp kurtarmaya, ayrışmış insan düşünceleri halinde bir araya gelmeye çalışan bu gizemli sisi delip geçmeyi o kadar istiyordu ki. Evet, hareket vardı, vardı. Şekilsiz sis sınırlara, biçimlere özlem duyuyordu ve bir keresinde, bir şey, aynaya benzer bir ışıltı belirdi karanlıkta, Lujin bu loş ışıkta siyah kıvırcık sakallı bir yüz algıladı, tanıdık bir görüntü, çocukluk kâbuslarının bir oyuncusu. Yüz loş küçük aynada biraz daha yaklaşınca o açık alan hemen bulutlandı, geride sisli bir karanlık ve yavaş yavaş dağılan dehşet kaldı. Sonra birçok karanlık yüzyılın bitiminde –tek bir dünya gecesi– ışık yeniden belirdi ve birdenbire bir şey ışıldayarak patladı, karanlık aralandı ve geride solmakta olan, gölgeler içinde bir çerçeve kaldı, ortasında parlayan, mavi bir pencere vardı. Bu maviliğin içinde, daha aşağılardaki bir çam ağacının koyu yeşil pen-

çesi altında gizlenmiş beyaz bir ağaç gövdesinin üzerine benek benek gölgeleri vuran minik sarı yapraklar ışıldıyordu; bu hayal hemen hayatla doldu, yapraklar titreşmeye başladı, benekler gövdenin üzerine tırmandılar ve yeşil pençe salındı ve Lujin bütün bunlara dayanamayarak gözlerini kapadı, ama parlak salınış göz kapaklarının altında sürdü. Bir zamanlar bu ağaçların altına bir şey gömmüştüm diye düşündü Lujin mutlulukla. Tam ne gömdüğünü hatırlayacak gibiydi ki tepesinde bir hışırtı ve iki sakin ses duydu. Nerede olduğunu ve neden alnında yumuşak ve soğuk bir şeyin durduğunu anlamaya çalışarak dinlemeye başladı. Bir süre sonra gözlerini yeniden açtı. Beyazlar giymiş şişman bir kadın avcunu alnına koymuştu – işte orada, pencerede aynı mutlu parlaklık vardı. Ne diyeceğini düşündü ve kadının göğsüne iğnelenmiş küçük saate gözü ilişince, dudaklarını yalayıp saatin kaç olduğunu sordu. Çevresinde hemen hareket başladı, kadınlar fısıldadı ve Lujin onların dilinden anladığını ve hatta konuşabildiğini hayretle fark etti. "*Wie spät ist es* – saat kaç?" diye tekrarladı. "Sabah dokuz," dedi kadınlardan biri. "Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?" Pencereden, eğer gövdenizi biraz doğrultursanız, gölgelerle beneklenmiş bir çit de görebilirdiniz. "Demek ki eve varmışım," dedi Lujin düşünceli düşünceli ve hafiflemiş, boş başını tekrar yastığa indirdi. Bir süre fısıldaşmalar ve hafif hafif cam şıngırtıları duydu... Olup bitenlerin tuhaflığında hoş birşeyler vardı, orada kıpırdamadan yatmak şaşılacak kadar iyiydi. Böylece farkına varmadan uyuyakaldı, tekrar uyandığında bir Rus sonbaharının mavi ışıltısını gördü. Ama bir şey değişmişti, yatağının yanında tanıdık gelmeyen biri peydah olmuştu. Lujin başını çevirdi: sağında bir sandalyede siyah sakallı, beyaz elbiseli bir adam oturuyor, içleri gülümseyen gözlerle dikkatle ona bakıyordu. Lujin belli belirsiz adamın değirmendeki köylüye benzediğini dü-

şündü, ama adam konuşur konuşmaz bu benzerlik kayboldu: "*Karaşo*?" diye sordu adam dostça. "Siz kimsiniz?" diye sordu Lujin Almanca. "Bir dost," diye cevap verdi adam, "sadık bir dost. Hastaydınız ama artık iyileştiniz. Duydunuz mu? Oldukça iyisiniz." Lujin bu sözler üzerinde düşünmeye başladı, ama adam düşünmesini bitirmesine izin vermedi ve anlayışlı bir sesle, "İstirahat etmelisiniz. Dinlenin. Bol bol uyuyun," dedi.

Böylece Lujin uzun bir yolculuktan geri döndü, yolda bagajının büyük bir bölümünü kaybederek, kaybedileni yerine koymaya çalışmak fazlaca zahmetli bir işti. İlk nekahet günleri sakin ve olaysızdı: beyaz elbiseli kadınlar ona yemesi için lezzetli yemekler getiriyorlardı; büyücü gibi sakallı adam geliyor, iyi şeyler söylüyor ve ona insanın vücudunu ısıtan akik rengi bakışlarıyla bakıyordu. Kısa bir süre sonra Lujin odada birinin daha bulunduğunu fark etti – heyecanla titreyen, uçucu bir varlık. Bir defasında uyandığında birisi sessizce ve aceleyle çıkmıştı, bir keresinde de kestirirken, yanı başında birinin son derece hafif ve tanıdık fısıltısı başlamış ve hemen durmuştu. Sonra sakallı adamın konuşmalarında gizemli ve mutlu bir şeyin ipuçları kıpırdanmaya başladı; o şey havada, penceredeki sonbaharın güzelliğindeydi ve ağacın arkasında bir yerlerde titreşiyordu – bilmece gibi, kaçamak bir mutluluk. Ve Lujin saydam düşüncelerinin içinde yüzdüğü o cennet boşluğun dört bir yandan dolduğunu yavaş yavaş anlamaya başladı.

Harika bir olayın yaklaşmakta olduğunu söylemişlerdi, bu yüzden yatağının baş ucu demirlerinin arasından beyaz kapıya bakıyor ve kapının açılıp kehanetin gerçekleşmesini bekliyordu. Ama kapı açılmadı. Birdenbire, yanda, görüş alanının dışında, bir şey kıpırdadı. Büyük bir paravanın arkasında biri siper almış, gülüyordu. "Geliyorum, geliyorum, bir saniye," diye söylendi Lujin, bacaklarını çar-

şaftan kurtarıp patlak gözlerle yatağın yanındaki sandalyenin altında ayağına giyecek birşeyler aradı. "Hiçbir yere gitmiyorsunuz," dedi ses ve anında pembe bir elbise boşluğu doldurdu.

Hayatının önce bu taraftan aydınlanması geri dönüşünü kolaylaştırdı. Kısa bir süre daha o acımasız hazretler, varoluşunun tanrıları, gölgede kaldılar. İnsaflı bir göz yanılması gerçekleşti: hayata, bıraktığı açının dışında bir açıdan döndü, hatıralarını yeniden düzenleme işini onu karşılayan mucizevi mutluluk üstlendi. Sonunda, hayatının bu tarafı tamamıyla yerine oturduktan sonra, çökmekte olan bir duvarın gürültüsüyle Turati ortaya çıktı, turnuvayla ve daha önceki bütün turnuvalarla birlikte – bu mutluluk Turati'nin şikâyet edip duran görüntüsünü ortadan kaldırmayı ve kutularında seğirip duran satranç taşlarını yerine yerleştirmeyi başardı. Taşlar hayata döner dönmez kapak üzerlerine şak diye kapandı – mücadele fazla uzun sürmemişti. Doktor birer kıymetli taş olan gözleri şimşek gibi parıldayarak ve eriyerek yardım etti; çevrelerini saranın canlı ve özgür bir dünya olduğundan, satrancın beyni kurutan ve çürüten soğuk bir eğlence olduğundan ve tutkulu bir satranç oyuncusu olmanın bir delinin bir *perpetuum mobile* icat etmesi ya da ıssız bir okyanus kıyısında çakıl taşı saymak kadar gülünç olduğundan bahsetti. "Sizi sevmekten vazgeçerim," dedi nişanlısı, "eğer satranç düşünmeye başlarsanız – üstelik her düşüncenizi görebiliyorum, o yüzden ayağınızı denk alın." "Dehşet, ıstırap, umutsuzluk," dedi doktor usulca, "bu yorucu oyunun sebep olduğu şeyler bunlar." Lujin'e Lujin'in kendisinin de bunun zaten farkında olduğunu, satrancı içinde bir bulantı hissi olmadan aklına getiremediğini kanıtladı, ve Lujin esrarengiz bir şekilde, kendi de eriyerek ve şimşek gibi parıldayarak ve enfes bir rahatlamayla onun bu mantıksal açıklamasını kabul etti. Derken Lujin sanator-

yumun uçsuz bucaksız, hoş kokulu bahçesinde, ayağında yumuşak deriden yapılmış yeni terlikleriyle dolaşmaya çıktı, yıldız çiçeklerini sevdiğini aklının bir köşesine kaydetti, yanında nişanlısı yürüyordu. Lujin her nedense çocukluğunda okuduğu, kurtardığı bir köpekle evden kaçan bir okul çocuğunun hayatındaki tüm zorlukların gayet elverişli (yazar açısından) bir "humma" yardımıyla çözülüşünü –tifüs değil, kızıl değil, sadece bir "humma"– ve kendisine çok iyi baktığı için, birdenbire o ana kadar sevmediği genç üvey annesinin kıymetini bilmeye başlayarak ona 'Anne' deyişini anlatan bir kitabı hatırladı, kadının yanağından aşağı sıcak bir damlacık yuvarlanıyor ve her şey yoluna giriyordu. "Lujin iyi," dedi kadın bir gülümsemeyle ve Lujin'in belki de ısırır diye düşündüğü bir çiçeğin üzerine endişeyle eğilen ağırkanlı profiline (tombulca bir Napolyon profili) baktı. "Lujin iyi. Lujin yürüyüşe çıktı. Lujin çok tatlı." "Kokmuyor," dedi Lujin boğuk, kısık bir sesle. "Kokmalı mı?" dedi genç kadın koluna girerek. "Yıldız çiçekleri kokmazlar. Ama oradaki beyaz çiçeği görüyorsunuz ya –o Bay Tabakum– işte o beyefendi geceleri çok keskin kokar. Küçükken hep taç yapraklarından özsuyunu emerdim. Şimdi artık sevmiyorum." "Rusya'daki bahçemizde..." diye söze başladı Lujin ve çiçek tarhlarına gözlerini kısarak bakarken düşünceye daldı, "Şu ötedeki çiçeklerden vardı bizde," dedi. "Bahçemiz oldukça gösterişliydi." "Yıldız çiçekleri," diye açıkladı genç kadın. "Onları sevmiyorum. Kabalar. Bizim bahçemizde ise..."

Genellikle çocukluktan sıkça bahsediliyordu. Profesör de bu konudan konuşuyor ve Lujin'i sorguluyordu. "Babanın toprakları vardı, değil mi?" Lujin aşağı yukarı başını salladı. "Toprak, köy – bu mükemmel," diye devam etti profesör. "Herhalde atlarınız ve ineklerniz vardı?" Bir baş sallayış. "Dur bakayım eviniz nasıl bir yerdi – her tarafta koca-

mış ağaçlar... ev büyük ve aydınlık. Baban avdan dönüyor..." Lujin babasının bir defasında hendeğin birinde şişko, pis bir çaylak bulduğunu hatırladı. "Evet," diye karşılık verdi kararsızlıkla. "Birkaç ayrıntı," diye yumuşak bir sesle sordu profesör. "Lütfen. Rica ediyorum. Çocukluğunda nasıl oyalandığın beni ilgilendiriyor, neyle oynadığın. Tenekeden askerlerin vardı, eminim..."

Ama Lujin bu sohbetlerde çok seyrek olarak canlanıyordu. Diğer taraftan da, bu soruşturmalarla sürekli dürtüklendiğinden düşünceleri tekrar tekrar çocukluğuna dönüyordu. Hatırladıklarını kelimelerle ifade etmek imkânsızdı – çocukça izlenimleri için büyük insan kelimeleri yoktu işte –ve eğer bir şey anlatırsa da bunu sıçramalarla ve istemeye istemeye yapıyordu– ana hatları hızla çizip, zengin olasılıkları olan karmaşık bir hamleyi sadece bir harf ve rakamla belirtiyordu. Daha önce, içinde uyuklamakta olan korkular ve utanç verici aşağılanmalar bulmamak için belli belirsiz bir ürpertiyle başından savıp üzerinde düşünmediği okul öncesi, satranç öncesi çocukluğu, şimdi onun için içinde bazen içe işleyen mutluluklar barındıran hoş gezintilere çıkabildiği, şaşılacak derecede güvenli bir yer haline gelmişti. Lujin'in kendisi bu heyecanın nedenini anlayamıyordu –neden kocaman kalçasını koltuğa yanaştırdığında eteğinin bir tarafındaki üç kemik düğme birbirine yaklaşan şişman Fransız mürebbiyenin görüntüsü– neden kendisini çok sinir etmiş olan bu görüntü şimdi göğsünde şefkat dolu bir sıkışma hissine sebep oluyordu. St. Petersburg'daki evlerinde mürebbiyenin astımlı şişmanlığı yüzünden kapıcının girişteki bir manivela yardımıyla harekete geçirdiği eski model, suyla çalışan asansörü merdivenlere tercih ettiğini hatırladı. "Hadi bakalım," derdi kapıcı her defasında kadının arkasından kapının kanatlarını kapatırken ve ağır ağır, öfleye pöfleye, sarsıla sarsıla asansör kalın kadife kablosu

boyunca yavaş yavaş yukarı tırmanırdı, yanından da, aşağı doğru, camdan görünen boyası soyulmuş duvar boyunca koyu renkli coğrafi biçimli yamalar inerdi, bu nem ve eskilik yamalarının arasında, gökyüzündeki bulutlarda olduğu gibi, Avustralya ve Karadeniz siluetleri görünmesi âdettendi. Bazen küçük Lujin mürebbiyeyle yukarı çıkardı, ama daha çok aşağıda kalır ve yüksekte, duvarın arkasında yukarı tırmanma mücadelesi veren asansörü dinlerdi – ve küçük Lujin, hep yarı yolda kalmasını dilerdi asansörün. Bu da sık sık olurdu zaten. Gürültü dururdu ve bilinmeyen, duvarlararası bir boşluktan bir yardım çağrısı gelirdi – aşağıdaki kapıcı, bir gayret homurtusuyla manivelayı kımıldatır, sonra kapıyı karanlığa doğru açar, yukarı bakarak: "Hareket etti mi?" diye sorardı canlı bir sesle. Sonunda bir şey silkinip kıpırdar ve kısa bir süre sonra asansör inerdi – boş olarak. Boş. Ona ne olmuştu Tanrı bilir – belki cennete kadar çıkmış ve astımıyla, meyan kökü şekerlemeleriyle, siyah bir şeridin ucundan sarkıttığı burundan sıkma gözlükleriyle orada kalmıştı. Hatıra da geriye boş geldi ve Lujin belki de hayatında ilk defa kendisine şu soruyu sordu – bütün bunlar tam olarak nereye gitmişti, çocukluğuna ne olmuştu, veranda nereye uçmuş, o tanıdık patikalar çalıların arasından hışırtıyla geçerek nereye süzülüp gitmişti?

Ruhunun istem dışı bir hareketiyle bu patikaları sanatoryumun bahçesinde aradı, ama çiçek yataklarının sınırları farklıydı, kayın ağaçları başka türlü yerleştirilmişti ve kızıl yaprakları arasındaki sonbahar mavisiyle dolu boşluklar hiçbir şekilde bu kesme mavilikleri yerleştirmeye çalıştığı hafızasındaki boşluklarla örtüşmüyordu. O uzak dünya tekrarlanamaz gibi görünüyordu; içinde annesiyle babasının artık tümüyle tahammül edilebilir bir hale gelmiş, zamanın sisiyle yumuşamış görüntüleri geziniyor, tahta kaplama süsü verilerek boyanmış teneke vagonuyla kurma-

lı tren bir koltuğun farbelalarımn altından vınlayarak geçiyor ve bu, lokomotife çok büyük gelen ve bu yüzden de kömür vagonuna yerleştirilmiş kukla makinisti Tanrı bilir nasıl etkiliyordu.

Lujin'in düşüncelerinde artık isteyerek ziyaret ettiği çocukluk buydu. Onu başka bir dönem takip ediyordu, hem doktorun hem de nişanlısının kayıp yıllar dedikleri uzun satranç dönemi, karanlık bir ruhî körlük, tehlikeli bir aldanış dönemi – kayıp, kayıp yıllar. Hatırlanmaya tahammülleri yoktu. Oralarda bir yerlerde Valentinov'un kötü bir ruh gibi pusuya yatmış korkunç hayali vardı. Tamam, anlaştık, bu kadar yeter – kayıp yıllar – atalım gitsin – unutuldular – hayattan silindiler. Bu şekilde dışlandıklarında, çocukluğun ışığı doğrudan doğruya şimdiki zamanın ışığına karışıyor ve akışıyla nişanlısının hayalini oluşturuyordu. Onun varlığı Lujin'in çocukluk hatıralarından çıkarılabilecek tüm tatlılığın ve hoşluğun ifadesiydi – sanki malikânenin bahçesindeki patikaların üzerine saçılmış benekler tek, sıcak bir aydınlık parçası halinde bir araya gelmişler gibi.

"Mutlu musun?" diye sordu genç kadının annesi dalgın dalgın, kızının canlı yüzüne bakarak. "Yakında düğününüzü yapacak mıyız?" "Yakında," diye cevap verdi kadın ve küçük yuvarlak gri şapkasını kanepenin üzerine fırlattı. "Her halükârda bir iki gün içinde sanatoryumdan çıkıyor." "Babana oldukça tuzluya patladı – yaklaşık bin mark." "Az önce bütün kitapçıların altını üstüne getirdim," diye içini çekti kadın, "Jules Verne ve Sherlock Holmes diye tutturdu. Tolstoy'u ise hiç okumamış." "Tabii, ne de olsa köylü," diye mırıldandı annesi. "Ben hep söyledim." "Bak anne," dedi kadın, eldivenlerini hafifçe kitap paketine vurarak, "seninle bir anlaşma yapalım. Bu günden sonra bu laf sokuşturmalara bir son verelim. Bütün bunlar aptalca, sana yakışmıyor ve en önemlisi tamamen manasız." "Öyleyse evlenme onunla,"

dedi annesi yüzü sinirden seğirerek. "Evlenme onunla. Yalvarıyorum. Evet, eğer istersen –önünde dizlerimin üstüne bile çökerim–" Ve bir dirseğini koltuğun koluna dayayarak zorlukla dizini kırmaya, büyük, hafifçe çıtırdayan gövdesini yavaşça yere indirmeye başladı. "Zemini çökerteceksin," dedi kadın ve kitapları alarak odadan çıktı.

Lujin, Fogg'un yolculuğunu ve Holmes'un anılarını iki günde okudu ve okuduktan sonra istediği şeyin onlar olmadığını söyledi – hepsi bu değildi. Diğer kitaplardan *Anna Karenin*'i beğendi – özellikle il meclisi seçimlerini ve Oblonski'nin ısmarladığı yemeği anlatan sayfaları. *Ölü Canlar* da onu bir ölçüde etkiledi, üstelik beklenmedik şekilde bir yerinde geçen bütün bir bölümü çocukluğunda yazmak zorunda kaldığı uzun ve acı verici bir imla sınavı olarak tanıdı. Bu klasik denen kitapların yanı sıra nişanlısı ona bir sürü hafifmeşrep Fransız romanı almıştı. Lujin'i oyalayabilecek her şey işe yarardı – utandığı halde yine de ilgiyle okuduğu bu şaibeli hikâyeler bile. Şiir ise (mesela bir satıcının tavsiyesi üzerine aldığı küçük bir cilt Rilke) onu ciddi bir şaşkınlığa ve üzüntüye itti. Aynı şekilde, doktor Lujin'e Dostoyevski'den herhangi bir şey verilmesini yasakladı, zira Dostoyevski, doktorun deyimiyle, çağdaş insanın ruhunda baskılı bir etki yaratıyordu, sanki korkunç bir aynaymış gibi –

"Oh, Bay Lujin kitaplar üstünde fazla durmuyor," dedi genç kadın neşeyle. "Şiiri kafiyeler yüzünden iyi anlamıyor, kafiyeler ona itici geliyor."

Ne gariptir ki, Lujin hayatı boyunca ondan daha az kitap okuduğu, liseyi hiç bitirmediği ve satrançtan başka hiçbir şeye ilgi duymadığı halde, kadın onun içinde kendisinde olmayan bir kültür hayaletinin gezindiğini hissediyordu. Kitapların kendilerini okumadığı halde her nasılsa Lujin'in hayatının bir parçası haline gelmiş kitap isimleri ve karakterler vardı. Konuşması beceriksizce ve şekilsiz, gülünç kelimeler-

le doluydu – fakat konuşmasının da içinde bir yerlerde zaman zaman, capcanlı ve ince manalarla yüklü oldukları halde, Lujin'in dile getiremediği başka türlü kelimelerin ipuçlarını veren gizemli bir tonlama geziniyordu. Cahilliğine, kelime bilgisinin kıtlığına rağmen, Lujin kendi içinde belli belirsiz algılanabilen bir titreşimi, bir zamanlar duyduğu seslerin gölgesini barındırıyordu.

Anne diz çökmüş pozisyonda, yanağını koltuğun koluna dayayıp gönlünce ağlayarak içini boşalttığı o günden sonra Lujin'in kaba sabalığından ve diğer kusurlarından bahsetmedi. "Her şeyi anlayabilirdim," dedi daha sonra kocasına, "anlayıp affedebilirdim, eğer onu gerçekten sevseydi. Korkunç olan bu işte–" "Hayır, ben pek seninle aynı fikirde değilim," diye sözünü kesti kocası, "ben de ilk önce her şeyin kafasında olduğuna inanıyordum. Ama hastalığına karşı tavrı beni tersine ikna etti. Tabii ki böyle bir beraberlik tehlikeli, daha iyi bir seçim yapabilirdi... Köklü, soylu bir aileden geliyor da olsa dar çerçeveli mesleği onda bir iz bırakmış. Aktris Irina'yı hatırlıyor musun? Sonradan bize geldiğinde nasıl değişmişti, hatırlıyor musun? Yine de, bütün bu kusurları bir yana, onun iyi biri olduğunu düşünüyorum. Göreceksin, artık faydalı bir meşgale bulacak. Seni bilmem ama artık kızımızı caydırmak içimden gelmiyor benim. Bence kendimizi hazırlamalı ve kaçınılmazı kabul etmeliyiz."

Vücudunu dimdik tutarak ve sigaralığının kapağı ile oynayarak, hızlı hızlı ve uzun konuşmuştu.

"Hissettiğim bir tek şey var," diye tekrarladı karısı, "O adamı sevmiyor."

11

Yenilenmekte olan Lujin, üzerinde tek kolu eksik bir ceket müsveddesiyle boy aynasının önünde yana dönük duruyordu; bu sırada kel kafalı bir terzi kâh omzunu ve sırtını tebeşirliyor kâh ağzından sanki orada bitiveriyorlarmış gibi duran iğneleri şaşırtıcı bir beceriklilikle çıkararak ona batırıyordu. Bir albümde renklerine göre özenle sıralanmış bütün kumaş örneklerinin arasından Lujin koyu gri bir kare seçmişti ve nişanlısı bu kareye karşılık gelen, terzinin tok bir vuruşla tezgahın üzerine attığı, şimşek hızıyla açtığı ve sanki çıplaklığını örtermiş gibi fırlak göbeğinin üzerine dayadığı kumaş topunu uzun uzun elleyerek inceledi. Kumaşın kolay kırışmaya yatkın olduğunu fark etti, bunun üzerine tezgâhın üstünü sıkı sıkı sarılmış kumaş toplarından bir çığ kaplamaya başladı, terzi parmağını alt dudağında ıslatıyor, açıyor da açıyordu. Sonunda yine koyu gri ama yumuşak ve esnek, hatta biraz dökümlü bir kumaş seçilmişti; ve şu anda Lujin boy aynasında sanki resimli bir talimat gibi, (...burada tombul, sinekkaydı tıraşlı bir yüz görüyoruz, şurada aynı yüzün profilden görünüşü, şurada da deneğin ken-

disi tarafından nadiren görülen bir şey var, oldukça kısa kesilmiş saçlarla, ensedeki katlarla ve içlerinden ışık geçtiğinde pembeleşen hafif kepçe kulaklarla kafanın arkası...) parçalar, bölümler halinde dağılmış olarak – kendisine ve kumaşa baktı, kumaşın elbise olmadan önceki yumuşak, bereketli ve bakir bütünlüğünü fark etmeyi başaramadı. "Galiba önünün biraz daha dar olması gerekiyor," dedi nişanlısı, terzi bir adım geri giderek Lujin'in bedenine gözlerini kısarak baktı, hafif kibar bir gülümsemeyle beyefendinin biraz tıknazca olduğunu mırıldandı ve orayı çekip burayı iğneleyerek yeni doğmuş birkaç yaka ile ilgilendi. Bu arada Lujin onun durumundaki bütün insanlara has bir hareketle, kollarını hafifçe vücudundan uzak tutuyor ya da dirsekten kırıp bileğine bakıyor, elbisenin koluna alışmaya çalışıyordu. Terzi geçerken küçük bir cebin yerini belirtmek için tebeşirle Lujin'i kalbinin üzerine bir çarpı attı, sonra bitmiş gibi duran kolu acımasızca kopardı ve Lujin'in karnından iğneleri çabuk çabuk çıkarmaya başladı.

İyi bir takım elbisenin yanı sıra Lujin'e bir de frak diktiler; sandığın dibinde bulunan eski moda smokin ceketi de aynı terzi tarafından düzeltildi. Nişanlısı, satranç hatıralarını canlandırmaktan korkarak Lujin'in daha önce neden bir smokin ceketine ve silindir şapkaya ihtiyacı duyduğunu sormaya cesaret edemedi, bu yüzden de Birmingham'da verilen büyük yemeği öğrenemedi, sırası gelmişken, Valentinov orada... Aman, boş ver, ona uğurlar ola.

Lujin'in zarfının yenilenmesi burada bitmedi. Gömlekler, kravatlar ve çoraplar ortaya çıktı – ve Lujin bütün bunları kaygısız bir ilgiyle kabul etti. Sanatoryumdan, nişanlısının binasının ikinci katında kiralanan küçük, neşeli duvar kâğıtlarıyla kaplı bir odaya taşındı, yerleştiğinde çocukluğunda köyden şehre taşındığında hissettiklerinin tıpatıp aynısını hissetti. Yattığında her şey öyle farklıydı ki: gecenin ses-

sizliğinde tahta kaldırım birkaç saniyelik tak tuklarla canlanıyordu, pencereler malikânedekinden daha ağır ve şaşaalı perdelerle örtülmüşlerdi; tam kapanmamış kapının parlak çizgisiyle biraz olsun hafifleyen karanlıkta eşyalar daha tam ısınmadan, uzun yaz tatilinin ertesinde daha ahbaplıklarını tam yenilememiş olarak beklenti içinde öylece duruyorlardı. Uyandığında, pencerelerin dışında ağırbaşlı, gri bir ışık oluyor, güneş sanki aymış gibi gökyüzündeki sütümsü pusun içinden sızıp geçiyor ve birden uzaktan – bir askerî bando patlıyordu: turuncu dalgalar halinde yaklaşıyor, bir davulun hızlı hızlı çalınması ile bölünüyor ve çok geçmeden her şey susuyor, trompetlerin şişirilmiş seslerinin yerini yine nalların ölçülü biçili 'klip-klop'ları ve bir St. Petersburg sabahının pes perdeden tıkırdamaları alıyordu.

"Koridordaki ışığı söndürmeyi unutmuşsunuz," dedi yaşlıca Alman bir kadın olan ev sahibesi gülümseyerek. "Gece kapınızı kapamayı unutuyorsunuz." Nişanlısına da şikâyet etti – onun yaşlı bir profesör kadar unutkan olduğunu söyleyerek.

"Rahat mısınız, Lujin?" diye sorup duruyordu nişanlısı. "İyi uyuyor musunuz Lujin? Hayır, rahat olmadığınızı biliyorum, ama yakında her şey değişecek." "Artık daha fazla ertelemeye gerek yok," diye söylendi Lujin, ona sarılıp parmaklarını kalçasında kenetleyerek. "Otur, otur, daha fazla ertelemeye gerek yok. Hadi yarın yapalım bitsin. Yarın. En yasalından izdivaç." "Evet, yakında, yakında," diye cevap verdi beriki. "Ama bir günde yapılamaz. Bir kurum daha var. Orada, duvarda, siz ve ben iki hafta asılı kalacağız, bu süre içinde Palermo'dan karınız gelecek, isimlere bir bakacak ve diyecek ki: Dünyada olmaz – Lujin bana ait."

"Kayıp," dedi annesi kızı doğum belgesini sorduğunda. "Bir yere koydum, bulamıyorum. Bilmiyorum. Hiçbir şey bilmiyorum." Fakat belge oldukça kısa bir sürede bulun-

du. Her halükârda uyarmak, yasaklamak, zorluk çıkartmak için artık çok geçti. Düğün ölümcül bir pürüzsüzlükle gelip çattı ve durdurulamadı, tıpkı buz üstünde duran biri gibi – zemin kaygandı, hiç tutunacak bir yer yoktu. Kadın boyun eğmek ve başkalarının önünde utanmamak için kızının nişanlısını allayıp pullamanın ve sergilemenin yollarını aramaya mecbur oldu, düğünde gülümseyecek cesareti toplaması, mutlu anne rolü oynaması ve Lujin'in dürüstlüğünü ve temiz kalpliliğini övmesi gerekti. Ayrıca Lujin'e ne kadar masraf yapıldığını ve daha ne kadar yapılacağını da düşündü ve hayalinden dehşet verici bir resmi kovmaya çalıştı: soyunmuş, hayvani bir ihtirasla yanan Lujin ve inatla boyun eğen, soğuk, soğuk kızı. Aynı zamanda bu resmin çerçevesi de hazırdı. Yakınlarda çok pahalı olmayan ama düzgünce döşenmiş bir daire kiralanmıştı –beşinci katta, doğru, ama bunun önemi yoktu– Lujin'in nefes darlığı için bir asansör vardı, zaten merdivenler çok dik değildi ve her sahanlıkta, vitraylı pencerenin önünde bir sandalye vardı. Geleneksel bir anlayışla siyah çerçeveli siluet resimlerle hareketlendirilmiş ferah holden soldaki kapıdan yatak odasına, sağdaki kapıdan çalışma odasına geçiliyordu. Holün ilerisinde sağda oturma odasına açılan kapı vardı; bitişikteki oturma odası bu noktada düzgünce koridora dönüşen holden çalmak pahasına biraz uzatılmıştı – bu değişiklik, halkalı kornişli pelüş bir kapı perdesi ile edeplice gizlenmişti. Koridorun solunda banyo vardı, sonra hizmetçi odası ve dipte de mutfak.

Dairenin müstakbel sahibesi odaların konumunu beğendi; mobilyalar ise pek zevkine göre değildi. Çalışma odasında kahverengi kadife kaplı koltuklar, tepesine geniş omuzlu, keskin yüz hatlı, boneli bir Dante oturtulmuş bir kitaplık, geçmişi ve geleceği meçhul büyük, boşumsu bir çalışma masası vardı. Üstünde birilerinin açık renk tüylü bir oyun-

cak ayı ve tabanları pembe, tombul suratlı, tek gözü siyah bir halkayla çevrili oyuncak bir köpek unuttuğu ufak bir kanepenin yanında siyah helezon ayağı üstünde turuncu gölgeliğiyle sarsak bir lamba boy veriyordu. Kanepenin üstüne dans eden bazı köylüleri canlandıran taklit bir goblen duvar halısı asılmıştı.

Çalışma odasından –eğer raylı kapılar hafifçe itilirse– boylu boyunca bir manzara gözler önüne seriliyordu: oturma odasının parke döşemesi ve onun gerisinde perspektifte küçülmüş büfesiyle yemek odası. Oturma odasında bir palmiye cilalı yeşil bir ışık saçıyordu, oraya buraya küçük kilimler atılmıştı. Sonunda sıra artık normal boyutuna gelmiş olan büfesi ve duvarlarına serpiştirilmiş tabaklarla yemek odasına geldi. Masanın üzerindeki alçak lambadan tek başına tüylü, küçük bir oyuncak şeytan sallanıyordu. Cumbalı bir pencere de vardı ve oradan sokağın sonundaki çeşmeli küçük park görünüyordu. Kadın yemek masasına döndüğünde oturma odasından uzaktaki çalışma odasına, şimdi küçülme sırası ona gelen goblene baktı ve girişteki holden yatak odasına geçti. Orada dip dibe sokulmuş iki yün yatak duruyordu. Lambanın Moritanya stilinde olduğu anlaşıldı, pencerelerdeki perdeler sarıydı, sabahları aldatıcı bir güneş ışığı müjdeliyorlardı – pencerelerin arasında kalan duvardaki gravürde topuklarına kadar uzanan bir gecelik entarisi içinde bir harika çocuk koskocaman bir piyano çalıyor ve bu sırada babası üstünde gri bir ropdöşambr ve elinde bir mumla aralık kapıda put gibi duruyordu.

Birtakım şeylerin eklenmesi ve birtakım şeylerin de çıkarılması şarttı. Ev sahibesinin büyükbabasının portresi oturma odasından kaldırıldı ve üstünde sedef kakmalı bir satranç tahtası resmi olan Oryantal havalı ufak bir masa çalışma odasından çarçabuk uzaklaştırıldı. Alt kısmı parlak mavi buzlu cam banyo penceresinin üst, saydam kısmında bir

çatlak olduğu anlaşıldı ve oraya yeni cam takılması gerekti. Mutfağın ve hizmetçi odasının tavanına yeniden kireç badana yapıldı. Oturma odasındaki palmiyenin gölgesinde bir fonograf serpilip büyüdü. Ama genelde "uzun vadede düşünüle taşınıla, kısa vadede soluk soluğa" –babasının lafı– kiralanan bu daireyi gözden geçirip düzenledikçe bütün bunların geçici olduğu, şüphesiz Lujin'i başka ülkelerle oyalamak için Berlin'den uzaklara götürmek gerekeceği düşüncesini üzerinden atamıyordu. Gelecek kestirilemez – ama bazen onu özel bir sis kaplar, sanki başka bir güç kaderin doğal suskunluğunun yardımına koşmuş ve düşüncelerin çarpıp çarpıp geri döndüğü bu esnek sisi yaymış gibidir.

Fakat Lujin bu günlerde nasıl da yumuşak ve tatlıydı; is rengi bir kravatla süslenmiş yeni takım elbisesiyle çay masasında nasıl da rahat rahat oturuyordu ve kibarca, her zaman yerli yerinde olmasa da, karşısındakini onaylıyordu. Müstakbel kayınvalidesi tanıdıklarına çok fazla zamanını aldığı için Lujin'in satrancı bırakmaya karar verdiğini, ama bu konuda konuşmak istemediğini söyledi – artık Oleg Sergeyeviç Smirnovski bir parti oyun oynama teklifinde bulunmuyordu, ama gözleri parlayarak ona Masonların bütün gizli dalaverelerini açık etmiş ve hatta okuması için fevkalade bir broşür getirmeye söz vermişti.

Yetkililere evliliğe adım atma niyetinde olduklarını bildirmek üzere gittikleri resmi dairelerde, Lujin bir yetişkin gibi davrandı, bütün belgeleri saygılı ve düşünceli bir şekilde kendi taşıdı, her harfi belirgin bir şekilde yazarak formları sevgiyle doldurdu. El yazısı küçük, yuvarlak ve son derece düzgündü, yazmaya başlamadan önce yeni dolmakaleminin kapağını döndürerek açmaya epey bir zaman ayırıyor, biraz kendini beğenmişçe yana doğru salladıktan ve altın ucun kayganlığının yeterince zevkini çıkarttıktan sonra parlak klibi dışarıda kalacak şekilde göğüs cebine geri sokuyor-

du. Mağazaları dolaşırken ise nişanlısına zevkle eşlik ediyor ve kızın ona ancak düğünden sonra göstermeye karar verdiği daireyi ilginç bir sürpriz gibi bekliyordu.

İsimlerinin asılı kaldığı iki hafta boyunca uyanık bazı firmalar onlara çeşitli öneriler göndermeye başladılar, bazen müstakbel geline bazen de müstakbel damada: düğün ve cenaze arabaları (dörtnala bir çift atın koşulduğu bir araba resmiyle beraber), kiralık takım elbiseler, silindir şapkalar, mobilya, şarap, kiralık salonlar ve tıbbi malzemeler. Lujin resimli katalogları dikkatle inceliyor ve nişanlısının bütün bu ilginç önerileri neden böylesine küçük gördüğüne akıl erdiremeyerek odasında biriktiriyordu. Başka türlü öneriler de vardı. Müstakbel kayınpederiyle arasında geçen, Lujin'in "küçük bir *a parté*" dediği olay, konuşma sırasında berikinin ona ticari bir şirkette iş ayarlamayı teklif ettiği hoş bir sohbetti – ileride tabii, hemen değil; onları birkaç ay rahat bırakacaktı. "Hayat, dostum, öyle bir ayarlanmıştır ki," denilmişti bu sohbette, "her saniyenin bir bedeli vardır, asgari tahminle, bir feniğin 1/432'si kadardır, üstelik bununla kıt kanaat geçinilir; siz ise belli bir lükse alışmış bir eşi geçindirmek zorundasınız." "Evet, evet," dedi Lujin ışıl ışıl gülerek, kafasında karşısındakinin böylesine ince bir beceriyle yaptığı karmaşık hesabı çözmeye çalışıyordu. "Bunun için biraz daha fazla paraya ihtiyacınız olacak," diye devam etti beriki, Lujin yeni bir numara gelecek diye bekleyerek nefesini tuttu. "İkincisi size çok daha fazlaya... mal olur. Tekrar söylüyorum: İlk başta –diyelim ki ilk yıl– size cömertçe yardıma hazırım, ama zamanla... Bakın, bir ara ofise beni görmeye gelin, size bazı ilginç şeyler göstereceğim."

Böylece çevresindeki insanlar ve eşyalar ellerinden gelen en hoş biçimde Lujin'in hayatındaki boşluğu süslemeye çalıştılar. Onu pışpışlamalarına, şımartmalarına ve içini gıcıklamalarına izin verdi ve dertop olmuş ruhu kendini dört bir

yandan çevreleyen bu kuşatıcı dünyayı kabul etti. Gelecek, içinden bu dünyadaki envai çeşit eğlenceliğin önce bir ışık huzmesine girip sonra güle oynaya tekrar kaybolarak geçip gittiği haz dolu bir alacakaranlıktaki uzun, sessiz bir kucaklaşma şeklinde belli belirsiz gözünde canlanıyordu. Ama nişanlılığı sırasında, kaçınılmaz yalnızlık anlarında, gecenin geç ya da sabahın erken saatlerinde, sanki masa örtüsünün üzerine oturtulmuş renkli yap-bozda tuhaf şekilli boşluklar belirmiş gibi garip bir boşluk duygusu gelip yerleşiyordu. Bir keresinde rüyasında Turati'yi arkası ona dönük otururken gördü. Turati, ağırlığını tek koluna vermiş, derin düşüncelere dalmıştı, ama geniş sırtından neyin üstüne eğildiğini ve düşündüğünü görmek imkânsızdı. Lujin orada ne olduğunu görmek istemiyordu, görmekten korkuyordu, ama yine de sakına çekine kara omzun üzerinden bakmaya başladı. O zaman Turati'nin önünde bir kâse çorbanın durduğunu ve koluna dayanmadığını, sadece yakasına bir peçete sıkıştırmakta olduğunu gördü. Ve Lujin bu rüyayı izleyen kasım günü evlendi.

Lujin ve gelin büyük bir odaya buyur edilip uzun, örtülü bir masaya oturtulduklarında yanlarında şahit olarak Oleg Serveyiç Smirnovski ve Baltık'lı bir Baron vardı. Resmi bir görevli ceketini eski püskü bir frakla değiştirip evlilik yeminini okudu. Bu sırada herkes ayağa kalktı. Ardından görevli, profesyonel bir gülüş ve nemli bir el sıkışla yeni evlilere saygılarını sundu ve her şey sona erdi. Kapının yanında duran şişman bir odacı bahşiş beklentisiyle onlara selam verdi, Lujin iyi niyetle elini uzattı, beriki uzatılanın bir bahşiş değil bir insan eli olduğunu anlamaya fırsat kalmadan avcunu açtı.

Aynı gün bir de kilise düğünü oldu. Lujin'in kiliseye son gidişi yıllar önce annesinin cenazesi sırasındaydı. Geçmişin derinliklerine daha dikkatli bakınca, elinde sağa sola kaçı-

şan alevi, ılık kiliseden bilinmeyen karanlığa çıkarıldığı için çıldıran ve sonunda Neva'dan kopup gelen bir rüzgârın estiği sokak köşesinde kalbi dayanamayarak ölüp giden bir mumla Katkin Gecesi'nde eve dönüşlerini hatırladı. Poçtamzçkaya sokağının köşesindeki şapelde günah çıkarmışlardı, şapelin alacakaranlığının boşluğunda adımların ayrı bir yankılanışı vardı, iskemleler boğaz temizleme sesleriyle birlikte hareket ediyor ve zaman zaman sırlarla dolu perdelenmiş köşeden bir fısıltı yükseliyordu. Sonra Paskalya gecelerini hatırladı: Papaz meclisi başkanı ağlamaklı bir sesle dualar okur ve gene hıçkırıklar içinde, gösterişli bir hareketle İncil'i kapatırdı... Sonra, Yunanca "paska" (paskalya çöreği) kelimesinin bir deri bir kemik papaz tarafından telaffuz edildiğinde aç karnına kulağa, midede bir emme hissi uyandıracak şekilde, nasıl da yüce ve yüreğe işleyici geldiğini hatırladı; ve hafif hafif salman buhurdanlığın sana, yanındakine değil de sadece sana yöneldiği anı yakalamanın ve selamın buhurdanlığın salınışıyla tam da aynı zamana gelmesi için eğilmenin ne zor olduğunu hatırladı. Bir tütsü kokusu, bir elin eklemlerine bir damla balmumunun sıcak sıcak damlayışı ve insan öpüşünü bekleyen ikonanın koyu, bal rengi parıltısı. Baygın hatıralar, alacakaranlık, çakıp sönen parıltılar, kilisenin lezzetli havası ve karıncalanan bacaklar. Bütün bunlara şimdi bir de duvaklı gelin ve tam da kendi başı üzerinde havada titreyen ve her an düşecekmiş gibi görünen bir taç eklenmişti. Temkinlice gözlerini kısıp taca baktı ve birkaç defa tacı tutan görünmez elin onu yine görünmez bir başka ele devrettiğini hisseder gibi oldu. "Evet-evet," diye bir acele cevap verdi papazın sorularına ve her şeyin ne kadar güzel ve tuhaf ve dokunaklı olduğunu eklemek istedi, ama sadece sıkıntılı sıkıntılı boğazını temizledi ve ışık gözlerinde bulanık daireler çizip durdu.

Sonra, herkes büyük masada otururken, insanın sabah

duasından eve dönüp de tereyağından yapılmış boynuzu yaldızlı koçu, koca jambonu, jambonlu yumurtayı pas geçip hemen dalmak istediği bakir pürüzsüzlükte paskalya peyniri piramidiyle donanmış sofrayla karşılaştığında hissettiklerini hissetti. Ortalık sıcak ve gürültülüydü, masada herhalde kilisede de hazır bulunmuş birçok insan oturuyordu – boş ver, boş ver, bırak şimdilik biraz daha kalsınlar... Bayan Lujin kocasına, onun buklesine, çok güzel dikilmiş takım elbisesine ve önüne gelen her tabağa bakarken takındığı çarpık, yarım gülüşüne baktı. Annesi, bol bol pudra sürmüştü ve üzerinde, eski günlerdeki gibi, alttan desteklenmiş on sekizinci yüzyıl tipi göğüslerin arasındaki derin girintiyi sergileyen dekolte bir elbiseyle duruma katlanmaktaydı, hatta damadına ikinci tekil şahısta ("*ty*") bile hitap etti, öyle ki Lujin önceleri onun kiminle konuştuğunu fark etmedi. Lujin topu topu iki kadeh şampanya içmiş ve üzerine dalgalar halinde hoş bir uyku çökmeye başlamıştı. Sokağa çıktılar. Siyah, rüzgârlı gece Lujin'in üstüne küçük gelen yeleğinin koruyamadığı göğsüne çarptı hafifçe, karısı paltosunun düğmelerini iliklemesini rica etti. Bütün gece gülümseyip duran ve kendine özgü bir şekilde sessizce kadehini kaldıran –kadeh göz seviyesine gelene kadar– gayet zarif bir hareketle "*skōl*" diyen bir diplomattan kaptığı bir hareket – babası şimdi bir veda işareti olarak sokak lambasının ışığında parlayan bir deste anahtarı havaya kaldırdı, hâlâ sadece gözleriyle gülümsemeyi sürdürmekteydi. Omuzlarında ermin etolüyle kızın annesi, taksiye binen Lujin'in sırtına bakmamaya çalıştı. Konuklar, hepsi biraz sarhoş, ev sahiplerine ve birbirlerine veda ettiler ve kibarca gülerek arabanın çevresini sardılar, araba sonunda hareket etti ve biri, "hurra" diye bağırdı ve yoldan geçen biri de, yanındaki kadına dönüp onaylayan bir edayla "*zemliyaçki şumyat* – bizim oralılar kutlama yapıyor" dedi.

Lujin takside hemen uyuyakaldı; beyazımsı ışığın yansımaları yelpaze gibi açılıp Lujin'in yüzüne hayat verdi, burnun hafif gölgesi önce yanağının sonra dudağının üzerinde yavaşça bir daire çizdi, sonra tekrar karanlık oldu, derken başka bir ışık geçip giderken Lujin'in karanlık geri gelir gelmez siyah bir cebe giriveriyormuş gibi olan elini okşadı. Sonra bir dizi parlak ışık belirdi, her biri Lujin'in beyaz papyonunun arkasından bir kelebek gölgesi bulup çıkarıyordu, karısı dikkatle atkısını düzeltti zira kasım gecesinin ayazı kapalı otomobile bile işliyordu. Lujin uyandı ve nerede olduğunu hemencecik anlayamadan gözlerini ovuşturdu, ama o anda taksi durdu ve karısı alçak sesle: "Lujin, eve geldik," dedi

Asansörde, Lujin gülümseyerek ve gözlerini kırpıştırarak durdu, biraz şaşkındı ama hiç sarhoş değildi ve karısının içlerinden birine bastığı sıra sıra düğmeye baktı. "Bayağı yukarda," dedi ve yolculuklarının son noktasını görmeyi bekler gibi asansörün tavanına baktı. Asansör durdu. "Hık," dedi Lujin ve sessiz bir kahkahada eridi.

Antrede onları yeni hizmetçi karşıladı – onlara hemen orantısız büyüklükteki kırmızı elini uzatan tombulca bir taze. "A, neden bizi bekledin?" dedi karısı. Hizmetçi kız hızlı hızlı konuşarak onları tebrik etti, ve saygıyla Lujin'in silindir şapkasını aldı. Lujin kurnazca gülümseyerek ona şapkanın üstüne vurunca nasıl pat diye dümdüz olduğunu gösterdi. "Hayret bişey," diye bağırdı hizmetçi kız. "Sen gidebilirsin, git yat," diye tekrarladı karısı kaygılı bir sesle. "Biz kapıyı bacayı kilitleriz."

Sırasıyla çalışma odasında, oturma odasında ve yemek odasında ışıklar yandı. "Teleskop gibi uzayıp gidiyor," diye geveledi Lujin uykulu uykulu. Hiçbir şeye doğru dürüst bakmadı – gözlerini yeterince açık tutamıyordu. Yemek odasına doğru yola koyulmuştu ki kucağında tabanları pem-

be, büyük, pelüş bir köpek taşıdığını fark etti. Köpeği masaya koydu ve lambada asılı olan küçük bir cin, örümcek gibi derhal aşağıya indi. Odalar kat kat kapanan bir teleskopun bölümleri gibi karardı ve Lujin kendini aydınlık koridorda buldu. "Yatağa git," diye yeniden seslendi karısı öbür uçta hışırdayan ve onlara iyi geceler dileyen birine. "Burası hizmetçi odası," dedi karısı. "Banyo da burada, solda." "Malum yer nerede?" diye fısıldadı Lujin. "Banyoda, her şey banyoda," diye cevap verdi beriki, Lujin sakına sakına kapıyı açtı ve birşeylerden emin olunca alelacele kendini içeri kilitledi. Karısı koridordan yatak odasına geçti, insanı içine çeken yün yataklara bakarak bir koltuğa oturdu. "Ah, yorgunum." Gülümsedi ve uzun bir süre umutsuzca vızıldayan ve sonra kaybolan büyük, tembel bir sineğin Moritanya işi lambanın çevresinde daireler çizişini seyretti. "Bu tarafa, bu tarafa," diye seslendi, koridorda Lujin'in tereddütlü ayak sürüyüşünü duyunca. "Yatak odası," dedi Lujin onaylayarak ve ellerini arkasında kavuşturarak bir süre çevresine bakındı. Kadın bir gün önce eşyalarını kaldırdığı dolabı açtı, durakladı ve kocasına döndü. "Ben bir banyo yapacağım," dedi. "Bütün eşyalarınız burada."

"Bekle bir dakika," dedi Lujin ve aniden ağzını ardına kadar açıp esnedi. "Bekle bir dakika," diye tekrarladı genizden gelen bir sesle, heceler arasında esnemenin esnek parçalarını yutarak. Ama kadın pijamalarını ve banyo terliklerini alarak hızla odadan çıktı.

Su musluktan kalın mavi bir oluk gibi akıyor, şefkatle tütüyor ve seviye yükseldikçe mırıltısının tonunu değiştirerek beyaz küveti dolduruyordu. Suyun çağıldayan pırıltısına bakarken, biraz endişeyle, artık kadınlık becerilerinin sınırlarına geldiğini ve yol göstermenin kendisine düşmediği bir alana vardığını düşündü. Kendini suya bırakırken teninde ve suya batan, gözenekli süngerde toplanan minik su kabarcık-

larını seyretti. Boynuna kadar batıp kendini çoktan hafifçe sabunlanmış suyun altında gördü, vücudu zayıf ve neredeyse saydamdı ve diz kapaklarından biri bir parça suyun dışına çıkınca bu yuvarlak, parlak, pembe adanın şüphe götürmez cismaniyeti biraz şaşırtıcı oluyordu. "Sonuçta, benim işim değil," dedi, parlayan kollarından birini sudan kurtararak ve saçını alnından geriye doğru atarak. Sıcak suyu yeniden açtı, karnının üstünden geçen oynak sıcaklık dalgalarının keyfini çıkardı, sonunda, küvette küçük bir çalkantı kopartarak küvetten dışarı çıktı ve telaş etmeden kurulanmaya başladı. "Türk güzeli," dedi, hafifçe terleyen aynanın önünde üzerinde sadece ipek pijamasının altıyla durarak. "Bayağı güzel şöyle bir bakınca," dedi bir süre sonra. Kendisine aynada bakmaya devam ederek yavaşça pijamasının üstünü giydi. "Kalça kısmı biraz dolgun," dedi. Küvetten gurultuyla boşalmakta olan su birden cırlak bir ses çıkardı ve her yer sessizliğe gömüldü: küvet şimdi boştu, sadece delikte ufak, sabunlu bir girdap kalmıştı. Birden aynanın önünde üstünde pijaması ile durmuş kasten oyalandığını fark etti – ve göğsünden bir ürperti geçti, tıpkı geçen senenin dergisinin sayfalarını karıştırırken insanın, bir saniye sonra, tam bir saniye sonra kapının açılacağını ve eşikte dişçinin görüneceğini bilmesi gibi.

Kuvvetli bir ıslık tutturarak yatak odasına doğru yürüdü, ve ıslık aniden kesiliverdi: Lujin, kaz tüyü yorganı beline kadar çekmiş, kolalı gömlek önü çözülmüş ve yerinden fırlamış halde elleri başının altında yatakta yatmış ve mırıl mırıl bir horlama tutturmuştu. Yakalığı yatağın ayak ucunda asılıydı, pantolonu yere atılmıştı, askısı gerilmişti, bir askının omuzlarına iğreti biçimde oturtulmuş ceketi, kuyruğunun yarısını altına almış olarak kanepede yatıyordu. Bütün bunları sessizce toplayıp kaldırdı. Yatağa yatmadan önce panjurun indirilip indirilmediğine bakmak için perdeyi araladı.

İndirilmemişti. Avlunun karanlık derinliklerinde gece rüzgârı bir fundalığı salladı ve bilinmeyen bir yerlerden yansıyan solgun ışıkta bir şey parıldadı, belki de çimenliğe bitişik taş patikadaki bir su birikintisi, başka bir yerde de parmaklıkların gölgesi kesik kesik belirip kayboldu. Sonra birdenbire her şey karardı ve geride sadece karanlık bir uçurum kaldı.

Yatağa girer girmez uyuyacağını tahmin ediyordu ama tam tersi oldu. Yanındaki sakinleştirici horultu, tuhaf bir melankoli ve bu karanlık, yabancı oda onu uyanık tuttu, uykuya dalıp gitmesine izin vermedi. Nedense "dengini bulma" lafı zihninde yüzüp duruyordu – "dengi dengine", "kendine denk birini bul", "denk", "denk", "denk düştü bu oyun", "ne iyi bir oyun." "Maestro'ya endişelerimi, endişelerimi..." "Çok iyi bir kısmeti çıkabilirdi," dedi annesi tane tane, karanlıkta sureti kayıp giderken. "Hadi, şerefe," diye fısıldadı şefkat dolu bir ses, babasının gözleri bir kadehin kenarında belirdi, köpük yükseldi, yükseldi ve yeni ayakkabıları ayağını bir parça vurdu, kilise öyle sıcaktı ki.

12

Yurtdışına yapılacak uzun yolculuk bahara ertelendi – Bayan Lujin'in, en azından ilk birkaç ay yanı başında olmak isteyen anne babasına yegâne boyun eğişiydi bu. Bayan Lujin satranç hatıralarıyla böylesine sarmaş dolaş olan Berlin hayatından kocası adına biraz korkuyordu; fakat Lujin'i Berlin'de bile oyalamanın o kadar da zor olmadığı meydana çıktı.

Yurtdışına uzun bir yolculuk, yolculuk hakkında konuşmalar, yolculuk planları... Lujin'in çok sevmeye başladığı çalışma odasında kitaplıklardan birinde muhteşem bir atlas buldular. Dünya ilk önce bir enlem ve boylam ağıyla sımsıkı bağlanmış yekpare bir küre şeklinde gösterilmiş, sonra da dümdüz açılıp iki yarıya bölünmüş ve parçalar halinde sunulmuştu. Başta küçük bir mesele, sadece bir dipnot, olan Grönland gibi bir yer, dünya açıldığında birdenbire neredeyse en yakın kıtanın boyutlarına ulaşacak kadar şişiyordu. Kutuplarda beyaz kel noktalar vardı. Okyanuslar pürüzsüz mavilikleriyle boylu boyunca uzanıyorlardı. Bu harita da bile yeterince –mesela el yıkayacak kadar– su bulunabilirdi; öylesine çok su, derinlik, genişlik vardı ki. Lujin karısına ço-

cukken sevdiği bütün şekilleri gösterdi – diz çökmüş bir kadına benzeyen Baltık denizi, İtalya'nın çizmesi, Hindistan'ın burnundan damlayan Seylan. Ekvatorun şanssız olduğunu düşünüyordu – yolu çoğunlukla okyanuslardan geçiyordu; iki kıtayı kesiyordu, doğru, ama kendini yoldan yukarı doğru çekmiş olan Asya'dan yana hiç şansı yoktu. Dahası ekvator üzerinden geçmeyi başardıklarını aşağı itiyor ve eziyordu – bir iki şeyin ucunu ve bazı dağınık adaları. Lujin en yüksek dağı ve en küçük ülkeyi biliyordu ve iki Amerika'nın birbirlerine oranla konumlarına baktığında aralarındaki ilişkide akrobatik birşeyler buluyordu. "Ama genel olarak bütün bunlar çok daha işlevsel düzenlenebilirdi," dedi dünya haritasını işaret ederek. "İyi düşünülmemiş, saçma." Hatta, bütün o karmaşık hatların anlamını bulamadığı için birazcık kızdı ve Kuzey Denizi'nden Akdeniz'e bir nehirler labirentinden geçerek gitmenin ya da sıra dağların dizilişinde bir çeşit mantıki düzen bulmanın bir yolunu aramak için çocukluğundaki gibi saatlerce haritalara bakıp durdu.

"Evet, şimdi nereye gideceğiz?" dedi karısı ve hafifçe dilini şaklattı, büyüklerin çocuklarla oynamaya başladıklarında hoş bir beklenti durumunu ifade etmek için yaptıkları gibi. Sonra yüksek sesle romantik yerleri saydı. "Önce şuraya, Riviyera'ya," diye önerdi. "Monte Carlo, Nice. Ya da mesela Alpler." "Sonra biraz da şu tarafa," dedi Lujin. "Kırım'da çok ucuz üzümler var." "Ne diyorsunuz Lujin, Tanrı aşkına, Rusya'ya gitmemiz imkânsız." "Neden?" diye sordu Lujin. "Beni davet ettiler." "Saçmalık, lütfen kesin," dedi karısı, Lujin'in imkânsız bir şeyden bahsetmesinden çok alttan alta satrançla ilgili bir şeye dokunmasına sinirlenmişti. "Şuraya aşağıya bakın," dedi ve Lujin bakışını kuzu kuzu harita üzerindeki başka bir yere çevirdi. "Mesela burada Mısır var, piramitler. Burada da boğalara korkunç şeylerin yapıldığı İspanya..."

Ziyaret edebilecekleri pek çok şehre Lujin'in büyük olasılıkla birden fazla defa gittiğini bildiği için zararlı hatıralardan kaçınmak üzere büyük şehirlerin adını anmadı. Gereksiz bir önlem. Lujin'in, zamanında içinde yolculuk ettiği dünya değildi haritada gösterilen, Roma ya da Londra deseydi, bu isimlerin karısının dudaklarındaki tınılarından ve haritadaki kocaman noktadan, ister Roma'da ister Londra'da ister karısının hiç şüphelenmeden telaffuz ettiği masum Nice'de asla her zaman birbirinin aynı olan o hayal meyal satranç kafelerini değil, daha önce görülmemiş, tamamen bambaşka bir şeyi hayal edecekti. Karısı demiryolları ofisinden bir sürü broşür getirdiğinde ise satranç yolculuklarının dünyası ile bir turistin üzerinde beyaz takım elbise ve boynunda kayışa asılı dürbünüyle gezindiği bu yeni dünya arasında daha da derin bir uçurum açıldı deyim yerindeyse. Pembe bir günbatımının önünde siyah palmiye siluetleri ve aynı palmiyelerin pembe Nil'in üzerine vuran baş aşağı gölgeleri. Neredeyse edepsiz mavilikte bir körfez, ufuktaki buharlı geminin dumanının ters yönünde uçuşan rengarenk bayrağıyla şeker beyazı bir otel. Karlı doruklar ve asma köprüler ve gondollu lagunalar ve sayısız eski kilise ve paket taşı döşeli dar bir sokak ve iki yanına asılmış iki koca balyayla küçük bir eşek... Her şey çekiciydi, her şey eğlenceliydi, broşürlerin bilinmeyen yazarı her şeyi överken kendinden geçiyordu... Melodik isimler, milyonlarca aziz, her derde deva sular, bir şehir duvarının yaşı, birinci, ikinci ve üçüncü sınıf oteller – bütün bunlar göz önünde dalgalanıyordu ve her şey yolundaydı, Lujin her yerde bekleniyordu, onu gümbür gümbür seslenerek çağırıyorlardı, misafirperverlikten gözleri dönmüştü ve güneşi sahibinden izin almadan dağıtıyorlardı.

Lujin kayınpederinin ofisini evlilik hayatının bu ilk günlerinde ziyaret etti. Kayınpederi bir şey dikte ediyordu ama

daktilo kendi versiyonuna sadık kalıyordu – hızlı bir tıkırtıyla "tık" sesinin tekrarlanışını şu terane izliyordu: tık tıktıtık tık tık tık la ma – sonra bir şey gürültüyle bir taraftan öbür tarafa kayıyordu. Kayınpederi ona deste deste formları, Z şeklinde çizgileri olan muhasebe defterlerini, sırtlarında küçük pencereler olan kitapları, Ticari Almanya'nın korkunç kalın ciltlerini, ve çok akıllı ve oldukça uysal bir hesap makinesini gösterdi. Ama Lujin en çok tık-tık'ı sevdi, kâğıda hızla dökülen kelimeleri, eflatun satırların harikulade tek düzeliğini – ve aynı anda birden fazla kopya çıkarmasını. "Acaba ben de... İnsan merak ediyor da," dedi, kayınpederi onaylayarak başını salladı ve daktilo Lujin'in çalışma odasında beliriverdi. Lujin'e ofiste çalışanlardan bir tanesinin gelip daktiloyu nasıl kullanacağını göstermesi teklif edildi ama o kabul etmedi, kendi kendine öğreneceğini söyledi. Öyle de oldu: makinenin yapısını, şeridi koymasını ve kâğıdı yerleştirmesini oldukça çabuk öğrendi ve bütün küçük tuşlarla arkadaş oldu. Harflerin dağılımını hatırlamanın daha zor olduğu meydana çıktı, yazma işi çok yavaş ilerliyordu; Tık-tık'ın o hızlı tıkırtısından eser yoktu ve her nedense –ilk günden itibaren– ünlem işareti peşini bırakmıyordu, en umulmadık yerde önüne atlayıveriyordu. İlk önce bir Alman gazetesinden yarım sütun kopya etti, sonra kendisi bir iki şey yazdı. Şu içerikle biçimlenen kısa, küçük bir not: Cinayet suçundan aranıyorsunuz. Bugün 27 Kasım. Cinayet ve kundaklama. İyi günler, sevgili Madam. Şimdi sana ihtiyacım olduğunda sevgilim, ünlem, neredesin? Ceset bulundu. Sevgili Madam! Bugün polis gelecek!!" Lujin bunu birkaç defa okudu, kâğıdı tekrar taktı ve doğru harfleri el yordamıyla bulmaya çalışarak, sıçraya hoplaya, şu imzayı attı: "Başrahip Busoni." Bu noktada sıkıldı, çok yavaş ilerliyordu. Üstelik yazdığı mektubu işe yaratmak için bir yol bulmalıydı. Telefon rehberini karıştı-

rarak bir Frau Louisa Altman buldu, adresi elle yazıp eserini ona postaladı.

Gramofon da onu belli bir ölçüde eğlendirdi. Palmiyenin altındaki çikolata renkli dolabı kadife bir sesle şarkı söyler, Lujin de karısına sarılarak kanepede oturup dinler ve çok geçmeden gece olacağını düşünürdü. Karısı kalkıp plağı değiştirirdi; diski kaldırıp ışığa tutar, plağın bir yüzü ipeksi bir ışıltıyla parlardı, tıpkı denize vuran mehtap gibi. Derken dolaptan yine bir müzik süzülür, karısı yine yanma oturur ve çenesini kenetlenmiş parmaklarına dayar, gözlerini kırpıştırarak dinlerdi. Lujin çalan havaları hatırlar ve hatta söylemeye çalışırdı. İnleyen, çatırdayan ve uluyan danslar vardı, fısıltıyla şarkı söyleyen çok yumuşak sesli bir Amerikalı vardı, bir de bir yerinde kilise çanlarının çaldığı ve meşum suskunluklarla dolu on beş plaklık bütün bir opera – *Boris Godunov*.

Karısının anne babası sık sık çıkageliyorlardı ve Lujinlerin haftada üç kere onlarla yemek yemesi âdet halini almıştı. Anne birkaç kere kızından evlilikleriyle ilgili bir iki ayrıntı öğrenmeye çalıştı ve merakla sordu: "Hamile misin? Eminim yakında bir bebeğin olur." "Saçmalama" diye cevap verdi kızı, "daha yeni ikizlerim oldu." Hâlâ her zamanki sakin hali devam ediyordu, hâlâ gözlerini indirerek aynı şekilde gülümsüyor ve Lujin'e hâlâ soyadıyla ve ikinci çoğul şahısta hitap ediyordu. "Zavallı Lujin'im," diyordu, dudaklarını şefkatle büzerek, "zavallı zavallı kocam benim." Lujin yanağını onun omzuna sürdüğünde büyük olasılıkla merhamet duyma zevkinden daha büyük zevkler olduğunu ama bu zevklerin kendisini ilgilendirmediğini düşünüyordu. Hayattaki tek kaygısı an be an çevresindeki şeyler hakkında Lujin'in merakını uyandırarak daha rahat nefes alabilmesi için başını karanlık suların üstünde tutabilmesini sağlamaktı. Sabahları Lujin'e gördüğü rüyayı soru-

yor, sabah sabah bir pirzola ya da İngiliz marmeladıyla iştahını kabartıyor, onu yürüyüşe çıkartıyor, onunla vitrinlerin önünde oyalanıyor, akşam yemeğinden sonra ona yüksek sesle *Savaş ve Barış*'ı okuyor, onunla neşeli coğrafya oyunu oynuyor ve daktiloda yazması için cümleler dikte ediyordu. Birkaç defa onu müzeye götürüp ona en sevdiği resimleri gösterdi ve yağmurlu ve sisli Hollanda'da ressamların parlak renkler kullandığını, diğer taraftan, en kasvetli ustanın gün ışığı ülkesi İspanya'da doğduğunu anlattı. Şu ressamın cam eşyalara, berikinin nilüferlere ve cennette kapılan nezleden kızarmış sevecen yüzlere meraklı olduğunu da anlattı ve 'Son Yemek'in dar, fakir masasının altında uysal uysal kırıntı arayan iki köpeğe dikkatini çekti. Lujin başını salladı ve duygulu duygulu gözlerini kıstı; sanatçının cehennemde günahkârların çektiği işkenceleri –çok ayrıntılı, ince ince– resmettiği dev bir tuvali uzun uzun inceledi. Tiyatroya, hayvanat bahçesine ve sinemaya da gittiler, bu arada Lujin'in daha önce hiç sinemaya gitmediği meydana çıktı. Beyaz bir ışık içinde film sürüp gitti, birçok maceradan sonra, kız –şimdi meşhur bir aktris olarak– anne babasının evine geri döndü ve kapının eşiğinde durdu, bu arada odada, daha kızını fark etmemiş olan kır saçlı baba, ailenin sadık dostu olan, yıllar geçtiği halde hiç değişmeyen doktorla satranç oynuyordu. Karanlıkta Lujin'in ansızın güldüğü duyuldu. "Taşlar için tamamıyla yanlış bir pozisyon," dedi, ama o anda karısına rahat bir nefes aldıracak şekilde her şey değişti ve baba büyüyerek seyircilere doğru yürüdü ve bütün gücüyle rol yapmaya başladı; gözleri büyüdü, sonra hafif bir titreme başladı, yavaşça kırışıklıkları yumuşadı, daha müşfik oldu ve titremeye devam eden yüzünde ağır ağır sonsuz şefkatle dolu bir gülümseme belirdi – fakat, beyler, bu yaşlı adam bir zamanlar kızını lanetlemişti... Ama doktor –doktor bir kenarda duruyor, hatırlıyor-

du – zavallı, alçakgönüllü doktor– filmin en başında genç bir kızken nasıl da, doktor çimenlerin üzerine yatıp kitap okurken çitin ardından ona çiçek atmıştı: sonra doktor başını kaldırmış ve yalnızca bir çit görmüştü; ama birdenbire kızın saçları ortadan ayrılmış başı diğer tarafta belirmişti, sonra gittikçe büyüyen bir çift göz görünmüştü – ah ne muzırlık, ne oyunbazlık! Hadi Doktor, çitin üstünden atla –işte koşuyor, tatlı su perisi, şuradaki ağaçların arkasına saklanıyor– yakala onu, yakala onu, Doktor! Ama işte bunların hepsi geride kaldı. Meşhur aktris (heyhat, düşmüş bir kadın!) başı öne eğik, şapka tutan elleri gevşek, öylece duruyor. Baba titremeyi sürdürürken yavaşça kollarını açıyor ve kız birdenbire onun önünde diz çöküyor. Lujin burnunu silmeye başlamıştı. Sinemadan çıktıklarında gözleri kızarmıştı, boğazını temizledi ve ağlamış olduğunu inkâr etti. Ertesi gün sabah kahvelerini içerlerken masaya dirseğini dayayıp düşünceli düşünceli şöyle dedi: "Çok, çok iyiydi – şu film." Biraz daha düşündü ve ekledi: "Ama oynamasını bilmiyorlar." "Bilmiyorlar mı? Ne demek istiyorsunuz?" dedi karısı şaşırarak. "Birinci sınıf oyunculardı." Lujin ona yan yan bakıp hemen gözlerini kaçırdı, bu hareketinde kadının hoşuna gitmeyen bir şey vardı. Birden olup biteni anladı ve Lujin'in aptal yönetmenin "atmosfer" uğruna filme katmayı uygun gördüğü bu talihsiz satranç maçını unutmasını nasıl sağlayacağını kara kara düşünmeye başladı. Ama görünüşe bakılırsa Lujin bunu kendiliğinden unutmuştu – kayınvalidesinin gönderdiği has Rus ekmeği dilimiyle meşguldü ve gözlerindeki o bulut gitmişti.

Bu şekilde bir, sonra iki ay geçti. O yılki kış beyaz bir kıştı, bir St. Petersburg kışı. Lujin'e kapitone bir palto dikilmişti. Bazı eskileri yoksul Rus göçmenlerine verilmişti – aralarında İsviçre asıllı yeşil, yünlü bir atkı da vardı. Naftalin sert melankolik bir koku yayıyordu. Antrede elden çı-

karılacak bir ceket asılıydı. "Öyle rahattı ki," diye niyaz etti Lujin, "öyle rahat." "Bırakın şunu," dedi karısı yatak odasından. "Daha göz atmadım ona. Büyük ihtimalle güve kaynıyordur." Lujin geçen ay boyunca kilo alıp almadığına bakmak için denemekte olduğu frakı çıkarttı (almıştı, almıştı – ve ertesi gün büyük bir Rus balosu vardı, hayır işi) ve gözden çıkarılanın kolları içine sevecenlikle kayıverdi. Sevgili ceket, üstelik güveden de en ufak bir eser yok. Şurada cepte küçücük bir delik vardı, ama bazen olduğu gibi cebi delip geçmemişti. "Harika," diye bağırdı tiz bir sesle. Karısı, elinde çorapla, antreye doğru baktı. "Çıkarın şunu Lujin. Yırtık ve tozlu, Tanrı bilir ne kadar zamandır ortalıkta sürünüyordur." "Hayır, hayır," dedi Lujin. Karısı ceketi dört bir taraftan inceledi; Lujin durdu, eliyle kalçasına bir şaplak attı ve bir an için sanki cebinde bir şey varmış gibi geldi; elini içeri soktu – yo, hayır, bir şey değil, sadece bir delik. "Pek pejmürde," dedi karısı kaşlarını çatarak, "ama belki ev ceketi olarak..." "Yalvarırım," dedi Lujin. "Pekâlâ, nasıl isterseniz – ama sonra hizmetçiye verin de şöyle iyice bir silkelesin." "Hayır, temiz," dedi Lujin kendi kendine ve ceketi, dairedeki memurlar gibi çıkarıp asmak için, çalışma odasında bir köşecik bulmaya karar verdi. Çıkarırken yine ceketin sol tarafı bir parçacık daha ağırmış gibi geldi, ama ceplerin boş olduğunu hatırladı ve ağırlığın sebebini araştırmadı. Şu frağa gelince, hafifçe sıkıyordu – evet, kesinlikle sıkıyordu. "Balo," dedi Lujin ve kendi kendine dönüp duran bir sürü çift hayal etti.

Balonun Berlin'in en iyi otellerinden birinde olduğu meydana çıktı. Vestiyerin etrafında bir izdiham yaşanıyordu, görevliler birtakım şeyler alıyor ve bu şeyleri uyuklayan çocuklar gibi götürüyorlardı. Lujin'e zarif, metal bir numara verilmişti. Karısını kaybetti ama hemen buldu: bir aynanın önünde duruyordu. Metal diski onun pürüzsüz, pud-

ralı sırtının yumuşak çukurluğuna dayadı. "Dı-dı-dı-dı, soğukmuş," diye bağırdı karısı kürek kemiğini oynatarak. "Kol kola, kol kola," dedi Lujin. "İçeri kol kola girmeliyiz." Ve öyle de girdiler. Lujin'in ilk gördüğü şey kayınvalidesiydi, çok daha genç görüyordu, pembe pembeydi ve başına şahane, parlak bir başlık kondurmuştu – Rus kadınlarının *kokoşnik*'i. Punç satıyordu ve (sadece odasından aşağıya inmiş olan) yaşlıca bir İngiliz, bir dirseği kadının masasına dayanmış, hızla sarhoş oluyordu. Renkli ışıklarla süslenmiş bir çam ağacının yanındaki başka bir masada bir öbek piyango hediyesi duruyordu: ağaç tarafındaki yüzü kırmızı ve mavi ışıklar yansıtan vakur bir semaver, *sarafan*'lar giymiş oyuncak bebekler, bir gramofon ve (Smirnovski tarafından bağışlanmış) içkiler. Üçüncü bir masada sandviçler, İtalyan salatası, havyar vardı – ve sarışın, güzel bir hanım birine sesleniyordu: "Marya Vasilyevna, Marya Vasilyevna, neden yine götürdüler... Benim istediğim..." "Size çok iyi akşamlar," dedi yakınlarda birisi ve Bayan Lujin kavisli, kuğu gibi elini havaya kaldırdı. Daha ötede, yan odada müzik çalıyordu, masalar arasında dans edenler dönüyor ve tempoya uyuyorlardı. Birinin sırtı tam hız Lujin'e çarptı, o da homurdanıp bir adım geri çekildi. Karısı ortadan kaybolmuştu, gözleriyle onu ararken gerisingeriye ilk odaya doğru gitti. Burada tombala tekrar dikkatini çekti. Her seferinde bir mark ödeyecek, elini kutunun içine daldırıp rulo yapılmış kâğıttan küçücük bir silindir avlayıverecekti. Burnunu çekerek ve dudaklarını büzerek, kâğıdı açmakla uzun uzun uğraşacak ve içinde rakam yazılı olmadığını görünce, diğer tarafta, dışında bir şey yazıp yazmadığına bakacaktı – nafile ama çok normal bir davranış. Sonunda *Mırmır-Kedi* ya da ona benzer isimli bir çocuk kitabı kazandı, ne yapacağını bilemediğinden, kitabı üstünde dolu iki kadehin dans eden bir çifti beklediği bir masaya bıraktı. İzdiham, hare-

ket ve müzik patlamaları artık sinirine dokunmaya başlamıştı ve kaçacak yer yoktu, büyük ihtimalle herkes ona bakıyor ve neden dans etmediğini merak ediyordu. Dans aralarında karısı diğer odada onu aradı ama her adımda bir tanıdık önünü kesip durdu. Bu baloya pek çok kişi katılmıştı – büyük zorluklarla bulup buluşturulan yabancı bir konsolos, meşhur bir Rus şarkıcı ve sinema oyuncusu iki kadın. Biri karısına onların oturdukları masayı göstermişti: hanımlar sahte gülücükler takınmıştı, kavalyeleri ise –yapımcı-işadamı tipli üç besili adam– dillerini şaklatıyor, parmaklarını şıklatıyor ve solgun, terler içinde bir garsona yavaşlığı ve yetersizliğinden dolayı eziyet ediyorlardı. Bu adamlardan biri ona özellikle zırtapoz geldi: çok beyaz dişleri ve parlak kahverengi gözleri vardı; garsonu hallettikten sonra Rusça'sının arasına en amiyane Almanca deyimleri serpiştirerek yüksek sesle bir şey anlatmaya başladı. Birden herkesin bu sinemacı şahsiyetlere ve konsolosa bakması ve kimsenin baloda adı milyonlarca gazetede yer almış, oyunları ölümsüz olarak adlandırılmış bir adamın, bir satranç dehasının olduğunun farkında değilmiş gibi görünmesi canını sıktı. "Siz dans etmesi müthiş kolay birisiniz. Buranın pisti iyi. Özür dilerim. Feci kalabalık. Toplanan para miktarı çok iyi olacak. Şuradaki adam Fransız konsolosluğundan. Sizinle dans etmek müthiş kolay." Sohbet genellikle bununla bitiyordu, onunla dans etmekten hoşlanıyorlar fakat ne konuşacaklarını tam olarak bilemiyorlardı. Oldukça güzel ama sıkıcı bir genç hanım. Ve o başarısız müzisyenle, ya da onun gibi birisiyle yapılan o tuhaf evlilik. "Ne dediniz – eski bir sosyalist mi? Bir ne? Oyuncu mu? Kâğıt oynayan biri mi? Hiç evlerine girip çıkıyor musunuz Oleg Sergeyeviç?"

Bu sırada Lujin merdivenlere yakın bir yerde içine gömülebileceği bir koltuk bulmuştu, kalabalığa bir sütunun arkasından bakıyor ve on üçüncü sigarasını içiyordu. Yanındaki kol-

tuğa 'oturan olup olmadığına' dair bir girizgâhtan sonra küçük bıyıklı esmer bir bey oturdu. İnsanlar gelip geçmeye devam ettiler ve Lujin yavaş yavaş korkmaya başladı. Meraklı gözlerle karşılaşmadan bakabileceği hiçbir yer yoktu ve bir yere bakmanın sıkıcı mecburiyetinden dolayı, bütün bu gürültülü ve gereksiz hareketten açıkça sersemlemiş ve şaşalamış olduğu anlaşılan komşusunun bıyıklarına gözlerini dikti. Lujin'in bakışını üzerinde hisseden adam yüzünü ona doğru çevirdi. "Balolara gelmeyeli çok oldu," dedi arkadaşça ve başını sallayarak sırıttı. "İşin esası bakmamak," diye söylendi Lujin tok bir sesle, ellerini bir tür at gözlüğü gibi kullanarak. "Ben uzun yoldan geldim," diye bir açıklamada bulundu adam. "Bir arkadaş beni buraya sürükledi. Doğruyu söylemek gerekirse yorgunum." "Yorgunluk ve ağırlık," diye Lujin başını salladı. "Bunların anlamını kim bilebilir? Havsalam almıyor." "Özellikle de benim gibi Brezilya'da bir tarlada çalışıyorsanız," dedi adam. "Tarla," diye bir yankı gibi tekrar etti Lujin. "Buradaki ne tuhaf bir yaşam sahnesi," diye devam etti yabancı. "Dünya uçsuz bucaksız ama burada son derece sınırlı bir zemin parçasında çarlistonlarla tepinip duruyorlar." "Ben de gidiyorum," dedi Lujin. "Seyahat broşürlerim var." "Özgürlük gibisi yok," diye bağırdı yabancı. "Keyfe göre dolaşmak ve uygun bir rüzgâr. Ve muhteşem ülkeler... Rio Negro'nun ilerisindeki ormanda Alman bir botanikçiye rastladım, Madagaskar'da Fransız bir mühendisin karısıyla yaşadım." "Oraların broşürlerini de almalıyım," dedi Lujin. "Çok güzel şeyler – broşürler. Her şey çok detaylı."

"Lujin, demek buradaydınız!" diye aniden çınladı karısının sesi, babasının koluna girmiş hızla oradan geçiyordu. "Hemen dönerim, bizim için bir masa ayarlayacağım," diye omzunun üstünden bakarak bağırdı ve ortadan kayboldu. "İsminiz Lujin mi?" diye sordu adam merakla. "Evet, evet," dedi Lujin, "ama önemli değil." "Lujin diye birini tanırdım"

dedi adam gözlerini kısarak (zira hafıza miyoptur). "Evet, tanırdım. Balaşevski okuluna gitmediniz değil mi?" "Diyelim ki gittim," diye cevap verdi Lujin ve nahoş bir kuşkuya kapılarak yanındakinin yüzünü incelemeye başladı. "Öyleyse sınıf arkadaşıyız!" diye bağırdı beriki. "Adım Petrişçev. Beni hatırladın mı? Ah, tabii hatırladın! Ne tesadüf. Yüzüne bakıp seni tanıyamazdım. Söyle bana Lujin... Adın, babanın adı? Toni... Anton... Sonra?" "Yanılıyorsunuz, yanılıyorsunuz," dedi Lujin ürpertiyle. "Evet, hafızam zayıftır," diye devam etti Petrişçev. "Bir sürü isim unuttum. Mesela, bizdeki o sessiz çocuğu hatırlıyor musun? Sonraları Wrangel'in komutasında savaşırken bir kolunu kaybetti, tam da geri çekileceklerken. Onu Paris'te kilisede gördüm. Hımm, neydi bakayım adı?" "Bütün bunlara ne lüzum var?" dedi Lujin. "Neden bu konudan bu kadar fazla bahsetmeli?" "Hayır, hatırlayamıyorum," diye iç geçirdi Petrişçev avcunu alnından söküp alarak. "Ama, mesela, Grumov vardı: o da Paris'te şimdi; işleri tıkırında gibi gözüküyor. Ama diğerleri neredeler? Nerede hepsi? Dağıldılar, sırra kadem bastılar. Düşünmesi bile tuhaf. Peki, sen ne alemdesin Lujin, sen ne alemdesin eski dostum?" "İyiyim," dedi Lujin ve birden yüzünün geçmişteki küçük, pembe ve tahammül edilemez derecede alaycı halini görerek taşkın Petrişçev'den gözlerini kaçırdı. "Harika zamanlardı, harika," diye bağırdı Petrişçev. "Coğrafyacımızı hatırlıyor musun, Lujin? Elinde dünya haritasıyla nasıl da kasırga gibi odaya dalardı? Ya o küçük yaşlı adam –of, yine adını unuttum– nasıl tepeden tırnağa titreyerek şunları söylerdi: 'Haydi, işine, kışkış, seni sersem.' Harika zamanlardı. Merdivenlerden avluya nasıl da ok gibi fırlardık? Okul partisinde nasıl da Arbuzov'un piyano çalmayı bildiği meydana çıkmıştı? Yaptığı deneylerin nasıl da hiç başarılı olamadığını hatırlıyor musun? Onun için bir kafiye bulmuştuk "hem sarhoş hem kof." "...tepki verme," dedi Lujin kendi

kendine çabucak. "Bütün bunlar kayboldu," diye devam etti Petrişçev. "İşte burada, bir balodayız... Ha, bu arada, şöyle birşeyler hatırlıyor gibiyim... okulu bıraktıktan sonra sen bir şeyle meşgul olmaya başlamıştın, bir iş. Neydi? Evet, tabii – satranç!" "Hayır, hayır," dedi Lujin. "Tanrı aşkına nereden çıktı..." "Ah, özür dilerim," dedi, Petrişçev nazikçe. "Öyleyse karıştırıyorum. Evet ya öyle olmalı... Balo tüm hızıyla devam ediyor, bizse burada oturmuş geçmişten bahsediyoruz. Biliyorsun, ben bütün dünyayı dolaştım. Kübalı kadınlar! Ya da cangılda geçen o zaman, mesela..."

"Hepsi palavra," dedi uyuşuk bir ses arkadan. "Hayatında hiç balta girmemiş ormanlarda falan bulunmamıştır..."

"Neden her şeyi berbat ediyorsun?" dedi Petrişçev ağır ağır arkasını dönerek. "Dinlemeyin onu," dedi uyuşuk sesin sahibi kel, ince uzun adam. "Devrimden beri Fransa'da yaşıyor ve Paris'ten ilk defa evvelsi gün ayrıldı." "Lujin, seni tanıştırmama izin ver," diye başladı Petrişçev gülerek; ama Lujin kafasını omuzlarına çekerek, elini tuhaf bir şekilde sallayarak ve yürüyüşünün hızından titreyerek aceleyle sıvıştı.

"Gitti," dedi Petrişçev şaşkınlıkla ve düşünceli düşünceli ekledi, "Belki de onu sahiden başkasıyla karıştırdım."

İnsanlara çarparak, ağlamaklı bir sesle, "*pardon, pardon*!" diye bağırarak ve tekrar insanlara çarpıp yüzlerini görmemeye çalışarak karısını aradı Lujin ve onu gördüğünde arkasından dirseğinden öyle bir yakaladı ki karısı sıçrayıp döndü; ama Lujin ilk anda bir şey söyleyemedi, nefes nefeseydi. "Ne var?" diye sordu karısı endişeyle. "Hadi gidelim, hadi gidelim," diye mırıldandı Lujin, onu hâlâ dirseğinden kavrıyordu. "Sakin olun Lujin, lütfen buna gerek yok," dedi, oradan geçenler duymasın diye kocasını hafifçe bir kenara doğru itiştirdi. "Neden gitmek istiyorsunuz?" "Orada bir adam var," dedi Lujin, düzensizce nefes alıp veriyordu. "Öyle nahoş bir konuşma ki." "...eskiden tanıdığınız biri

mi?" diye sordu karısı sessizce. "Evet, evet," diye başını salladı Lujin. "Hadi gidelim. Yalvarırım."

Petrişçev onu görmesin diye gözlerini yarı kapayarak antreye doğru kalabalığı yardı, numarayı bulmak için ceplerini karıştırmaya başladı, karmaşa ve umutsuzluk dolu birkaç upuzun saniyeden sonra buldu ve vestiyer görevlisi bir uyurgezer gibi eşyalarını ararken bir o yana bir bu yana kıpırdanıp durdu... İlk giyinen ve ilk dışarı çıkan o oldu, karısı köstebek derisi paltosunun önünü kavuşturarak hızla onu takip etti. Lujin ancak arabada rahat nefes almaya başladı, dalgın, asık suratlı ifadesi yerini suçlu bir yarı gülümsemeye bıraktı. "Sevgili Lujin, kötü bir adamla karşılaştı," dedi karısı Lujin'in elini okşayarak. "Bir okul arkadaşı, şüpheli bir şahıs," diye açıkladı Lujin. "Ama şimdi sevgili Lujin iyi," diye fısıldadı karısı ve yumuşak elini öptü. "Şimdi her şey geçti," dedi Lujin.

Ama pek de öyle değildi. Bir şey kaldı – bir bilmece, bir kıymık. Geceleri bu karşılaşmanın kendisini neden bu kadar rahatsız ettiğini uzun uzun düşünmeye başladı. Tabii tek tek bir sürü rahatsızlık veren şey vardı – Petrişçev'in bir keresinde okulda ona eziyet etmesi ve küçük Toni ile ilgili yırtık bir kitaba alttan alta değinmesi, egzotik çekiciliklerle dolu olan dünyanın bir palavracının deli saçmasından ibaret olduğunun meydana çıkması ve gelecekte artık seyahat broşürlerine güvenilemeyeceği. Ama Lujin için korkutucu olan karşılaşmanın kendisi değil de başka bir şeydi – bu karşılaşmadaki çözmesi gereken gizli anlam. Geceleri yoğun bir şekilde düşünmeye başladı –tıpkı Sherlock'un puro külü hakkında düşünmesi gibi– ve yavaş yavaş kombinasyon ona sandığından daha karmaşık görünmeye başladı, Petrişçev'le karşılaşması sadece birşeylerin devamıydı ve daha derine bakması, geri dönüp hastalığından baloya kadar geçen hayatının bütün hamlelerini tekrar gözden geçirmesi gerekiyordu.

13

Şehir halkı karla hafifçe pudralanmış gri-mavi bir buz pateni sahasında (yazın yerini tenis sahaları alıyordu) temkinli adımlarla dolaşıyorlardı; Lujinlerin sabah yürüyüşleri sırasında tam da oradan geçtikleri anda patencilerin en canlısı, süveterli bir delikanlı, zarifçe bir Hollanda dönüşü yapmaya çalıştı ve buzun üstüne sertçe oturdu. Daha ilerde, küçük bir parkta, tepeden tırnağa kırmızılar içinde üç yaşında bir oğlan yün çoraplı bacaklarının üstünde dengesizce yürüyerek bir mahmuz taşına doğru gitti, orada iştah açıcı bir tepecik halinde duran karı parmaksız eldivenli küçük bir elle sıyırıp ağzına götürünce derhal arkadan yakalandı ve şaplağı yedi. "Ah, zavallı küçük şey seni," dedi Bayan Lujin arkasına bakarak. Bir otobüs ardında iki kalın siyah çizgi bırakarak beyazlanmış asfalt boyunca yol aldı. Konuşan ve müzik çalan makinelerin bulunduğu bir dükkândan inceden bir müzik sesi geldi ve biri müzik soğuk almasın diye kapıyı kapattı. Parçalı, mavi küçük paltosu ve sarkık kulaklarıyla ince uzun bir dachshund durup, karı kokladı, Bayan Lujin de bunu fırsat bilip onu okşadı. Hafif, sivri ve beyazımsı

bir şey yüzlerine çarpıp duruyordu ve boş gökyüzüne kısık bakışlarını diktiklerinde gözlerinin önünde parlak lekeler dans ediyordu. Bayan Lujin kaydı ve sitemle gri kar çizmelerine baktı. Rus yiyecekleri satan dükkânın önünde Alfiyorov çiftiyle karşılaştılar. "Bayağı soğuk," diye seslendi Alfiyorov sarı sakalını sallayarak. "Öpmeyin, eldiven kirli," dedi Bayan Lujin, ve Bayan Alfiyorov'un hoş ifadeli ve hep kıpır kıpır olan yüzüne bakıp neden hiç onları ziyarete gelmediğini sordu. "Siz de kilo alıyorsunuz, efendim," diye homurdandı Alfiyorov, Lujin'in kapitone paltosu nedeniyle abartılmış göbeğine doğru oyunbaz bir tavırla gözlerini kısıp bakarak. Lujin yalvarırcasına karısına baktı. "Unutmayın, her zaman bekleriz," dedi karısı, başını sallayarak. "Dur, Maşenka, telefon numaralarını biliyor musun?" diye sordu Alfiyorov. "Biliyorsun. İyi. Hadi, esenlikle – Sovyet Rusya'da öyle diyorlarmış. Annenize derin saygılar."

"Bu adamda biraz hain biraz da zavallı birşeyler var," dedi Bayan Lujin kocasının koluna girip onunkine uymak için adım değiştirerek. "Ama Maşenka... ne kadar tatlı, o ne gözler... O kadar hızlı yürümeyin, Lujin'ciğim – yerler kayıyor."

İnce ince yağan kar kesildi, bir gökyüzü parçası solgun bir ışıkla parladı, güneşin yassı, kanı çekilmiş yuvarlağı süzülerek ortaya çıktı. "Hadi bugün sağa doğru gidelim," diye önerdi Bayan Lujin. "Hiç o tarafa gitmedik galiba." "Bak, portakallar," dedi Lujin zevkle ve babasının, insanın Rusça'da "*leemon*" (limon) deyince ister istemez yüzü buruşturduğunu ama "*apelsin*" (portakal) deyince geniş geniş gülümsediğini söyleyişini hatırladı. Satıcı kız becerikli bir hareketle kese kâğıdının ağzını açıp soğuk, pürtüklü kırmızı topları içine doldurdu. Lujin yürürken, suyu gözüne sıçrayacak düşüncesiyle kaşlarını çatarak bir portakal soymaya başladı. Karın üzerinde fazlaca belli olur diye ya da belki reçeli yapılabilir diye kabukları cebine koydu.

"Güzel mi?" diye sordu karısı. Lujin son dilimde ağzını şapırdattı, mesut bir gülümsemeyle karısının koluna girecekti ki birden durdu ve etrafına bakındı. Bir an düşündükten sonra, köşeye geri gitti ve sokağın adına baktı. Sonra hızla karısına yetişti ve bastonuyla en yakındaki evi işaret etti; bu, yoldan demir parmaklıkların ardındaki küçük bir bahçeyle ayrılmış sıradan gri bir taş evdi. "Babam burada otururdu," dedi Lujin. "Otuz beş A." "Otuz beş A," diye tekrar etti karısı, ne diyeceğini bilemeden ve başını kaldırıp pencerelere baktı. Lujin bastonuyla parmaklıklardaki karı biçerek yürümeye devam etti. Derken vitrininde biri üzgün diğeri neşeli iki suratı olan ve ceketinin bir sağ tarafını bir sol tarafını açan balmumundan bir manken duran bir kırtasiye dükkânının önünde çakılıp kaldı: mankenin beyaz yeleğinin sol cebine iliştirilmiş dolma kalem beyazlığın üzerinde mürekkep lekeleri bırakmıştı, sağ tarafta ise asla mürekkep akıtmayan kalem takılıydı. Lujin iki yüzlü adamı çok beğendi, hatta satın almayı bile düşündü. "Dinleyin Lujin," dedi karısı Lujin vitrinden hevesini alınca. "Size uzun zamandır sormak istiyordum – babanızın ölümünden sonra geriye birşeyler kalmadı mı? Nerede onlar?" Lujin omuzlarını silkti. "Kruşçenko diye bir adam vardı," diye mırıldandı bir süre sonra. "Anlamıyorum," dedi karısı sesinde bir soru işaretiyle. "Bana Paris'e mektup yazdı," diye açıkladı Lujin istemeye istemeye, "ölüm, cenaze vesaire ile ilgili şeyleri ve müteveffa beybabadan kalanları sakladığını." "Off, Lujin," diye içini çekti karısı, "şu lisanı nasıl da tuhaf konuşuyorsunuz." Bir an düşündü, sonra ekledi: "Benim için fark etmez, ama bu eşyaların sizde olmasının hoşunuza gideceğini düşünmüştüm – babanıza ait olduklarına göre." Lujin sesini çıkartmadı. Karısı bu istenmeyen eşyaları düşündü – belki yaşlı Lujin'in kitaplarını yazarken kullandığı kalem, birtakım belgeler, fotoğraflar– hüzünlendi ve zihninde ko-

casını katı kalplilikle suçladı. "Fakat muhakkak yapmamız gereken bir şey var," dedi kararlı bir sesle. "Mezarını görmek için mezarlığa gitmeliyiz, ihmal edilmediğinden emin olmak için." "Soğuk ve uzak," dedi Lujin. "Bir iki gün içinde gideriz," diye karar verdi karısı. "Hava nasılsa değişecek. Dikkat edin lütfen – bir araba geliyor."

Hava kötüleşti ve Lujin iç karartıcı toprak parçasını ve mezarlıktaki rüzgârı hatırlayarak ziyaretin bir sonraki haftaya ertelenmesi için yalvardı. Tesadüf bu ya, don inanılmazdı. Buz pateni sahasını kapattılar, ki bu her zaman bir talihsizlikti; geçen kış kar eridikçe erimiş, buzun yerini bir havuz almıştı, şimdiyse öyle bir soğuk vardı ki okul çocukları bile paten kayamıyorlardı. Parklarda küçük, çıkık göğüslü kuşlar karın üstünde ayakları havada yatıyorlardı. Çaresiz cıva çevresinin etkisiyle düştükçe düşüyordu. Hayvanat bahçesindeki kutup ayıları bile müdüriyetin işi abarttığını düşünüyorlardı.

Lujinlerin dairesi insanın kürk palto ve battaniye ile oturmaya mecbur kalmadığı, kahramanca çalışan bir kalorifer sistemine sahip talihli dairelerden çıktı. Karısının soğuktan çıldırmış anne ve babası kalorifere misafir olmaya özellikle can atıyorlardı. Lujin imhadan kurtarılmış ceketiyle çalışma masasında oturuyor, bıkıp usanmadan kâğıda önünde duran beyaz bir küpü çiziyordu. Kayınpederi çalışma odasında gezinerek uzun ve gayet terbiyeli anekdotlar anlatıyor ya da kanepede oturup zaman zaman derin bir nefes alıp sonra boğazını temizleyerek gazete okuyordu. Kayınvalidesi ve karısı çay masasının başında oturuyorlardı. Çalışma odasından, karanlık oturma odasının gerisinde, yemek odasındaki parlak sarı lamba, büfenin kahverengi fonunda karısının aydınlanmış profili ve dirseklerini önünde, masanın üzerinde uzağa dayadığı çıplak kollarını bir omzuna doğru kıvırdığı görülebiliyordu, parmaklarını kenetlemişti, bazen

birdenbire bir kolunu yumuşak bir hareketle ileri uzatıyor ve masa örtüsünün üzerinde parlak bir şeye dokunuyordu. Lujin küpü bir kenara bıraktı, boş bir kâğıt aldı, içinde düğme düğme suluboyalar olan teneke bir kutuyu boya için hazırladı ve bu manzarayı çizmeye koyuldu, ama perspektif çizgilerini bir cetvel yardımıyla kılı kırk yararak ortaya çıkarırken, orada ileride bir değişiklik oldu, karısı yemek odasının canlı dikdörtgeninden kaybolup çıktı, ışık söndü ve daha yakında, oturma odasında yandı ve ortada perspektif falan kalmadı. Nadiren renk kullanıyordu, aslında tercihi kurşun kalemdi. Suluboyaların nemi kâğıdı nahoş bir şekilde yumuşatıyordu ve ıslak renkler birbirine karışıyordu; bazen bir miktar müthiş inatçı Prusya mavisinden kurtulmak imkânsız oluyordu – insan bir parçacığını fırçanın ucuna sürer sürmez boya kutunun içindeki emayenin her yanma akıyor, hazırlamış olduğunuz gölgeyi yalayıp yutuyor ve bardağın içindeki suyu zehirli bir maviye dönüştürüyordu. İçinde Çini mürekkebi ve üstübeç olan kalın tüpler vardı, ama kapakları muhakkak kayboluyordu, boyunları kuruyordu ve biraz fazla sıkınca tüpler diplerinden patlıyor ve patlaktan sürüne sürüne, kıvrıla büküle tombul vıcık bir solucan çıkıyordu. Acemice çabaları boşunaydı ve en basit şeyler bile –çiçekle dolu bir vazo ya da Riviyera seyahat broşüründen kopya edilmiş bir günbatımı– lekeli, hastalıklı ve iğrenç oluyordu. Fakat çizimi iyiydi. Kayınvalidesini çizdi, kadın alındı; karısını profilden çizdi, karısı eğer görünüşü böyleyse kendisiyle evlenmesi için hiçbir neden olmadığını söyledi ona; öte yandan kayınpederinin yüksek, kolalı yakalığı çok güzel oldu. Lujin kalem açmaktan ve bir gözünü kısıp başparmağını kurşun kaleminin üstüne bastırarak kaldırıp önüne geleni göz kararıyla ölçmekten büyük zevk alıyordu, avcunu sayfaya bastırarak silgisini kâğıdın üzerinde özenle gezdiriyordu zira aksi takdirde büyük bir

çatırtı olacağını ve kâğıdın buruşacağını tecrübeyle biliyordu. Eliyle dokunup resmi bulaştırmaktan korktuğu için silgi pisliklerini büyük hassasiyetle üflüyordu. En çok karısının başlangıç için önerilerini ve dönüp dolaşıp tekrar çizdiği şeyleri sevdi –beyaz küpler, piramitler, silindirler ve ona okuldaki resim derslerini hatırlatan alçıdan bir süs parçası– yegâne kabul edilebilir konu. Maksimum bir keskinlik, isabet ve saflık elde edinceye kadar yüzlerce kere tekrar tekrar çizdiği ince çizgiler Lujin'i sakinleştiriyordu. Ve çok bastırmadan, düzenli kalem darbeleriyle, şefkatli ve düzgün bir biçimde gölge yapmak da çok zevkliydi.

"Bitti," dedi, kâğıdı uzakta tutarak ve tamamlanmış küpe kirpiklerinin arasından bakarak. Kayınpederi gözlüklerini taktı ve başını sallayarak uzun uzun baktı. Kayınvalidesi ve karısı da oturma odasından gelip baktılar. "Küçük bir gölgesi bile var," dedi karısı. "Çok çok yakışıklı bir küp." "Aferin, siz gerçek bir kübistsiniz," dedi kayınvalidesi. Lujin ağzının bir kenarıyla gülümseyerek resmi aldı ve çalışma odasının duvarlarına bakındı. Kapının yanında kopya eserlerinden biri zaten asılıydı: uçurumu kateden bir köprünün üzerinde bir tren. Oturma odasında da bir şey vardı: telefon rehberinin üzerinde bir kurukafa. Yemek odasında herkesin nedense domates zannettiği aşırı yuvarlak portakallar vardı. Yatak odası ise kara kalemle çizilmiş bir kabartma ve bir koni ile bir piramit arasındaki senli benli bir sohbetle süslenmişti. Gözleri duvarlarda gezinerek çalışma odasından çıktı ve karısı içini çekerek "Acaba sevgili Lujin bu seferkini nereye asacak," dedi.

"Lütfedip bana söylemedin henüz," diye lafa başladı annesi, çalışma masasının üstünde duran alacalı bulacalı seyahat broşürleri yığınını çenesiyle işaret ederek. "Ama ben de bilmiyorum," dedi Bayan Lujin. "Karar vermek çok zor, her yer çok güzel. Galiba önce Nice'e gideceğiz." "Ben İtal-

yan göllerini tavsiye ederim," dedi babası ve gazeteyi katlayıp kelebek gözlüğünü burnundan çıkararak göllerin ne kadar güzel olduğunu anlatmaya başladı. "Korkarım ki yolculuğumuzla ilgili konuşmalardan bayağı bıktı," dedi Bayan Lujin. "Günün birinde bir trene atlayıp gideceğiz." "Nisandan önce olmaz" dedi annesi yalvarırcasına. "Biliyorsun, bana söz verdin..."

Lujin çalışma odasına geri döndü. "Bir kutu raptiyem vardı bir yerlerde," dedi çalışma masasına bakarak ve ceplerine vurarak (bunun üzerine, üçüncü ya da dördüncü defadır sol cebinde bir şey olduğu hissine kapıldı –aradığı kutu değil ama– araştırmaya vakti yoktu). Raptiyeler çalışma masasının üstünde bulundu. Lujin onları alıp aceleyle dışarı çıktı.

"Ah, sana söylemeyi tamamen unuttum. Düşün bir kere, dün sabah..." ve kızına Rusya'dan aniden çıkagelen bir kadının kendisini aradığını anlatmaya başladı. Bu kadın genç kızken St. Petersburg'da onları sık sık ziyarete gelirdi. Görünüşe bakılırsa, birkaç yıl önce Sovyet bir iş adamı ya da memurla evlenmişti –tam anlayamamıştı ne olduğunu– ve kocası yeniden güç toplasın diye gidecekleri kaplıcanın yolu üstünde bir iki haftalığına Berlin'de mola vermişlerdi. "Bir Sovyet vatandaşının bize gelecek olmasından dolayı kendimi biraz rahatsız hissediyorum, ama o kadar ısrarcı ki. Telefon etmeye korkmamasına şaştım. Eh yani, Sovyetlerde beni aradığını öğrenirlerse..." "Ah, anne, büyük ihtimalle çok mutsuz bir kadın – geçici olarak kendini özgürlüğe atmış ve birilerini görmek istiyor." "İyi o zaman, ben de onu sana devrediyorum," dedi annesi rahatlayarak, "özellikle de senin evin daha sıcak olduğu için."

Ve birkaç gün sonra, öğle vakti kadın çıkageldi. Bir gece önce iyi uyuyamadığı için Lujin hâlâ şekerleme yapıyordu. İki kere kâbuslarla nefesi kesilerek çığlıklarla boğulurcasına uyanmıştı ve o anda Bayan Lujin misafir kabul ede-

cek halde değildi. Misafir ince, canlı, güzelce makyaj yapmış, saçları hoş bir tarzda küt kesilmiş, Bayan Lujin gibi pahalı bir sadelikle giyinmiş biriydi. Bağıra çağıra, birbirlerinin sözünü keserek ve birbirlerini belki biraz daha güzelleşmek dışında hiç değişmediklerine temin ederek, oturma odasından daha rahat olan çalışma odasına geçtiler. Misafir kendi kendine Bayan Lujin'in on, on iki yıl önce oldukça zarif, canlı bir küçük kız olduğunu şimdiyse tombullaştığını, solgunlaştığını ve sessizleştiğini düşünürken Bayan Lujin de eskiden onları ziyarete gelen ve sonradan Kızıllar tarafından vurulan bir öğrenciye âşık olan mazbut, sessiz kızın ilgi çekici ve kendine güvenli bir kadına dönüştüğünü fark etti. "Demek sizin Berlin'iniz bu... aman eksik olsun. Az kalsın soğuktan ölüyordum. Bizim oralarda, Leningrad'da hava daha ılık, gerçekten daha ılık." "St. Petersburg nasıl? Çok değişmiş olmalı," diye sordu Bayan Lujin. "Tabii değişti," dedi misafir fiyakalı bir tavırla. "Ve hayat korkunç zor olmalı" dedi Bayan Lujin, başını düşünceli düşünceli sallayarak. "Aman, laf! Hiç de öyle değil. Orada çalışıyorlar, inşa ediyorlar. Oğlum bile –nasıl, küçük bir oğlum olduğunu bilmiyor muydun?– evet, var, var, şirin küçük bir bızdık – evet o bile bizde Leningrad'da "çalışıyoylay, ama Beylin'de buycuvalay hiç bişi yapmıyoy," diyor. Ve genelde Berlin'i bizim oradan daha kötü durumda görüyor ve hiçbir şeye bakmak istemediğini söylüyor. Öyle gözlemci biliyor musun, öyle duyarlı ki... Hayır, doğruyu söylemek gerekirse, çocuk haklı. Ben de Avrupa'yı geride bıraktığımızın farkındayım. Mesela tiyatromuzu al. Siz Avrupa'dakilerin tiyatrosu yok, hiç yok. Kesinlikle, anlıyor musun, kesinlikle komünistleri övmüyorum. Ama şunu itiraf etmek gerekir, geleceğe bakıyorlar, inşa ediyorlar. "Ben politikadan anlamam," dedi Bayan Lujin ağır ağır ve hüzünlü bir ifadeyle. "Ama bana öyle geliyor ki..." "Ben sa-

dece açık fikirli olmak gerektiğini söylüyorum," diye sözünü sürdürdü misafir aceleyle. "Şunu bir dinle mesela. Gelir gelmez bir göçmen gazetesi aldım. Tabii ki kocam, bilirsin, şaka yollu, 'Neden paranı böyle pisliklere harcıyorsun yavrum?' dedi. Daha çirkin bir ifade kullandı ama terbiye icabı böyle diyelim – ama ben: 'Yoo,' dedim, 'insan her şeye bakmalı ve her şey hakkında bilgi edinirken tamamen tarafsız olmalı.' Düşün bir kere – gazeteyi açtım, okumaya başladım, öyle iftiralar yazmışlar ki, öyle yalanlar, her şey öyle çiğdi ki." "Rus gazetelerine nadiren bakıyorum," dedi Bayan Lujin. "Annem Sırbistan'dan gelen bir Rus gazetesi alıyor, sanırım–" "Bu bir komplo," dedi kadın. "Tacizden başka bir şey değil, kimse bizim lehimize iki kelime etmeye cüret edemiyor." "Artık başka şeyden bahsedelim," dedi Bayan Lujin dalgın dalgın. "Pek ifade edemiyorum, bu konularda konuşmayı pek beceremem, ama yanıldığını düşünüyorum. Eğer annemlerle bu konuyu bir gün konuşmak istersen..." (Bunu derken Bayan Lujin annesinin yuvalarından fırlayan gözlerini ve tiz çığlıklarını, biraz da memnuniyetle, hayal etti.) "E, sen hâlâ küçük bir kızsın." Kadın anlayışla gülümsedi. "Bana neler yaptığını anlat, kocan ne iş yapıyor, neci?" "Eskiden satranç oynuyordu," diye cevap verdi Bayan Lujin. "Müthiş bir oyuncuydu. Sonra kendini biraz fazla yordu ve şimdi dinleniyor; lütfen ona satrançtan bahsetme." "Evet, evet, satranç oyuncusu olduğunu biliyorum," dedi misafir. "Ama nedir? Devrim karşıtı mı? Beyaz Muhafızlardan mı?" "Sahiden bilmiyorum," diye güldü Bayan Lujin. "Onun hakkında bir iki şey duydum," diye devam etti misafir. "Senin *maman* bir Lujin ile evlendiğini söylediğinde hemen o olduğunu anlamıştım. Leningrad'da yakından tanıdığım birisi vardı ve bana –hani safiyane bir gururla, bilirsin– küçük yeğenine nasıl satranç oynamayı öğrettiğini ve sonra onun nasıl müthiş bir..."

Sohbetin o anında yandaki odadan tuhaf bir ses geldi, sanki birisi bir şeye çarpmış da bir çığlık atmış gibi. "Bir saniye," dedi Bayan Lujin, kanepeden fırlayarak, oturma odasına açılan kapıyı kaydırıp odaya girecekti ki fikrini değiştirip koridordan geçti. Oturma odasında tamamıyla beklenmedik bir Lujin'le karşılaştı. Üstünde ropdöşambrı ayağında terlikleri vardı ve bir elinde bir dilim beyaz ekmek tutuyordu –fakat tabii bu değildi şaşırtıcı olan– şaşırtıcı olan, yüzünü alt üst eden, tir tir titreten o heyecandı, koskocaman açılmış, parlayan gözler, sanki daha da çıkıntılıymış gibi görünen alın, şişmiş gibi duran damar; karısını fark ettiğinde ilk önce hiç oralı değilmiş gibi davrandı ve öylece durup ağzı açık çalışma odasına doğru bakmaya devam etti. Bir saniye sonra heyecanının sevinçten olduğu anlaşıldı. Karısına dişlerini göstererek neşeyle tıkırdattı, sonra hantal hantal döndü, az kalsın palmiyeyi deviriyordu, terliğini kaybetti, terlik canlı bir şeymiş gibi dumanı tüten kakaonun durduğu yemek odasına doğru kaydı, Lujin de hızla terliğin peşinden gitti.

"Yok bir şey, yok bir şey," dedi Lujin kurnazca ve gizli bir hazineyi bulduğu için sevinen bir adam gibi dizlerine vurdu, gözlerini yumarak başını sallamaya başladı. "İçerideki hanım Rusya'dan geliyor," dedi karısı üstüne giderek. "Teyzenizi tanıyor, size şu – yani, işte sizin teyzenizi tanıyor." "Mükemmel, mükemmel," dedi Lujin ve birden boğulur gibi güldü. Neden korkuyorum ki? diye düşündü karısı. Sadece neşeli, sabah iyi kalkmış ve belki de bir fincan şey istiyor... "Benim anlamadığım komik bir şey mi var Lujin?" "Evet, evet," dedi Lujin ve işin içinden sıyrılmanın bir yolunu bularak ekledi: "Kendimi üzerimde ropdöşambrla takdim etmek istedim." "Demek neşeliyiz, bu iyi," dedi gülümseyerek. "Birşeyler yiyin sonra da giyinin. Bu sabah hava biraz ısınmış gibi." Böylece Bayan Lujin kocasını oturma oda-

sında bırakarak çabucak çalışma odasına döndü. Misafir kanepeye oturmuş bir seyahat broşürünün sayfalarındaki İsviçre manzaralarına bakıyordu. "Dinle," dedi Bayan Lujin'i görünce, "Sana bir külfet yükleyeceğim. Biraz alışveriş yapmam lazım ve burada en iyi mağazaların nerede olduğunu bilmiyorum. Dün bir mağazanın vitrini önünde tam tamına bir saat durdum, durdum ve belki daha da iyi mağazalar vardır diye düşündüm. Sonra Almancam da pek iyi değil."

Lujin yemek odasında oturmaya ve zaman zaman dizlerine vurmaya devam etti. Gerçekten de kutlanacak bir şey vardı. Balodan beri ne anlama geldiğini bulup çıkarmaya çalıştığı kombinasyon yandaki odadan uçup gelen tesadüfi bir söz sayesinde birdenbire kendini Lujin'e açık etmişti. Bunu izleyen ilk dakikalarda sadece ancak bir satranç oyuncusu olmanın keskin mutluluğunu hissedecek zamanı olmuştu, gurur ve rahatlama ve sanatçıların çok iyi bildiği o fizyolojik uyum hissi. Olağandışı keşfinin gerçek niteliğini fark etmeden önce daha pek çok küçük küçük hareketler yapmaya devam etti – kakaosunu bitirdi, tıraş oldu, kol düğmelerini temiz bir gömleğe geçirdi. Sonra birden memnuniyeti kayboldu ve başka hislerle kuşatıldı. Tıpkı satranç problemlerinden tanıdık bir kombinasyonun gerçek oyun sırasında tahtanın üzerinde fark edilmeden tekrar edilebilmesi gibi – halihazırdaki hayatında da tanıdık bir motifin ardı ardına tekrar edildiği belirginleşiyordu. Bu tekrarın varlığını kesinlikle idrak etmesinden kaynaklanan ilk mutluluk geçer geçmez, keşfinin üstünden dikkatle geçmeye başlar başlamaz, ürperdi Lujin. Belli belirsiz bir hayranlık ve belli belirsiz bir dehşetle, çocukluğunun görüntülerinin, hamle hamle, nasıl bir huşu ile nasıl bir zarafetle ve nasıl bir esneklikle tekrarlandığını (kır evi... şehir... okul... teyze) gözlemledi, fakat bu kombinasyona dayalı tekrarın neden hâlâ ruhuna böylesi bir korku saldığını pek anlayamadı. Kuv-

vetle hissettiği bir şey vardı: hamlelerin kurnazca sıralanışını bu kadar uzun zamandır fark etmemiş olmanın verdiği bir rahatsızlık; ve şimdi ufak tefek şeyleri hatırlarken –bunlardan o kadar çok vardı ki ve kimi zaman o kadar ustalıkla ortaya konulmuşlardı ki, bu yineleme neredeyse gözden gizlenmişti– Lujin, üzerinde düşünmediği, insiyatifi ele almadığı ve kombinasyonun oluşmasına gözü kapalı izin verdiği için kendine kızıyordu. Ama şimdi daha temkinli olmaya, bu hamlenin ileriki gelişimine göz kulak olmaya – eğer bir gelişme olursa– ve tabii, tabii keşfini tamamen gizli tutmaya, neşeli, olağanüstü neşeli olmaya karar verdi. Ama, o günden sonra hiç huzuru kalmadı – mümkünse, bu hain kombinasyona karşı bir savunma icat etmek, ondan kendini kurtarmak zorundaydı bunun için de onun nihaî amacını, amansız yönünü önceden kestirmesi gerekiyordu ama bu henüz mümkün gözükmüyordu. Tekrarın büyük olasılıkla devam edeceği düşüncesi o kadar korkutucuydu ki zamanı durdurmak, oyunu iptal etmek, dondurmak fikri aklını çeliyordu, bir yandan da yaşamaya devam ettiğini, bir tür hazırlığın, sinsice sürünerek ilerleyen bir gelişmenin oluştuğunu ve bu hareketi durdurmak için hiçbir gücü olmadığını fark ediyordu.

Belki de karısı, o günlerde onunla daha çok vakit geçirmiş olsaydı, Lujin'deki değişikliği, surat asmaları arasında ortaya çıkan kaskatı neşeyi daha erken fark edebilirdi. Ama tesadüf bu ya, tam da o günlerde Rusya'dan gelen kadın kendi tabiriyle ona "külfetini" yüklemişti – kadın onu dükkândan dükkâna sürükleyerek saatler harcatıyor, hiç acele etmeden şapkalar, elbiseler ve ayakkabılar deniyor ve Lujinler'e uzun ziyaretlerde bulunuyordu. Gene Avrupa'da tiyatro olmadığını iddia etmeye ve "Leningrad" ("Petersburg" yerine) kelimesini duygusuz bir hızla telaffuz etmeye devam ediyordu, her nedense Bayan Lujin ona acıdı, kafe-

lerde ona eşlik etti, yabancıların önünde konuşma yetisinden yoksun kalan şişman, kasvetli küçük bir çocuk olan oğluna berikinin korkarak ve istemeyerek kabul ettiği oyuncaklar aldı, bunun üzerine annesi, burada oğlunun sevdiği hiçbir şey olmadığını, onun küçük Öncü-Yoldaşlarının arasına dönmeye can attığını üstüne basa basa söyledi. Kadın Bayan Lujin'in anne ve babasıyla da karşılaştı ama ne yazık ki politikayla ilgili konuşma olmadı; eski ortak tanıdıklarını andılar, bu sırada Lujin küçük İvan'a sessizce ve bütün ilgisini bu işe vererek çikolata yedirdi ve İvan da aynen yedi bunları, sonra kıpkırmızı oldu ve çabucak odadan çıkartıldı. O sırada havalar ısınmaya başlamıştı, bir iki kere Bayan Lujin kocasına şu bahtsız kadının bahtsız çocuğuyla ve insan içine çıkacak gibi olmayan kocasıyla çekip gidişinden sonra, ilk fırsatta, ertelemeden, mezarlığı ziyarete gitmeleri gerektiğini söyledi ve Lujin zoraki bir gülümsemeyle başını sallayarak onayladı. Daktilo, coğrafya ve resim bir kenara bırakılmıştı, çünkü artık bütün bunların kombinasyonun bir parçası, çocukluğunda bir kenara not edilmiş bütün hamlelerin girift bir tekrarı olduğunu biliyordu. Saçma sapan günler: Bayan Lujin kocasının ruh haline gereken ilgiyi göstermediğini hissediyordu, bir şey kontrolden çıkıyordu, ama yine de o misafirin gevezeliklerini kibar kibar dinliyor ve tezgâhtarlara isteklerini tercüme ediyordu, bir keresinde alınıp giyilmiş bir ayakkabının uygun olmadığına karar verilmesi çok sevimsiz oldu, suratı öfkeden morarmış kadın firmaya Rusça verip veriştirerek ayakkabıların değiştirilmesini talep ederken mağazada ona eşlik etmek zorunda kalmış, sonra kadının yatıştırılması ve kullandığı acı laflarının Almanca versiyonunda oldukça sulandırılması gerekilmişti. Gidişinden bir gece önce küçük İvan'la birlikte veda etmeye geldiler. Kadın İvan'ı çalışma odasında bırakıp ona yüzüncü kez gardırobunu gösteren Bayan Lujin'le yatak odasına geç-

ti. İvan kanepede oturup Lujin'e bakmamaya çalışarak dizini kaşıdı, Lujin de nereye bakacağını bilemiyor ve bu lapacı çocuğu nasıl oyalayacağını düşünüyordu. "Telefon," diye bağırdı Lujin sonunda tiz bir sesle ve parmağıyla telefonu işaret ederek mahsustan şaşırmış gibi gülmeye başladı. Ama İvan, Lujin'in parmağının doğrultusuna asık suratla bakıp, alt dudağını sarkıtarak gözlerini kaçırdı. "Tren, uçurum," diye yeniden denedi Lujin ve elini uzatıp duvarda kendi yaptığı resmi işaret etti. İvan'ın sol burun deliği parlak bir damlayla doldu ve tepkisizce önüne bakarak burnunu çekti. "İlahi Komedi denen bir şeyin yazarı!" diye haykırdı Lujin, elini Dante'nin büstüne doğru kaldırarak. Sessizlik ve hafif bir burun çekiş. Lujin kendi jimnastik hareketlerinden yoruldu ve durdu. Yemek odasında şeker olup olmadığını ya da oturma odasındaki gramofonu çalıp çalmamayı düşünmeye başladı, ama kanepedeki küçük çocuk varlığıyla onu hipnotize etmişti, odadan çıkması imkânsızdı. "Bir oyuncak bu işi görür," dedi kendi kendine ve çalışma masasına baktı, mektup açacağını küçük çocuğun merakıyla ölçtü, merakını çekemeyeceğine karar verdi ve umutsuzca ceplerini eşelemeye başladı. Ve daha önce pek çok kere olduğu gibi, sol cebinin boş olduğu halde, gizemli bir şekilde elle tutulamayan birşeyler barındırmakta olduğunu hissetti. Lujin bu tip bir olayın küçük İvan'ı ilgilendirebileceğini düşündü. Yanma, kanepenin kenarına oturdu ve kurnazca göz kırptı. "Sihirbazlık," dedi ve cebin boş olduğunu göstermekle başladı. "Bu deliğin numarayla hiçbir ilgisi yok," diye açıkladı. İvan kayıtsızca ve kötücül bir ilgiyle onun hareketlerini izledi. "Ama yine de burada bir şey *var*," dedi Lujin kendinden geçercesine ve göz kırptı. "Astarın içinde," diye homurdandı İvan ve omuzunu silkip başını çevirdi. "Doğru," dedi Lujin, sevinmiş gibi yaparak ve bir eliyle ceketin altını tutarak öbür elini delikten içeri soktu. İlk önce kırmızı bir köşe

meydana çıktı, sonra da nesnenin tümü – yassı deri kaplı defter biçiminde bir şey. Lujin kaşlarını kaldırarak nesneye baktı, elinde evirip çevirdi, kapağın küçük dilini kaldırdı ve dikkatle açtı. Defter değil, maroken deriden, küçük, katlanabilir bir satranç tahtasıydı bu. Lujin hemen bunun kendisine Paris'te bir kulüpte verildiğini hatırladı –o turnuvaya katılan herkese böyle ufak tefek şeyler verilmişti– sadece kulüpten bir anı değil bir firmanın reklamıydı bu. Bu cep satrancının her iki kanadının yan bölmelerinde tırnağa benzer küçük selüloit parçaları vardı ve her birinde bir satranç taşının resmi bulunuyordu. Bunlar sivri tarafları her karenin alt kenarında bulunan minik çentiklere sokularak tahta üzerindeki yerlerine yerleştiriliyorlardı böylece parçanın resimli yuvarlak üst bölümü karenin üzerine düz geliyordu. Sonuç çok zarif ve derli topluydu – insan küçük kırmızı-beyaz tahtaya, pürüzsüz selüloit tırnaklara ve tahtanın yatay kenarı boyunca basılmış yaldızlı harflerle dikey kenarı boyunca basılmış yaldızlı rakamlara hayran olmadan edemiyordu. Lujin ağzını mutlulukla ardına kadar açarak parçaları yerlerine takmaya başladı –ilk önce sadece ikinci saf boyunca bir dizi Piyon– ama sonra fikrini değiştirdi ve parmaklarının uçlarıyla minik, takılıp çıkartılabilen figürleri bölmelerinden çıkartarak Turati ile oynadığı oyunun kesildiği anki pozisyonu dizdi. Dizim başarılınca nesnenin bütün fiziksel varlığı neredeyse o dakikada birdenbire kaybolup gitti: Avcunda açık duran minik tahta elle tutulamaz ve ağırlıksız bir hal aldı, maroken, pembe ve krem rengi bir sis içinde eriyip gitti ve karmaşık, keskin kokulu, olağanüstü fırsatlarla yüklü satranç pozisyonunun kendisi dışında her şey kayboldu. Lujin bir parmağı şakağına dayalı, öylesine düşüncelere dalmıştı ki, İvan'ın yapacak bir şey bulamayıp kanepeden aşağı indiğini ve ayaklı lambanın siyah ayağını sallamaya başladığını fark etmedi. Ayak yana yattı ve ışık söndü. Lujin zifîrî

karanlıkta kendine geldi ve ilk anda nerede olduğunu ve etrafında neler olup bittiğini anlamadı. Yakınlarda bir yerde görünmez bir yaratık kıpırdıyor ve homurdanıyordu ve portakal rengi abajur birden saydam bir ışıkla yeniden aydınlandı, kazınmış kafalı solgun küçük bir çocuk diz çökmekte ve kabloyu düzeltmekteydi. Lujin sıçradı ve satranç tahtasını çarparak kapadı. Korkunç küçük ikizi, küçük Lujin –satranç taşlarını onun için dizmişti– halıda dizlerinin üzerinde emekliyordu... Bütün bunlar bir kez daha olmuştu... Bir kez daha yakalanmıştı, tanıdık bir izleğin tekrarının pratikte tam olarak nasıl bir sonuç vereceğini anlayamamıştı. Bir sonraki an her şey yeniden dengesini buldu: İvan burnunu çeke çeke gerisin geriye kanepeye tırmandı; Lujin'in çalışma odası turuncu ışığın ötesindeki karanlıkta, hafifçe salınarak süzülüyordu; kırmızı maroken defter halının üstünde masum masum yatıyordu – ama Lujin bunun bir numara olduğunu, kombinasyonun hâlâ gelişiminin son noktasına varmadığını ve yakında yeni ve amansız bir tekrarın ortaya çıkacağını biliyordu. Çabucak eğilerek, hayal gücünü yeniden böylesine şehvetle, dehşetle ele geçiren şeyin fiziki sembolünü yerden aldı ve cebine soktu, onu saklayacak daha güvenli bir yerin neresi olabileceğini düşündü; fakat tam o sırada sesler duyuldu, karısı misafirle beraber içeri girdi ve ikisi sanki bir sigara dumanının içinden geçiyorlarmış gibi yüzerek ona doğru geldiler. "İvan, kalk, gitme vakti. Evet, evet, canım. Hâlâ toplanacak öyle çok eşyam var ki," dedi kadın, sonra Lujin'e doğru yürüdü ve ona veda etmeye koyuldu. "Sizinle tanıştığıma çok memnun oldum," dedi ve sözlerinin arasında daha önce birden fazla kez düşündüğü şeyi düşündü: Ne ahmak, ne hilkat garibesi! "Çok memnun oldum. Şimdi teyzenize onun küçük satranç oyuncusunu gördüğümü söyleyebilirim, artık büyümüş ve ünlü–" "Dönüşte bizi gelip görmeyi ihmal etmeyin," diye sözünü kesti

Bayan Lujin aceleyle ve yüksek sesle, kadının gülümseyen, balmumu kırmızısı dudaklarına ve kıyasıya aptal ifadeli gözlerine ilk kez nefretle baktı. "Tabii, lafı mı olur. İvan kalk ve hoşçakalın de!" İvan söyleneni biraz istemeyerek yerine getirdi ve hep beraber antreye geçtiler. "Berlin'de insanları uğurlamak her zaman çok zahmetli iş," dedi kadın alayla, Bayan Lujin'in duvara dayalı masadan anahtarları alışını seyrederek. "Hayır, asansörümüz var," diye cevap verdi Bayan Lujin alakasız bir şekilde, kadının gitmesi için önüne geçilmez bir istek duyuyordu ve Lujin'e kaşlarıyla fok derisi paltoyu tutması için işaret etti. Lujin onun yerine askıdan çocuğun paltosunu aldı... neyse ki hizmetçi tam bu sırada çıka geldi. "Güle güle, güle güle" dedi Bayan Lujin kapının aralığından gitmekte olan misafirler hizmetçinin eşliğinde asansöre yerleşirlerken. Karısının omzunun arkasından Lujin, İvan'ın küçük sekiye tırmandığını gördü ama sonra kapılar kapandı ve asansör demir kafesinin içinde gömüldü gitti. Bayan Lujin çalışma odasına koşup yüzükoyun kanepeye kapandı. Lujin karısının yanına oturdu, içinden derinlerden bir yerlerden, zorlukla, bir gülümsemenin parçalarını üretmeye, yan yana getirmeye ve birbirine dikmeye çalıştı, karısı ona döndüğü anda hazır olmalıydı. Karısı döndü. Gülümseme yüzde yüz başarılı bir biçimde belirdi. "Off," diye iç çekti Bayan Lujin, "sonunda onlardan kurtulduk," ve çabucak kocasına sarılıp öpmeye başladı –sağ gözünden, sonra çenesinden, sonra sol kulağından– bir zamanlar Lujin tarafından onaylanan kesin sıraya bağlı kalarak. "E, hadi neşelenin, neşelenin," diye tekrar etti. "O madam artık gitti, kayboldu." "Kayboldu," dedi Lujin uslu uslu ve içini çekerek boynunu hafifçe okşayan eli öptü. "Ne şefkat," diye fısıldadı karısı, "ah, ne tatlı şefkat..."

Yatma zamanı gelmişti, karısı soyunmaya gitti ve Lujin cep setini saklayacak bir yer arayarak üç odayı da dolandı.

Her yer güvensizdi. En beklenmedik yerler sabahları o açgözlü elektrik süpürgesi hortumunun istilasına uğruyorlardı. Zor, bir şey saklamak zor: diğer eşyalar kıskanç oluyorlar, misafir sevmiyorlar, yerlerine sıkı sıkıya tutunuyor ve takipten kaçmakta olan, evsiz barksız bir nesnenin tek bir deliğe bile girmesine izin vermiyorlardı. Böylelikle maroken deftere o gece yer bulmayı başaramadı ve sonuç olarak onu saklamamaya, sadece ondan kurtulmaya karar verdi, ama bu da hiç kolay olmadı; bu yüzden defter astarının içinde kaldı ve ancak birkaç ay sonra, bütün tehlike çoktan, çoktan geçtiğinde, ancak o zaman cep seti tekrar bulundu fakat iş oraya vardığında bunun nereden çıktığını kimse bilemedi.

14

Bayan Lujin, Rusya'dan gelen kadının üç haftalık ziyaretinin iz bırakmadan geçmediğini kendine itiraf etti. Misafirin fikirleri yanlış ve aptalcaydı – ama bunu nasıl ispat edeceksin ki? Son yıllarda, sürgünlük ilmiyle bu kadar az ilgilenmiş olmasından, anne babasının parlak, cilalı, yaldızlı harflerle dizilmiş görüşlerini kuzu kuzu kabullenişinden ve katılmanın bir zamanlar moda olduğu politik göçmen toplantılarında yapılan konuşmalara kulak vermeyişinden dolayı dehşete kapılıyordu. Belki Lujin'in de politik şeylerden hoşlanabileceği, hatta bu gibi şeylere bayılabileceği aklına geldi – milyonlarca başka aklı başında insan gibi. Evet Lujin için yeni bir meşgale şarttı. Tuhaflaşmıştı, bildik surat asmalar yine ortaya çıkmıştı, gözlerinde sık sık, sanki ondan bir şey saklıyormuş gibi, kaygan bir bakış beliriyordu. Hâlâ zihnini tamamen oyalayabilecek bir hobi bulamamış olması kadını endişelendiriyordu ve zihinsel görüşünün darlığından, Lujin'in atıl yeteneklerini çalıştıracak ve besleyecek bir alan, bir fikir, bir nesne bulamadığından dolayı kendine kızıyordu. Acele etmesi gerektiğini, Lujin'in hayatında boş geçen

her anın hayaletlere davetiye çıkaracak bir eşik yarattığını biliyordu. Güzel manzaralarla dolu diyarlara doğru yola çıkmadan önce Lujin için ilginç bir oyun bulmak lazımdı, ancak ondan sonra seyahat etmenin merhemine başvurulmalıydı, romantik milyonerlerin keyifsizliklerinin tedavisi olarak kullandıkları o kesin çözüme.

Gazetelerle işe başladı. *Znamya* (Sancak), *Rossianin* (Rus), *Zarubezni Golos* (Sürgünün Sesi), *Ob'yedinyeniye* (Birlik) ve *Kliç* (Borazan)'e abone oldu, göçmen dergilerinin son sayılarını ve –karşılaştırmak için– birkaç Sovyet dergi ve gazetesi aldı. Her gün akşam yemeğinden sonra bunları yüksek sesle birbirlerine okumalarına karar verildi. Kadın, bazı gazetelerin satranç bölümleri yayınladığını görerek ilk başta bu bölümleri kesip yok etmeyi düşündü, ama bunun Lujin'e bir hakaret gibi olacağından korktu. Bir iki kere, Lujin'in eski oyunları ilginç örnek oyunlar olarak yayımlandı buralarda. Bu nahoş ve tehlikeliydi. Satranç bölümleri olan sayıları saklayamıyordu çünkü Lujin gazeteleri daha sonra büyük ciltler haline getirmek üzere biriktiriyordu. Lujin ne zaman içinde kara kara mürekkep lekeli bir satranç çizimi olduğu anlaşılan bir gazeteyi açsa kadın onun yüzündeki ifadeyi izliyordu, ama Lujin kadının bakışını hissediyor ve o bölümü atlıyordu. Oysa kadın onun, satranç bölümünün yayımlandığı perşembe ya da pazartesileri nasıl günahkâr bir sabırsızlıkla beklediğini ve o yokken, basılı oyunları nasıl bir merakla incelediğini bilmiyordu. Satranç problemlerine gelince, çizime yandan bir bakış fırlatıyor, bu bakışla taşların dağılımlarını kavrıyor, problemi anında ezberliyor ve karısı başyazıyı yüksek sesle okurken, kafasında çözüyordu. "...Bütün hareket sonuçta, amacı güven vermek olan temel bir değişime ve büyümeye..." diye okudu karısı tek düze bir sesle. (İlginç bir yapı, diye düşündü Lujin. Siyahın Veziri tamamen serbest.) "...hayatî çı-

karları ile arasında açık bir ayırım yapar, üstelik şunu ifade etmek gerekir ki, bu ceza müessesesinin zayıf noktası..." (Siyahın h7'deki tehdide karşı bir savunması olduğu kesin, diye düşündü Lujin, karısı okumasına bir an ara verip birden alçak bir sesle "Ne demek istiyor, anlamıyorum" demesi üzerine elinde olmadan gülümsedi.) "Eğer bu bağlamda," diye devam etti karısı, "hiçbir şey bağlayıcı değilse..." (Ah, harikulade! diye bağırdı Lujin içinden, problemin püf noktasını bulmuştu – taşlardan birini karşısındakini hayranlıktan ağzı açık bırakan bir zarafetle feda etmek.) "...ve felaket uzak değil," diye makaleyi bitirdi karısı, bitirince de iç çekti. İşin gerçeği, gazeteleri ne kadar dikkatle okursa o kadar sıkılıyordu, kelimelerden ve metaforlardan, varsayımlardan ve tartışmalardan meydana gelme bir sis, kadının hep hissettiği ama hiçbir zaman dile getiremediği çıplak gerçeği bulandırmak için kullanılıyordu. Öte yandan diğer dünyanın gazetelerine, Sovyet gazetelerine baktığı zaman sıkıntısı uçsuz bucaksız bir hal alıyordu. Bu gazetelerden, mezara benzeyen ticarethanelerin soğukluğu, sinek pislemiş yazıhanelerin sıkıcılığı geliyordu ve nedense ona, saçma sapan bir belge peşinde Lujin'le birlikte oradan oraya gönderildikleri günlerde gitmek zorunda kaldığı kurumlardan birindeki küçük bir memurun cansız yüz hatlarını hatırlatıyorlardı. Küçük memur tohuma kaçmış, alıngan bir adamdı ve şeker hastaları için yapılmış çöreklerden yiyordu. Büyük olasılıkla rezil bir maaş alıyordu, evliydi ve vücudunun her yanı isilik kaplı bir çocuğu vardı. Onlarda olmayan ve almaları gereken belgeyi kozmik bir önem taşıyormuşçasına bahşetti onlara, tüm dünyanın varlığı o kâğıt parçasına bağlıydı ve ondan yoksun kalırsanız dünya umutsuzca ufalanıp gidecekti sanki. İş bununla bitmedi: Lujinler'in korkunç uzunlukta zamanlar, umarsız ve nafile binyıllar geçmeden kâğıdı alamayacakları anlaşıldı, bu Weltschmerz'i dindir-

mek için eldeki tek çare ise dilekçe yazmaktı. Memur, yazıhanesinde sigara içtiği için zavallı Lujin'i azarladı ve Lujin irkilip izmariti cebine tıktı. Pencereden, inşaat halinde, iskeleler içinde bir ev ve eğik eğik yağan yağmur görünüyordu; odanın bir köşesinde memurun çalışma saatlerinde çıkarıp temizini giydiği siyah küçük bir ceket asılıydı, masası genel bir mor mürekkep ve o aynı çaresizlik hissini veriyordu. Elleri boş döndüler; kadın, verdiği çekingen, dünyevi rüşveti –üç puro– kibirli bir tavırla elinin tersiyle iten, onu zaten yenmiş olan gri, kör bir sonsuzlukla savaşmaktan başka çıkar yol olmadığını hissetti. Kâğıdı, başka bir daireden hemen aldılar. Sonraları Bayan Lujin, onları geri çeviren küçük memurun büyük olasılıkla ikisini boşlukta dolanıp duran huzursuz ruhlar olarak hayal ettiğini düşündü dehşetle, belki boyunları bükük, ağlamaklı bir halde geri dönmelerini bekliyordu. Bir Moskova gazetesini eline alır almaz gözünün önünde neden böyle bir resmin belirdiğini kestiremiyordu. Sebep aynı iç sıkıntısı ve belki de acımaydı ama bu ona yeterli gelmiyordu, aklı tatmin olmamıştı – birden o da bir formül aradığını fark etti, duygunun resmiyete dökülmüş bir ifadesini arıyordu ki konu aslında bu değildi. Aklı, değişik göçmenlerin çıkardığı gazetelerin dile getirdiği bulanık görüşler arasındaki karmaşık çekişmeyi kavrayamıyordu; bu görüş çeşitliliği onu özellikle şaşırtıyordu, çünkü zihninin uyuşukluğu içinde anne babası gibi düşünmeyen herkesin kıkırdayan kızlar kalabalığına sosyolojiden bahseden o komik topal adam gibi düşündüğünü sanıyordu. Ortada, en incesinden görüş farklılıklarının ve en zehirlisinden düşmanlıkların olduğu anlaşılıyordu – ve eğer bütün bunlar akıl için fazla karmaşıksa, o zaman kalp bir şeyi apaçık kavramaya başlıyordu: hem burada hem Rusya'da insanlar diğer insanlara işkence ediyorlar ya da işkence etmek istiyorlardı, ama orada işkence de, işkence etmek iste-

ği de buradakinden yüz kat daha fazlaydı ve sonuç olarak burası daha iyiydi.

Sesli okuma sırası Lujin'e geldiğinde kadın onun için eğlenceli bir makale ya da kısa, duygusal bir hikâye seçiyordu. Lujin, bazı kelimeleri tuhaf bir biçimde telaffuz ederek, bazen bir noktayı atlayarak ya da noktaya ulaşamadan, ses tonunu mantıklı bir neden olmaksızın yükseltip alçaltarak komik bir kekeleyişle okuyordu. Karısı gazetelerin onu ilgilendirmediğini anlamakta gecikmedi; ne zaman daha demin okudukları bir makale hakkında onunla konuşmaya çalışsa Lujin hemen kadının tüm çıkarsamalarını kabul ediyordu, ne zaman onu denemek için mahsustan bütün göçmen gazetelerinin yalan yazdığını söylese onu da kabul ediyordu.

Gazeteler başka, insanlar başkaydı; bu insanları dinlemek hoş olurdu. Değişik eğilimlerden olan insanların –annesinin deyimiyle "bir avuç entelektüel"in– onların evlerinde bir araya geleceklerini ve Lujin'in bu canlı tartışmaları ve sohbetleri dinleyince yaprak yaprak açmasa da en azından geçici olarak oyalanacağını hayal etti. Annesinin tanıdıkları arasında Oleg Sergeyeviç Simirnovski bu tanıdıkların en aydını ve hatta, annesinin hafif bir cilvelilikle belirttiği gibi, "solcu" olanı olarak kabul ediliyordu – ama Bayan Lujin ondan evlerine sadece *Znamya*'yı değil *Ob'yedinyeniye*'yi ve *Zarubejni Golos*'u da okuyan bazı ilginç, özgür düşünceli insanlar getirmesini rica edince Smirnovski, kendisinin, anlarsınız ya, o tür çevrelerde dolanmadığını söyledikten sonra oralarda dolananları eleştirip kendisinin herkesin dolanmak için can attığı başka çevrelerde dolandığını hemen ekledi; Bayan Lujin'in, eskiden lunaparktaki dönme dolapta olduğu gibi başı dönmeye başlamıştı. Bu başarısızlıktan sonra kadın belleğinin çeşitli minik odalarından tesadüfen tanıştığı ve şimdi ona yardımı dokunabilecek insanları bulup çıkarmaya

başladı. Berlin Uygulamalı Sanatlar Okulu'nda yanında oturan bir Rus kızını hatırladı, demokratik grubun politik olarak faaliyet gösteren üyelerinden birinin kızı; her yerde karşısına çıkan ve yaşlı bir şairin kollarında son nefesini verdiğini anlatmaktan hoşlanan Alfiyorov'u hatırladı; ismi her akşam köşedeki gazete satıcısı kadın tarafından gırtlaktan gelen seslerle yuvarlak yuvarlak hecelenen liberal bir Rus gazetesinin bürosunda çalışan kadri bilinmemiş bir akrabasını hatırladı. Bir iki kişi daha seçti. Pek çok entelektüelin büyük olasılıkla yazar Lujin'i hatırlayacağı ya da satranç oyuncusu Lujin'i duymuş olacağı ve evini memnuniyetle ziyaret edeceği de aklına geldi.

Bütün bunlar Lujin'in umurunda mıydı? Onu gerçekten ilgilendiren tek şey her nasılsa ağına düştüğü bu karmaşık, kurnaz oyundu. Umutsuzca ve asık suratla, hâlâ sonunun neye varacağını merak ederek, satranç oyunundaki tekrarın işaretlerini arıyordu. Fakat hep temkinli olmak, dikkati sürekli zorlamak da imkânsızdı: içinde birşeylerin geçici olarak zayıfladığı, gazetede yayımlanmış bir oyundan kaygısızca zevk aldığı oluyordu – çok geçmeden de yine ihtiyatsız davrandığını, hemen o an hayatında, ölümcül kombinasyonu zalimce devam ettiren narin bir hamlenin yapılıverdiğini çaresizlik içinde fark ediyordu. Bunun üzerine gözünü dört yerine sekiz açmaya ve hayatının hiçbir anını boş bırakmamaya karar veriyordu, zira her yerde tuzak olabilirdi. En çok da mantıklı bir savunma icat etmenin imkânsızlığı altında eziliyordu, zira hasmının amacı hâlâ gizliydi.

Yaşına göre fazla tıknazlaşan, yağ bağlayan Lujin karısının bulup buluşturduğu insanlar arasında bir o yana bir bu yana dolandı, kendine sessiz bir yer bulmaya çalıştı ve bütün bu süre zarfında kendisi tarafından başlatılmamış olan ama korkunç bir güçle kendisine karşı oynanan oyunun devamı olacak bir sonraki hamleye ilişkin bir ipucu bulmak

için gözünü ve kulağını dört açtı. Böyle bir ipucunun sahiden de belirdiği oluyor, birşeyler ilerliyor, fakat bu kombinasyonun genel anlamını daha belirgin hale getirmiyordu. Üstelik sessiz bir köşe bulmak zordu – insanlar ona, basit anlamlarını keşfetmeden ve basit bir cevap bulmadan önce kendi kendine birkaç kez tekrarlamak zorunda kaldığı sorular yöneltiyorlardı. Teleskop gibi uzayan üç odada ışıklar çok parlaktı –bir tanesi bile lambalardan kaçamamıştı– insanlar yemek odasında, oturma odasındaki rahatsız koltuklarda ve çalışma odasındaki divanda oturuyorlardı; soluk renkli flanel bir pantolon giymiş bir adam, rahatlık uğruna boya kutusunu ve açılmış gazete tomarını kenara iterek, tekrar tekrar çalışma masasının üstüne oturmaya uğraşıyordu. Yüzü oynadığı bir sürü rolle çetele haline gelmiş geçkince bir aktör –yumuşak tabiatlı, yumuşak sesli (en iyi performanslarını kesinlikle ayağında keçe terlikleri, homurdanmalar, inlemeler, ekşi suratlı akşamdan kalmalar ve matrak, sevimli yüz ifadeleri gerektiren rollerde veren) bir şahıs– divanda gazeteci Bars'ın etli butlu, kara gözlü, aktris eskisi karısının yanında oturuyor, onunla, bir Volga kasabasında bir zamanlar birlikte oynadıkları *Bir Aşk Rüyası* adlı melodramı yadediyordu. "Silindir şapkaların karışmasını, benim işin içinden nasıl tereyağından kıl çeker gibi sıyrıldığımı hatırlıyor musun?" dedi aktör yumuşak bir sesle. "Dinmeyen alkışlar," dedi kara gözlü kadın, "beni unutamayacağım kadar çok alkışlamışlardı..." Birbirlerinin sözünü bu şekilde birinin ya da diğerinin hatırladıklarıyla kesmeye devam ettiler ve soluk renkli pantolonlu adam dalmış gitmiş Lujin'den üçüncü defa "küçük bir sigara" istedi. Adam çiçeği burnunda bir şairdi, şiirlerini hararetle, şarkı ahengiyle, hafifçe başını hoplatarak ve ufka dalarak okuyordu. Genelde başını dik tutuyordu, bu nedenle büyük, oynak Adem elması iyice göze çarpıyordu. O sigarayı hiç ala-

madı, zira Lujin unutkan bir halde oturma odasına geçti ve şair, Lujin'in yağlı ensesine saygıyla bakarak, onun ne kadar harika bir satranç oyuncusu olduğunu düşündü; dinlenmiş, iyileşmiş Lujin'le en büyük merakı olan satranç konusunda konuşabileceği zamanı iple çekti; sonra kapının aralığından Lujin'in karısını görüp ona asılmayı deneme zahmetine değip değmeyeceğini aklında evirip çevirdi bir süre. Bayan Lujin, uzun boylu, çiçekbozuğu suratlı gazeteci Bars'ın söylediklerini gülümseyerek dinliyor, bu misafirleri tek bir çay masasının etrafına oturtmak ne kadar zor olacak, gelecekte onlara sadece oturdukları yerde ikram yapmak daha iyi olmaz mı diye düşünüyordu. Bars, büyük bir hızla ve her zaman dolambaçlı fikirleri bütün ek maddeleri, kaygan fıkra ve bentleriyle, mümkün olan en kısa zamanda ifade etmeye mecburmuş gibi konuşuyor, bütün bu fikirleri yeniden destekliyor ve yeniden düzenliyordu; ve eğer dinleyicisi onu dikkatle dinleyecek olursa, bu hızlı kelimeler labirentinin yavaş yavaş şaşırtıcı bir uyum ortaya çıkardığını, arada bir yapılan yanlış vurgular ve kullanılan gazeteci ağzına rağmen, konuşmanın, sanki zarafetini ve asaletini ifade edilen fikirden alıyormuşçasına birden değişip güzelleştiğini biraz biraz fark etmeye başlıyordu. Bayan Lujin kocasını görünce, eline, içinde güzelce soyulmuş bir portakal olan bir tabak tutuşturdu ve önünden geçip çalışma odasına gitti. "Bakınız," dedi gazetecinin fikrinin tamamını dinlemiş olan sıradan görünüşlü adam, "bakınız, Tuyutçev'in gecesi serin ve içindeki yıldızlar yuvarlak, ıslak ve parlaktır ve sadece birer parlak noktadan ibaret değillerdir." Daha fazla konuşmadı, zira genelde az konuşurdu, alçakgönüllülükten değil, daha çok, sanki kendisine ait olmayan, ona emanet edilmiş değerli bir şeyi dökmekten korktuğu için. Bayan Lujin bu adamı çok sevmişti, tam da bu gösterişsizliği, hatlarındaki bu sadelik nedeniyle, adam, tıpkı içi

çok kutsal ve ender rastlanan bir şeyle dolu olduğu için kilini boyamanın günah sayılacağı bir kabın sadece dışıymış gibi duruyordu. Adı Petrov'du, dikkate değer hiçbir özelliği yoktu, hiçbir şey yazmamıştı, bir dilenci gibi yaşıyor ama hiçbir zaman bunun sözünü etmiyordu. Hayattaki tek işlevi kendisine emanet edileni, tüm detayları ve tüm saflığıyla, ne pahasına olursa olsun korunması gereken şeyi, hürmetle ve dikkatle taşımaktı; hatta bu nedenle, kimseye çarpmamaya özen göstererek küçük, dikkatli adımlarla yürüyordu; sadece çok nadiren, sadece konuştuğu kişide kendisininkine akraba bir merak sezerse bir anlık da olsa –içinde gizemle taşıdığı o koca şeyin içinden– kırılgan, paha biçilmez, küçük, önemsiz bir bilgiyi, Puşkin'den bir mısrayı ya da bir kır çiçeğinin halk arasındaki adını çıkarır verirdi. "Ev sahibimizin babasını hatırlıyorum," dedi gazeteci, Lujin'in sırtı yemek odasına doğru uzaklaşınca. "Ona benzemiyor ama omuzların yapısında onu andıran bir şey var. İyi bir insandı, efendi bir insan, ama yazar olarak... Nasıl? Gerçekten de gençler için yazılmış, taklit yağlı boya tabloları andıran o hikâyeleri..." "Lütfen, lütfen, yemek odasına buyurun," dedi Bayan Lujin, orada bulduğu üç misafirle çalışma odasından dönerken. "Çay servisi başladı. Buyurun, n'olur." Masaya çoktan yerleşmiş olanlar bir uçta oturuyorlardı, öbür uçta ise kasvetli başı öne eğik, tek başına bir Lujin oturmuş bir portakal parçasını çiğniyor ve bardağındaki çayı karıştırıyordu. Alfyorov karısı ile birlikte oradaydı, sonra harikulade ateş kuşları çizen koyu esmer, parlak makyajlı bir kız, kendine şaka yollu 'basın işçisi' diyen ama bir siyasi elebaşı olmak için gizlice yanıp tutuşan kel bir delikanlı ve ikisi de avukat karısı olan iki kadın. Masada bir de utangaç, heybetli, temiz kalpli, sarı sakallı ve yaşlı adamların giydiği kumaş ayakkabılardan giymiş olan o pek hoş adam, Vasili Vasiliyeviç oturuyordu. Çarlık zamanında Sibirya'ya ora-

dan da yurtdışına sürülmüş, 1917'de geri dönüp tekrar, bu sefer Bolşevikler tarafından, sürülmeden önce devrime kısa bir göz atma fırsatı bulmuştu. Gizli örgüt çalışmalarından, Kautski'den ve Cenevre'den içtenlikle bahsediyor ve Bayan Lujin'e bakarken duygulanmadan edemiyordu, zira onu dava uğruna birlikte çalıştıkları temiz yüzlü, ideal genç kızlara benzetiyordu.

Böyle toplantılarda genellikle olduğu gibi, bütün misafirler toplanıp da hep birlikte masanın etrafına yerleştiklerinde bir sessizlik oldu. Etraf öyle sessizdi ki, çay servisi yapmakta olan hizmetçi kızın nefes alıp verişi açıkça duyuluyordu. Bayan Lujin birkaç kez kendini, hizmetçi kıza neden bu kadar gürültüyle nefes aldığını sormanın ve mümkünse bu işi biraz daha sessizce yapmasını söylemenin iyi olacağı gibi imkânsız bir şeyi düşünürken yakaladı. Genelde pek becerikli değildi bu tombul kızcağız – telefon konuşmalarında özellikle bir felaketti. Onun soluyuşunu dinlerken, Bayan Lujin'in aklından birkaç gün önce kızın gülerek kendisine şunları söylediği geçti: "Bay Fa... Felt... Felty diye biri aradı. İşte şuraya numarayı yazdım." Bayan Lujin numarayı aradı fakat sert bir ses oranın bir film şirketi olduğunu ve Bay Felty diye birinin olmadığını söyledi. İçinden çıkılır gibi değil. Masadaki komşusunun sessizliğini bozma niyetiyle tam Alman hizmetçileri eleştirmeye başlayacaktı ki zaten bir sohbetin alevlenmiş olduğunu, yeni bir roman hakkında konuşulduğunu fark etti. Bars kitabın uzun uzadıya ve incelikli bir üslupla yazıldığını, her kelimenin uykusuz bir gecenin tanığı olduğunu vurguluyordu; bir kadın sesi "Yoo, çok kolay okunuyor," dedi; Petrov eğilip Bayan Lujin'in kulağına Zukovski'den bir alıntı fısıldadı: "Zahmetle yazılan kolay okunur"; şair ise, başka birinin lafını keserek ve "r"lerin üzerine basa basa Zukovski'nin beyinsiz bir papağan olduğunu haykırdı; bu sözleri duyunca kita-

bı okumamış olan Vasili Vasiliyeviç kınayarak başını salladı. Ancak hepsi antredeyken ve bir tür kostümlü vedalaşma provası yapmaktayken –zira hepsi aynı yöne gittikleri halde birbirlerine sokakta tekrar veda ettiler– ancak o zaman, çeteleye dönmüş suratlı aktör birden eliyle alnına bir şaplak indirdi: "Az daha unutuyordum canım," dedi Bayan Lujin'e, her kelimede onun elini eze eze. "Geçen gün film imparatorluğundan bir adam sizin telefon numaranızı istediydi benden–" dedi ve şaşırmış bir surat yaparak Bayan Lujin'in elini bıraktı. "Nasıl? Benim şimdi film işinde olduğumu bilmiyor musun? Oo evet ya. Yakın çekimli önemli roller." Bu noktada şair onu omuzlayıp kenara itti, böylece Bayan Lujin aktörün kimden bahsettiğini öğrenemedi.

Misafirler gitti. Lujin, üzerinde Gogol'un *Müfettiş*'inin son sahnesindeki karakterler gibi çeşitli pozlarda donup kalmış meşrubat artıklarının, boş ve sonuna kadar içilmemiş bardakların durduğu masada yanlamasına oturuyordu. Bir elini tüm ağırlığıyla masa örtüsünün üzerine bırakmıştı. Yarıya kadar inik, yine şiş gözkapaklarının altından, parmaklarının arasında az önce söndükten sonra acıyla kıvranan siyah kibrit ucuna baktı. Burnunun ve ağzının kenarlarında sarkık katlar olan geniş yüzü hafifçe parlıyor ve yanaklarındaki sürekli tıraş edilen, sürekli boy veren kıllar lambanın ışığında altın sarısı bir pırıltı saçıyordu. Ele tüylü tüylü gelen koyu gri takım elbisesi oldukça geniş tutulduğu halde onu eskiye nazaran daha sıkı sarıp sarmalıyordu. Öylece oturdu Lujin, kıpırdamadan ve içinde şekerlemeler olan cam kâseler parıldadı; ve bir çay kaşığı, masa örtüsünün üstünde, diğer bütün bardak ve tabaklardan uzakta öylece duruyordu; ve her nedense, pek iştah açıcı gözükmeyen ama aslında çok, çok lezzetli olan küçük kremalı bir kurabiye dokunulmadan kalmıştı. Nesi var? diye düşündü Bayan Lujin, kocasına bakarak. Tanrım, nesi var? Ve san-

ki kendisi için çok zor bir görev üstlenmiş gibi, içini sancılı bir acizlik ve çaresizlik duygusu kapladı. Her şey boştu – çabalamanın, oyalayıcı şeyler bulmanın, ilginç misafirler davet etmenin hiçbir anlamı yoktu. Bir kez daha kör ve somurtuk hale gelen bu Lujin'e Riviyera'yı nasıl gezdireceğini gözünün önüne getirmeye çalıştı ve tüm görebildiği odasında oturmuş yere bakan Lujin oldu. Kaderin anahtar deliğinden bakmanın yarattığı kirlenmişlik hissiyle geleceğini görmek için öne doğru eğildi –on, yirmi, otuz yıl– her şey aynıydı, değişiklik yoktu, aynı asık suratlı, boynu bükük Lujin, sessizlik ve umutsuzluk. Ona yakışmayan, çirkin düşünceler! Ruhu hemen tekrar doğruldu ve çevresinde tanıdık görüntüler ve işler belirdi: Yatma zamanıydı, en iyisi o keki bir daha almamak, Petrov ne kadar iyiydi, yarın sabah pasaport işlerini halletmeleri gerekecekti, mezarlık ziyareti yine erteleniyordu. Görünüşe bakılırsa, bir taksi tutup şehir dışında, kıraç bir toprak parçasının üstündeki ufak Rus mezarlığına gidivermekten daha kolay bir şey yoktu. Ama her defasında gidemiyorlardı, ya Lujin'in dişi ağrıyordu ya da şu pasaport işleri çıkıyordu, ya da başka bir şey – sudan, gözle görünmeyecek kadar ufak engeller. Gene türlü türlü ne sorunlar çıkacaktı... Lujin'i mutlaka dişçiye götürmeliydi. "Yine ağrıyor mu?" diye sordu kadın, elini Lujin'in elinin üstüne koyarak. "Evet, evet," dedi Lujin ve yüzünü çarpıtıp bir 'plop' sesi çıkartarak yanağını çukurlaştırdı. Diş ağrısını, keyifsizliğinin ve sessizliğinin sebebini açıklamak için geçen gün uydurmuştu. "Yarın dişçiye telefon edeceğim," dedi karısı kararlı bir sesle. "Gerek yok," diye geveledi Lujin. "Lütfen, gerek yok." Dudakları titredi. Gözyaşlarına boğulacakmış gibi oldu, her şey o kadar korkunç bir hal almıştı ki. "Neye gerek yok?" diye sordu kadın sevecenlikle ve soru işaretini kapalı dudaklarıyla çıkarttığı küçük bir "hı" sesiyle ifade etti. Lujin başını salladı ve her

ihtimale karşı yine dişini emdi. "Dişçiye gitmeye mi gerek yok? Hayır, Lujin kesinlikle dişçiye götürülecek. İhmal etmeye gelmez." Lujin sandalyesinden kalktı ve yanağını tuta tuta yatak odasına gitti. "Ona bir hap vereceğim," dedi karısı, "Evet öyle yapacağım."

Hap işe yaramadı. Lujin karısı uykuya daldıktan çok sonra bile uyanık kaldı. Doğruyu söylemek gerekirse, güvenli yatak odasının dört duvar arasındaki gece saatleri, uykusuz geçen saatler, korkunç kombinasyonda yeni bir hamleyi kaçırma korkusu olmadan, huzur içinde düşünebildiği yegâne saatlerdi. Geceleyin, özellikle hareket etmeden ve gözleri kapalı yatarsa, hiçbir şey olamazdı. Lujin dikkatle ve elinden geldiğince soğukkanlılıkla kendisine karşı yapılmış bütün hamleleri gözden geçirdi, ama geçmişindeki düzeneğin tekrarının ne biçimler alacağını tahmin etmeye başlar başlamaz acımasız bir kesinlikle üstüne çöken kaçınılmaz ve akla hayale sığmaz felaketten kafası karıştı, korktu. O gece, ağır ağır yaklaşan zarif saldırı karşısındaki savunmasızlığını her zamankinden de çok hissetti ve hiç uyumamaya, bu geceyi, bu sessiz karanlığı, mümkün olduğunca uzatmaya, zamanı gece yarısına hapsetmeye çalıştı. Karısı çıt çıkarmadan uyuyordu; büyük olasılıkla zaten orada değildi ki. Sadece komodinin üstündeki küçük saatin tiktakları zamanın varolduğunu kanıtlamayı sürdürüyordu. Lujin bu küçücük kalp atışlarına kulak verdi ve düşüncelere daldı, derken saatin tiktaklarının durduğunu fark etti. Ona, gece sonsuza dek durmuş gibi geldi, gecenin geçmekte olduğunu gösteren tek bir ses bile yoktu şimdi, zaman ölmüştü, her şey yolundaydı, kadife bir sükunet. Uyku bu mutluluktan ve gevşemeden çaktırmadan faydalandı, ama şu anda, uykuda dinlenmek mümkün değildi, zira uyku altmış dört kareden oluşuyordu, ortasında tir tir titreyen çırılçıplak, boyu bir piyon kadar olan Lujin'in durduğu ve kocaman taşların, taçlı

ya da yeleli olan koca koca kafaların, belirsiz pozisyonlarına baktığı dev bir satranç tahtası.

Çoktan giyinmiş olan karısı üzerine doğru eğilip tepesine bir öpücük kondurduğunda uyandı. "Günaydın Lujin'ciğim," dedi karısı. "Saat çoktan on oldu. Bugün ne yapalım – dişçi mi yoksa vizelerimiz mi?" Lujin ona parlak, şaşkın gözlerle baktı ve gözkapaklarını hemen yeniden kapadı. "Gece saati kurmayı kim unuttu?" diye güldü karısı, onun boynunun tombul beyaz etini gıdıklayarak. "Bu yolla bütün hayatınızı uyuyarak geçirebilirsiniz." Başını yana eğip kocasının yastığın şişkinlikleriyle çevrelenmiş profiline baktı, onun tekrar uykuya daldığını görüp gülümsedi ve odadan çıktı. Çalışma odasında pencerenin önünde durdu, kışımsı ve bulutsuz yeşil-mavi gökyüzüne bakıp büyük olasılıkla o gün havanın soğuk olacağını ve Lujin'in hırkasını giymesini gerektiğini düşündü. Çalışma masasının üzerindeki telefon çaldı, belli ki annesi yemeği onlarda yiyip yemeyeceklerini öğrenmek için arıyordu. "Alo?" dedi Bayan Lujin, bir sandalyenin kenarına tüneyerek. "Alo, alo," diye bağırdı yabancı bir ses ahizeye heyecanlı ve küskün bir edayla. "Evet, evet, buradayım," dedi Bayan Lujin ve bir koltuğa geçti. "Kimsiniz?" diye sordu memnuniyetsiz bir ses Rus aksanlı bir Almancayla. "Ya siz kimsiniz?" diye sordu Bayan Lujin. "Bay Lujin evde mi?" diye sordu ses Rusça. "*Kto govorit*, kimsiniz?" diye tekrarladı Bayan Lujin gülümseyerek. Sessizlik. Ses, ortaya çıkıp çıkmamak konusunda kendi kendiyle tartışıyor gibiydi. "Bay Lujin'le görüşmek istiyorum," diye yine başladı Almancaya dönerek. "Çok acil ve önemli bir mesele." "Bir dakika," dedi Bayan Lujin ve odada aşağı yukarı bir iki kere yürüdü. Hayır, Lujin'i uyandırmaya değmezdi. Telefona geri döndü. "Hâlâ uyuyor," dedi. "Eğer mesaj bırakmak isterseniz..." "Off, bu çok sevimsiz bir durum" dedi ses sonunda Rusçayı seçerek. "İkidir arıyo-

rum. Geçen defa numaramı bıraktım. Mesele onun için çok çok önemli ve geciktirilmemesi gerek." "Ben karısıyım," dedi Bayan Lujin. "İstediğiniz bir şey varsa..." "Tanıştığımıza çok memnun oldum," diye sertçe sözünü kesti ses. "Adım Valentinov. Kocanız size tabii ki benden söz etmiştir. Durum şu: Uyanır uyanmaz ona bir taksiye atlayıp doğru bana gelmesini söyleyin. 'Veritas,' sinemacılık işleri Rabenstrasse 82. Çok acil bir mesele ve onun için çok önemli," diye devam etti ses, tekrar Almancaya dönerek, ya meselenin öneminden ya da yalnızca Almanca adresin onu bu dile doğru çekmesinden. Bayan Lujin adresi yazıyormuş gibi yaptı ve sonra "Yine de önce bana konunun ne olduğunu söyleseniz," dedi. Ses bundan oldukça rahatsız oldu, sevimsizleşti: "Ben kocanızın eski bir dostuyum. Her saniye önemli. Onu bugün tam on ikide bekleyeceğim. Lütfen ona söyleyin. Her saniye..." "Tamam," dedi Bayan Lujin. "Ona söylerim, ama bilmem ki – belki de bugün onun için uygun olmaz." "Yalnızca kulağına 'Valentinov seni bekliyor' diye fısıldayın," dedi ses gülerek, Almanca bir "hoşçakalın" savurduktan sonra geldiği dehliz kapısının tak sesi ardında kayboldu. Bayan Lujin birkaç dakika öylece oturup düşündü sonra aptal dedi kendine. Her şeyden önce Lujin'in artık satranç oynamadığını söylemeliydi. Valentinov... Silindir şapkanın içindeki kartviziti şimdi hatırladı. Tabii, Valentinov Lujin'i satrançla bağlantılı olarak tanıyordu. Lujin'in başka tanıdığı yoktu. Tek bir eski arkadaştan bile bahsetmemişti. Adamın konuşma şekli tahammül edilir gibi değildi. Ne istediğini açıklaması için ısrar etmeliydi. Şimdi ne yapmalı? Lujin'e sormalı mı? Hayır. Valentinov kimdi? Eski bir dost. Graalski söylemişti ya, birisi ondan... Tamam, çok basit. Yatak odasına yürüdü, Lujin'in hâlâ uyuduğundan emin oldu –sabahları genellikle şaşırtıcı derecede derin uyuyordu– ve tekrar telefona gitti. Neyse ki aktör evdeydi ve derhal par-

tide sohbet ettiği kadının bir zamanlar yaptığı düşüncesizce ve kötü davranışlarını sayıp dökmeye girişti. Bayan Lujin sabırsızlıkla onun sözünü bitirmesini bekledikten sonra Valentinov'un kim olduğunu sordu. Aktör "Aaa, evet!" dedi ve devam etti: "Nasıl da unutkanım görüyor musun, suflörsüz hayat çok zor"; ve sonunda Valentinov'la ilişkisini ayrıntısıyla anlattıktan sonra laf arasında ona kalırsa, Valentinov'un, Lujin'e, deyim yerindeyse, satranç babalığı etmiş olduğunu ve onu büyük bir satranç oyuncusu yaptığını söyledi. Sonra aktör tekrar dün geceki aktrise döndü ve onun son bir kötülüğünden bahsedip Bayan Lujin'e bir araba lafla veda etmeye koyuldu, son sözleri "Küçük elinizin avcundan öperim," oldu.

"Demek öyle," dedi Bayan Lujin ahizeyi yerine koyunca. "Anlaşıldı." O an konuşma sırasında Valentinov'un adını bir iki kere söylediğini ve eğer yatak odasından çıkıp da hole gelmişse kocasının onu duymuş olabileceğini düşündü. Kalbi duracak gibi oldu ve koşup Lujin'in hâlâ uyuyup uyumadığını kontrol etti. Uyanmıştı, yatakta sigara içiyordu. "Bu sabah hiçbir yere gitmeyeceğiz," dedi karısı. "Zaten çok geç oldu. Yemeği annemde yiyeceğiz. Yatakta biraz daha yatın, iyi gelir, şişmansınız." Önce yatak odasının sonra çalışma odasının kapısını sıkıca kapadıktan sonra aceleyle rehberde 'Veritas'ın numarasına baktı, Lujin'in yakınlarda olup olmadığını duymak için kulak kabarttı ve numarayı çevirdi. Valentinov'a ulaşmanın çok da kolay olmadığı ortaya çıktı. Sırayla üç ayrı kişi telefona gelip onu hemen çağıracaklarını söylediler, sonra santral bağlantıyı kesti, bunun üzerine yeni baştan aramak zorunda kaldı. Bütün bu süre içinde mümkün olduğu kadar alçak sesle konuşmaya çalışıyordu, söylediklerini tekrar etmesi gerekiyordu ki bu hiç de hoş olmuyordu. Sonunda sararmış, yıpranmış küçük bir ses ona Valentinov'un orada olmadığını ama 12:30'da ke-

sinlikle dönmüş olacağını söyledi mahzun mahzun. Kadın, Valentinov'a Lujin'in hasta olduğu için gelemeyeceğini, daha uzun bir süre hasta olmaya devam edeceğini söylemelerini istedi ve artık rahatsız edilmemelerini rica etti. Telefonu kapatıp yeniden kulak kabarttı, sadece kendi kalp atışlarını duyunca sonsuz bir rahatlamayla bir "oh" çekti. Valentinov işi halledilmişti. Tanrıya şükür telefonda konuşurken yalnızdı. Artık bu iş bitmişti. Zaten yakında yola çıkıyorlardı. Hâlâ annesini ve dişçiyi araması gerekiyordu. Ama Valentinov işi halledilmişti. Ne yapış yapış bir isim. Bir dakikalığına düşünceye daldı, o bir dakika içinde, bazen olur ya, uzun acelesiz bir yolculuğa çıkmayı başardı: Lujin'in geçmişine daldı Valentinov'u da birlikte sürükleyerek; onu sesinden çıkarttığı kadarıyla, kemik çerçeveli gözlüklü, uzun bacaklı olarak düşündü, sonra, sisin içinde yolculuk ederken kaygan, iğrenç bir şekilde kıvrılıp duran Valentinov'u atıvereceği bir nokta aradı ama bulamadı, zira Lujin'in gençliğiyle ilgili neredeyse hiçbir şey bilmiyordu. Biraz daha geriye gitmeye zorladı kendini, derinlere, on dört yaşındaki harika çocuğun kalmış olduğu yarı-hayaletimsi otelle yarı-hayaletimsi kaplıcayı geçti ve kendini Lujin'in çocukluğunda buldu, burada hava biraz güneşliydi – ama Valentinov'u oraya da oturtamadı. Sonra, gittikçe daha iğrençleşen yüküyle geri döndü, Lujin'in gençliğinin sisinde oraya buraya dağılmış adalar vardı: satranç oynamak için yurtdışına gidişi, Palermo'da resimli kartpostallar alışı, üzerinde gizemli bir isim yazılı olan bir kartviziti elinde tutuşu... Göğsü kabarmış, muzaffer Valentinov'la birlikte gerisin geriye dönmek zorunda kaldı ve onu, tıpkı bilinmeyen bir adrese postalanmış iadeli taahütlü bir paket gibi 'Veritas' firmasına geri götürdü. Bırak orada kalsın, meçhul fakat hiç şüphesiz zararlı olan Valentinov, o korkunç lakabıyla: Satranç Babası.

Anne babasına doğru Lujin'le kol kola güneşli, kırağı değ-

miş sokaklardan yürürken, en fazla bir hafta içinde yola çıkmış olacaklarını ve bundan önce mutlaka o yitik mezarı ziyaret etmeleri gerektiğini söyledi. Sonra o haftanın programını verdi – pasaportlar, dişçi, alışveriş, bir veda partisi ve –cuma günü– mezarlığı ziyaret. Annesinin evi soğuktu, bir ay önceki kadar olmasa da yine de soğuk; annesi üzerinde yeşillikler arasından görünen şakayık desenleri olan dikkate şayan bir şala sarınıp duruyor, sarınırken de omuzlarını bir ürpertiyle titretiyordu. Yemek sırasında babası geldi, biraz votka istedi ve kuru bir hışırtıyla ellerini birbirine sürttü. Ve Bayan Lujin, ilk defa, bu yankılı odaların ne kadar hüzünlü ve boş olduğunu, babasının neşesinin tıpkı annesinin gülümsemesi kadar zoraki olduğunu fark etti, ikisi de yaşlı ve çok yalnızdılar, zavallı Lujin'den hoşlanmıyorlar ve Lujinlerin yakında yola çıkacaklarından bahsetmemeye çalışıyorlardı. Nişanlısı hakkında söylenen bütün o korkunç şeyleri hatırladı, uğursuz uyarıları ve annesinin bağırışını: "Seni parça parça edecek, fırında yakacak..." Sonuçta her şey çok huzurlu ve melankolik olmuştu, herkes cansız gülümsemelerle gülümsüyordu – tablolardaki sahte kabadayı edalı köylü kadınlar, beyzî aynalar, Berlin semaveri, masadaki dört kişi...

Bir durgunluk, diye düşündü Lujin o gün. Ama, gizli hazırlıklarla dolu bir durgunluk. Beni hazırlıksız yakalamak istiyor. Dikkat, dikkat. Konsantre ol ve gözünü dört aç.

Son günlerde Lujin'in bütün düşünceleri satrançla ilgiliydi ama hâlâ direniyordu –Turati ile oynadığı yarım kalmış oyun hakkında tekrar düşünmeyi kendine yasaklamıştı ve o gözünün bebeği gazete sayfalarını açmıyordu– yine de sadece satranç imgeleriyle düşünebiliyordu ve kafası sanki bir satranç tahtasının başında oturuyormuş gibi çalışıyordu. Bazen rüyalarında akik rengi gözlü doktora satranç oynamadığına dair yeminler ediyordu –sadece bir kere bir cep satran-

cında taşları dizmiş ve gazetede yayımlanan iki üç oyuna göz atmıştı– o da sırf yapacak işi olmadığından. Üstelik bu nüksedişler onun suçu değildi, bilmecemsi bir temayı ustalıkla tekrarlayan genel bir kombinasyonda bir dizi hamleyi temsil ediyorlardı. Bir sonraki tekrarı önceden görmek zordu, çok zordu, fakat biraz daha gayretle her şey açıklığa kavuşacaktı, belki de bir savunma bulunabilirdi...

Fakat bir sonraki hamle çok yavaş hazırlandı. Durgunluk iki üç gün devam etti; pasaport için Lujin'in fotoğrafı çekildi, fotoğrafçı onu çenesinden tuttu, yüzünü hafifçe yana doğru döndürdü, ağzını iyice açmasını söyledi ve sinirlerini ayaklandıran bir vızıltıyla dişini deldi. Vızıltı kesildi, dişçi cam bir rafta birşeyler aradı, buldu, Lujin'in pasaportunu damgaladı ve kalemini şimşek gibi oynatarak yazdı. "Buyrun," dedi, üstüne iki sıra diş çizilmiş bir belgeyi uzatırken, iki dişin üzerine mürekkeple küçük çarpılar konulmuştu. Bunda şüphe çekecek bir şey yoktu ve aldatıcı duraksama perşembeye kadar devam etti. Ve perşembe günü Lujin her şeyi anladı.

Zaten daha bir gün önce ilginç bir numara düşünmüştü, belki de gizemli rakibinin planlarını bozguna uğratabilecek bir yöntem. Yöntem, hayatın normal akışı dışında absürd, beklenmedik iradî bir davranışta bulunmak, böylece rakibi tarafından planlanmış hamleler dizisini bozmaktı. Bu deneysel bir savunmaydı, deyim yerindeyse, gelişigüzel bir savunma – fakat bir sonraki hamlenin kaçınılmazlığı karşısında çılgına dönmüş olan Lujin daha iyisini bulabilecek durumda değildi. Derken, perşembe öğleden sonrası karısı ve kayınvalidesine alışverişte eşlik ederken birden durdu ve yüksek sesle "Dişçi. Dişçiyi unuttum," dedi. "Saçmalamayın Lujin," dedi karısı. "Dişçi daha dün tedavinin bittiğini söyledi." "Ağrıyor," dedi Lujin ve parmağını kaldırdı. "Eğer dolgu ağrıtırsa... Eğer dolgu ağrıtırsa tam dörtte gelmem

söylenmişti. Ağrıtıyor. Saat dörde on var." "Yanlışınız var," diye gülümsedi karısı, "ama tabii eğer acıyorsa gitmelisiniz. Sonra da eve gidin. Ben altı civarında gelirim." "Akşam yemeğini bizle yiyin," dedi annesi yalvaran bir sesle. "Hayır bu akşam misafirlerimiz var," dedi Bayan Lujin, "sizin hoşlanmadığınız misafirler." Lujin veda işareti olarak bastonunu salladı ve eğilirken sırtını yuvarlaklaştırarak bir taksiye bindi. "Küçük bir manevra," diye kıkırdadı ve ısındığını hissederek paltosunun düğmelerini açtı. İlk dönemeçten sonra taksiyi durdurdu, parayı ödedi ve yavaş yavaş eve doğru yola koyuldu. O an bunu daha önce yapmış gibi geldi ve öyle korktu ki rakibini yeni bir sürprizle kandırmaya karar vererek önüne çıkan ilk dükkâna girdi. Dükkân bir berber dükkânı, hem de kadın berberi çıktı. Lujin etrafına bakarak durdu, gülümseyen bir kadın ona ne istediğini sordu. "Şeyi satın almak..." dedi Lujin, etrafına bakmayı sürdürerek. O anda balmumundan bir büst gözüne çarptı ve bastonuyla onu işaret etti (beklenmedik bir hamle, harikulade bir hamle). "O satılık değil," dedi kadın. "Yirmi mark," dedi Lujin ve cüzdanını çıkarttı. "Mankeni mi almak istiyorsunuz?" diye sordu kadın inanamayarak, başka biri yanlarına geldi. "Evet," dedi Lujin ve balmumundan yüzü incelemeye başladı. "Dikkat," diye fısıldadı kendi kendine, "tuzağa düşüyor olabilirim!" Balmumundan kadının yüz ifadesi, pembe burun delikleri – bu da daha önce olmuştu. "Şaka," dedi Lujin ve çabucak berberi terk etti. Mide bulandırıcı bir rahatsızlık hissetti ve acele etmek için bir neden olmadığı halde adımlarını sıklaştırdı. "Eve, eve," diye mırıldandı, "orada her şeyi adam gibi bir araya getirebilirim." Eve yaklaştığında girişte büyük, parlak siyah bir limuzinin durduğunu gördü. Melon şapkalı bir adam kapıcıya birşeyler soruyordu. Kapıcı, Lujin'i görünce birden onu işaret ederek seslendi: "İşte geldi!" Adam döndü.

Gözlerinin akını belirginleştirecek biçimde daha da esmerleşmiş, her zamanki gibi şık giyimli, üzerinde siyah kürk yakalı bir palto, boynunda büyük beyaz bir fular olan Valentinov, yüzünde baştan çıkarıcı bir gülümsemeyle Lujin'e doğru yürüdü, Lujin'i bu projektörle aydınlattı ve üstünde oynaşan ışıkta Lujin'in solgun, şişman yüzünü, kırpışan göz kapaklarını gördü; hemen ardından bu solgun yüz tüm ifadesini kaybetti, Valentinov'un iki eli arasında sıktığı el tamamıyla hissizdi. "Sevgili çocuğum," dedi ışıl ışıl Valentinov, "seni gördüğüme sevindim." "Bana yatakta olduğunu, hasta olduğunu söylediler sevgili oğlum. Ama herhalde yanlış anlaşılma olmuş..." ve Valentinov "muş"u vurgularken ıslak, kırmızı dudaklarını büzdü ve şefkatle gözlerini kıstı. "Her neyse, iltifatları daha sonraya bırakalım," diyerek kendini durdurdu ve melon şapkasını pat diye başına oturttu. "Hadi gidelim. Mesele çok önemli gecikirsek... ölümcül olur," diye sözünü bağladı, arabanın kapısını ardına kadar açtı; kolunu Lujin'in sırtına doladı, sanki onu yerden kaldırdı, taşıdı ve koltuğa bıraktı, kendini de onun yanına, alçak, yumuşak koltuğa attı. Karşılarındaki yedek koltukta sivri burunlu, sarı suratlı küçük bir adam yanlamasına oturuyordu, paltosunun yakası kalkıktı. Valentinov yerine yerleşip ayak ayak üstüne atar atmaz bu küçük adamla konuşmasına kaldığı yerden devam etti, konuşma bir virgülde kalmıştı, şimdi ise hızlanan arabayla birlikte zaman içinde hızlanıyordu. Dikkatlice bir yere dayanmış bir heykel gibi oturan Lujin'e aldırmaksızın adamı iğneleyerek bir güzel azarlamaya devam etti. Lujin tamamen donmuştu ve Valentinov'un uzaktan gelen, boğuk kükremesini sanki kalın bir perdenin arkasından geliyormuş gibi duyuyordu. Sivri burunlu adam için bu bir gümbürtü değil, son derece iğneleyici ve hakaret dolu bir kelimeler seliydi; güç Valentinov'daydı, hakaret edilen taraf sadece iç çekiyor, pe-

rişan görünüyor, eski püskü siyah paltosundaki bir yağ lekesiyle uğraşıyordu; arada bir, özellikle acı bir sözde, kaşlarını kaldırıp Valentinov'a bakıyor fakat berikinin ateş saçan bakışına tahammül edemiyor, hemen gözlerini sımsıkı yumup hafifçe başını sallıyordu. Azar, yolculuğun sonuna kadar devam etti ve Valentinov Lujin'i hafifçe arabadan dışarı ittikten kendi de arkasından çıkıp kapıyı çarparak kapadıktan sonra, araba, hâlâ içerde oturan ezik büzük küçük adamı alıp götürdü; artık arabada bir sürü yer olduğu halde adam mahzun mahzun küçük yedek koltuğa büzülmüş oturmaktaydı. Bu sırada Lujin, sabit ve ifadesiz gözlerini üzerinde siyah harflerle VERİTAS yazan kırık beyaz bir plakaya dikmişti, ama Valentinov hemen onu biraz daha öteye çekip araba koltuğundan daha dirençli ve gıcırtılı, kulüplerde olan cinsten bir koltuğa oturttu. O anda biri sinirli bir sesle Valentinov'a seslendi, o da açık bir puro kutusunu Lujin'in dar görüş alanına itip özür dileyerek dışarı çıktı. Sesi odada çınlamaya devam etti ve yavaş yavaş şaşkınlığından sıyrılmakta olan Lujin için ses ağır ağır ve gizlice şeytani bir imgeye dönüştü. Bu ses eşliğinde, satranç tahtasının kötücül cazibesinin müziği eşliğinde, Lujin bir aşkı hatırlamaya yarayan o enfes, nemli melankoliyle, geçmişte oynadığı binlerce oyunu hatırlayıverdi. Onları içmek, hıçkıra hıçkıra doyasıya içmek için aralarından hangisini seçeceğini bilemedi: her şey hayal gücünü kışkırtıyor ve sarmalıyordu, Lujin bir oyundan diğerine koşuyor, bir anda şu ya da bu yürek paralayıcı kombinasyonu tekrar gözden geçiriyordu. Saf ve uyumlu, düşüncenin mermer merdivenlerle zafere ulaştığı kombinasyonlar vardı; satranç tahtasının bir köşesinde şefkat dolu kıpırtılar oluyordu, ardından coşkun bir patlama ve kurban edilmek üzere olan Vezir için çalınan fanfar... Her şey harikuladeydi, aşkın bütün renkleri, seçtiği bütün kıvrımlar, büklümler ve gizemli yollar.

Anahtar bulunmuştu. Saldırının amacı açıktı. Hamlelerin önüne geçilemez tekrarıyla, bir kez daha, yaşam denen rüyayı yok edecek olan o aynı ihtirasa doğru yöneliyordu. Mahvoluş, dehşet, cinnet.

"Ah, yapma!" dedi Lujin yüksek sesle ve kalkmaya çalıştı. Ama güçsüz ve tıknazdı ve yapışkan koltuk onu bırakmadı. Zaten artık hangi hamleye kalkışabilirdi ki? Savunmasının hatalı olduğu ortaya çıkmıştı. Hata rakibi tarafından önceden görülmüştü ve uzun zaman önce hazırlanan, geri dönüşü olmayan hamle şu anda artık yapılmıştı. Lujin inledi ve boğazını temizledi, kafası karışmış bir biçimde etrafına bakındı. Önünde, üzerinde albümler, dergiler, dosya kâğıtları ve korkmuş kadınlarla gözlerini vahşice kısmış erkeklerin fotoğraflarının bulunduğu yuvarlak bir masa duruyordu. Fotoğraflardan birinde cansız hatları ve kocaman Amerikan tarzı gözlükleriyle beyaz yüzlü bir adam bir gökdelenin tepesindeki çıkıntıdan aşağıya sallanıyordu – boşluğa düşmek üzereydi. Ve o katlanılmaz derecede tanıdık ses yeniden duyuldu: Zaman kaybetmemek için Valentinov, Lujin'le kapının dışından konuşmaya başlamıştı ve kapı açıldığında başlamış olduğu cümleye devam etti: "...çekilecek yeni film. Senaryoyu ben yazdım. Bir düşün, evlat, genç bir kız, güzel ve ihtiraslı, bir tren kompartımanında. İstasyonlardan birinde trene bir delikanlı biner. İyi aile çocuğu. Gece trenin üzerine gece çöker. Kız uyuyakalır ve uykusunda kollarını bacaklarını açar. Enfes genç bir mahluk. Delikanlı –bilirsin işte abazanın teki ama sapma kadar namuslu– aklını kaçıracak gibi olur. Sanki kendinden geçmiş gibi kızın üstüne atlar." (Valentinov ayağa fırlayıp hızlı hızlı nefes alıyormuş ve atlıyormuş gibi yaptı.) "Kızın parfümünü, dantel iç çamaşırlarını, muhteşem körpe vücudunu vücudunda hisseder... Kız uyanır, adamı üstünden atar, haykırır" (Valentinov yumruğunu ağzına bastırdı ve gözlerini koca koca açtı), "kondüktör ve

bazı yolcular koşup gelirler. Adam yargılanır, ağır hapis cezasına çarptırılır. Adamın yaşlı annesi genç kıza gelip oğlunu kurtarması için yalvarır. Kızın dramı. Mesele şu, daha ilk gördüğü anda –trende– kız adama âşık olmuştur, arzuyla yanıp tutuşmaktadır ve adam, kız yüzünden –işte çelişki burada, anlarsın ya– kız yüzünden ağır hapse mahkûm edilmiştir." Valentinov derin bir nefes aldı ve daha sakin bir sesle devam etti: "Sonra adamın kaçışı. Maceraları. Adını değiştirir ve ünlü bir satranç oyuncusu olur, işte tam burada, sevgili oğlum, senin yardımına ihtiyacım var. Harika bir fikrim var. Gerçek satranç oyuncularının benim kahramanımla oynayacakları gerçek bir turnuva gibi bir şey çekmek istiyorum. Turati kabul etti bile, Moser de öyle. Şimdi Büyük Usta Lujin'e ihtiyacımız var..."

"Sanırım," diye devam etti Valentinov, Lujin'in tamamıyla ifadesiz yüzüne bakıp kısa bir durakladıktan sonra, "Sanıyorum kabul edecek. Bana çok şey borçlu. Karşılığında bir miktar para alacak. Aynı zamanda, babası onu kaderine terk ettiğinde benim paraları uçlanmakta çok cömert davrandığımı da hatırlayacaktır. O zaman bunun önemi yok diye düşünmüştüm – arkadaş değil miydik, daha sonra hesaplaşırdık. Hâlâ da öyle düşünüyorum."

Tam bu sırada kapı hızla açıldı ve ceketsiz, kıvırcık saçlı bir adam sesinde endişeli bir yalvarışla Almanca bağırdı: "O, lütfen Dr. Valentinov, bir saniye!" "Affedersin evlat," dedi Valentinov ve kapıya doğru gitti, ama kapıya varmadan sertçe dönüp cüzdanını karıştırdı ve Lujin'in önündeki masanın üzerine bir kâğıt parçası fırlattı. "Bunu geçenlerde hazırladım," dedi. "Beklerken çözebilirsin. On dakika sonra dönerim."

Kayboldu. Lujin temkinli bir hareketle gözlerini kaldırdı. Kurulmuş gibi kâğıdı aldı. Bir satranç dergisinden bir kupür, bir problemin çizimi. Üç hamlede mat. Hazırlayan Dr.

Valentinov. Problem soğuk ve kurnazcaydı ve Valentinov'u tanıdığı için çözümü de hemen buldu. Bu sinsi problemde yaratıcısının tüm hıyanetini açıkça gördü. Valentinov'un az önce söylediği bir araba karanlık laftan bir tek şey anlamıştı: film falan yoktu, film sadece bir bahane... bir tuzak, bir tuzak... satranç oynaması için kandırılacaktı, bir sonraki hamle belliydi. Ama bu hamle oynanmayacaktı.

Lujin ani bir çabayla ve dişlerini acıyla sıkarak koltuktan kalktı. Hareket etme isteğiyle dolmuştu. Bastonuyla oynayarak ve boş elinin parmaklarını çıtırdatarak koridora çıktı, rasgele yürümeye başladı, sonunda bir avluya geldi ve oradan da sokağa yöneldi. Numarası tanıdık gelen bir tramvay önünde durdu. Bindi ve oturdu, ama hemen kalktı ve abartılı bir biçimde omuzlarını oynatarak, deri askılara tutuna tutuna cam kenarında başka bir koltuğa geçti. Tramvay boştu. Kondüktöre bir mark verdi ve üstünü geri almayı reddederek kuvvetle başını salladı. Sakin durmak imkânsızdı. Tekrar ayağa fırladı, tramvay dönerken az kalsın düşüyordu, kapıya daha yakın oturdu. Ama orada da yerinde duramadı – ve tramvay bir okul çocuğu güruhu, bir düzine yaşlı kadın ve elli şişman adamla dolduğunda da Lujin insanların ayaklarına basa basa hareket etmeye devam etti, sonunda da onları ittirerek sahanlığa geldi. Evini görünce, tramvaydan hareket halindeyken indi; asfalt sol topuğunun altından kayıp geçti, döndü ve onu sırtından vurdu, bastonu, bacaklarına dolandıktan sonra boşalmış bir yay gibi fırladı, havada uçtu ve yanına kondu. İki kadın ona doğru koşup kalkmasına yardım ettiler. Avcuyla paltosundaki tozları silkmeye başladı, şapkasını giydi ve ardına bakmadan eve doğru yürüdü. Asansör bozuktu ama Lujin ses etmedi. Hareket etmeye duyduğu açlık henüz azalmamıştı. Merdivenleri tırmanmaya başladı, çok yukarda oturduğu için de tırmanması bir süre devam etti; sanki bir gökdelene tırmanıyordu. So-

nunda son sahanlığa vardı, derin bir nefes aldı, anahtarı kilitte ezercesine döndürdü ve antreye ayak bastı. Karısı onu karşılamak için çalışma odasından çıkıp geldi. Yüzü kıpkırmızıydı ve gözleri parlıyordu. "Lujin," dedi, "Nerelerdeydiniz?" Lujin paltosunu çıkarttı, astı, sonra başka bir kancaya astı ve biraz daha oyalanmak istedi; ama karısı ona yanaşınca etrafından bir yay çizerek geçip çalışma odasına gitti, karısı da peşinden. "Nerede olduğunuzu bana söylemenizi istiyorum. Nedir o ellerinizin hali? Lujin!" Lujin çalışma odasını uzun adımlarla arşınladı, boğazını temizledi ve antreden geçerek yatak odasına gitti, orada, porselen sarmaşıklarla sarmalanmış büyük yeşil beyaz bir tasta özenle ellerini yıkamaya başladı. "Lujin," diye bağırdı karısı, kafası iyice karışmıştı, "dişçide değildiniz, biliyorum. Orayı biraz önce aradım. Hadi birşeyler söyleyin." Lujin ellerini bir havluya kurulayarak yatak odasında doğru yürüdü önceden olduğu gibi taş kesilmişçesine önüne bakıyordu; çalışma odasına döndü. Karısı onu omzundan yakaladı ama o duracağına pencereye gitti, perdeyi açtı ve akşamın mavi uçurumunda kayıp giden ışıkları gördü, dudaklarıyla bir çiğneme hareketi yaptı ve yeniden pencerenin yanından ayrıldı. Derken garip bir gezinti başladı – Lujin, sanki belli bir amacı varmış gibi, birbirine bitişik üç odada bir aşağı bir yukarı yürüyordu, karısı ise bazen Lujin'in yanında yürüyor bazen de bir yere oturup şaşkın şaşkın ona bakıyordu; Lujin arada sırada koridora çıkıyor, pencereleri avluya bakan odalara göz atıyor ve tekrar çalışma odasında beliriyordu. Kadın, dakikalar boyu, belki de bu Lujin'in sıkıcı küçük şakalarından biridir diye düşündü, ama Lujin'in yüzünde daha önce hiç görmediği bir ifade vardı, bir ifade... ciddi mi acaba?.. tarif etmek güçtü, ama onun yüzüne uzun uzun baktığında anlatılmaz bir dehşet hissi kaplıyordu içini. Lujin boğazını temizleyerek ve güçlükle nefes alarak odalarda uygun adım gezinme-

ye devam etti. "Tanrı aşkına oturun Lujin," dedi karısı yavaşça, gözlerini ondan ayırmadan. "Hadi, birşeyler konuşalım Lujin! Size bir tuvalet çantası aldım. Oh, oturun, lütfen! Bu kadar çok yürürseniz öleceksiniz! Yarın mezarlığa gideceğiz. Yarın yapılacak daha bir sürü işimiz var. Timsah derisinden bir tuvalet çantası. Lujin, lütfen!"

Ama Lujin durmadı, sadece zaman zaman pencerelerin yanına geldiğinde adımlarını yavaşlattı, elini kaldırıp bir an düşünüp sonra yürümeye devam etti. Yemek masasına sekiz kişilik sofra kurulmuştu. Kadın tam misafirlerin gelme saati olduğunu hatırladı –iptal etmek için çok geçti artık– oysa... bu korkunç durum. "Lujin," diye bağırdı, "misafirler her an gelebilirler. Ne yapacağımı bilmiyorum... Bana bir şey söyleyin. Belki de bir kaza geçirdiniz, belki nahoş bir tanıdığa rastladınız. Söyleyin bana. Yalvarırım, daha fazla yalvaramayacağım..."

Derken Lujin birden durdu. Sanki bütün dünya durmuştu. Bu oturma odasında oldu, gramofonun yanında.

"Nokta," dedi kız sessizce ve ağlamaya başladı. Lujin ceplerinden birşeyler çıkarmaya başladı – ilk önce bir dolmakalem, sonra buruşuk bir mendil, sonra gene bir mendil, karısının ona o sabah verdiği düzgünce katlanmış başka bir mendil; bunlardan sonra kapağında troyka resmi olan bir sigaralık (kayınvalidesinin hediyesi), sonra boş, kırmızı bir sigara paketi ve hafifçe hırpalanmış iki adet sigara ve bir altın saat (kayınpederinin hediyesi) özenle bulunup çıkarıldılar. Bütün bunların yanı sıra bir de büyük bir şeftali çekirdeği peydah oldu. Tüm bu nesneler gramofonun dolabı üstüne yerleştirildi ve Lujin unuttuğu bir şey olup olmadığını kontrol etti.

"Hepsi bu galiba," dedi ve ceketini göbeğinin üstünden iliklediği. Karısı yaşlarla ıslanmış yüzünü kaldırdı ve Lujin'in güzelce dizdiği küçük nesne koleksiyonuna hayretle baktı.

Lujin karısına doğru yürüdü ve hafif bir selam verdi.

Kadın bakışlarını Lujin'in yüzüne çevirdi, hayal meyal o tanıdık, çarpık yarı-gülümsemeyi görmeyi umarak – gördü de: Lujin gülümsüyordu.

"Tek çıkar yol," dedi. "Oyundan çıkmam gerekiyor."

"Oyun mu? Oyun mu oynayacağız?" diye sordu kadın şefkatle, aynı anda da yüzünü pudralaması gerektiğini düşündü, misafirler her an gelebilirlerdi.

Lujin elini uzattı. Karısı mendilini kucağına bıraktı ve aceleyle ona parmaklarını uzattı.

"Güzeldi," dedi Lujin ve kadının ona öğrettiği gibi önce bir elini sonra öbür elini öptü.

"Ne bu böyle Lujin? Veda eder gibisiniz."

"Evet, evet," dedi Lujin ve dikkati dağılmış gibi yaptı. Sonra dönüp koridora çıktı. O an antrede bir zil sesi duyuldu – dakik bir misafirin safça zil çalışı. Kadın kocasını koridorda yakalayıp yenine yapıştı. Lujin döndü ve ne diyeceğini bilemeden kadının bacaklarına baktı. Hizmetçi kız öbür uçtan çıkıp koştu ve koridor oldukça dar olduğundan aceleden küçük bir çarpışma oldu: Lujin önce hafifçe geriye sonra biraz ileriye gitti, karısı da farkında olmadan saçını düzelterek öne ve arkaya kımıldandı ve hizmetçi kız birşeyler mırıldanıp başını eğerek geçebileceği bir boşluk bulmaya çalıştı. Bunu başarıp da koridorla antreyi birbirinden ayıran perdenin arkasında kaybolduğunda, Lujin deminki gibi selam vererek hızla yanında durduğu kapıyı açtı. Karısı onun ardından kapatmakta olduğu kapının kolunu tuttu; Lujin itti ve karısı sinirinden gülerek ve hâlâ oldukça geniş olan kapı aralığına dizini koymaya çalışarak kola daha da sıkıca yapıştı – o zaman Lujin bütün ağırlığıyla abandı ve kapı kapandı; kilit yerine oturdu ve anahtar kilidin içinde iki kez döndü. Bu sırada antreden sesler geliyordu, biri öfleyip pöflüyordu ve birileri merhabalaşıyordu.

Kapıyı kilitledikten sonra Lujin'in ilk yaptığı şey ışığı açmak oldu. Sol duvarın yanında beyaz beyaz parlayan emaye kaplı bir banyo küveti belirdi. Sağ duvarda kurşunkalemle yapılmış bir desen asılıydı: Gölgesi zemine vuran bir küp. Odanın öbür ucunda, pencerenin yanında ufak bir çekmeceli dolap duruyordu. Pencerenin alt tarafı donuk, parlak mavi buzlu camdandı. Üst tarafında, gecenin kara dikdörtgeni ayna gibi parlıyordu. Lujin alt bölümün koluna asıldı, ama bir şey ya sıkışmış ya da takılmıştı, pencere açılmak istemedi. Lujin bir an düşündü, sonra küvetin yanında duran bir sandalyenin arkalığına yapıştı, bir sağlam beyaz sandalyeye bir pencerenin sert buzlu camına baktı. En sonunda kararını verdi, sandalyeyi bacaklarından tutarak kaldırdı, kenarını şahmerdan gibi kullanarak vurdu. Bir şey çatladı, Lujin sandalyeyi bir kez daha salladı ve birden buzlu camda siyah, yıldız şeklinde bir delik belirdi. Bir an bekleyiş dolu bir sessizlik oldu. Sonra, çok aşağılarda bir şey usulca şıngırdadı ve dağıldı. Lujin deliği büyütmeye çalışarak bir kez daha vurdu, ayağının dibinde bir cam parçası kırıldı. Kapının arkasından sesler geliyordu. Biri kapıyı vurdu. Biri yüksek sesle ismini ve baba adını bağırdı. Sonra sessizlik oldu ve karısı çok net duyulan bir sesle: "Lujin'ciğim, açın, lütfen," dedi. Lujin, hızlı hızlı nefes alışını bastırmaya çalışarak sandalyeyi yere indirdi ve camdan geçmeye çalıştı. Çerçevede hâlâ büyük sivri cam parçaları ve köşeler duruyordu. Boynuna bir şey battı ve çabucak tekrar başını içeri çekti tekrar – hayır, geçemeyecekti. Kapıya bir yumruk indi. İki erkek sesi tartışıyordu, bu kargaşanın arasından karısının fısıltısı sıyrılıp çıktı. Lujin artık daha fazla cam kırmamaya karar verdi, çok gürültü yapıyordu. Yukarı baktı. Üst cam. Fakat oraya nasıl yetişmeli? Gürültü etmemeye ve bir şey kırmamaya çalışarak dolaptan birşeyler çıkardı; bir ayna, şişeye benzer bir şey, bir bardak. Her şeyi yavaş yavaş

ve dikkatle yapıyordu, kapının arkasından gelen gümbürtünün onu böyle acele ettirmeye çalışması boşunaydı. Örtüyü de kaldırarak dolabın üstüne çıkmaya çalıştı; dolap beline kadar geliyordu, ilk denemede başaramadı. Terlediğini hissetti, ceketini çıkarttı, ellerinin kan içinde kaldığını, gömleğinin önünde kırmızı lekeler olduğunu fark etti. Sonunda, kendini ağırlığı altında çatırdayan dolabın üzerinde buldu. Çarçabuk üst çerçeveye uzandı, artık darbelerin ve seslerin onu haydi haydi diye sıkıştırdığını ve acele etmekten başka çaresi olmadığını hissetti. Elini kaldırdı çerçeveye yapışıp hızla çekti, pencere ardına kadar açıldı. Siyah gökyüzü. Oradan, o soğuk karanlıktan karısının yavaşça "Lujin, Lujin," diyen sesi geldi. Yatak odası camının sol tarafta olduğunu hatırladı fısıltı oradan gelmişti. Bu arada kapının arkasından gelen sesler ve gürültüler artıyordu, orada yirmiye yakın insan olmalıydı – Valentinov, Turati, elinde çiçek demeti tutan yaşlı bey... Havayı kokluyor ve homurtular çıkarıyorlardı, derken daha da çok insan geldi, sarsılan kapıya hep birlikte bir şeyle vurdular. Gelgelelim, dikdörtgen şeklindeki gece hâlâ çok yüksekteydi. Lujin, bir dizini bükerek sandalyeyi dolabın üstüne çekti. Sandalye yerinde durmuyordu, dengede tutmak zordu, ama Lujin yine de üstüne çıktı. Şimdi kolayca dirseklerini siyah gecenin alt kenarına dayayabilirdi. O kadar gürültülü nefes alıyordu ki kendi kendini sağır etmişti, kapının arkasından gelen bağrışmalar artık uzakta, çok uzaktaydı, ama diğer taraftan, yatak odasından gelen ses daha belirgindi, delici bir güçle çıkıyordu. Epeyce çabaladıktan sonra kendini tuhaf ve utanç verici bir durumda buldu: bir bacak dışarı sallanıyordu, diğerinin nerede olduğunu bilmiyordu ve vücudu hiçbir şekilde camdan geçmiyordu. Gömleğinin omzu yırtılmıştı, yüzü ıslaktı. Tepedeki bir şeye tutunarak pencereden yanlamasına geçti. Şimdi iki bacağı da dışarıda sallanıyordu ve tek yapacağı tu-

tunduğu şeyi bırakıvermekti – o zaman kurtulacaktı. Elini bırakmadan önce aşağıya baktı. Aşağıda alelacele birtakım hazırlıklar yapılıyordu: pencerelerin yansımaları bir araya geldi ve dümdüz yayıldı, tüm boşluğun koyu ve açık renkli karelere bölündüğü görülüyordu ve Lujin elini bıraktığı anda, buz gibi soğuk hava ağzına dolduğu anda, onu buyur edercesine nezaketle ve acımasızca önünde uzananın nasıl bir sonsuzluk olduğunu apaçık gördü.

Kapı kırılmıştı. "Aleksandır İvanoviç, Aleksandır İvanoviç," diye kükredi sesler.

Ama Aleksandır İvanoviç'den eser yoktu.

"... Nabokov'un benzersiz evrenine henüz dalmamış olanlar için, Lujin Savunması mükemmel bir giriştir."

JOHN UPDIKE

"... muazzam, olgun, modern bir yazar vardı karşımda, büyük bir Rus yazarı, bir anka kuşu gibi devrimin ve sürgünün ateşinden ve küllerinden doğmuştu."

NINA BERBEROVA

THE LUZHIN DEFENCE / YÖN: MARLEEN GORRIS

"....söylemeden edemeyeceğim; bütün Rusça kitaplarım arasında en fazla 'sıcaklığa' sahip olan ve bu sıcaklığı yayan Lujin Savunması'dır."

VLADIMIR NABOKOV

İLETİŞİM 755
ÇAĞDAŞ DÜNYA EDEBİYATI 163

9 789754 7093